

ПРИРАЧНИК И УПАТСТВА ЗА ПОСТАПКИТЕ И КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ СТАТУС НА БЕГАЛЕЦ

**СОГЛАСНО КОНВЕНЦИЈАТА ОД 1951 И ПРОТОКОЛОТ ОД 1967
ЗА СТАТУСОТ НА БЕГАЛЦИТЕ**

ПРЕРАБОТЕНО ИЗДАНИЕ
ЖЕНЕВА, ДЕКЕМВРИ 2011

Наслов на оригиналот

**HANDBOOK AND GUIDELINES ON
THE PROCEDURES AND CRITERIA FOR
DETERMINING REFUGEE STATUS**

**UNDER THE 1951 CONVENTION AND THE 1967 PROTOCOL
RELATING TO THE STATUS OF REFUGEES**

REISSUED

GENEVA, DECEMBER 2011

HCR/1P/4/ENG/REV.3

СОДРЖИНА

	Став	Страна
ПРЕДГОВОР		7

ПРИРАЧНИК ЗА ПОСТАПКИТЕ И КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА СТАТУС НА БЕГАЛЕЦ

Вовед - Меѓународни инструменти што го дефинираат терминот “бегалец”	1 - 27	11
А. Почетни инструменти (1921-1946)	1 - 4	11
Б. Конвенција за Статусот на бегалците од 1951 година	5	11
В. Протокол за Статусот на бегалците од 1967 година	6 - 11	11
Г. Главни одредби на Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967 ...	12	12
Д. Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации	13 - 19	13
Ѓ. Регионални инструменти за бегалците	20 - 23	14
Е. Азил и третманот на бегалците	24 - 27	14

ДЕЛ ПРВИ

Критериуми за определување статус на бегалец	28 - 187	17
Глава I - Општи начела	28 – 31	17
Глава II- Одредби за вклучување	32 – 110	18
А. Дефиниции	32 – 34	18
(1) Статутарни бегалци	32 – 33	18
(2) Општа дефиниција на Конвенцијата од 1951	34	18
Б. Толкување на термините	35 – 110	19
(1) “Настани што се случиле пред 1 јануари, 1951”	35 – 36	19
(2) “Оправдан страв дека ќе биде прогонувано”	37 – 65	19
(а) Општа анализа	37 – 50	19
(б) Прогонување	51 – 53	21
(в) Дискриминација	54 – 55	22
(г) Казнување	56 – 60	22
(д) Последици од незаконско заминување или неовластен престој надвор од земјата на потекло	61	23
(ф) Економски мигранти коишто се разликуваат од бегалци	62 – 64	23

(e) Агенти на прогон	65	24
(3) „Заради својата раса, вера, националност, припадност на одредена социјална група или политичко уверување”	66 – 86	24
(a) Општа анализа	66 – 67	24
(b) Раса	68 – 70	25
(в) Вера	71 – 73	25
(г) Националност	74 – 76	25
(д) Припадност на одредена социјална група	77 – 79	26
(ф) Политичко уверување	80 – 86	26
(4) „Се наоѓа надвор од земјата на неговото државјанство”	87 – 96	27
(a) Општа анализа	87 – 93	27
(б) Бегалци „ <i>sur place</i> ”	94 – 96	29
(5) „И не може или, поради таквиот страв, не сака да биде под заштита на таа земја”	97 – 110	29
(6) “Или кое , ако нема државјанство, а се наоѓа надвор од земјата во која порано имало вообичаено место на престој, поради таквите настани, не може или, поради тој страв, не сака да се врати во неа”	101-105	30
(7) Двојно или повеќе државјанства	106-107	30
(8) Географско важење	108-110	31
Глава III Одредби за престанок	111-139	32
A. Воопштено	111-117	32
B. Толкување на термините	118-139	33
(1) Доброволно повторно користење национална заштита	118-125	33
(2) Доброволно повторно примање на поранешното државјанство	126-128	35
(3) Стекнување ново државјанство и заштита	129-132	35
(4) Доброволно повторно населување во земјата каде постоел страв од прогон	133-134	36
(5) Државјани чии што причини поради кои станале бегалци престанале да постојат	135-136	36
(6) Лица без државјанство чии што причини поради кои станале бегалци престанале да постојат	137-139	37
Глава IV - Одредби за исклучување	140-163	38
A. Воопштено	140-141	38
B. Толкување на термините	142-163	38
(1) Лица кои веќе уживаат заштита или помош од ОН	142-143	38
(2) Лица за кои се смета дека немаат повеќе потреба од меѓународна заштита	144-146	39

(3) Лица за кои што се смета дека не заслужуваат меѓународна заштита	147-163	39
(a) Воени злосторства, итн.....	150	40
(б) Дела од општ криминал	151-161	40
(в) Дела спротивни со целите и начелата на Обединетите нации.....	162-163	42
Глава V - Посебни случаи.....	164-180	44
A. Воени бегалци	164-166	44
Б. Дезертери и лица кои ја одбегнуваат воената служба.....	167-174	44
В. Лица кои прибегнале кон употреба на сила или сториле дела на насилство.....	175-180	46
Глава VI - Начелото на семејно единство	181-188	47

ДЕЛ ВТОРИ

Постапки за определување на статусот на бегалец.....	189-219	49
A. Воопштено	189-194	49
Б. Утврдување на фактичка состојба	195-205	50
(1) Начела и методи	195-202	50
(2) Повластеност заради двоумење	203-204	52
(3) Преглед.....	205	52
В. Случаи кои покренуваат посебни проблеми при утврдувањето на фактите	206-219	53
(1) Ментално растроени лица.....	206-212	53
(1) Малолетници без родителска придружба.....	213-219	54
Заклучок	220-223	55

АНЕКСИ

I Извадок од финалниот документ на конференцијата на редовните и ополномоштени амбасадори во обединетите нации за статусот на бегалците и лицата без државјанство	56
II Конвенција за статусот на бегалците од 1951 година.....	58
III Протокол за статусот на бегалците од 1967 година	77
IV Листа на држави договорнички на Конвенцијата од 1951 и на Протоколот од 1967	81
V Извадок од повелбата на Меѓународниот Воен Трибунал.....	86

VI Меѓународни инструменти во врска со Член 1 Г (а) од Конвенцијата од 1951 87

VII Статут на Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци
на Обединетите нации..... 88

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА

Упатства за меѓународна заштита бр. 1: Прогонување
засновано на родовата припадност во контекст на
Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година
и/или нејзиниот Протокол за статусот
на бегалците од 1967 година(1-11) 95

Упатства за меѓународна заштита бр. 2: “Припадност на
одредена социјална група” во контекст на Членот 1А(2)
од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967
година за статусот на бегалците(1-5) 107

Упатства за меѓународна заштита бр. 3: Престанок на статусот
на бегалец според Членот 1В(5) и (6) од Конвенцијата
за статусот на бегалците од 1951 година
(одредби за престанок на околностите)..... (1-8) 113

Упатства за меѓународна заштита бр. 4: „Алтернатива
на внатрешно бегство или релокација“ во контекст
на Членот 1А(2) на Конвенцијата од 1951 година
и/или Протоколот од 1967 година, во врска
со статусот на бегалците.....(1-9) 123

Упатства за меѓународна заштита бр. 5: Примена на
одредбите за исклучување: Член 1Г од Конвенцијата
од 1951 година за статусот на бегалците..... (1-8) 133

Упатства за меѓународна заштита бр. 6: Барања за статус
на бегалец врз основа на верата според Членот 1А(2)
од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот
од 1967 година во врска со статусот на бегалците..... (1-11) 133

Упатства за меѓународна заштита бр. 7: Примена
на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година
и/или Протоколот од 1967 година, во врска со статусот
на бегалците во случај на жртвите на трговија и лицата
за кои постои ризик да станат жртви на трговија со луѓе..... (1-17) 155

Упатства за меѓународна заштита бр. 8: Барања
за добивање азил на деца според Членот 1(А)2
и 1(Ф) од Конвенцијата од 1951 година и/или
Протоколот од 1967 година, во врска со статусот на бегалците..... (1-28) 173

Индекс..... 201

ПРЕДГОВОР

Конвенцијата од 1951 година за статусот на бегалците и нејзиниот Протокол од 1967 година, веќе шеесет години служат како централни инструменти, кои ја даваат основата за меѓународната заштита на бегалците. Оваа година, кога се слави годишнината на Конвенцијата, Одделот за меѓународна заштита со задоволство го издава третото издание на Прирачникот за постапките и критериумите за определување на статус на бегалец. Истиот се препечатува заедно со Упатствата за меѓународна заштита, кои претставуваат дополнување на Прирачникот.

Уште од воспоставувањето на Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации (УНХЦР) во 1950 година и усвојувањето на Конвенцијата од 1951 година, обезбедувањето меѓународна заштита за раселените лица преку границите, претставуваше и сеуште останува значаен глобален предизвик. Во овој момент на печатење на новото издание на Прирачникот, веќе 148 држави се потписнички на Конвенцијата од 1951 година или на Протоколот од 1967 година, или пак на обата документи. Постојаното зголемување на бројот на земји потписнички во текот на изминатите шеесет години, е доказ за континуираната корисност и применливост на овие инструменти, во најголемиот број ситуации поврзани со раселувањето во денешно време.

Заедно со Протоколот од 1967 година, Конвенцијата ги обезбедува универзалните правила за постапување со бегалците, кои ги напуштиле своите држави, поради прогонување, конфликти исполнети со насилство, сериозни кршења на човековите права или други облици на сериозни повреди. Во преамбулата на Конвенцијата од 1951 година, посочена е една од нејзините главни цели, односно, на бегалците да им се гарантира максимален можен степен на уживање на нивните основни права и слободи. Меѓу основните начела содржани во Конвенцијата од 1951 година, се и оние за недискриминација, забрана за недоброволно враќање, неказнување на незаконскиот влез или престој, како и гаранцијата за стекнување и остварување на правата со тек на времето.

Конвенцијата се докажа како жив и динамичен инструмент, кој ги опфаќа лицата што се обидуваат да избегаат од поголем број најразлични социјално-политички настани и случувања. Таа е и доволно флексибилна, така да дозволува нејзино соодветно толкување и од аспект на возраста, родот и различноста на луѓето. Како што е прикажано во Прирачникот и Упатствата, развојот на законодавството и правните науки во текот на изминатите децении, доведе до многу подобро разбирање и третман на барањата за добивање статус на бегалец, во голем број постоечки и нови области.

Во меѓувреме, развиени се повеќе регионални инструменти, како дополнување на Конвенцијата од 1951 година, што резултираше во дополнителна разработка на бегалскиот концепт, со цел, справување со регионалните предизвици поврзани со присилното раселување. Паралелниот развој на останатите области на меѓународното право, особено во сферата на меѓународното право за човековите права, меѓународното хуманитарно право и меѓународното кривично право, исто така, дополнително влијаеше врз развојот и еволуцијата на правото за бегалците.

Прирачникот за прв пат беше објавен во месец септември 1979 година, на барање на државите членки на Извршниот комитет во рамки на Програмата на Високиот комесаријат. Второто издание беше објавено во јануари 1992 година, дополнето со

информации во врска со пристапувањето кон различните меѓународни инструменти за бегалците. Со цел, да се заштити неговиот интегритет, Прирачникот и понатаму останува непроменет и во ова ново издание, меѓутоа, со прилози, кои повторно се ажурирани и соодветно дополнети.

Покрај издавањето на самиот Прирачник, и како одговор на различните правни толкувања на Членот 1 во рамки на националните законодавства, УНХЦР и понатаму продолжува со објавување на различни документи, како одраз на конкретните ставови и мислења на УНХЦР, за одредени прашања поврзани со меѓународното право за бегалците. За оваа цел, УНХЦР службено ги објави “Упатствата за меѓународна заштита”, како што впрочем е предвидено и со таканаречената Агенда за заштита, која беше изготвена по случувањата и настаните од 2001 и 2002* година, при одбележувањето на 50-та годишнина од усвојувањето на Конвенцијата. Овие Упатства претставуваат ажурирање и надолжување на Прирачникот и истите треба да се читаат паралелно со него. Ова ново издание ги содржи првите осум Упатства од серијата.

Објаснувањата за клучните компоненти на процесот за определување статус на бегалец, содржани во оваа публикација, се засновани врз досегашните ставови и мислења на УНХЦР, државните практики, Заклучоците на Извршниот комитет, научната литература и судските одлуки и пресуди на национално, регионално и меѓународно ниво, во текот на изминатиот шеесет-годишен период. Прирачникот и Упатствата се изготвени согласно одговорноста на УНХЦР за контрола и надзор, содржана во ставот 8 од Статутот на УНХЦР од 1950 година, а во врска со Членовите 35 и 36 од Конвенцијата од 1951 година и Членот II од Протоколот од 1967 година.

Намерата на Прирачникот и Упатствата е да понудат информации и насоки за владините службени лица, судиите, практичарите, како и за вработените лица во УНХЦР, во однос на примената на дефиницијата за бегалец. Се надеваме дека истите и понатаму ќе претставуваат корисен референтен материјал, при определувањето на статус на бегалец, насекаде низ светот и ќе помогнат во расчистувањето на евентуалните нејаснотии или разлики во толкувањето на инструментите, кои се однесуваат на бегалците.

Волкер Турк (Volker Türk)

Директор

Оддел за меѓународна заштита

Канцеларија на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации

Женева, декември 2011 година

* Погледни УНХЦР, Агенда за заштита, A/AЦ, 96/965/Прилог 1, 26 јуни 2002 година, Цел 1, достапна на следнава адреса: [HYPERLINK „http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=3d3e61b84&query=agenda“](http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=3d3e61b84&query=agenda) <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=3d3e61b84&query=agenda0for%protection>; УНХЦР Извршен комитет, Општ заклучок за меѓународната заштита, број 92 (LIII)-2002 година, 8 октомври 2002 година, достапно на: [HYPERLINK „http://www.unhcr.org/refworld/docid/3dafdce27.html“](http://www.unhcr.org/refworld/docid/3dafdce27.html) <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3dafdce27.html>; Генерално собрание на ОН, Канцеларија на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации: Резолуција усвоена од Генералното собрание, 6 февруари 2003 година, A/RES/57/187, став 6, достапна на: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f43553e4.html>.

ПРИРАЧНИК ЗА ПОСТАПКИТЕ И КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ СТАТУС НА БЕГАЛЕЦ

**СОГЛАСНО КОНВЕНЦИЈАТА ОД 1951 И ПРОТОКОЛОТ ОД 1967
ЗА СТАТУСОТ НА БЕГАЛЦИТЕ**

ВОВЕД МЕЃУНАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ ШТО ГО ДЕФИНИРААТ ТЕРМИНОТ „БЕГАЛЕЦ”

А. ПОЧЕТНИ ИНСТРУМЕНТИ (1921-1946)

1. Во почетокот на дваесеттиот век, проблемот со бегалците стана грижа на меѓународната заедница, која од хуманитарни причини започна да ја превзема одговорноста за заштита и помош на бегалците.
2. Моделот на меѓународното дејствување во корист на бегалците, беше востановен од Лигата на народите и доведе до усвојување на поголем број меѓународни спогодби во нивна корист. Овие инструменти се наведени во член 1 А (1) на Конвенцијата од 1951 за Статусот на бегалците (види подолу- став 32).
3. Дефинициите во овие инструменти се однесуваат на посебни категории на бегалци, зависно од нивното национално потекло, територијата што ја напуштиле и недостатокот од дипломатска заштита од страна на нивната поранешна матична земја. Со ваквото дефинирање по категории, толкувањето беше едноставно и не предизвикуваше поголеми тешкотии во определувањето кој е бегалец.
4. И покрај тоа што во денешно време мал број на лица што биле опфатени со термините во почетните инструменти, би можеле да побараат формално определување статус на бегалец, сепак, такви случаи би можеле да се појават од време на време. Тие случаи се предмет на разгледување подолу, во Глава II, А. Лицата кои потпаѓаат под дефинициите на меѓународните инструменти усвоени пред Конвенцијата од 1951 вообичаено се нарекуваат „статутарни бегалци”.

Б. КОНВЕНЦИЈА ЗА СТАТУСОТ НА БЕГАЛЦИТЕ ОД 1951 ГОД.

5. Набрзо по Втората светска војна, со оглед дека, проблемот со бегалците не беше решен, се чувствуваше потреба за нов меѓународен инструмент со кој ќе се дефинира правниот статус на бегалците. Наместо *ad hoc* спогодби усвоени во однос на специфични ситуации со бегалци, имаше потреба од посебен инструмент што ќе содржи општа дефиниција за тоа, кој ќе се смета за бегалец. Конвенцијата за Статусот на бегалците беше усвоена на Конференцијата на редовните и ополномоштени амбасадори во Обединетите нации, на 28 јули 1951, а влезе во сила на 21 април, 1954. Во понатамошните ставови ќе се нарекува „Конвенција од 1951”. (Текстот на Конвенцијата од 1951 е содржан во Анекс II).

В. ПРОТОКОЛ ЗА СТАТУСОТ НА БЕГАЛЦИТЕ

6. Согласно општата дефиниција содржана во Конвенцијата од 1951, бегалец е лице кое што:

“ Како резултат на настани кои се случиле пред 1 јануари 1951 година и поради оправдан страв дека ќе биде прогонувано . . . се наоѓа надвор од земјата на неговото државјанството ...“

7. Подвлекувањето на 1951-та година, потекнуваше од желбата на Владите да, во времето кога Конвенцијата беше усвоена, ги ограничат своите обврски кон ситуации со бегалци за кои беше познато дека постојат во тоа време или, до кои би можело последователно да дојде поради настаните што веќе се случиле.¹

8. Со протекот на време и избувнувањето на нови ситуации со бегалци, сè повеќе се чувствуваше потреба одредбите на Конвенцијата од 1951, да станат применливи за ваквите нови бегалци. Како резултат на таквите состојби, беше изготвен Протоколот за Статусот на бегалците. По неговото разгледување од страна на Генералното собрание на Обединетите нации, истиот беше отворен за пристапување на 31 јануари 1967 година и влезе во сила на 4 октомври 1967 година.

9. Со пристапувањето кон Протоколот од 1967, Државите превземаат обврска да за бегалците ги применуваат материјалните одредби од Конвенцијата од 1951, како што е дефинирано со истата, но не земајќи ја во предвид 1951-та година како краен датум. Иако се односува на Конвенцијата, Протоколот е независен инструмент, кон кој што пристапувањето не им е ограничено само на Државите договорнички на Конвенцијата.

10. Во понатамошните ставови, Протоколот од 1967 за Статусот на бегалците, се нарекува "Протокол од 1967". (Текстот на Протоколот е содржан во Анекс III).

11. Во времето на пишувањето, 78 Држави се договорнички на Конвенцијата или на Протоколот од 1967 или и на двата инструменти. (Листата на Држави договорнички е содржана во Анекс IV.)

Г. ГЛАВНИ ОДРЕДБИ НА КОНВЕНЦИЈАТА ОД 1951 И ПРОТОКОЛОТ ОД 1967

12. Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967, содржат три вида одредби:

(i) Одредби што ја даваат *основната дефиниција* за тоа кој е (и кој не е) бегалец, и за тој, кој бил бегалец, кога престанува да се смета за таков. Дискусијата и толкувањето на овие одредби ја сочинува главната содржина на овој Прирачник, наменет како водич за оние чијашто задача е да го определат статусот на бегалец.

(ii) Одредби што го дефинираат *правниот статус* на бегалците и нивните права и обврски во земјата во која добиле заштита. Иако ваквите одредби немаат влијание врз процесот на определување статус на бегалец, органите овластени за ваквите постапки треба да бидат свесни за истите, затоа што нивните решенија може навистина да имаат далекусежни ефекти врз поединецот или семејствата на кои се однесуваат.

(iii) Други одредби, што се занимаваат со *примената* на инструментите од административна и дипломатска гледна точка. Членот 35 од Конвенцијата од 1951 и членот 11 од Протоколот од 1967, предвидуваат превземање на обврска од страна на државите договорнички да соработуваат со Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци, во вршењето на своите функции, а особено во овозможувањето на остварување на неговата должност за надзор над примената на одредбите од овие инструменти.

¹ Конвенцијата од 1951 година исто така предвидува можност за воведување на географско ограничување (види став 108 до 110 подолу).

Д. СТАТУТОТ НА КАНЦЕЛАРИЈАТА НА ВИСОКИОТ КОМЕСАР ЗА БЕГАЛЦИ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

13. Инструментите опишани погоре, од А-В, ги дефинираат лицата кои треба да бидат сметани за бегалци и бараат од страните, да им дадат одреден статус на бегалците на секоја од нивните територии.

14. Согласно одлуката на Генералното собрание, Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации (“УНХЦР”), беше основана на 1 јануари 1951 година. Статутот на Канцеларијата е приложен како Анекс на Резолуцијата 428 (V), усвоена од Генералното собрание на 14 декември 1950 година. Според Статутот, Високиот комесар е повикан - *inter alia*- да им обезбеди меѓународна заштита под покровителство на Обединетите нации, на бегалците што потпаѓаат под надлежност на неговата Канцеларија.

15. Статутот содржи дефиниции за лицата врз кои се протега надлежноста на Високиот комесар, кои се многу блиски, иако не и идентични, со дефиницијата содржана во Конвенцијата од 1951. Согласно овие дефиниции, Високиот комесар е надлежен за бегалците, независно од било какви одредени крајни датуми² или географски ограничувања³.

16. Според тоа, лицето што ги исполнува критериумите на Статутот на УНХЦР, се квалификува за добивање заштита од Обединетите нации преку Високиот комесар, без оглед на тоа, дали истото се наоѓа во земја потписничка на Конвенцијата од 1951 или Протоколот од 1967 или, дали било признаено во земјата домакин како бегалец или не, согласно било кој од двата наведени инструменти. Ваквите бегалци, кои потпаѓаат под мандатот на Високиот комесар, вообичаено се нарекуваат “бегалци според мандат”.

17. Од погоре кажаното, ќе се види дека едно лице може истовремено да биде и бегалец според мандат и бегалец согласно Конвенција од 1951 или Протоколот од 1967. Меѓутоа лицето може да се најде во земја што е не обврзана со ниеден од овие два инструменти, или пак може да биде исклучено од признавање на „бегалец согласно Конвенцијата”, според примената на временскиот рок или географските ограничувања. Во таквите случаи, лицето сепак ќе може да се квалификува за добивање заштита од Високиот комесар, согласно одредбите на Статутот.

18. Горенаведената Резолуција 428 (V) и Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар, повикуваат на соработката помеѓу Владите и Канцеларијата на Високиот комесар во решавањето на проблемите со бегалците. Високиот комесар е назначен како орган што ќе биде задолжен за обезбедување меѓународна заштита на бегалците и од кого се бара -*inter alia*- да го промовира склучувањето и ратификацијата на меѓународните конвенции за заштита на бегалците и да врши надзор на нивната примена.

19. Ваквата соработка, комбинирана со неговата функција на надзор, ја сочинува основата на темелниот интерес на Високиот комесар за процесот на определување статус на бегалец, согласно Конвенцијата од 1951 и Протоколот 1967. Улогата што, различна по степен, Високиот комесар ја има во определувањето статус на бегалец, се огледува во постапките воспоставени од големиот број на Влади.

² Види ставови 35 и 36 подолу.

³ Види ставови од 108 до 110 подолу.

Ѓ. РЕГИОНАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА БЕГАЛЦИТЕ

20. Покрај Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967, и Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации, постојат и голем број регионални спогодби, конвенции и други инструменти за бегалци, особено во Африка, двете Америки и Европа. Овие регионални инструменти се занимаваат со прашања какви што се давањето азил, патни документи и патни олеснувања, итн. Некои од нив содржат дефиниција на терминот “бегалец” или на лица на кои може да им биде даден азил.

21. Во Латинска Америка, проблемот на дипломатскиот и територијалниот азил се третира во голем број регионални инструменти, вклучувајќи го и Договорот за меѓународното казнено право (Монтевидео, 1889); Спогодбата за екстрадиција, (Каракас, 1911); Конвенцијата за азил, (Хавана, 1928); Конвенцијата за политички азил, (Монтевидео, 1933); Конвенцијата за дипломатски азил, (Каракас, 1954); и Конвенцијата за територијален азил, (Каракас, 1954).

22. Еден од поновите регионални инструменти е Конвенцијата за посебните аспекти на проблемите со бегалците во Африка, усвоена од Собранието на шефовите на Држави и Влади на Организацијата на африканското единство, на 10 септември 1969 година. Оваа Конвенција содржи дефиниција на терминот “бегалец”, која се состои од два дела: првиот дел е идентичен со дефиницијата на Протоколот од 1967 (т.е. дефиницијата од Конвенцијата од 1951, без временски или географски ограничувања). Вториот дел на терминот „бегалец” се однесува на:

„секое лице кое што, како резултат на надворешна агресија, окупација, странска доминација или настани со кои сериозно се нарушува јавниот поредок, било во дел или на целата негова земја на потекло или државјанство, е присилено да го напушти своето вообичаено место на живеење, со цел да побара заштита во друго место надвор од неговата земја на потекло или државјанство”.

23. Овој Прирачник се занимава само со определувањето статус на бегалец, согласно двата меѓународни инструменти од универзално значење: Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967.

Е. АЗИЛ И ТРЕТМАНОТ НА БЕГАЛЦИТЕ

24. Прирачникот не се занимава со прашања што се тесно поврзани со определувањето статус на бегалец, на пример, давање азил на бегалци или со правниот третман на бегалците, откако биле признаени како такви.

25. Иако Финалниот документ на Конференцијата на редовните и ополномоштени Амбасадори, како и Преамбулата на Конвенцијата содржат референци за азилот, Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967 не се занимаваат со давањето азил. Високиот комесар, во духот на Универзалната декларација за човековите права и Декларацијата за територијалниот азил усвоени од Генералното собрание на Обединетите нации на 10 декември 1948 година, односно на 14 декември 1967 година, секогаш се залагал за широкограда политика на азил.

26. Што се однесува до третманот во рамките на териториите на Државите, истиот во однос на бегалците е регулиран со главните одредби на Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967 (види став 12 (ii) погоре). Освен тоа, внимание заслужува и Препораката Д, содржана во Финалниот документ на Конференцијата на редовните и ополномоштени Амбасадори на која што беше усвоена Конвенцијата од 1951:

„Конференцијата ,

Изразува надеж дека Конвенцијата за статусот на бегалците ќе има вредност како пример кој ја надминува нејзината договорна природа и дека сите нации ќе се раководат според неа во давањето, колку што е можно повеќе, на лицата кои се наоѓаат на нивната територија како бегалци и кои нема да бидат опфатени со условите од Конвенцијата, третман каков што таа го нуди „.

27. Оваа препорака им дава можност на Државите, да ги решат проблемите што можат да произлезат со лицата за кои се смета дека не ги исполнуваат критериумите наведени во дефиницијата на терминот „бегалец“.

ДЕЛ ПРВИ

Критериуми за определување статус на бегалец

ГЛАВА I - ОПШТИ НАЧЕЛА

28. Едно лице е бегалец, согласно Конвенцијата од 1951, штом ќе ги исполни критериумите содржани во дефиницијата. Ова нужно ќе настане пред моментот во кој неговиот статус на бегалец формално е определен. Признавањето на неговиот статус на бегалец, со самото тоа не го прави лицето бегалец, туку го прогласува за таков. Лицето не станува бегалец поради признавањето, туку е признаен заради тоа што тој е бегалец.

29. Определувањето статус на бегалец е процес што се одвива во две фази. Најпрвин, неопходно е да се утврдат релевантните факти на случајот. Второ, дефинициите на Конвенцијата од 1951 и на Протоколот од 1967 треба да се применат на така утврдените факти.

30. Одредбите на Конвенцијата од 1951 што го дефинираат терминот бегалец, се состојат од три делови, кои беа именувани во соодветно како одредби на вклучување, Престанок и Исклучување.

31. Одредбите на вклучување ги дефинираат критериумите што едно лице мора да ги задоволи, за да биде бегалец. Тие ја обликуваат позитивната основа врз која се определува статусот на бегалец. Таканаречените одредби за престанок и исклучување, имаат негативно значење; првите укажуваат на условите под кои еден бегалец престанува да биде бегалец, а вторите ги набројуваат околностите според кои едно лице ќе биде исклучено од примената на Конвенцијата од 1951, и покрај тоа што ги задоволува позитивните критериуми на одредбите за вклучување.

ГЛАВА II - ОДРЕДБИ НА ВКЛУЧУВАЊЕ

А. ДЕФИНИЦИИ

(1) Статутарни бегалци

32. Член 1 А (1) од Конвенцијата од 1951, се занимава со статутарните бегалци, т.е со лица што се сметаат за бегалци согласно одредбите на меѓународните инструменти што и претходеа на Конвенцијата. Одредбата гласи:

“За целите на оваа Конвенција, терминот „бегалец“ ќе се однесува и на секое лице кое:

(1) Се сметало за бегалец согласно Спогодбите од 12 мај 1926 и 30 јуни 1928, или во согласност со Конвенциите од 28 октомври 1933 и од 10 февруари 1938, Протоколот од 14 септември 1939 или Уставот на Меѓународната организација за бегалци;

Одлуките за неподобност, донесени од страна на Меѓународната организација за бегалци во времето на нејзиното делување, нема да го спречи признавањето на статус на бегалец на лица коишто ги исполнуваат условите од ставот 2 на оваа точка. „

33. Горедаденото набројување е дадено со цел да се воспостави врска со минатото и да се осигури континуитетот на меѓународната заштита на бегалците, коишто станале грижа на меѓународната заедница во текот на различни претходни периоди. Како што веќе беше укажано (став 4, погоре), овие инструменти досега имаат загубено многу од нивната важност и дискутирањето по нив ќе има мала практична вредност. Сепак, лице што се сметало за бегалец, согласно условите дадени во овие инструменти, автоматски е бегалец согласно Конвенцијата од 1951. Со тоа, носител на т.н. “Нансенов пасош” или на вУверение за квалификуваност издаден од Меѓународната организација за бегалци, мора да бидат сметан за бегалец согласно Конвенцијата од 1951, освен ако некоја од одредбите за престанок не биде применлива врз неговиот случај или, ако е исклучен од примената на Конвенцијата согласно некоја од одредбите на исклучување. Ова истото се однесува и на дете кое го издржува статутарниот бегалец.

(2) Општа дефиниција на Конвенцијата од 1951

34. Согласно член 1 А (2) од Конвенцијата од 1951, терминот „бегалец“ ќе се однесува на секое лице кое:

„Како резултат на настаните кои се случиле пред 1 јануари 1951 година и поради оправдан страв дека ќе биде прогонувано заради својата раса, вера, националност, припадност на одредена социјална група или поради своето политичко уверување, се наоѓа надвор од земјата на неговото државјанство и не може или, поради таквиот страв, не сака да биде под заштита на таа земја; или кое, ако нема државјанство, а се наоѓа надвор од земјата во која порано имало вообичаено место на престој, поради таквите настани, не може или, поради тој страв, не сака да се врати во неа.“

Оваа општа дефиниција е детално обработена подолу.

4 Нансенов пасош: потврда за идентитет што служи како патен документ издавана на бегалците согласно одредбите на предвоените инструменти.

Б. ТОЛКУВАЊЕ НА ТЕРМИНИТЕ

(1) “Настани што се случиле пред 1 јануари, 1951”

35. Потеклото на овој временски рок - 1951 година - е објаснето во став 7 од Воведот. Како резултат на Протоколот од 1967, овој временски рок загуби доста од своето практично значење. Затоа толкувањето на зборот “настани” е од интерес само за мал број држави договорнички на Конвенцијата од 1951, кои не се потписнички на Протоколот од 1967.⁵

36. Зборот “настани” не е дефиниран во Конвенцијата 1951, но се сфаќа како да значи “случувања од огромна важност, што вклучуваат територијални или длабоки политички промени, како и систематски програми за прогонување кои се следствени ефекти на претходните промени”.⁶ Одредувањето на краен датум се однесува на внастаните поради кои што, а не на датумот на кој што, едно лице станало бегалец, или пак ја напуштило својата земја. Бегалецот може да ја напуштил својата земја пред или после крајниот датум, но неговиот страв од прогонување треба да биде поради внастаните кои настанале пред крајниот датум или поради следствени ефекти од подоцнежен датум кои се резултат на таквите настани.⁷

(2) „оправдан страв дека ќе биде прогонувано”

(а) Општа анализа

37. Изразот “оправдан страв дека ќе биде прогонувано”, е клучната фраза на дефиницијата. Таа ги одразува ставовите на нејзините автори во однос на главните елементи на карактерот на бегалец. Со неа се заменува поранешниот метод на дефинирање на бегалците по категории (т.е. лица со одредено потекло кои не ја уживаат заштитата на нивната земја), со генералниот концепт на “страв” како релевантен мотив. Бидејќи чувството на страв е субјективно, дефиницијата го вклучува субјективниот елемент на лицето што поднесува барање за признавање статус на бегалец. Поради тоа, определувањето статус на бегалец, по прво ќе изискува проценка на изјавите на барателот, отколку проценка на ситуацијата што владее во земјата на негово потекло.

38. На елементот страв - состојба на умот и субјективно чувство - се додава квалификацијата “оправдан”. Ова нагвестува дека не само субјективната слика на засеганото лице е тоа што го определува неговиот статус на бегалец, туку ваквата субјективна слика мора да биде поткрепена со објективна ситуација. Од тие причини, терминот “оправдан страв” содржи субјективен и објективен елемент и при определувањето дали постои оправдан страв, двата елементи мора да бидат земени предвид.

39. Може да се претпостави дека, освен ако не е во потрага по авантура или само сака да го прошеќа светот, едно лице обично не би го напуштило својот дом и татковина, без некаква причина да го примора на тоа. Може да постојат многу причини кои можат да примораат и се разбирливи, но само еден мотив е издвоен за да се означи терминот бегалец. Со изразот “поради оправдан страв дека ќе биде прогонувано” - заради наведените причини - преку истакнување на специфичен мотив, автоматски се прави сите други причини да изгледаат ирелевантни за дефиницијата. Со тоа се исклучуваат оние лица, како што се жртвите на глад или природни катастрофи, освен ако таквите

⁵ Види Анекс IV.

⁶ Документ на ОН Е/ 1618 стр.39.

⁷ *лоц.цит.*

лица, исто така имаат оправдан страв од прогон поради некоја од наведените причини. Таквите други мотиви сепак, севкупно не мора да се ирелевантни за процесот на определување статус на бегалец со оглед дека, заради стекнување правилна слика за случајот на барателот, сите околности треба да бидат земени во предвид.

40. Оценката на *субјективниот елемент* е неделива од проценката на личноста на барателот со оглед дека, психолошките реакции на различни личности може да не се исти при еднакви услови. Едно лице може да има силни политички или религиозни убедувања, па непочитувањето на тие, би го направило неговиот живот неподнослив; други личности пак, може да немаат толку силни убедувања. Некоје лице може да донесе импулсивна одлука да побегне; друго може внимателно да го планира своето заминување.

41. Со оглед на важноста што дефиницијата му ја придава на субјективниот елемент, оценката на веродостојноста е неопходна кога, врз основа на приложените факти и исправи, случајот не е доволно јасен. Неопходно ќе биде да се земаат предвид претходната лична и семејна состојба на барателот, неговата припадност на одредена расна, верска, национална, социјална или политичка група, неговото толкување на ситуација во која тој се наоѓа и неговото лично искуство - со други зборови, сè што може да послужи за поткрепување на тврдењето дека доминантен мотив на неговото барање е стравот. Стравот мора да е разумен. Претераниот страв, сепак може да биде основан, доколку според сите околности на случајот, таквата состојба на умот може да се смета како оправдана.

42. Што се однесува до објективниот елемент, неопходно е да се проценат изјавите на барателот. Од надлежните власти, што се повикани да го определат статусот на бегалец, не се бара да донесат заклучок за условите во земјата на потекло на барателот. Меѓутоа, изјавите на барателот не можат да се разгледуваат апстрактно, туку мора да бидат разгледувани во контекст на значење на нивната заднина. Познавањето на состојбата во земјата на потекло на барателот - иако не е примарна цел - сепак е важен елемент во проценката на веродостојноста на барателот. Општо земено, стравот на барателот треба да се смета како оправдан ако тој може на разумен начин да докаже дека, неговиот понатамошен престој во земјата на неговото потекло, од причини наведени во дефиницијата, станал неподнослив за него или, од истите причини, ќе стане неподнослив за него ако се врати таму.

43. Ваквите ставови не мора нужно да се засновани врз основа на личното искуство на барателот. Тоа што на пример им се случило на неговите пријатели и роднини, или другите припадници на истата расна или социјална група, може да покаже дека, неговиот страв, тој порано или подоцна и самиот да стане жртва на истото такво прогонување, е основан. Законите на земјата на потекло, а особено начинот на кој истите се применуваат, ќе бидат релевантни. Ситуацијата на секое лице мора сепак, да биде оценувана согласно сопствената издржаност. Во случај на општо познато лице чужноста од прогонување може да биде поголема, отколку во случај на непознати лица. Сите овие фактори, на пример, карактерот на лицето, неговото минато, неговата влијателност, неговото богатство или искажаното, може да доведат до заклучок дека неговиот страв од прогонување е "оправдан".

44. Иако статусот на бегалец по правило треба да биде определен на индивидуална база, може да се појават ситуации во кои цели групи на луѓе се раселени под околности што укажуваат на тоа дека припадниците на групата може индивидуално да добијат статус на бегалец. Во такви ситуации, потребата од пружање помош е честопати екстремно итна и може да се случи, од чисто практични причини, да не

биде можно да се изврши индивидуално определување статус на бегалец на секој од членовите на групата. Затоа, во такви ситуации се прибегнува кон т.н “групно определување” на статус на бегалец, при што за секој припадник на групата се зема дека е бегалец *prima facie* (т.е. во отсуство на докази за спротивното).

45. Настрана од ситуациите од типот на наведениот во претходниот став, барателот на статус на бегалец мора редовно да изложи добри причини зошто тој лично има страв од прогонување. Може да се претпостави дека некое лице ќе има оправдан страв дека ќе биде прогонувано ако веќе било жртва на прогонување поради некоја од причините наведените во Конвенцијата од 1951. Сепак, терминот „страв“ се однесува не само на лица кои што стварно биле прогонувани, туку и на оние кои сакаат да избегнат ситуација што содржи ризик од прогонување.

46. Изразите „страв дека ќе биде прогонувано“ па дури и „прогонување“ се обично страни за обичниот речник на бегалците. Мора да се признае дека бегалецот многу ретко ќе се повика во овој смисол на „страв од прогонување“, мислејќи дека најчесто тоа ќе се подразбере од неговата приказна. Уште еднаш, бегалецот може да има мошне утврдено мислење за причините поради кои тој бил изложен на страдање, но тој нема да може, поради психолошки причини, да го објасни неговото искуство и ситуацијата со политички речник.

47. Типичен тест за проверка на оправданоста на стравот ќе се појави кога барателот поседува важечки национален пасош. Понекогаш се нагласува дека поседувањето пасош укажува дека властите што го издале истиот, немаат намера да го прогонуваат носителот, инаку воопшто не би му го издале пасошот. Иако ова може да е вистина, во одредени случаи многу лица го искористиле легалениот излез од нивната земја како единствен начин за да избегаат, без воопшто да ги откриле своите политички мислења, за кои кога би се дознало би ги довело во опасна ситуација *vis-a-vis* властите.

48. Затоа поседувањето пасош, не може секогаш да се смета како доказ за лојалноста на носителот или како индиција за отсуство на страв. Пасош може да му биде издаден дури и на лице кое не е пожелно во земјата на неговото потекло, со единствена намера да се осигури негово заминување, а исто така може да има случаи во кои пасошот е добиен скришно. Затоа како заклучок на ова, самото поседување важечки национален пасош не е пречка за добивање статус на бегалец.

49. Ако од друга страна барателот без добра причина инсистира на задржување на важечкиот пасош на земјата под чијашто заштита наводно не сака да биде, тоа може да фрли сомневање на издржаноста на неговиот тврдење дека има “оправдан страв”. Штом еднаш ќе биде признаен за таков, бегалецот обично не ќе може да го задржи својот национален пасош.

50. Сепак, може да се појават исклучителни ситуации во кои лицето кое ги исполнува критериумите за статус на бегалец, може да го задржи својот национален пасош, или да му биде издаден нов од страна на властите на неговата земја на потекло под посебни аранжмани. Истите може да не се во склад со статусот на бегалец, а особено кога таквите аранжмани не подразбираат дека носителот на националниот пасош е слободен да се врати во својата земја без претходна дозвола.

(б) Прогонување

51. Не постои универзално прифатена дефиниција на терминот “прогонување” и различните обиди за формулирање ваква дефиниција постигнаа мал резултат. Од

членот 33 на Конвенцијата од 1951 може да се изведе заклучок, дека заканата по животот или слободата заради својата раса, вера, националност, политичко уверување или припадност на одредена социјална група, секогаш ќе претставува прогонување. Други тешки кршења на човековите права - поради истите причини - исто така ќе содржат прогонување.

52. Дали други штетни активности или закани ќе прераснат во прогонување, ќе зависи од околностите на секој поединечен случај, вклучувајќи го и субјективниот елемент за кој се зборуваше во претходните ставови. Субјективниот карактер на стравот од прогонување изискува проценка на мислите и чувствата на засегнатото лице. Во правец на сознавањето на ваквите мисли и чувства е и тоа дека, било какви сегашни или очекувани мерки против лицето мора неопходно да бидат разгледани. Со оглед на разноликоста на психолошкиот склоп на поединците и на околностите на секој случај, соодветно ќе бидат различни и толкувањата за тоа дали е содржано прогонување.

53. Покрај ова, барателот можеби бил подложен на различни мерки кои самите по себе не прераснуваат во прогонување (на пример, дискриминација во различни облици), во некои случаи комбинирани и со други неповолни фактори (на пример, општа атмосфера на несигурност во земјата на потекло). Во такви ситуации, различните елементи кои се вклучени може, ако се земат заедно, да предизвикаат ефект врз умот на барателот кој може основано да го одбрани повикувањето на оправдан страв дека ќе биде прогонуван врз “кумулятивна основа”. Нема ниту потреба да се каже дека не е можно да се постави општо правило за тоа какви кумулативни причини може да бидат основа за валидно барање на статус на бегалец. Тоа нужно ќе зависи од сите околности, вклучувајќи ги и посебниот географски, историски и етнолошки контекст.

(в) Дискриминација

54. Разлики во третманот на различните групи навистина постојат во поголем или помал степен во многу општества. Лицата што како резултат на таквите разлики добиваат помалку поволен третман, не се нужно жртви на прогонување. Само во одредени околности таквата дискриминација ќе резултира со прогонување. Тоа ќе биде случај ако мерките на дискриминација доведат до последици од суштествено штетна природа по засегнатото лице, на пример, сериозни ограничувања на неговото право да заработува за живот, на правото да ја практикува својата вера или на неговиот пристап кон редовно достапните образовни можности.

55. Кога мерките на дискриминација самите по себе не се од сериозен карактер, тие сепак може да бидат повод за разумен страв од прогонување ако истите, во умот на засегнатото лице, предизвикуваат чувство на страв и несигурност во поглед на неговиот понатамошен живот. Дали таквите мерки на дискриминација самите по себе би биле изедначени со прогонување или не, мора да се утврдува во светло на сите околности. Повикувањето на страв од прогонување, секако дека ќе биде појако ако лицето било жртва на голем број дискриминаторски мерки од ваков вид и кога со тоа се вклучува елементот на кумулативност.⁸

(г) Казнување

56. Мора да се прави разлика помеѓу прогонување и казнување за прекршувања на законот од општа природа. Лицата кои што бегаат од кривично гонење, или за да одбегнат казна за кривично дело, по правило не се бегалци. Треба да се потсети дека бегалец е жртва - или потенцијална жртва - на неправда, а не лице во бегство пред правдата.

⁸ Види исто став 53

57. Горенаведената разлика во одредени случаи сепак може да биде нејасна. Како прво, едно лице што е виновно за повреда на законот од општа природа, може да биде подложено на претерано казнување кое може да резултира со прогонување во рамките на значењето што е дадено во дефиницијата. И повеќе од тоа, казненото гонење од причини споменати во дефиницијата (на пример, во однос на “незаконски” религиозни поуки дадени на дете), може самото по себе да прерасне во прогонување.

58. Второ, може да има случаи во кои едно лице, покрај стравот од кривично гонење или казнување за прекршување на законот од општа природа, може исто така да има “оправдан страв од прогонување”. Во такви случаи засегнатото лице е бегалец. Сепак се чини дека ќе биде неопходно да се разгледа дали кривичното дело во прашање е од толку тешка природа, која барателот ќе го доведе да потпадне под опфатот на одредбите за исклучување.⁹

59. Со цел да се определи дали кривичниот прогон прераснува во прогонување, ќе биде неопходно да се видат законите на земјата во прашање, затоа што е можно законите да не бидат во согласност со прифатените стандарди за човековите права. Сепак најчесто во прашање нема да биде самиот закон, туку неговата примена која е дискриминаторска. Кривичен прогон заради прекршување на јавниот поредок, на пример, заради дистрибуција на памфлети, би можело да биде повод за прогонување на поединецот заради политичката содржина на публикацијата.

60. Во такви случаи, со оглед на очигледните тешкотии сврзани со проценката на законите на друга земја, националните власти може честопати ќе треба да донесуваат одлуки со користење на нивната сопствена домашната легислатива како ориентир. Овен тоа од голема помош ќе биде прибегнувањето кон принципите дадени во различните меѓународни инструменти за човековите права, особено Меѓународните конвенции за човековите права, кои содржат обврзувачки должности за Државите договорнички и претставуваат инструменти кон кои многу Држави потписнички на Конвенцијата од 1951 имаат пристапено.

(д) Последици од незаконско заминување или неовластен престој надвор од земјата на потекло

61. Законодавството на некои Држави пропишува тешки казни за државјаните кои заминале од земјата на незаконит начин, или кои останале во странство без одобрување. Кога постои причина за верување дека лицето, како последица на нелегалното заминување или неовластен престој во странство, ќе биде подложено на тешки казни мерки, неговото признавање за бегалец ќе биде оправдано ако може да се докаже дека неговите мотиви за напуштање или останување надвор од земјата, се поврзани со причините наведени во Членот 1 А (2) од Конвенцијата од 1951 (види став 66 подолу).

(f) Економски мигранти коишто се разликуваат од бегалци

62. Мигрант е лице коешто од причини различни од тие содржани во дефиницијата, доброволно ја напуштило својата земја со цел да се насели на друго место. Лицето може да било поттикнато од желба за промена или авантура, или пак од семејни или други причини од лична природа. Ако лицето е поттикнато од исклучиво економски причини, тој е економски мигрант, а не бегалец.

63. Разликата помеѓу економските мигранти и бегалци, понекогаш е сепак замаглена и тоа на ист начин како што и разликувањето на економските од политичките

9 Види ставови 144 до 156

мерки во земјата на потекло на барателот, не секогаш е јасно. Во позадината на економските мерки што ја поаѓаат висината на приходите за живот на некое лице, може да стојат расни, верски или политички цели или намери насочени против одредена група. Таму каде што економските мерки ја уништуваат егзистенцијата на одреден слој од населението (на пример, ускратување на правата на тргување или дискриминаторно или прекумерно оданочување на посебна етничка или религиозна група), жртвите можат согласно ваквите околности, со напуштањето на земјата, да станат бегалци.

64. Дали истото би се однесувало и на жртвите на општи економски мерки (т.е. такви какви што се однесуваат на целото население без дискриминација), ќе зависи од околностите на случајот. Приговори за општите економски мерки, не се самите по себе доволна причина за барање статус на бегалец. Од друга страна, она што на прв поглед примарно изгледа дека е економски мотив за заминување, може во стварноста исто така да инволвира и политички елемент и можно е политичките ставови на лицето да се тие што го изложуваат на тешки последици, а не неговите приговори за самите економски мерки.

(е) Агенти на прогон

65. Прогонувањето нормално е поврзано со активности од страна на властите на одредена земја. Истото може да произлегува и од слој на населението коешто не ги почитуваат стандардите поставени со законите на односната земја. Повод за ова може да биде случај на верска нетолеранција што прераснува во прогонување, во земја што инаку е секуларна, но во која значителна фракција од населението не ги почитуваат религиозните определби на нивните соседи. Кога сериозни дискриминаторски или други навредливи акти се извршуваат од локалните народни маси, истите може да се сметаат за прогонување ако како такви им се познати и се толерираат од властите, или пак ако властите одбијат или се покажат како неспособни да понудат ефикасна заштита.

(3) „заради својата раса, вера, националност, припадност на одредена социјална група или политичко уверување”

(а) Општа анализа

66. За да го сметаат за бегалец, лицето мора да докаже дека има оправдан страв дека ќе биде прогонувано поради една од причините наведени погоре. Безпредметно е дали прогонувањето произлегува од една единствена причина од наведените или од комбинација на две, или повеќе од нив. Честопати самиот барател може да не биде свесен за причините на почувствуваниот страв од прогонување. Како и да е, не е негова должност да го анализира сопствениот случај до таков степен што ќе може да ги идентификува причините во детали.

67. Должност е на испитувачот, кога ќе ги испитува фактите на случајот, да ја утврди причината или причините поради кои почувствувал страв од прогонување и да одлучи дали дефиницијата на Конвенцијата од 1951 е задоволена во оваа смисла. Евидентно е дека причините за прогонување дадени под овие различни поднаслови честопати ќе се преклопуваат. Кај едно лице вообичаено ќе има комбинирано повеќе е од еден елемент, на пример, политички противник кој припаѓа на некоја верска или национална група, или на двете, а комбинацијата на таквите причини кај едно лице може да биде релевантна во проценката на неговото оправдано стравување.

(б) Раса

68. Расата, во дадениот контекст, треба да се подразбере во своето најшироко значење, така што ќе ги вклучува сите видови етнички групи што вообичаено се нарекуваат “раси” во секојдневното обраќање. Честопати терминот ќе ја вплетува и припадноста кон одредена социјална група од заедничко потекло, а која што претставува малцинство во однос на поширокото население. Дискриминацијата од причини на расна припадност наидува на осудување низ целиот свет, како еден од најтешките видови на кршење на човековите права. Затоа, расната дискриминација претставува важен елемент во определувањето на постоење на прогон.

69. Дискриминацијата врз расна основа честопати ќе резултира со прогонување во смисла на Конвенцијата од 1951. Ваков ќе биде случајот кога како последица на расна дискриминација, човековото лично достоинство е погодено до таков степен, што ќе биде инкомпатибилно со нај елементарните и неутуѓиви човекови права, или кога непочитувањето на расните бариери е повод за тешки последици.

70. Самиот факт на припадност на одредена расна група, нормално нема да биде доволно за да го поткрепи барањето за статус на бегалец. Сепак, може да се јават ситуации кога како резултат на особени околности што ја погаѓаат групата, таквата припадност самата по себе ќе содржи доволна основа за страв од прогонување.

(в) Вера

71. Универзалната декларација за човековите права и Пактот за човековите права го прокламираат правото на слобода на мислата, совеста и религијата, кое право ја вклучува и слободата на лицето да ја промени својата вера, и негова слобода истата да ја манифестира јавно или приватно, во вид на предавање веронаука, практикување на верата, почитување или следење.

72. Прогонувањето “заради својата вера” може да има различни форми, на пример, забрана на членство во одредена верска заедница, или на јавно или приватно обожување на одредена религија, или на верски инструкции, или пак превземање сериозни мерки на дискриминација против лица заради практикување на нивната вера или припадност на одредена верска заедница.

73. Самата припадност на одредена верска заедница, нормално нема да биде доволна како поткрепа на барањето статус на бегалец. Сепак може да постојат специјални околности при кои самата припадност, може да биде доволна основа за добивање статус на бегалец.

(г) Националност

74. Терминот “националност”, во овој контекст не треба да се сфати само како “државјанство”. Терминот се однесува и на припадност на одредена етничка или јазична група и може повремено да се преклопува со терминот “раса”. Прогонувањето поради својата национална припадност, може да се состои од непријателски ставови и мерки насочени против некое национално (етничко, јазично) малцинство и при одредени околности, самиот факт за припадност на некое вакво малцинство, може самото по себе да дава простор за оправдан страв дека ќе биде прогонувано.

75. Соживотот на две или повеќе национални (етнички, јазични) групи во рамките на една Држава, може да создаде ситуации на конфликт и исто така ситуации на прогонување, или на опасност од прогонување. Не секогаш ќе биде едноставно да

се направи разлика помеѓу прогонувањето од причини на национална припадност и прогонување поради политичко уверување, кога конфликтот меѓу националните групи е комбиниран со политички движења, особено кога одредено политичко движење е идентификувано со определена “националност”.

76. Додека во повеќето случаи прогонувањето заради својата национална припадност е оправдан страв кај лицата што се припадници на одредено национално малцинство, на различни континенти имало и случаи во кои некое лице што припаѓа на мнозинската група, може да стравува од прогонување од страна на владеачката малцинска група.

(д) Припадност на одредена социјална група

77. “Одредена социјална група” нормално ја сочинуваат лица со слично потекло, обичаи или социјален статус. Повикувањето на оправдан страв под ова заглавие најчесто може да се поклопува со повикувањето на оправдан страв од прогонување поради други основи, т.е. раса, вера или националност.

78. Припадноста на одредена социјална група ќе биде во самата срж на прогонувањето кога не постои лојалност на групата спрема Владата поради политичките погледи, социјални или економските активности на нејзините членови, или пак самото постоење на социјалната група како таква, секогаш преставувало трн во окото на политиката на Владата.

79. Самата припадност на одредена социјална група нормално нема да биде доволно за да го поткрепи барањето за статус на бегалец. Сепак може да постојат посебни околности кога и самата припадност, ќе претставува доволна основа за чувството на страв од прогонување.

(ѓ) Политичко уверување

80. Да се има политичко уверување различно од тоа на владата, не е само по себе основ за барање статус на бегалец и барателот мора да го докаже стравот од прогонување заради таквите уверувања. Ова претпоставува дека барателот има уверување што властите не го толерираат, кое е критички настроено спрема политиката или постапките на власта. Исто така, се претпоставува дека таквите уверувања се ставени до знаење на властите, или дека му се припишуваат на барателот од нивна страна. Политичките уверување на наставник или писател мора да биде поочевидно, од таквите на луѓе на помалку експонирани места. Релативната важност или издржаност на уверувањето на барателот - во мера во која тоа може да се утврди од сите околности на случајот - ќе биде исто така релевантно.

81. И додека дефиницијата зборува за прогонување “поради своето политичко уверување”, не секогаш ќе биде можно да се утврди взаемна врска помеѓу изразените уверувања и односните мерки што барателот ги претрпел или од кои стравувал. Таквите мерки само во редок случај се засновани единствено на “изразеното уверување”. Почест случај е таквите мерки да имаат форма на санкции, за наводно извршени кривични дела против владеачките структури. Затоа ќе биде неопходно, да се утврди политичкото уверување на барателот, кое е во основата на неговото однесување, и фактот дека таквото уверување довело, или може да доведе, до прогонување од кое барателот тврди дека стравува.

82. Како што беше наведено погоре, прогонувањето “поради своето политичко уверување”, укажува дека барателот има уверување кое или било изразено, или на

некаков начин им го привлекло вниманието на властите. Сепак може да се појават ситуации, во кои барателот на никаков начин не ги изразил своите уверувања. Со оглед на моќта на неговите убедувања, сепак би било разумно да се претпостави дека неговите уверувања, порано или подоцна, ќе најдат свој израз и дека барателот, како резултат на тоа, ќе дојде во судир со властите. Во случаи каде што ова може разумно да се претпостави, барателот ќе може да се смета дека има страв од прогонување поради своето политичко уверување.

83. Барателот што се повикува на страв од прогонување поради своето политичко уверување, не мора да докажува дека властите во неговата земја на потекло знаеле за неговите уверувања, пред тој да ја напушти земјата. Тој можеби ги прикривал и никогаш не ни страдал од дискриминација или прогонување. Сепак, самиот факт на одбивање да се стави под заштита на неговата Влада, или одбивањето да се врати, може да ја изразуваат стварната состојба на умот на барателот и да даваат основа за страв од прогонување. Во такви околности, проверката на оправданоста на стравот ќе биде заснована врз проценката на последиците со кои барателот, поради своите политички убедувања, би можел да соочи ако се врати во својата земја. Ова особено се однесува на т.н. бегалци “sur place” (на лице место).¹⁰

84. Кога едно лице е подложено на кривично гонење или казнување поради политички престап, треба да се направи разлика со оглед на тоа, дали кривичното гонење е заради политичко уверување или политички-мотивирани казниви дела. Ако кривичното гонење се однесува на казниво дело извршено од политички мотиви и ако очекуваната казна е во согласност со општото право на односната земја, стравот од ваквото кривично гонење, нема само по себе од барателот да направи бегалец.

85. Дали некој политички престапник може исто така да биде сметан за бегалец, ќе е зависи од различни фактори. Кривичното гонење за некое кривично дело може зависно од околностите, да биде изговор за казнување на престапникот за негово политичко уверување или изразување на истото. Повторно, може да постои причина за верување дека политичкиот престапник ќе биде изложен на прекумерно или арбитрерно казнување за наводното кривично дело. Таквото прекумерно или арбитрерно казнување се изедначува со прогонување.

86. При определувањето дали некој политички престапник може да се смета за бегалец, треба да се посвети внимание и на следните елементи: личноста на барателот, неговото политичко уверување, мотивите зад ваквите акти, природата на извршеното дело, природата на кривичното гонење и неговите мотиви; и на крајот, исто така и природата на законските прописи врз кои е засновано кривичното гонење. Овие елементи можат да покажат дека засегнатото лице стравува од прогонување, а не дека само стравува од кривично гонење и казнување - во рамките на законот - поради акти извршени од негова страна.

(4) „се наоѓа надвор од земјата на неговото државјанство“

(а) Општа анализа

87. Во овој контекст, терминот “националност (nationality)”, се однесува на “државјанство (citizenship)”. Фразата “се наоѓа надвор од земјата на неговото државјанство”, се однесува на лицата кои имаат државјанство, за разлика од тие што се апатриди. Во најголемиот број случаи, бегалците го задржуваат државјанството на земјата на нивното потекло.

¹⁰ Види ставови 94 до 96

88. Постои општ услов во врска со статусот на бегалец, дека барател кој има државјанство, треба да се наоѓа надвор од земјата на неговиот државјанство. Не постојат исклучоци од ова правило. Меѓународната заштита не може да стапи на сцена, се додека лицето се наоѓа во рамките на територијата под јурисдикција на неговата татковина.¹¹

89. Затоа во случаи кога барателите се повикуваат на страв од прогонување од страна на земјата на нивното државјанство, треба да се утврди, дали таквите лица и фактички го поседуваат државјанството на таа земја. Сепак може да постои несигурност за тоа, дали некое лице има државјанство. Лицето може и самото да не знае, или погрешно да тврди дека има одредено државјанство, или дека е апатрид. Кога неговото државјанство не може јасно да биде утврдено, неговиот статус на бегалец треба да биде утврдуван на начин сличен на тој кога е во прашање лице без државјанство- апатрид, т.е. наместо земјата на неговото државјанство, да биде земена предвид земјата каде што имало вообичаено место на престој. (види ставови 101 до 105 подолу.)

90. Како што беше погоре наведено, оправданиот страв на барателот од прогонување, мора да биде во однос на земјата на неговото државјанство. Се додека лицето нема страв во однос на земјата на неговото државјанство, може да се очекува дека самиот ќе се стави под заштита на таа земја. Ваквите лица немаат потреба од меѓународна заштита и затоа не може да бидат бегалци.

91. Стравот од тоа дека ќе бидеш прогонуван, не мора секогаш да се однесува на целата територија на земјата на државјанство на бегалецот. Така при етнички судири, или во случаи на сериозни немири со елементи на граѓанска војна, прогонувањето на посебна етничка или национална група може да се случи само во еден дел од земјата. Во такви ситуации лицето нема да биде исклучено од можноста за добивање статус на бегалец, само поради тоа што можело да побара засолниште во друг дел на истата земја, ако според сите околности со право не би можело да се очекува да постапи така.

92. Ситуацијата со лица кои имаат повеќе од едно државјанство, се третира во ставите 106 и 107, подолу.

93. Државјанството може да се докаже со поседување национален пасош. Поседувањето ваков пасош, создава *prima facie* претпоставка дека носителот е државјанин на земјата на издавањето, освен ако во самиот пасош не е поинаку наведено. Лицето кое е носител на пасош од кој се гледа дека тој е државјанин на земјата на издавање, но кое тврди дека не го поседува државјанството на таа држава, мора да го поткрепи ваквото тврдење, на пример, со докази дека ваквиот пасош е т.н. „пасош за таа згода“ (тоа е навидум редовен национален пасош, што понекогаш националните власти им го издаваат на не-државјани). Сепак самото тврдење на носителот дека пасошот му бил издаден само за потребите на патувањето, не е доволна основа за побивање на претпоставката за државјанство. Во одделни случаи ќе биде можно да се добијат информации од властите што го издале таквиот пасош. Ако таквите информации не може да бидат добиени, или не може да бидат добиени во разумен рок, органот што го испитува случајот ќе мора

¹¹ Во одреди земји, особено во Латинска Америка, постои обичај на „дипломатски азил“, т.е. давање заштита на политички бегалци во странски амбасади. Иако лицето засолнето на овој начин може да се смета дека е надвор од јурисдикцијата на неговата земја, тоа не е надвор од нејзината територија и поради тоа не може да се смета за бегалец според Конвенцијата од 1951. Поранешното поимање на „екстериторијаност“ на амбасадите подоцна е заменето со поимот „неповредливост“ употребен во Виенската Конвенција за дипломатски односи од 1961 година.

да одлучи за веродостојноста на тврдењето на барателот, со одмерување на сите други елементи на неговата приказна.

(6) Бегалци „на лице место” („sur place”)

94. Условот според кој, лицето треба да се наоѓа надвор од неговата земја за да биде бегалец, не значи дека е неопходно лицето илегално да ја напуштило земјата, ниту пак е задолжително да ја напуштило земјата поради оправдан страв. Лицето може да одлучило да бара признавање на статус на бегалец, откако веќе одредено време престојувало во странство. Лице кое што не било бегалец кога ја напуштило својата земја, а кое станало бегалец на некој подоцнежен датум, се нарекува бегалец “*sur place*”.

95. Едно лице станува бегалец “*sur place*”, како резултат на околности што настанале во неговата земја на потекло за време на неговото отсуство. Дипломатите и нивните службеници што работат во странство, воени заробеници, студентите, мигрантски работници и други, имаат поднесувано барања за статус на бегалец во текот на нивниот престој во странство и признавани се како бегалци.

96. Едно лице може да станало бегалец “*sur place*” како резултат на неговите активности, како што е на пример, поврзувањето со бегалци на кои што веќе им е признаен ваквиот статус, или поради изразување на своите политички мисли во земјата на неговиот престој. Дали ваквите акти се доволни за докажување на оправдан страв од прогонување, мора да се определува со внимателно испитување на сите околности. Посебно внимание треба да се посвети на тоа дали таквите активности биле забележани од властите во земјата на потекло на барателот, и дали е веројатно таквите активности да бидат разгледувани од нивна страна.

(5) „ и не може или, поради таквиот страв, не сака да биде под заштита на таа земја”

97. За разлика од фразата што се третира во (6) подолу, оваа фраза се однесува на лицата коишто имаат државјанство. Дали не е во можност или не сака да биде под заштита на неговата Влада, бегалецот е секогаш лице кое не ужива ваква заштита.

98. *Не може да биде под заштита*, укажува на околности што се надвор од волјата на засегнатото лице. Може да постои, на пример, состојба на војна, граѓанска војна или други тешки немири, кои ја спречуваат земјата на неговото државјанство од понатамошно пружање заштита или таквата заштита ја прават неефикасна. Заштитата од земјата на неговото државјанство може исто така да му биде одбиена на барателот. Ваквото одбивање на пружање заштита може да го потврди, или да го засили стравот на барателот од прогонување, и може навистина да претставува еден од елементите на прогонување.

99. Што претставува одбивање на пружање на заштита, мора да биде определено согласно околностите на случајот. Ако произлезе дека на барателот му било одбиено да му извршат одредени административни услуги (на пример, одбивање да се издаде национален пасош, да биде продолжена неговата важност или ако му забранат влез во матичната земја), што нормално ги извршуваат за неговите сограѓани, таквите акти ќе конституираат одбивање на пружање заштита во рамките на дадената дефиниција.

100. Терминот *не сака*, се однесува на бегалци кои одбиваат да ја прифатат заштитата на Владата на земјата на нивното државјанство.¹² Терминот се квалификува со фразата в поради таквиот страв. Кога некое лице сака да биде под заштита

¹² Документ на ОН Е/1618, стр.39.

на неговата матична земја, таквата волја редовно ќе биде инкомпатибилна со тврдењето дека се наоѓа надвор од таа земја впроти од оправдан страв дека ќе биде прогонуваног. Секогаш кога заштитата на земјата на државјанството е достапна, и кога нема основ за страв од прогонување поради кој истата се одбива, лицето нема потреба за меѓународна заштита и не е бегалец.

(6) „или кое, ако нема државјанство, а се наоѓа надвор од земјата во која порано имало вообичаено место на престој, поради таквите настани, не може или, поради тој страв, не сака да се врати во неа“.

101. Оваа фраза што се однесува на бегалците без државјанство-апатриди, е паралелна со претходната фраза, која се однесува на бегалците што имаат државјанство. Во случај на бегалци апатриди, „земјата на неговото државјанство“, се заменува со „земјата во која имало вообичаено место на престој“, а изразот „не сака да биде под заштита“, се заменува со зборовите „не сака да се врати во неа“. Во случај на бегалци без државјанство, прашањето да се „биде под заштита“ на земјата во која имало вообичаено место на престој, секако нема да биде актуелно. Уште повеќе што, кога еднаш лицето без државјанство ја напуштило земјата на неговото вообичаено место на престој, од причини наведени во дефиницијата, тоа редовно нема да биде во можност да се врати во неа.

102. Треба да се забележи дека не сите лица без државјанство се бегалци. Тие мора да се наоѓаат надвор од земјата на нивното вообичаено место на престој, поради причини наведени во дефиницијата. Ако таквите причини не постојат, лицето без државјанство не е бегалец.

103. Таквите причини мора да бидат разгледани во врска со земјата на „вообичаеното место на престој“, во однос на која се наведува постоење на оправдан страв. Од страна на изготвувачите на Конвенцијата од 1951, ова беше дефинирано како „земја во која лицето живеело и во којашто страдало, или имало страв дека ќе биде прогонувано, доколку се врати во неа“.¹³

104. Лице без државјанство може да има повеќе од една земја на вообичаено место на престој и може да стравува од прогонување во однос на повеќето од една од тие земји. Дефиницијата не бара лицето да ги исполни критериумите во однос на секоја од нив.

105. Штом еднаш лицето без државјанство било признаено за бегалец, во врска со земјата во која имало вообичаено место на престој, секоја понатамошна промена на земјата на вообичаено место на престој, нема да има последици по неговиот статус на бегалец.

(7) Двојно или повеќе (бројно) државјанство

Член 1 А (2), став 2 на Конвенцијата од 1951:

„ Во случај кога се работи за лице што има повеќе од едно државјанство, терминот „земја чие државјанство го има“, се однесува на секоја земја чије државјанство тоа лице го има, и нема да се смета дека лицето е лишено од заштита на земјата чие државјанство го има, ако без каква било оправдана причина, заснована на оправдан страв, не ја искористило заштитата на една од земјите чие државјанство го има.“

106. Оваа одредба, која е доволно објаснувачка сама по себе, има за цел да ги исклучи од можноста за добивање статус на бегалец, сите оние лица кои имаат

¹³ лоц.цит.

двојно или повеќе државјанства и кои можат да се стават под заштита на барем една од земјите чиешто државјанство го имаат. Секогаш кога тоа е можно, националната заштита има примат над меѓународната заштита.

107. При испитувањето на случај на барател со двојно или повеќе државјанства, неопходно е да се направи разлика помеѓу поседување државјанство во правна смисла и можноста за добивање заштита од државата во прашање. Ке има случаи кога барателот има државјанство на земја во однос на која тој не изразува страв, но ваквото државјанство може да се покаже неефикасно, кога тоа не содржи заштита што редовно им се дава на државјани. Во такви околности, поседување на второ државјанство нема да биде неконзистентно со статусот на бегалец. По правило, мора да имало барање за заштита, што било следствено одбиено, пред да може да се утврди дека одредено државјанство е неефикасно. Ако не постои експлицитно одбивање на заштита, недавањето одговор во рамките на разумен временски период, може да се смета како одбивање.

(8) Географско важење

108. Во времето кога беше изготвувана Конвенцијата од 1951, кај голем број Држави постоеше желба да не се преземаат обврски, чишто обем не може да се предвиди. Ваквата желба доведе до вклучување на рокот од 1951 година, кон што веќе се осврнавме погоре (став 35 и 36). Исто така, како одговор на желбата на одредени Влади, Конвенцијата од 1951 им даде можност на државите договорнички, да ги ограничат нивните обврски согласно Конвенцијата и спрема лицата кои станале бегалци како резултат на настаните што се случиле во Европа.

109. Следствено, Член 1 Б на Конвенцијата од 1951 пропишува:

„(1) За целите на оваа Конвенција, зборовите „настаните од пред 1 јануари, 1951“ во член 1, дел А, може да се разберат дека значат, или

(а) „настаните што се случиле пред 1 јануари 1951 во Европа“, или

(б) „настаните што се случиле пред 1 јануари во Европа или на друго место“;

и при потпишувањето, ратификацијата или пристапувањето, секоја Држава договорничка, ќе даде изјава со која ќе го прецизира значењето кое му го дава на овој термин, во поглед на обврските кои ги превзема според оваа Конвенција.

(2) Секоја држава договорничка која што ја усвоила алтернативната (а), може во секое време да ги прошири своите обврски усвојувајќи ја алтернативата (б), по пат на нотификација упатена до Генералниот секретар на Обединетите нации.”

110. Од Државите договорнички на Конвенцијата од 1951, во времето на пишувањето на овој Прирачник, 9 сèуште се држат до алтернативата (а), „настаните што се случиле во Европа“.¹⁴ И додека бегалците од други страни на светот честопати добиваат азил во некоја од овие земји, нив редовно не им се дава статус на бегалци по Конвенцијата од 1951.

¹⁴ Види Анекс IV

ГЛАВА III - ОДРЕДБИ ЗА ПРЕСТАНОК

A. Воопштено

111. Таканаречените “одредби за престанок” (Член 1 В, (1) до (6) од Конвенцијата од 1951), ги уредуваат условите според кои еден бегалец престанува да биде бегалец. Истите се засновани врз сфаќањето, дека меѓународна заштита не треба да се дава кога таква веќе не е неопходна или оправдана.

112. Штом еднаш на некое лице му бил определен статус на бегалец, ваквиот статус се задржува, освен ако не потпадне под условите на една од одредбите за престанок.¹⁵ Ваквиот строг став во однос на определувањето на статусот на бегалец, произлезе од потребата да на бегалците им се даде гаранција дека нивниот статус нема да биде предмет на постојана ревизија, во смисол на привремени промени - кои не се од фундаментален карактер- на состојбата што преовладува во нивната земја на потекло.

113. Член 1 В од Конвенцијата од 1951 година, го пропишува следното:

„ Оваа Конвенција ќе престане да се применува на секое лице кое потпаѓа под одредбите на дел А, во случај ако:

- (1) Доброволно повторно ја користи заштитата на земјата чиј државјанин е; или
- (2) Откако го изгубило државјанството на таа земја, тоа лице повторно доброволно го примило; или
- (3) Стегнало ново државјанство и ужива заштита од земјата на неговото новостекнато државјанство; или
- (4) Доброволно повторно се населило во земјата која ја напуштило или надвор од која престојувало поради страв од прогон; или
- (5) Откако околностите поради кои лицето било признаено за бегалец престанале да постојат, тоа не може да продолжи да одбива да ја користи заштитата од земјата чиешто државјанство го има;

Меѓутоа, се подразбира дека овој став нема да се применува за бегалец кој потпаѓа под одредбите на делот А (1) на овој член, кој може, заради одбивање да биде под заштита на земјата на неговото државјанство, да се повика на категорични причини кои произлегуваат од поранешен прогон;

- (6) Се работи за лице без државјанство кое, откако престанале да постојат околностите поради кои истото било признато за бегалец, може да се врати во земјата во која имало вообичаено место на престој;

Меѓутоа, се подразбира дека овој став нема да се применува врз секој бегалец кој потпаѓа под одредбите на делот А (1) на овој член, кој може, заради одбивање да се врати во земјата во која имало вообичаено место на престој, да се повика на категорични причини кои произлегуваат од поранешен прогон”

114. Од шесте одредби за престанок, првите четири ја рефлектираат промената на ситуацијата на бегалецот во која тој самиот се довел, имено:

¹⁵ Во некои случаи статусот на бегалец може да продолжи, иако изгледа дека, не постојат причини да се продолжи истиот. (став 135 до 139 подолу).

- (1) доброволно повторно користење национална заштита;
- (2) доброволно повторно примање на поранешното државјанство;
- (3) стекнување ново државјанство;
- (4) доброволно повторно населување во земјата каде постоел страв од прогон.

115. Последните две одредби за престанок, (5) и (6), се засновани врз сфаќањето дека, земајќи ги во предвид промените во земјата во однос на која постоел страв од прогонување, меѓународната заштита повеќе не е оправдана, затоа што причините поради кои некое лице станало бегалец, престанале да постојат.

116. Одредбите за престанок, се негативни по карактер и се исцрпно наброени. Затоа истите треба да бидат толкувани рестриктивно и никакви други причини не може да бидат изведувани по правило на аналогија, за да се оправда откажувањето на статусот на бегалец. Непотребно е да се каже, дека доколку некој бегалец, од било какви причини, не сака повеќе да биде сметан како бегалец, не постои никаква обврска за продолжување на неговиот статус на бегалец и меѓународна заштита.

117. Член 1 В не се занимава со поништување на статусот на бегалец. Сепак на површина можат да избијат околности што ќе укажуваат на тоа, дека лицето воопшто и не требало да биде признаено за бегалец; на пр., ако подоцна се покаже дека статусот на бегалец бил добиен како резултат на погрешно интерпретирање на материјалните факти, или дека лицето поседува друго државјанство, или дека некоја од одредбите за престанок би била применета на лицето доколку биле познати сите релевантни факти. Во такви случаи одлуката со која што на лицето му бил определен статус на бегалец, ќе биде поништена.

Б. ТОЛКУВАЊЕ НА ТЕРМИНИТЕ

(1) Доброволно повторно користење национална заштита

Член 1 В (1) од Конвенцијата од 1951:

„Доброволно повторно ја користи заштитата на земјата чиј државјанин е”

118. Оваа одредба за престанок се однесува на бегалец што има државјанство, а се наоѓа надвор од земјата на неговото државјанство. (Ситуацијата со бегалец кој всушност се вратил во земјата на неговото државјанство, е уредена со четвртата одредба за престанок, која зборува за лице што „повторно се населило” во таа земја). Бегалец кој доброволно повторно ја користи националната заштитата, нема повеќе потреба од меѓународна заштита. Лицето со тоа покажало дека не стои на тоа дека повеќе „не може или, не сака да биде под заштита на земјата на неговото државјанство”.

119. Оваа одредба за престанок подразбира три услови:

- (а) доброволност: бегалецот мора да дејствува по своја волја;
- (б) намера: бегалецот, со неговото дејствување мора да покаже намера, за повторно користење заштитата од земјата чиј државјанин е;

(в) повторно користење заштита: бегалецот мора стварно да се здобил со таква заштита.

120. Ако бегалецот не дејствува доброволно, тој нема да престане да биде бегалец. Ако на ваквиот чин лицето е упатено од страна на власта, на пример, од неговата земја на престој, да постапува спротивно на својата волја на начин што би можел да биде протолкуван како повторно користење на заштита на земјата на неговото државјанство, како на пример, браќање до неговиот Конзулат заради добивање национален пасош, лицето нема да престане да биде бегалец само поради фактот што ја послушал ваквата инструкција. Лицето може да биде приморано, поради околности што се надвор од негова контрола, да се обрати до неговата земја на државјанство заради пружање одреден степен на заштита. Лицето може, на пример, да има потреба да поднесе барање за развод во неговата матична земја, затоа што е можно никаков друг развод да не биде меѓународно признат. Ваквиот акт не може да се смета како “доброволно повторно користење заштита” и нема да го лиши од неговиот статус на бегалец.

121. Во одредувањето дали статусот на бегалец се губи во вакви околности, треба да се направи разлика помеѓу самото повторно користење заштита и повремени и инцидентни контакти со националните власти. Ако бегалецот побара и добие национален пасош или негово обновување, ваквиот чин, во недостаток на докази за спротивното, ќе се смета како потврда дека лицето има намера да ја користи заштитата на земјатата на неговото државјанство. Од друга страна, стекнувањето на документи од националните власти, за коишто лицата доколку не се државјани во таков случај, би морале самите да поднесат барање - какви што се извод од родени или венчани - или други слични услуги, не може да се смета како повторно користење на заштита.

122. Бегалец што бара заштита од властите на земјата на неговото државјанство, ќе е се смета дека “повторно се користи со таа заштита”, само тогаш кога на неговото барање било позитивно одговорено. Најчест случај на “повторно користење заштита” ќе биде, кога бегалецот сака да се врати во земјата на неговото државјанство. Лицето нема да престане да биде бегалец само поради чинот на поднесување барање за репатријација. Од друга страна, добивањето одобрение за влез или национален пасош за целите на враќањето, во отсуство на докази за спротивното, ќе се сметаат како релевантни за престанокот на статус на бегалец.¹⁶ Ова сепак не ја исклучува помошта што на лицето што се репатрира, може да му биде дадена од УНХЦР - со цел да се олесни неговото враќање.

123. Бегалецот може по своја волја да се здобил со национален пасош, со намера или да ја користи заштитата на неговата земја на потекло, додека престојува надвор од таа земја, или за да се врати во таа земја. Како што беше наведено погоре, со приемот на таков документ тој нормално престанува да биде бегалец. Ако лицето после тоа се откаже од таквите намери, неговиот статус на бегалец ќе треба одново да биде определен. Лицето ќе треба да објасни зошто го променило мислењето и да покаже, дека немало суштинска промена на условите што првично го довеле во ситуација да стане бегалец.

124. Добивањето национален пасош, или продолжување на неговата важност, може под одредени исклучителни околности, да не повлекува престанок на статус

¹⁶ Горенаведеното се однесува на бегалец кој сеуште е надвор од неговата земја. Треба да се забележи дека четвртата одредба за престанок предвидува дека, секој бегалец ќе престане да биде бегалец кога доброволно “повторно се населило” во земјата на неговото државјанство или на неговото вообичаено место на престој.

на бегалец (види став 120 погоре). Ова на пример може да биде случај, кога на носителот на национален пасош не му е дозволено да се врати во земјата на неговото државјанство без посебна дозвола.

125. Кога бегалецот ја посетува неговата поранешна татковина не со национален пасош, туку на пример, со патен документ издаден од земјата на престој, одредени држави сметаат дека тој повторно се користи со заштита на неговата поранешна татковина и дека го загубил статусот на бегалец, согласно оваа одредба за престанок. Случаите од ваков вид сепак, треба да бидат проценувани во зависност од нивните индивидуални карактеристики. Посетата на стар или болен родител, ќе има различна тежина по односот на бегалецот со неговата поранешна татковина, отколку редовна посета на таа земја заради годишен одмор или со цел за воспоставување деловни врски.

(2) Доброволно повторно примање на поранешното државјанство

Член 1 В (2) од Конвенцијата од 1951:

„Откако го изгубило државјанството на таа земја, тоа лице повторно доброволно го примило;

126. Оваа одредба е слична на претходната. Таа се однесува на случаи во кои некој бегалец, откако го изгубил државјанството на земјата во однос на која му е признато дека постои оправдан страв од прогонување, доброволно повторно го примило таквото државјанство.

127. Додека според претходната одредба (Член 1 В (1)), лице што има државјанство престанува да биде бегалец ако се користи со заштита што е својствена за таквото државјанство, согласно оваа одредба (Член 1 В (2)), ќе го загуби неговиот статус на бегалец, со повторното примање на државјанството што претходно било загубено.¹⁷

128. Повторното примање државјанство мора да биде доброволно. Давањето државјанство по сила на закон или со указ, не значи доброволно повторно примање, освен ако државјанството било јасно или, се подразбира дека е, прифатено. Лицето не престанува да биде бегалец само поради тоа што имало право да бира повторно да го прими своето поранешно државјанство, освен ако ваквиот избор не бил стварно и ефектуиран. Ако ваквото поранешно државјанство е вратено по сила на закон, со можност да биде одбиено, истото ќе се смета како доброволно повторен прием, доколку бегалецот при полна свест не ја избрал ваквата можност; освен ако лицето има основ да се повика на посебни причини што укажуваат на тоа, дека всушност немал намера повторно да го прими неговото поранешно државјанство.

(3) Стекнување ново државјанство и заштита

Член 1 В (3) на Конвенцијата од 1951:

„Стекнуло ново државјанство и ужива заштитата од земјата на неговото новостекнатото државјанство:”

129. Како и во случајот на повторен прием на државјанство, третата одредба за престанок произлегува од принципот според кој, на лице што ужива национална заштита не му е потребна меѓународна заштита.

¹⁷ Во најголемиот број на случаи бегалецот го задржува државјанството на неговата поранешна татковина. Таквото државјанство може да биде загубено со поединечни или колективни мерки на лишување од државјанство. Според тоа, статусот на бегалец не подразбира неопходно губење на државјанство (без-државјанство).

130. Државјанството што лицето го стекнува, вообичаено е она на неговата земја на престој. Сепак бегалец што живее во една земја, во одредени случаи, може да стекне државјанство на друга земја. Доколку сторил така, неговиот статус на бегалец исто така ќе престане, ако со новостекнатото државјанство е обезбедено заштита од земјата во прашање. Ваквото определба се огледува во изразот „и ужива заштитата од земјата на неговото новостекнатото државјанство”.

131. Ако некое лице престанало да биде бегалец, со тоа што стекнало ново државјанство, а потоа тврди дека постои оправдан страв во однос на земјата на неговото новостекнатото државјанство, се создава комплетно нова ситуација и неговиот статус мора да биде определен во однос на земјата на неговото новостекнатото државјанство.

132. Кога статусот на бегалец престанал поради стекнување ново државјанство, па таквото новостекнатото државјанство биде загубено, во зависност од околностите за таквата загуба може да биде повратен статусот на бегалец.

(4) Доброволно повторно населување во земјата каде постоел страв од прогон

Член 1 В (4) од Конвенцијата од 1951:

„Доброволно повторно се населило во земјата која ја напуштило или надвор од која престојувало поради страв од прогон; „

133. Четвртата одредба за престанок се применува како на бегалци што имаат државјанство, така и на бегалци без државјанство. Истата се однесува на бегалците што се вратиле во нивната земја на потекло или поранешен престој, а претходно, додека сèуште се наоѓале во земјата на заштита, не престанале да бидат бегалци согласно првата или втората одредба за престанок.

134. Одредбата упатува на „доброволното повторно населување”. Ова треба да се сфати како враќање во земјата на државјанство или на поранешно место на престој, со цел постојано да се живее таму. Привремена посета на бегалец на неговата поранешна татковина, не со национален пасош, туку на пример, со патен документ издаден од земјата каде престојува, не претставува „населување” и нема да вклучува губење на статусот на бегалец согласно оваа одредба.¹⁸

(5) Државјани чии што причини поради кои станале бегалци престанале да постојат

Член 1 В (5) од Конвенцијата од 1951:

”Откако околностите поради кои лицето било признаено за бегалец престанале да постојат, тоа не може да продолжи да одбива да користи заштита од земјата чиешто државјанство го има;

Меѓутоа, се подразбира дека овој став нема да се применува за бегалец кој потпаѓа под одредбите на делот А (1) на овој член, кој може, заради одбивање да биде под заштита на земјата на неговото државјанство, да се повика на категорични причини кои произлегуваат од поранешен прогон”;

135. Терминот „околности”, упатува на фундаментални промени во земјата, за кои се претпоставува дека го отстрануваат стравот од прогонување. Една-веројатна

¹⁸ Види став 125 погоре.

краткотрајна- промена на фактите што го засегаат личниот страв на бегалецот, која не содржи битни промени на околностите, не е доволна причина за да може оваа одредба да биде применета. Во принцип, статусот на бегалец не треба да биде предмет на честа ревизија дотаму што би го нарушило неговото чувство на безбедност, кое што меѓународната заедница има намера да го обезбеди.

136. Вториот став на оваа одредба, содржи исклучок од одредбата за престанок содржана во првиот став. Истиот се занимава со посебна ситуација, кога едно лице може да било подложено на многу тежок облик на прогонување во минатото, поради што нема да престане да биде бегалец, дури и ако настанале суштествени промени во неговата земја на потекло. Повикувањето на членот 1 А (1), сугерира дека исклучокот се применува на „статутарните бегалци“. Во времето кога Конвенцијата од 1951 беше разработувана, ваквите бегалци го сочинуваа мнозинството од тогашните бегалци. Исклучокот сепак е одраз на еден поопшт хуманитарен пристап, кој исто така може да биде применет и на бегалци што не се статутарни бегалци. Честопати се признава дека од лицето кое што или, чие што семејство, претрпело ужасни форми на прогонување, не треба да се очекува да се репатрираат. Дури и ако можеби се случила промена на режимот во неговата земја, ова не секогаш ќе доведе до комплетна промена во ставот на населението, ниту пак со оглед на неговото минато искуство, во умот на бегалецот.

(6) Лица без државјанство чии што причини поради кои станале бегалци престанале да постојат

Член 1 В (6) од Конвенцијата од 1951:

„Се работи за лице без државјанство кое, откако престанале да постојат околностите поради кои истото било признато за бегалец, може да се врати во земјата во која имало вообичаено место на престој;

Меѓутоа, се подразбира дека овој став нема да се применува врз секој бегалец кој потпаѓа под одредбите на делот А (1) на овој член, кој може, заради одбивање да се врати во земјата во која имал вообичаено место на престој, да се повика на категорични причини кои произлегуваат од поранешен прогон. „

137. Шестата и последна одредба за престанок е паралелна со петтата, која се однесува на лицата кои имаат државјанство. Оваа одредба се занимава исклучиво со лица без државјанство, кои се во можност да се вратат во земјата на нивното поранешно вообичаено место на престој.

138. Терминот “околности”, треба да биде толкуван на ист начин како и кај петтата одредба за престанок.

139. Треба да се нагласи дека, без оглед на променетите околности во земјата на неговото поранешно вообичаено место на престој, лицето мора да биде во можност да се врати таму. Ова во случај на лице без државјанство, не секогаш ќе може да биде остварливо.

ГЛАВА IV - ОДРЕДБИ ЗА ИСКЛУЧУВАЊЕ

A. ВООПШТЕНО

140. Конвенцијата од 1951, во деловите Г, Д, и Ѓ од член 1, содржи одредби согласно кои лицата, кои инаку имаат карактеристики на бегалци според дефиницијата на член 1, дел А, се исклучени од статусот на бегалец. Ваквите лица потпаѓаат во три групи. Првата група (Член 1 Г), се состои од лица кои веќе уживаат заштита или помош од Обединетите нации; втората група (Член 1 Д), се занимава со лица за кои се смета дека немаат потреба од меѓународна заштита; и третата група (Член 1 Ѓ), исцрпно ги набројува категориите лица за кои се смета дека не заслужуваат меѓународна заштита.

141. Обично за време на постапката за определување на лицето, статус на бегалец, ќе се појавуваат факти што доведуваат до исклучување согласно овие одредби. Сепак може да се случи, фактите што го оправдуваат исклучувањето да станат познати, дури откако лицето било признаено за бегалец. Во такви случаи, одредбата за исклучување ќе повикува на поништување на претходно донесената одлука.

Б. ТОЛКУВАЊЕ НА ТЕРМИНИТЕ

(1) Лица кои веќе уживаат заштита или помош од ОН

Член 1 Г од Конвенцијата од 1951:

„Оваа Конвенција нема да се применува врз лица кои сега уживаат заштита и помош од некој орган или установа на Обединетите нации, освен од Високиот комесар за бегалци, на Обединетите нации”.

Кога таа заштита или помош од какви било причини ќе престане, без притоа положбата на тие лица дефинитивно да биде решена во согласност со резолуциите што се усвоени од страна на Генералното собрание на Обединетите нации, тие ќе можат *ipso facto* да ги користат придобивките на оваа Конвенција. „

142. Исклучувањето согласно оваа одредба, се однесува на секое лице кое ужива заштита или помош од органите или установите на Обединетите нации, освен од Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации. Таквата заштита или помош порано беше давана од страна на поранешната Агенција на Обединетите нации за обнова на Кореја (UNKRA), а во моментот се дава од Агенцијата на Обединетите нации за помош и работа со палестинските бегалци од Блискиот исток (UNRWA). Во иднина може да се појават и други слични ситуации.

143. Што се однесува до бегалците од Палестина, треба да се забележи дека UNRWA делува само во одредени области на Блискиот исток и само во тие области се добива помош и заштита. Па така, бегалец од Палестина што ќе се најде надвор од таа област, не ја ужива наведената помош и може да биде земен во предвид за определување статус на бегалец, според критериумите на Конвенцијата од 1951. Вообичаено доволно ќе биде да се утврди дека околностите што првично го довеле ваквото лице во ситуација да биде подобен за добивање заштита или помош од UNRWA сèуште постојат и дека лицето, ниту престанало да биде бегалец, согласно

некоја од одредбите за престанок, ниту пак е исклучено од примена на Конвенцијата, согласно некоја од одредбите на исклучување.

(2) Лица за кои се смета дека немаат повеќе потреба од меѓународна заштита

Член 1 Д од Конвенцијата од 1951:

„Оваа Конвенција нема да се применува врз лице за кое надлежните власти во земјата, во која тоа лице го избрало своето место на престој, сметаат дека ги има правата и должностите сврзани со поседување на државјанство на таа земја. „

144. Оваа одредба се однесува на лица, кои инаку би биле квалификувани за добивање статус на бегалец и кои биле примени во земја, во која им биле дадени повеќето од правата што нормално ги уживаат државјаните, но не и формално државјанство. (Тие честопати се нарекуваат „национални бегалци“). Земјата што ги примила ваквите лица, честопати е земја чие што население има исто етничко потекло како и овие лица.¹⁹

145. Не постои прецизна дефиниција за “правата и должностите” што треба да ја конституираат причината за исклучување според оваа одредба. Сепак може да се каже, дека исклучувањето настапува ако статусот на лицето во голема мера е сличен со статусот што го имаат државјаните на таа држава. Лицето особено мора, како и државјаните, да биде заштитено од депортација или протерување.

146. Одредбата упатува на лице кое што „своето место на престој”, го избрало во односната земја. Ова имплицира континуиран престој, а не само посета. Лице што живее надвор од земјата и не ужива дипломатска заштита од таа земја, не е опфатено со одредбата на исклучување.

(3) Лица за кои што се смета дека не заслужуваат меѓународна заштита

Член 1 Г од Конвенцијата од 1951:

„Одредбите на оваа Конвенција нема да се применуваат врз лице за кое постојат сериозни причини да се мисли:

а) Дека извршило злосторство против мирот, воено злосторство или злосторство против човештвото, дефинирани со меѓународните инструменти изготвени за да предвидат одредби за тие злосторства;

б) Дека извршило тешко неполитичко кривично дело надвор од земјата во која пребегало, пред да биде прифатен во неа како бегалец;

в) Дека е виновно за дела што се во спротивност со целите и начелата на Обединетите нации.”

147. Предвоените меѓународни инструменти кои ги дефинираа различните категории бегалци, не содржеа никакви одредби за исклучување на криминалците. Во времето непосредно по Втората светска војна, за првпат беа пропишани посебни одредби за да се исклучат, од тогашната голема група бегалци на кои им беше давана помош, одделни лица за кои се сметаше дека не се достоини за меѓународна заштита.

¹⁹ При рагледувањето на оваа одредба за исклучување, изготвувачите на Конвенцијата воглавно ги имале во предвид бегалците по потекло Германци, кои кога пристигале во Сојузна Република Германија им се признавани права и должности по суштина, како на тие кои поседуваат Германско државјанство.

148. Во времето кога беше пишувана Конвенцијата, сеќавањата за судењата на најголемите воени злосторници беа сеуште многу свежи и постоеше согласност помеѓу Државите, дека воените злосторници не треба да бидат заштитени. Исто така постоеше желба кај одредени држави, да не дозволат пристап на нивните територии на злосторници, кои би претставувале закана по безбедноста и јавниот поредок.

149. Надлежноста за решавање дали некоја од овие одредби за исклучување ќе биде применлива, е дадена на Државите договорнички на чија што територија барателот бара признавање статус на бегалец. За да дојде до примена на овие одредби, доволно е да се утврди дека постојат “сериозни причини да се мисли”, дека некој од наведените акти бил извршен. Формален доказ за претходно кривичено гонење не е потребен. Земјќи ги во предвид сериозните последици од исклучувањето по засегнатите лица, толкувањето на овие одредби мора сепак да биде рестриктивно.

(а) Воени злосторства, итн.

“(а) Дека извршило злосторство против мирот, воено злосторство или злосторство против човештвото, дефинирани со меѓународните инструменти изготвени за да предвидат одредби за тие злосторства.”

150. При споменувањето на злосторства против мирот, воените злосторства или злосторствата против човештвото, Конвенцијата генерално се повикува на “меѓународните инструменти изготвени за да предвидат одредби за тие злосторства”. Постои значителен број вакви инструменти што датираат од крајот на Втората светска војна, па сè до денес. Секое од нив содржи дефиниции за тоа што сочинува „злосторство против мирот, воено злосторство и злосторства против човештвото”. Најсеопфатната дефиниција може да се најде во Лондонскиот договор од 1945 година и во Повелбата на Меѓународниот воен суд. Дефинициите содржани во наведениот Лондонски договор и листата на други сродни инструменти, се дадени во Анексите V и VI.

(б) Дела од општ криминал

“(б) Дека извршило тешко непополитичко кривично дело надвор од земјата во која пребегало, пред да биде прифатен во неа како бегалец. “

151. Целта на оваа одредба за исклучување, е да се заштити заедницата на земјата на прием од опасноста да примат бегалец кој има извршено тешко дело од општ криминал. Со ова одредба исто така се сака да се биде правичен кон бегалец, кој извршил кривично дело (дела) од општ криминал од полесна природа или кој сторил политичко кривично дело.

152. При определувањето дали некое кривично дело е “неполитичко”, или е токму спротивното, “политичко”, најпрвин треба да се види неговата природа и цел, т.е., дали делото било извршено од чисто политички мотиви, а не само од лични причини или од причини на стекнување корист. Треба исто така, да постои блиска и директна причинска врска помеѓу извршеното кривично дело и неговата веројатна политичка причина и цел. Политичкиот елемент на кривичното дело треба исто така, да претежнува над неговата природа како дело од општ криминал. Ова нема да биде случај кога извршените дела се во голема диспропорционалност со наводната цел. Прифаќањето на политичката природа на делото ќе биде многу потешко, ако истите содржат дејства од злосторничка природа.

153. Само кривично дело што е извршено или за кое се претпоставува дека е извршено од барателот, надвор од земјата во која пребегало, пред да биде прифатен како бегалец”, ќе претставува основа за исклучување. Таа друга земја, обично ќе биде земјата на потекло, но може исто така да биде и друга земја, освен земјата во која пребегало, во која што барателот бара признавање на статус на бегалец.

154. Бегалец што извршил тешко кривично дело во земјата во која пребегал, ќе подлежи на редовна постапка предвидена со правото на таа земја. Во екстремни случаи, член 33, став 2 од Конвенцијата, дозволува протерување на бегалец или враќање во неговата поранешна татковина, ако откако против него е донесена конечна пресуда за „особено тешко” кривично дело од општа природа, претставува опасност по земјата во која пребегало.

155. Што сочинува „тешко” не-политичко кривично дело за целите на оваа одредба за исклучување, е тешко да се дефинира, особено со оглед на тоа што терминот „кривично дело” (crime) има различни конотации во различни правни системи. Во некои земји зборот „crime”, ги означува делата од тешка природа. Во други земји терминот може да опфаќа сè и тоа од „ситни кражби” па до убиство. Во денешен контекст сепак, „тешко” кривично дело мора да биде дело што се казнува со смртна казна или да биде многу строго казниво дело. Лесните кривични дела санкционирани со благи казни, не се основа за исклучување согласно член 1 Г (б), дури и кога во казненото право на односната земја технички се означуваат како „кривични дела”.

156. При примената на одредбата за исклучување, неопходно е исто така, да се нагласи балансот помеѓу природата на кривичното дело, за кое се претпоставува дека е извршено од страна на барателот, и сериозноста на прогонувањето кое предизвикало страв. Ако лицето има оправдан страв од многу опасно прогонување, т.е. прогонување што го загрозува неговиот живот или слобода, кривичното дело мора да биде многу сериозно за да лицето биде исклучено. Ако стравот од прогонување е од полесна природа, ќе биде неопходно да се земе во предвид природата на кривичното дело/ дела/ за кои се претпоставува дека биле извршени, со цел да се утврди дали барателот не е всушност лице што бега од правдата или, дали неговиот криминален карактер не претежнува над неговиот карактер како *bona fide* бегалец.

157. При проценката на природата на кривично дело за кое се претпоставува дека го сторил, сите релевантни фактор, вклучително и олеснителните околности, мора да бидат земени предвид. Исто така неопходно е да се земат предвид и сите отежителни околности, како на пример, фактот дека барателот можеби веќе има криминално досије. Фактот што некој барател, кој бил осуден за тешко неполитичко кривично дело, веќе ја изржал својата казна или истата му била простена или бил амнестиран, е исто така релевантен. Во последниот случај постои претпоставка дека одредбата за исклучување не е веќе применлива, освен ако не биде докажано, дека и покрај простувањето на казната или амнестијата, криминалниот карактер на барателот сèуште претежнува.

158. Ставовите слични на претходно наведените ќе важат и кога некое кривично дело -во најширока смисла на зборот- било извршено како средство за, или во содејство при, бегство од земјатата во која што постоел страв од прогонување. Ваквите кривични дела може да се движат во рамките од кражба на превозно средство, па сè до загрозување или одземање на животите на невини луѓе. И додека за целите на одредбата за исклучување можно е да се премине преку фактот, дека бегалецот поради неможност да најде начин за бегство, ја срушил границата со украдено возило, одлуката ќе биде многу потешка ако лицето грабнало авион,

т.е. го присилило екипажот, под закана со оружје или насилен чин, да го промени правецот, со цел да го одведе во земјата на заштита.

159. Што се однесува до грабнувањето на воздухоплов, се поставува прашањето, дали ако истото е извршено со цел да се побегне од прогонување, ги содржани обележјата на тешко неполитичко кривично дело во рамките на значењето на оваа одредба за исклучување. Во рамките на Обединетите нации, Владите го имаат разгледувано незаконското заплenuвање воздухоплови и имаат усвоено голем број меѓународни конвенции што се занимаваат со ова прашање. Ниту еден од овие инструменти не ги споменува бегалците. Како и да е, еден од извештаите кои претходеа на усвојувањето на резолуција по ова прашање вели дека „усвојувањето на предлог Резолуцијата не може да има влијание врз меѓународно-правните права или должности на Државите во поглед на правните инструменти за статусот на бегалците и лицата без државјанство. Друг извештај пак вели дека „усвојувањето на предлог Резолуцијата не може да биде на штета на било кои меѓународно-правни права или должности на Државите во поглед на азилот.“²⁰

160. Различните конвенции што се усвоени во овој контекст²¹, воглавно се занимаваат со начинот на кој извршителите на вакви акти треба да бидат третирани. Тие без исклучок, на Државите договорнички им даваат алтернатива за екстрадиција на ваквите лица или за водење казнена постапка за акти извршени на нивна територија, што подразбира и право на давање азил.

161. При постоење ваква можност за давање азил, степенот на тежината на прогонувањето од кој што престапникот може да стравувал и степенот до кој што ваквиот страв е оправдан, ќе треба да бидат правилно разгледани при определувањето на неговиот евентуален статус на бегалец, согласно Конвенцијата од 1951. Прашањето за исклучување согласно член 1 Г (б), на барател кој сторил противправна заплена на воздухоплов, ќе треба исто така да биде внимателно разгледувано за секој случај поединечно.

в) Дела спротивни со целите и начелата на Обединетите нации

„(в) Дека е виновно за дела што се во спротивност со целите и начелата на Обединетите нации.“

162. Оваа мошне широко формулирана одредба за исклучување, понатаму ќе се види дека, се преклопува со одредбата на исклучување од членот 1 Г (а); затоа што е очигледно дека злосторствата против мирот, човештвото, воените злосторства се исто така, акти спротивни на целите и начелата на Обединетите нации. И додека членот 1 Г (в) не воведува некој посебен нов елемент, истиот има за цел генерално да ги опфати делата спротивни на целите и начелата на Обединетите нации, а кои би можело да не се целосно покриени со двете претходни одредби за исклучување. Земено во содејство со последното, треба да се смета, иако ова не е изречно наведено, дека делата покриени со оваа одредба, мора исто така да бидат од криминална природа.

163. Целите и начелата на Обединетите нации се дадени во Преамбулата и членовите 1 и 2 од Повелбата на Обединетите нации. Тие исцрпно ги набројуваат основните

²⁰ Извешати на Шестиот комитет за Резолуцијата на Обединетите нации 2645(XXV)

Документ на Обединетите нации A/8716 и 2551(ЦЦИВ); Документ на ОН A/7845.

²¹ Конвенција за кривичните дела од одредни други дела сторени во воздухоплов, Токио 14 септември 1963. Конвенција за забрана на противправно заплenuвање на воздухоплов, Хаг, 16 декември 1970. Конвенција за забрана на противправни дела против безбедноста на цивилната авиација, Монтерал, 23 декември 1971.

принципи по кои треба да се раководат нивните членки во меѓусебните односи и во однос на меѓународната заедница во целост. Од ова може да се изведе заклучок дека, за да некое лице извршило дело спротивено на овие начела, мора да било во позиција на моќ во земјата членка и да бил инструмент преку кој неговата Држава ги прекршувала овие принципи. Сепак скоро и да не е забележано постоење на преседан, на примена на оваа одредба, која што поради својот мошне општ карактер, треба да биде применувана со претпазливост.

ГЛАВА V - ПОСЕБНИ СЛУЧАИ

А. ВОЕНИ БЕГАЛЦИ

164. Лицата што се присилени да ја напуштат својата земја на потекло како резултат на меѓународен или национален вооружен судир, обично не се сметаат за бегалци според Конвенцијата од 1951 или Протоколот од 1961²². Но сепак, тие имаат право на заштита обезбедена преку други меѓународни инструменти, како на пример Женевските Конвенции од 1949 година во врска со заштитата на жртвите од меѓународните вооружени судири²³.

165. Сепак странска инвазија или окупација на сите или на делови од земјата, можат да резултираат, повремено и резултирале, со прогонување заради една или повеќе причини наброени во Конвенцијата од 1951. Во вакви случаи статусот на бегалец ќе зависи од тоа, дали барателот може да покаже дека тој има “оправдан страв дека ќе биде прогонуван” на окупираната територија и, како дополнителна околност, дали тој може или не, да се користи со заштита од неговата влада или од друг орган на власт задолжен за штитење на интересите на неговата држава за време на вооружен судир, и дали таквата заштита може да се смета за ефикасна.

166. Заштитата може да не биде достапна доколку не постојат дипломатски врски меѓу земјата домаќин на барателот и неговата земја на потекло. Ако владата на барателот е и самата во егзил, ефикасноста на заштитата што би се пружила останува отворено прашање. Поради тоа, секој случај мора да биде оценуван согласно неговата содржина, земајќи ја предвид како оправданоста на стравот од прогонување, така и достапноста на ефикасна заштита од страна на владата на земјата на потекло.

Б. ДЕЗЕРТЕРИ И ЛИЦА КОИ ЈА ОДБЕГНУВААТ ВОЕНАТА СЛУЖБА

167. Во државите во кои воената служба е задолжителна, одбегнувањето истата да се исполни е често казниво со закон. Уште повеќе, без оглед на тоа дали воената служба е задолжителна или не, дезертирањето секогаш се смета за кривично дело. Казните за ова дело можат да варираат од земја до земја и тие обично не се сметаат како прогонување. Стравот од кривично гонење и казнување заради дезертирање, не содржи само по себе оправданост за стравот од прогонување според дефиницијата. Од друга страна, дезертирањето (бегство од вооружените сили) или одбегнувањето на воената служба, не го исклучува едно лице да биде бегалец, и истото, покрај тоа што е дезертер или лице кое одбегнува воената служба, може да биде и бегалец.

168. Очевидно е дека едно лице не може да се смета за бегалец, доколку единствената причина за неговото дезертерство или одбегнување на воена служба е таа дека, не му се допаѓа служењето на воен рок или стравот од борба. Тој сепак може да се смета за бегалец, ако неговото дезертирање или одбегнување на воената служба е придружено со други релевантни мотиви за напуштањето или останувањето надвор од неговата земја, или доколку и инаку постоеле причини, во рамките на смислата на дефиницијата, за страв од прогонување.

²² Сепак, во однос на Африка, види ја дефиницијата во Член 1 (2) од Конвенцијата на ОАЕ за посебните аспекти на бегалските проблеми во Африка, цитирани во став 22. погоре.

²³ Види Ахекс VI, точките (6) и (7).

169. Дезертерот или лице што одбегнува воената служба, може исто така да се смета за бегалец ако произлегува дека би можел да бидат подложен на диспропорционално строга казна за воено кривично дело заради својата раса, вера, националност, припадност на одредена социјална група или политичко уверување. Истото ќе се однесува и на случаите кога произлегува дека има оправдан страв дека ќе биде прогонувано заради овие причини, што се преку и вон границите на казната за дезертерство.

170. Постојат исто така и случаи, кога задолжителноста на служење воен рок може да биде единствената основа за барање статус на бегалец, т.е. кога едно лице може да покаже дека служењето на воената служба, од него ќе бара да учествува во воени дејства кои се во спротивност со неговите искрени политички, верски или морални уверувања или на разумни причини што му ги налага неговата совест.

171. Не секое уверување, иако можби е искрено, ќе може да претставува доволна причина за барање статус на бегалец по дезертирањето или одбегнувањето да се служи воената служба. Не е доволно лицето да не се согласува со неговата влада во поглед на политичката оправданост на одредено воено дејство. Меѓутоа кога видот на военото дејство со кое што поединецот не сака да има врска, е осудено од страна на меѓународната заедница како спротивно на основните принципи на хуманото постапување, казните предвидени за дезертирање или одбегнување да се служи воена служба, во светло на сите други услови на дефиницијата, треба самото по себе да имплицираат прогонување.

172. Одбивањето да се служи воен рок може исто така да биде засновано врз верски уверувања. Ако барателот е во можност да покаже дека неговите верски уверувања се изворни и дека истите не се земени во предвид од страна на властите во неговата земја, кога го повикале да служи воен рок, тој ќе има можност да поднесе барање за добивање статус на бегалец. Таквото барање секако дека би било поткрепено со дополнителни индикации за тешкотии со какви што барателот или неговото семејство, би можеле да се имаат судрено поради нивните верски уверувања.

173. Прашањето за тоа дали приговорот на совеста за одбивање на служење воен рок, може да претставува основа на валидно барање за добивање статус на бегалец, треба исто така да биде разгледана во светлото на неодамнешните развои на ова поле. Голем број држави воведоа закони или административни прописи со кои лицата, кои можат да се повикаат на прави причини поврзани со нивната совест, се изземаат од служење на воениот рок во целост или се предмет на алтернативно (т.е. цивилно) служење. Воведувањето на вакво законодавство или административни прописи беше исто така и предмет на препораките дадени од страна на меѓународни агенции.²⁴ Во врска со ваквиот развој, останува право на Државите договорнички да дадат статус на бегалец на лица кои приговараат на служење на воениот рок од прави причини на нивната совест.

174. Правата природа на политичките, верските или морални уверувања на едно лице, или неговите причини на совеста за приговорање на служење на воен рок, секако дека ќе треба да биде утврдена преку потполно испитување на неговото минато или личност. Фактот дека едно лице може веќе ги манифестира своите погледи и ставови пред да биде повикано на оружје, или веќе се имало судрено со тешкотии со властите на неговата држава заради своите уверувања се од битно значење. Дали лицето е повикано на задолжително служење воен рок или се

²⁴ Препорака бр. 816 (1977) за Правото на приговор на совеста против воената служба, усвоена на Дваесет и деветата редовна сесија на Парламентарното собрание на Советот на Европа (5-13 октомври 1977).

придружил на војската како доброволец, може исто така да укажува за правата природа на неговите уверувања.

В. ЛИЦА КОИ ПРИБЕГНАЛЕ КОН УПОТРЕБА НА СИЛА ИЛИ СТОРИЛЕ ДЕЛА НА НАСИЛСТВО

175. Барања за добивање статус на бегалец често се поднесуваат од страна на лица кои примениле сила или извршиле дела на насилство. Ваквото однесување често е поврзано со, или се тврди дека било поврзано со, политички активности или политички убедувања. Тие можат да бидат резултат на лични иницијативи или може да биле сторени во рамките на организирани групи. Последните можат или да бидат тајни друштва или комбинирани политичко-воени организации, кои се официјално признати или чии активности се широко признати.²⁵ Треба да се земе предвид и фактот дека употребата на сила е средство во служба на одржување на редот и поредокот и неа ќе може, по дефиниција, законски да ја применува полицијата или вооружените сили при извршувањето на нивните функции.

176. Барањето за добивање статус на бегалец од страна на лице кое употребило (или се претпоставува дека употребило) сила, или извршило дело на насилство од било која природа и во било кој контекст, мора преди се, како и секој друг барател - да биде испитано од гледна точка на одредбите за вклучување содржани во Конвенцијата од 1951 (ставовите 32 - 110 наведени погоре).

177. Онаму каде што е определено дека барателот ги исполнува критериумите за вклучување, може да се постави прашање за тоа дали, од гледна точка на делата кои содржат употреба на сила или насилство сторени од негова страна, тој можеби не е покриен и со условите содржани во една или повеќе од одредбите за исклучување. Одредбите на исклучување, кои фигурираат во член 1 Г (а) до (ц), од Конвенцијата од 1951 година, се веќе разработени (ставовите 147 до 163 опишани погоре).

178. Одредбата за исклучување содржана во член 1 Г (а), изворно беше наменета за да ги исклучи од статусот на бегалец, сите лица за кои постојат сериозни причини да се мисли дека “сториле злосторство против мирот, воено злосторство или злосторство против човештвото” по службена должност. Ваквата одредба за исклучување е исто така применлива и на лица, кои извршиле вакви злосторства во рамките на нивното здружување во било која организација што не е владина, без оглед дали е официјално призната, тајна или самонаречена-божемна.

179. Одредбата за исклучување содржана во член 1 Г (б), која се однесува на “тешко неполитичко кривично дело”, обично не е релевантна во однос на употребата на сила или делата на насилство сторени по службена должност. Интерпретацијата на ваквата одредба за исклучување е веќе дискутирана. Одредбата за исклучување содржана во член 1 Г (в), исто така е земена предвид. Како што веќе претходно е наведено, поради својот мошне воопштен карактер, треба да биде применувана со претпазливост.

180. Исто така треба да подсетиме дека со оглед на самата природата и сериозните последици на нивната примена по лицето кое има страв од прогонување, одредбите на исклучување треба да бидат применети многу рестриктивно.

²⁵ Голем број ослободителни движења, вклучувајќи го често и вооруженото крило, беа официјално признаени од Генералното собрание на Обединетите нации. Други ослободителни движења беа признавани само од ограничен број на Влади. Други пак, официјално не се ни признаени.

ГЛАВА VI - НАЧЕЛОТО НА СЕМЕЈНО ЕДИНСТВО

181. Поаѓајќи од Универзалната декларација за човековите права, која одредува дека “семејството е природната и фундаментална групна единка на општеството и има право на заштита од државата и општеството “, повеќето меѓународни инструменти кои се однесуваат на човековите права содржат слични одредби за заштита на единството на семејството.

182. Финалниот документ на Конференцијата на која е усвоена Конвенцијата од 1951:

„Препорачува на Владите да ги превземат сите неопходни мерки за заштита на семејствата на бегалците, особено во поглед на:

(1) Обезбедување на фактот дека единството на семејството на бегалецот е одржано, особено кога главата на семејството ги исполнува неопходните услови за прием во одредена земја .

(2) Заштита на бегалците малолетници, особено децата без родителска придружба и девојчиња, со посебен однос кон старателството и посвојувањето”.²⁶

183. Конвенцијата од 1951 не го содржи принципот на семејно единство во дефиницијата на терминот бегалец. Погоре споменатата препорака од конечниот акт од Конференцијата сепак се разгледува од поголемиот број држави, без оглед на тоа дали се или не се членки на Конвенцијата од 1951 или на Протоколот од 1967.

184. Ако главата на семејството ги исполнува критериумите содржани во дефиницијата, членовите на семејството обично се стекнуваат со статус на бегалец согласно принципот на семејно единство. Сепак очигледно е дека формалниот статус на бегалец, не треба да се признае на член од семејство ако е тоа неспоиво со неговиот личен правен статус. Па така член на семејството може да е државјанин на земјата во која бегалецот има азил, или на друга држава, и може да ја ужива заштитата на таа земја. При вакви околности истиот не би можел да бара да му биде признаен статус на бегалец.

185. Што се однесува до тоа, кои членови на семејството можат да се повикаат на принципот на семејно единство, минималното барања е вклучувањето на брачниот другар и малолетните деца. Во пракса, другите членови на семејството, како на пример, родителите на бегалецот во поодминати години, обично ќе се земат за такви, ако живеат во исто домаќинство. Од друга страна пак, доколку главата на семејството не е бегалец, нема што да ги спречи, било кого од членовите на неговото семејство, ако се повикаат на причини кои се однесуваат на нив лично, да не побараат статус на бегалец согласно Конвенцијата од 1951 или Протоколот од 1967. Со други зборови, принципот на семејно единство постои во полза на членовите на семејството, а не против нив.

186. Принципот на семејно единство се применува, не само во случаи кога сите членови на едно семејство добиваат статус на бегалци истовремено. Се однесува исто и на случаи, кога семејното единство е привремено нарушено за време на бегството на еден или повеќето негови членови .

187. Во случаите кога единството на семејството на бегалецот е нарушено поради развод, одвоен живот или смрт, членовите на семејството на кои врз основа на

²⁶ Види Анекс 1.

принципот на семејно единство им е признаен статус на бегалец, ќе го задржат таквиот статус, освен ако не потпаднале под условите на одредбите за престанокот; или ако тие немаат други причини, различни од оние на лично убедување, за да го задржат статусот на бегалец; или ако тие самите веќе не сакаат да бидат сметани за бегалци.

188. Доколку член на семејството на бегалец може да биде подведен под одредбите за исклучување, статусот на бегалец ќе му биде одбиен.

ДЕЛ ВТОРИ

ПОСТАПКИ ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА СТАТУСОТ НА БЕГАЛЕЦ

A. ВООПШТЕНО

189. Веќе видовме дека Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967 дефинираат кој е бегалец, заради целите на самите правни инструменти. Очигледно е дека со цел да можат државите договорнички на Конвенцијата и Протоколот, да ги имплементираат овие одредби, бегалците мора да бидат препознаени како такви. Ваквото препознавање т.е. определување статус на бегалец, иако споменато во членот 9 од Конвенцијата од 1951 година, не е посебно регулирано. Особено Конвенцијата не укажува на тоа, кој вид на постапки треба да се усвојат, заради определување статус на бегалец. Поради тоа, оставено е на секоја Држава договорничка да воспостави постапка, за која ќе смета дека е најсоодветна, притоа водејќи сметка за особеностите на својот уставен или административен систем.

190. Треба да подсетиме дека барателот на статус на бегалец, редовно се наоѓа во особено ранлива состојба. Тој се наоѓа во една страна средина и може да се соочи со сериозни потешкотии, како од технички така и од психолошки карактер, при поднесувањето на неговиот случај пред властите на странската земја, и тоа најчесто на јазик кој не го познава. Поради тоа неговото барање треба да биде разгледувано во рамките на посебно воспоставена постапка, од страна на стручен кадар што ќе го поседува неопходно знаење и искуство, и ќе има разбирање за особените потреби и тешкотии на барателот.

191. Поради фактот што оваа материја не е посебно регулирана со Конвенцијата од 1951 година, постапките усвоени и востановени од страна на Државите договорнички на Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967, значително варираат од една до друга. Во многу држави статусот на бегалец се определува според формални постапки посебно воспоставени за таа цел. Во други држави, прашањето на признавање статус на бегалец се разгледува и е уредено во рамките на општите постапки за прием на странци. Во други пак држави, статусот на бегалец е определен според неформални договори, или *ad hoc* заради одредена цел, како што е издавањето на патни документи.

192. Во поглед на ваквата состојба, како и без изгледот дека сите државите договорнички на Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967, ќе воспостават идентични постапки, Извршниот комитет на Програмата на Високиот комесар, на својата 28 седница одржана во октомври 1977 година, препорача дека постапките треба да задоволат одредени основни услови. Ваквите *основните услови*, кои се одраз на посебната состојба на еден барател на статус на бегалец, на што се осврнавме погоре, и кои ќе обезбедат дека на барателот му се дадени одредени суштински гаранции, се следните:

- (i) Надлежното службено лице (пр. службеник на бирото за имиграции или полицаец на граничен премин) на кого барателот му се обраќа лично, на самиот граничен премин или на територијата на Државата договорничка, треба да има јасни инструкции за тоа како да постапува со вакви случаи кои може да спаѓаат во областа на одредбите предвидени со меѓународните инструменти. Од него треба да се бара да постапува согласно принципот на не-враќање и ваквите случаи да ги проследи до повисоките надлежни органи.

(ii) Барателот мора да добие неопходни информации за тоа како ќе се одвива понатамошната постапка што треба да ја следи.

(iii) Треба да постои јасно определен орган, а секаде каде е тоа можно единствен централен орган, одговорен за испитување на барањата за признавање статус на бегалец и за донесување на одлуки во прв степен.

(iv) На барателот треба да му се дадат сите неопходни олеснувања, вклучително и услуги на стручен преведувач, заради поднесување на неговото барање до надлежните власти. Барателите треба исто така да имаат можност, за која треба да бидат благовремено информирани, да можат да контактираат со претставник на УНХЦР.

(v) Ако на барателот му се признае статус на бегалец, тој треба да биде за тоа информиран и да му биде издадена документација со која се потврдува неговиот статус.

(vi) Ако барателот не биде признаен, треба да му се даде разумен рок за обжалување преку формално преиспитување на ваквата одлука, или до истиот или до друг орган, кој во зависност од системот кој преовладува може да биде административен или судски орган.

(vii) На барателот треба да му се дозволи, од страна на надлежниот орган споменат во точка (iii) горе, да остане во земјата до донесувањето на одлуката по неговото основно барање, освен во случај кога е утврдено од страна на органот, дека неговото барање е чиста злоупотреба. Исто така, на барателот треба да му се дозволи да остане во државата, се додека трае постапката по жалба поднесена до административен орган или судот.²⁷

193. Извршниот Комитет исто така ја изрази својата надеж, дека сите Држави договорнички на Конвенцијата од 1951 и Протоколот од 1967 кои тоа сеуште не го сториле, во блиска иднина ќе ги превзemat сите неопходни мерки за да воспостават вакви постапки и дека ќе дадат поволна оценка за учество на УНХЦР во таквите постапки во соодветна форма.

194. Определувањето статус на бегалец, кое е тесно поврзано со прашањето за азил и прием во земјата, е од особена важност за Високиот комесар при извршувањето на својата функција на обезбедување меѓународна заштита на бегалците. Во многу земји Канцеларијата на Високиот комесар на различни начини учествува во постапките за определувањето на статусот на бегалец. Ваквото учество се заснова на членот 35 од Конвенцијата од 1951 и соодветниот член II од Протоколот од 1967, кој одредува соработка на Државите договорнички со Канцеларијата на Високиот комесар.

Б. УТВРДУВАЊЕ НА ФАКТИЧКА СОСТОЈБА

(1) Начела и методи

195. Релевантните факти на секој поединечен случај, треба пред се да бидат обезбедени од самиот барател на статус на бегалец. Потоа останува на лицето овластено за определување на неговиот статус (испитувачот), да изврши проценка на валидноста на секој доказ и на веродостојноста на изјавите на барателот.

196. Општо правно начело е, дека товарот на докажувањето лежи на лицето кое го поднесува барањето. Меѓутоа најчесто ќе се случува барателот да не биде во можност да ги поткрепи своите изјави со документи или други докази, а случаите во кои барателот може да приложи сведоштва за сите негови тврдења ќе биде повеќе исклучок отколку правило. Во повеќето случаи лицето кое бега од прогонување ќе

²⁷ Официјален Записник на Триесет и втората седница на Генералното собрание, Дополнување бр. 12 (A/32/12/Доп.1), став 53 (б) (д).

пристигне само со просто најнеопходното за живот, а многу често дури и без никакви лични документи. Поради тоа, додека товарот на докажување во принцип лежи на барателот, должноста на утврдување и оценка на стварната состојба е поделена меѓу барателот и испитувачот. Навистина, во некои случаи, ќе биде оставено на испитувачот да ги искористи сите средства кои му стојат на располагање, за да обезбеди неопход доказ во прилог на барањето. Сепак дури и едно такво независно испитување не секогаш ќе може да биде успешно и може исто така, да постојат изјави кои ќе бидат осетливи за докажување. Во такви случаи, доколку приказната на барателот изгледа веродостојна, без оглед дали се сомневате, во одсуство на добри причини за спротивното, треба да се одлучи во прилог на барателот.

197. Поради ова, потребата од докази не треба толку стриктно да се применува, имајќи ги предвид тешкотиите за докажување што се својствени на посебната ситуацијата во која се нашол еден барател на статусот на бегалец. Допуштање на еден таков можен недостаток на докази сепак не значи дека не поткрепените изјави, мора секогаш да бидат прифатени како вистинити, доколку тие не се во согласност со општата претстава што понатаму ја прикажува барателот.

198. Лицето кое поради тоа што го има поминато, има страв од властите во неговата земја, може сеуште да има такво чувство на страв, vis-a-vis секоја власт. Поради тоа, лицето може да се плаши да зборува слободно и да даде потполно и точно објаснување на неговиот случај.

199. Додека првичното интервју обично би требало да биде доволно за расветлување на приказната на барателот, може да биде неопходно и понатамошно интервју, за да испитувачот разјасни одредени нејаснотии и расчисти одредени контрадикции, со цел да најде објаснување за било какво евентуално недоразбирање или прикривање на материјални факти. Невистинитите изјави сами по себе не се причина за одбивање на барањето за стекнување статус на бегалец и одговорност е на испитувачот да ги оцени таквите изјави во светлото на околностите на целиот случај.

200. Подлабок преглед на различните методи за утврдување на факти е надвор од опсегот на овој Прирачник. Сепак може да се спомене дека основните информации најчесто се добиваат со потполнување на еден стандарден прашалник. Ваквите основни информации обично нема да му бидат доволни на испитувачот за да донесе одлука, за што ќе бидат неопходни едно или повеќе лични интервјуа. За испитувачот ќе биде исто така неопходно да ја стекне довербата на барателот, со цел да му помогне при натамошното проследување на случајот и за целосно објаснување на неговите чувствата и мисли. При создавањето на ваквата клима на доверба, секако од најголема важност ќе биде фактот дека изјавите на барателот ќе се третираат како строго доверливи и дека тој ќе биде известен за истото.

201. Многу често процесот на утврдување и изнаоѓање на фактите нема да биде завршен, додека не се разјаснат многу различни околности. Земање на одвоени случувања надвор од контекстот може да не одведе во погрешен правец. Кумулативниот ефект на она што го има искусено барателот мора да биде земено предвид. Кога ниту една околност не се истакнува надвор од другите, понекогаш и една мала случка може да биде “сламката на спасот”; и дури ако можеби ни една поединачна околност нема да биде доволна, сите околности кои се однесуваат на барателот, ако се земат заедно, ќе може неговиот страв да го потврдат како “оправдан” (види став 53, погоре).

202. Со оглед дека заклучокот на испитувачот за фактите на случајот и неговиот личен впечаток за барателот ќе води кон одлука која ќе влијае по човечки животи,

тој мора да ги применува критериумите во духот на правичноста и разбирањето, и неговата пресуда не треба секако, да биде под влијание на негова приватно мислење дека барателот е “случај што не го заслужува тоа”.

(2) Повластеност заради двоумење

203. Откако барателот сторил вистински напор да ја поткрепи својата приказна, можно е и понатаму да недостасуваат докази за некоја од неговите изјави. Како што беше објаснето понапред (став 196), тешко дека ќе биде возможно за бегалецот да го “потврди” секој дел од неговиот случај, и навистина, ако ова беше стриктно почитувано, мнозинството од бегалците немаше да бидат признаени. Поради тоа често пати е неопходно да, кога постои двоумење, се одлучи во прилог на барателот.

204. Ваквата повластеност поради двоумење, сепак ќе може да се даде само тогаш, кога се обезбедени и проверени сите достапни докази и кога испитувачот е задоволен со општата оценка за веродостојноста на барателот. Изјавите на барателот треба да бидат поврзани и веројатни и треба да не се во судир со општо познатите вистини.

(3) Преглед

205. Процесот на утврдување и проценување на фактите може според сето досега наведено, да се сведе на следното:

(а) Барателот треба:

(i) Да ја зборува вистината и да му помага на испитувачот при целосно утврдување на фактите на неговиот случај .

(ii) Да се обиде да ги поткрепи своите изјави со сите расположиви докази и доколку ги нема да даде задоволително објаснување. Исто така, доколку биде неопходно, барателот треба да се потруди да прибави дополнителни докази.

(iii) Да ги достави сите информации во врска со него и неговото минато искуство во што е можно повеќе детали колку што ќе биде неопходно за испитувачот да може да ги утврди релевантните факти. Од него треба да се бара да биде доследен во објаснувањето на сите причини на кои повикува во пролог на неговото барање за стекнување статус на бегалец и треба да ги одговори сите прашања што му се поставуваат.

(б) Испитувачот треба:

(i) Да обезбеди, барателот да го изложи својот случај колку што е можно поцелосно и да ги приложи сите достапни докази.

(ii) Да ја оцени веродостојноста на барателот и да ги процени сите докази (кога е неопходно и да одлучи во полза на барателот доколку се двоуми) со цел да ги воспостави објективните и субјективните елементи на случајот.

(iii) Да види дали овие елементи се сродни со релевантните критериуми во Конвенцијата од 1951 година, со цел да се дојде до исправен заклучок во врска со статусот на барателот како бегалец.

В. СЛУЧАИ КОИ ПОКРЕНУВААТ ПОСЕБНИ ПРОБЛЕМИ ПРИ УТВРДУВАЊЕТО НА ФАКТИТЕ

(1) Ментално растроени лица

206. Видовме дека при определувањето стаус на бегалец, треба да бидат утврдени како субјективниот елемент на страв така и објективниот елемент на неговата оправданост.

207. Често се случува испитувачот да се соочи со барател кој има ментално или емоционално нарушување, кое го попречуваат правилното разрешување на случајот. Ментално растроеното лице сепак може да биде бегалец, и со оглед на тоа што барањето на такво лице не може да биде занемарено, потребно е да се прибегне кон посебни техники на испитување.

208. Испитувачот во такви случаи треба, секој пат кога е тоа можно, да прибави стручно медицинско мислење. Медицинскиот извештај треба да пружи информации за природата и степенот на менталната болест и треба да даде проценка за способноста на барателот да ги исполни барањата кои нормално се очекуваат при презентирањето на својот случај. (види став 205 (а) погоре). Наодот од медицинскиот извештај ќе го одреди натамошниот приод на испитувачот.

209. Ваквиот приод треба да биде различен зависно од степенот на болеста на барателот и не треба да се применуваат крути правила. Природата и степенот на “стравот” на барателот мора исто така да бидат земени предвид, со оглед на тоа што некои степени на ментално нарушување најчесто се јавуваат како последица на опасно прогонување. Онаму каде што постојат показатели дека стравот што барателот го искажува може да не е заснован на правото искуство или, може да се работи за умислен страв, може да биде неопходно, при донесувањето на одлука, да се обрне поголемо внимание на објективните околности отколку на изјавите дадени од страна на барателот.

210. Во секој случај ќе биде неопходно да се олесни товарот на докажување, кој обично е обврска на барателот, и информациите кои што нема да можат да се добијат лесно од барателот, може ќе треба да се бараат на друго место, на пример, од негови пријатели, роднини и други лица што добро го познаваат барателот; или од неговиот старател, ако таков му бил назначен. Исто така може да биде неопходно да се изведат одредени заклучоци од обиколни содржини. Ако на пример барателот е припадник или е дел од некоја група бегалци, ќе стои претпоставката дека тој ја дели нивната судбина и ќе ги исполни условите на ист начин како и тие.

211. При испитувањето на неговото барањето според тоа, можеби нема да може да се придржуваме до важноста каква што редовно се придава на субјективниот елемент на “стравот”, кој може да биде помалку сигурен, и ќе биде неопходно да се стави поголем акцент на објективната ситуација.

212. Во врска со горе наведените забелешки, истражувањето за статус на бегалец на едно ментално растроено лице, по правило ќе содржи поголема истражувачка работа отколку за еден “нормален” случај и ќе бара исцрпно испитување на минатото на барателот, користејќи ги сите расположиви извори на информации кои ќе бидат достапни.

(2) Малолетници без родителска придружба

213. Во Конвенцијата од 1951 година не постои посебна одредба што се однесува на статусот на бегалец на малолетни лица. Истата дефиницијата за бегалец се однесува на сите лица, без оглед на нивната возраст. Кога е потребно да се определи статус на бегалец на малолетно лице, во неговиот случај можат да настанат проблеми во однос на применливоста на критериумот “оправдан страв од прогон”. Доколку малолетното лице е придружувано од едниот (или обата) родители, или се наоѓа под грижа на друг член на семејството, и кои бараат статус на бегалец, статусот на бегалец на малолетникот ќе биде определен согласно принципот на семејно единство (став 181 до 188 , опишани погоре).

214. Прашањето за тоа дали малолетно лице без родителска придружба може да ги исполни условите за стекнување статус на бегалец, мора да биде одредено во прв степен согласно нивото на неговиот ментален развој и зрелост. Кога се работи за деца, општо правило е дека ќе биде неопходно да се побара услуга на експерт упатен во детскиот менталитет. Дете, и во таа смисла и адолесцент, со оглед дека нема деловна способност, треба прикладно на тоа да има определен старател, чија задача ќе биде да се залага за одлука која ќе биде во најдобар интерес на малолетникот. Во отсуство на родител или на законски назначен старател, останува на властите да осигураат дека интересите на малолетениот барател на статус на бегалец се обезбедени.

215. Во случаите кога малолетникот не е повеќе дете туку адолесцент, ќе биде полесно да се определи статусот на бегалец, како во случај на возрасен, иако ова повторно ќе зависи од фактичкиот степен на зрелост на адолесцентот. Може да се земе дека во отсуство на укажувања за спротивното, лице со навршени 16 или повеќе години, може да се смета за доволно зрело за да има оправдан страв од прогонување . Малолетниците под 16 годишна возраст обично се сметаат за недоволно зрели. Тие можат да чувствуваат страв и да имаат сопствена воља, но истите ќе го немаат истото значење како кога би се работело за возрасно лице.

216. Како и да е, треба да се потенцира дека ова се само општи насоки и дека менталната зрелост на малолетникот треба обично да се одреди во зависност од неговата личност , неговото семејно или културно потекло.

217. Кога малолетникот не достигнал доволно ниво на зрелост за да оправданиот страв од прогонување го стори можен, на ист начин како и возрасен, ќе биде неопходно да се обрне поголемо внимание на одредени објективни фактори. Поради тоа, ако малолетник без родителска придружба, се најде меѓу група бегалци, ова може зависно од околностите, да укажува дека и малолетникот е исто така бегалец.

218. Околностите во кои се наоѓаат родителите и другите членови на семејството, вклучувајќи ја и состојбата во земјата на потекло на малолетникот, исто така ќе треба да бидат земени предвид. Ако постои причина да се верува дека родителите сакаат нивното дете да биде надвор од земјата на потекло, по основ постоење оправдан страв дека ќе биде прогонувано, тогаш може да се претпостави дека детето го има истиот тој страв.

219. Ако вољата на родителите не може да биде утврдена или, ако таквата волја е двосмислена или е во судир со волјата на детето, тогаш испитувачот, во соработка со експертите кои му помагаат, ќе мора да донесе одлука во однос на оправданоста

на стравот на малолетникот, заснована на сите околности кои му се познати, и која може да изискува една либерална примена на одлука во прилог заради двоумење.

ЗАКЛУЧОК

220. Со овој Прирачник направен е обид да се дефинираат одредени насоки кои според искуството на УНХЦР, се докажале како корисни при определувањето статус на бегалец, во смисол на Конвенцијата од 1951 година и Протоколот од 1967 за Статусот на бегалците. Работејќи на ова, особено внимание е посветено на дефинициите на терминот “бегалец” во двата наведени инструменти, како и на различните проблеми кои произлегуваат од толкувањето на овие дефиниции. Исто така се гледаше да се покаже како овие дефиниции можат да бидат применети во конкретни случаи и да го фокусираат вниманието на разновидни процедурални проблеми, што произлегуваат при определувањето статус на бегалец.

221. Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци е наполно свесна за недостатоците кои се присутни во Прирачник од ваква природа, имајќи во предвид дека не е возможно да се предвиди секоја ситуација во која едно лице би побарало статус на бегалец. Ваквите ситуации се разновидни и зависат од неограничен број различни услови кои преовладуваат во земјите на потекло како и од посебните лични фактори што се однесуваат поединечно на еден барател.

222. Дадените објаснувања покажаа дека определувањето статус на бегалец, не е во никој случај механички или рутински процес. Напротив, истиот бара специјализирано знаење, обука и искуство и, што е уште поважно, разбирање на посебната состојба на барателот како и на присутниот човечки фактор.

223. Во рамките на наведените лимити се надеваме дека со овој Прирачник може да им се пружи некаква насока, на оние кои што во својата секојдневна работа се повикани да определуваат статус на бегалец.

АНЕКСИ

АНЕКС I

ИЗВАДОК ОД ФИНАЛНИОТ ДОКУМЕНТ НА КОНФЕРЕНЦИЈАТА НА РЕДОВНИТЕ И ОПОЛНОМОШТЕНИ АМБАСАДОРИ ВО ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ ЗА СТАТУСОТ НА БЕГАЛЦИТЕ И ЛИЦАТА БЕЗ ДРЖАВЈАНСТВО¹

IV

Конференцијата едногласно ги усвои следните препораки:

A.

“ Конференцијата,

“*Сметајќи дека* издавањето и признавањето на патни документи е неопходно за да се олесни движењето на бегалците, особено при нивно ново населување,

“*Настојува*, Владите кои се потписнички на Меѓу-Владиниот Договор за Патните документи за бегалци, потпишан во Лондон на 15 октомври 1946 година, или оние кои ги признаваат патните документи издадени согласно овој Договор, да продолжат да издаваат или да признаваат таквите патни документи, и да го прошират издавањето на таквите документи на бегалци, кои како такви се дефинирани во член 1 од Конвенцијата за статусот на бегалците, или да ги признаат патните документи издадени на таквите лица, се додека тие не ги превземаат обврските според член 28 од веќе споменатата Конвенција”.

B.

“КОНФЕРЕНЦИЈАТА,

“*Сметајќи дека* единството на семејството, природната и фундаментална група на општеството, е есенцијално право на бегалецот, и дека таквото единство е постојано загрошено, и

“*Забележувајќи со задоволство дека*, согласно официјалното објаснување на *ad hoc* Комисијата за Бездржавјанство и сродните проблеми, правата што се дадени на бегалецот се прошируваат и на членовите на неговото семејство,

“*Препорачува* на Владите да ги превземат сите неопходни мерки за заштита на семејството на бегалецот, особено во поглед на:

“(1) Обезбедување дека, единството на семејството е одржано, особено во случаите кога главата на семејството ги исполнува неопходните условите за прием во одредена земја,

“(2) Заштитата на бегалците кои се малолетни, особено деца без родителска придружба и девојчиња, со посебен однос кон старателството и посвојување.”

¹ United Nations *Treaty Series*, vol.189, p. 37

В.

“КОНФЕРЕНЦИЈАТА,

“*Сметајќи дека*, во морална, правна и материјална сфера, бегалците имаат потреба од соодветни социјални услуги, особено онаа што се добива од соодветните невладини организации,

“*Препорачува* на Владите и меѓу-владините тела да го потпомагаат, поттикнуваат и одржуваат работата на соодветно оспособените организации.”

Г.

“КОНФЕРЕНЦИЈАТА,

“*Сметајќи дека*, многу луѓе сеуште ја напуштаат нивната земја на потекло поради прогонување и имаат право на посебна заштита поради нивната состојба,

“*Препорачува* на Владите, да продолжат да прифаќаат бегалци на своите територии и да постапуваат во склад со духот на меѓународната соработка со цел, овие бегалци да можат да најдат азил и можност за ново населување.”

Д.

“КОНФЕРЕНЦИЈАТА,

“*Изразува надеж дека* Конвенцијата за статусот на бегалците ќе има вредност како пример кој ја надминува нејзината договорна природа и дека, сите нации ќе се раководат според неа во давањето, колку што е можно повеќе на лицата кои се наоѓаат на нивната територија како бегалци и кои нема да бидат опфатени со условите од Конвенцијата, третман каков што таа го нуди”.

АНЕКС II

КОНВЕНЦИЈА ЗА СТАТУСОТ НА БЕГАЛЦИТЕ ОД 1951¹

ПРЕАМБУЛА

ВИСОКИТЕ СТРАНИ ДОГОВОРНИЧКИ,

Сметајќи дека Повелбата на Обединетите нации и Универзалната декларација за правата на човекот која на 10 декември 1948 година ја одобри Генералното собрание, го потврдија принципот дека човечките битија ќе ги уживаат основните права и слободи без дискриминација,

Сметајќи дека Обединетите нации во повеќе наврати ја покажаа својата длабока загриженост за бегалците и дека настојуваа да им обезбедат на бегалците, најшироко можно остварување на овие основни човекови права и слободи,

Сметајќи дека е пожелно поранешните меѓународни договори за статусот на бегалците да се ревидираат и консолидираат и по пат на нов договор, да се прошири опсегот на тие инструменти и заштитата што истите ја даваат,

Сметајќи дека давањето на азил може да наметне врз одредени земји исклучително тешки обврски и дека, оттаму, задоволително решение на проблемот, чијшто меѓународен опсег и природа ги признале Обединетите нации, не би можело, да се постигне без меѓународна соработка,

Изразувајќи ја желбата сите држави, признавајќи ја социјалната и хуманитарната природа на проблемот на бегалците да сторат се што е во нивна моќ за да се спречи овој проблем да стане причина за затегнати односи меѓу државите,

Земајќи на знаење дека Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации е обврзан со задачата да ги надгледува спроведувањето меѓународните конвенции со кое е пропишана заштитата на бегалците, и согледувајќи дека ефикасната координација на мерките, превземени за справување со овој проблем ќе зависи од соработката на Државите со Високиот комесар,

Се спогодија за следново:

ГЛАВА I - ОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

Дефиниција на терминот “бегалец”

A. За целите на оваа Конвенција, терминот “бегалец” ќе се однесува на секое лице кое:

¹ United Nations *Treaty Series*, vol. 189, p. 137.

(1) Се сметало за бегалец согласно со Спогодбите од 12 мај 1926 и 30 јуни 1928, или во согласност со Конвенциите од 28 октомври 1933 и од 10 февруари 1938, Протоколот од 14 септември 1939, или Уставот на Меѓународната организација за бегалци;

Одлуките за неподобност донесени од страна на Меѓународната организација за бегалци во времето на нејзиното делување, нема да го спречи признавањето на статус на бегалец на лица коишто ги исполнуваат условите предвидени со ставот 2 на оваа точка.

(2) Како резултат на настаните кои се случиле пред 1 јануари 1951 година и поради оправдан страв дека ќе биде прогонувано заради својата раса, вера, националност, припадност на одредена социјална група или поради своето политичко уверување се наоѓа надвор од земјата на неговото државјанство и не може или, поради таквиот страв, не сака да биде под заштита на таа земја; или кое, ако нема државјанство, а се наоѓа надвор од земјата во која порано имало вообичаено место на престој, поради таквите настани, не може или, поради тој страв, не сака да се врати во неа.

Во случај кога се работи за лице што има повеќе од едно државјанство, терминот “земјата чие државјанство го има” се однесува на секоја земја чије државјанство тоа лице го има, и нема да се смета дека лицето е лишено од заштита на земјата чие државјанство го има, ако без каква било оправдана причина заснована на оправдан страв, не ја искористило заштитата на една од земјите чие државјанство го има.

Б. (1) За целите на оваа Конвенција, зборовите “настаните што се случиле пред 1 јануари 1951” од член 1, дел А, може да се разберат дека значат, или

(а) “настаните што се случиле пред 1 јануари 1951 во Европа”; или

(б) “настаните што се случиле пред 1 јануари 1951 во Европа или на друго место”; и при потпишувањето, ратификацијата или пристапувањето, секоја Држава договорничка, ќе даде изјава со која ќе го прецизира значењето кое му го дава на овој термин, во поглед на обврските кои ги превзема според оваа Конвенција.

(2) Секоја држава договорничка која ја усвоила алтернативата (а) може во секое време да ги прошири своите обврски усвојувајќи ја алтернативата (б) по пат на нотификација упатена до Генералниот секретар на Обединетите нации.

В. Оваа Конвенција ќе престане да се применува на секое лице кое потпаѓа под одредбите на дел А, во случај ако:

(1) Доброволно повторно ја користи заштита од земјата чиј државјанин е; или

(2) Откако го изгубило државјанството на таа земја, тоа лице повторно доброволно го примило; или

(3) Стекло ново државјанство и ужива заштита од земјата на неговото новостекнато државјанство; или

(4) Доброволно повторно се населило во земјата која ја напуштило или надвор од која престојувало поради страв од прогон; или

(5) Откако околностите поради кои лицето било признаено за бегалец престанале да постојат, тоа не може да продолжи да одбива да користи заштита од земјата чиешто државјанство го има;

Меѓутоа, се подразбира дека овој став нема да се применува за бегалец кој потпаѓа под одредбите на делот А (1) на овој член, кој може, заради одбивање да биде под заштита на земјата на неговото државјанство, да се повика на категорични причини кои произлегуваат од поранешен прогон;

(6) Се работи за лице без државјанство кое, откако престанале да постојат околностите поради кои истото било признато за бегалец, може да се врати во земјата во која имало вообичаено место на престој.

Меѓутоа, се подразбира дека овој став нема да се применуваат врз секој бегалец кој потпаѓа под одредбите на делот А(1) на овој член, кој може, заради одбивање да се врати во земјата во која имал вообичаено место на престој, да се повика категорични причини од поранешниот прогон.

Г. Оваа Конвенција нема да се применува врз лица кои сега уживаат заштита или помош од некој орган или установа на Обединетите нации, освен од Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации.

Кога таа заштита или помош од какви било причини ќе престане, без притоа положбата на тие лица дефинитивно да биде решена во согласност со резолуциите што се усвоени од страна на Генералното собрание на Обединетите нации, тие лица ќе можат *ipso facto* да ги користат придобивките од оваа Конвенција.

Д. Оваа Конвенција нема да се применува врз лице за кое надлежните власти во земјата, во која тоа лице го избрало своето место на престој, сметаат дека ги има правата и должностите сврзани со поседување на државјанство на таа земја.

Ѓ. Одредбите од оваа Конвенција нема да се применуваат врз лице за кое постојат сериозни причини да се мисли:

(а) Дека извршило злосторство против мирот, воено злосторство или злосторство против човештвото, дефинирани со меѓународните инструменти изготвени за да предвидат одредби за тие злосторства;

(б) Дека извршило тешко неполитичко кривично дело надвор од земјата во која пребегало, пред да биде прифатен во неа како бегалец;

(в) Дека е виновно за постапки што се во спротивност со целите и начелата на Обединетите нации.

Член 2

Општи обврски

Секој бегалец има должности кон земјата во која се наоѓа, кои особено ја содржат обврската да ги почитува законите и прописите како и мерките преземени заради одржување на јавниот ред и мир.

Член 3

Недискриминација

Државите договорнички ќе ги применуваат одредбите од оваа Конвенција врз бегалците без дискриминација во поглед на раса, вера или на земјата од каде потекнуваат.

Член 4

Вера

Државите договорнички кон бегалците на својата територија ќе применуваат постапка која ќе биде барем исто толку поволна како и постапката која ја применуваат кон своите државјани во поглед на слободата на вероисповедта и во поглед на слободата на верско воспитување на нивните деца.

Член 5

Права дадени независно од оваа Конвенција

Ниту една одредба од оваа Конвенција не задира во другите права и погодности што им се дадени на бегалците од државата договорничка независно од оваа Конвенција.

Член 6

Терминот “под исти околности”

За целите на оваа Конвенција, терминот “под исти околности” подразбира дека сите услови (вклучувајќи ги и оние што се однесуваат на времетраењето и условите за привременост или постојан престој) што одреденото лице, ако не беше бегалец, би требало да ги исполни за да може да го ужива правото за кое станува збор, мора да бидат исполнети од него, освен условите кои поради нивната природа бегалецот не може да ги исполнува.

Член 7

Ослободување од реципроцитет

1. Под резерва на поповолните одредби предвидени со оваа Конвенција, секоја држава договорничка кон бегалците ќе го применува режимот што го применува кон странците општо земено.

2. По престој од три години, сите бегалци на територијата на државите договорнички ќе уживаат ослободување од законодавен реципроцитет.

3. Секоја држава договорничка, во случај на непостоење на реципроцитет, ќе продолжи на бегалците да им ги дава правата и погодностите на кои тие веќе можеле да претендираат од денот на стапување во сила на оваа Конвенција за споменатата држава.

4. Државите договорнички со благонаклоност ќе ја разгледаат можноста, во недостиг на реципроцитет, на бегалците да им дадат права и погодности, освен

оние на кои што можат да претендираат врз основа на ставовите 2 и 3, како и можноста бегалците што не ги исполнуваат условите за кои станува збор во ставовите 2 и 3 да можат да уживаат ослободување од реципроцитет.

5. Одредбите од ставовите 2 и 3, исто така се применуваат и на правата и погодностите за кои станува збор во членовите 13, 18, 19, 21 и 23 од оваа Конвенција, како и врз правата и погодностите кои не се предвидени со оваа Конвенција.

Член 8

Ослободување од исклучителни мерки

Кога се работи за исклучителни мерки кои можат да бидат преземени против личноста, добрата или интересите на државјаните на некоја странска држава, државите договорнички нема да ги применуваат тие мерки врз бегалец кој формално потекнува од таа држава единствено поради неговото државјанство. Државите договорнички кои, поради своето законодавство, се спречени да го применат општото начело утврдено во овој член, во соодветни случаи ќе одобрат ослободување во полза на таквите бегалци.

Член 9

Привремени мерки

Ниедна одредба од оваа Конвенција нема да ја спречи државата договорничка, во време на војна или во други тешки и исклучителни околности, кон некое определно лице да преземе привремени мерки кои таа држава ги смета неопходни за националната безбедност, очекувајќи споменатата држава договорничка да утврди дали тоа лице навистина е бегалец и дека примената на споменатите мерки кон него е потребна во интерес на нејзината национална безбедност.

Член 10

Постојаност на престој

1. Во случај кога бегалецот бил насилно протеран во текот на Втората светска војна и транспортиран на територијата на една држава договорничка и престојува во неа, траењето на тој присилен престој ќе се смета за законски престој на таа територија.

2. Во случај кога бегалецот бил насилно протеран од територијата на една држава договорничка во текот на Втората светска војна и ако се вратил во неа пред стапувањето во сила на оваа Конвенција со цел таму да се насели, временскиот период пред и после присилниот прогон ќе се смета за континуиран престој за сите случаи каде е потребно да се докажува постојаноста на престојот.

Член 11

Бегалци поморци

Во случај кога се работи за бегалци кои редовно служат како членови на екипажот на некој брод на кој се вее знамето на некоја држава договорничка, таа држава со

благодатност ќе ја разгледа можноста на споменатите бегалци да им одобри да се населат на нејзината територија и да им издаде патни исправи или привремено да ги прими на своја територија, особено со цел да им го олесни населувањето во некоја друга земја.

ГЛАВА II - ПРАВНА ПОЛОЖБА

Член 12

Личен статус

1. Личниот статус на бегалецот ќе се регулира според законот на земјата на неговиот домицил или, ако нема домицил со законот на земјата на неговиот престој.
2. Секоја држава договорничка ќе ги почитува правата кои бегалецот ги стекнал порано и кои произлегуваат од неговиот личен статус, а особено оние кои се врзани за бракот, кои, ако е тоа неопходно, ќе бидат усогласени со законодавството на таа држава, но само во случај кога правото за кое станува збор е едно од оние права кои би биле признати од страна на споменатата држава, доколку споменатото лице не станало бегалец.

Член 13

Движен и недвижен имот

Државите договорнички кон секој бегалец ќе применуваат што е можно поповолна постапка, а во секој случај постапка која нема да биде помалку поволна од веќе применетата, под исти околности, врз странците воопшто во поглед на стекнување на движен и недвижен имот и други права кои се однесуваат на тоа, како и во поглед на наемнината и другите договори поврзани со движниот и недвижниот имот.

Член 14

Авторски права и индустриска сопственост

Во поглед на заштитата на индустриската сопственост, особено на пронајдоци, мостри или модели, фабрички жигови, трговски имиња, како и во поглед на правата од литературна, уметничка и научна работа, бегалецот ќе ужива еднаква заштита во земјата каде има вообичаен престој, како онаа која им се дава на државјаните на таа земја. На територијата на која и да е друга држава договорничка, тој ќе ужива иста заштита која на споменатата територија им се дава на државјаните на земјата во која бегалецот има свое вообичаено место на престој.

Член 15

Право на здружување

Во поглед на здружувањата кои немаат политичка цел, и не се со цел да остваруваат добивка и во поглед на струковите синдикати, државите договорнички врз бегалците кои законски престојуваат на нивната територија ќе ја применуваат

најповолната постапка која, под исти околности, се применува врз државјаните на некоја странска земја.

Член 16

Пристап до судовите

1. Бегалецот ќе има слободен пристап до судовите на територијата на сите држави договорнички.

2. Во државата договорничка каде што го има своето вообичаено место на престој, бегалецот ќе ја ужива истата постапка како и државјанинот во поглед на пристап до судовите, вклучувајќи и судска помош и ослободување од *cautio judicatum solvi*.

3. Во земјите надвор од онаа во која бегалецот го има своето вообичаено место на престој, во поглед на прашањата за кои станува збор во ставот 2, ќе се постапува како и со државјанинот на земјата во која тој има вообичаено место на престој.

ГЛАВА III - ЛУКРАТИВНО (ДОХОДОВНО) ВРАБОТУВАЊЕ

Член 17

Платено вработување

1. Државите договорнички спрема секој бегалец кој законски престојува на нивната територија ќе ја применуваат најповолната постапка која, под исти околности, се применува врз државјаните на некоја странска земја во поглед на правото на вршењето на некоја платена професионална дејност.

2. Во секој случај, мерките за ограничување наменети за странците или вработување на странци поради заштита на домашниот пазар на трудот нема да се применуваат врз бегалци кои од тоа се веќе изземени страна на заинтересираната држава договорничка со денот на стапување во сила на оваа Конвенција, или врз бегалци кои исполнуваат еден од следните услови:

(а) Ако во таа земја престојувале три години;

(б) Ако за брачен другар имаат лице кое има државјанство на земјата на престој. Бегалецот не може да се повика на користење на оваа одредба во случај кога го напуштил својот брачен другар.

(в) Ако има едно или повеќе деца кои поседуваат државјанство на земјата на престој.

3. Државите договорнички со благонаклоност ќе ги разгледаат мерките за изедначувањето на правата на сите бегалци, во поглед на вршењето платени професии, со тие на своите државјани, а особено за бегалците кои влегле на нивната територија согласно примената на програмите за регрутирање на работна сила или со планот за населување.

Член 18

Самостојна работа

Државите договорнички ќе му обезбедат на бегалецот кој законски престојува на нејзината територија примена на што е можно поповолна постапка, а во секој случај постапка која не е помалку поволна од онаа која под исти околности се применува врз странци во поглед на самостојно вршење дејност во земјоделството, индустријата, занаетчиството и трговијата, како и во поглед на основање трговски и индустриски друштва.

Член 19

Слободни професии

1. Секоја држава договорничка ќе им обезбеди на бегалците кои законски престојуваат на нејзината територија, а имаат дипломи признати од надлежните органи на државата и сакаат да вршат некоја слободна професија, примена на што е можно поповолна постапка, а во секој случај постапка која не е помалку поволна од онаа која, под исти околности, ја применуваат врз странците воопшто.
2. Согласно со нивните закони и уставни, државите договорнички ќе сторат се што е во нивна моќ за да обезбедат населување на определени бегалци на териториите надвор од метрополата за кои се меѓународно одговорни.

ГЛАВА IV - СОЦИЈАЛНО ЗГРИЖУВАЊЕ

Член 20

Ограничено снабдување

Во случај кога постои систем на ограничено снабдување на кој му е подложено целото население и со кој се регулира општата распределба на производи кои ги нема во доволни количества, кон бегалците ќе се постапува како кон домашното население.

Член 21

Домување

Во поглед на становањето, ако тоа прашање е регулирано со закони и прописи и постапки на контрола од страна на јавната власт, државите договорнички кон бегалците кои законски престојуват на нивната територија ќе применуваат што е можно поповолна постапка, и во секој случај таа постапка не може да биде помалку поволна од онаа која под истите околности се применува на странците воопшто.

Член 22

Општо образование

1. Државите договорнички во поглед на основното образованието ќе постапуваат со бегалците на ист начин како и со своите државјани.

2. Државите договорнички ќе применуваат кон бегалците што е можно поповолна постапка, а во секој случај постапка која не е помалку поволна од онаа која под исти околности се применува врз странците воопшто, во поглед на друго образование освен основното, а особено во поглед на пристап до студии, признавање на странски свидетелства, дипломи и уверенија, ослободување од плаќање давачки и такси и доделување стипендии за студии.

Член 23

Јавна помош

Државите договорнички ќе применуваат кон бегалците кои законски престојуваат на нивната територија иста постапка во поглед на јавна помош и поткрепа како и врз своите државјани.

Член 24

Работно законодавство и социјално осигурување

1. Државите договорнички врз бегалците кои законски престојуваат на нивната територија ќе ја применуваат истата постапка како и врз своите државјани во поглед на следните прашања:

(а) Оние кои се регулирани со законите или прописите на државите договорнички или се под контрола на нејзините административни власти: надоместоци, вклучувајќи ги и семејните додатоци ако се тие дел од надоместа, работните саати, договорите за прекувремена работа, платените одмори, ограничувањата на работа дома, најмала дозволена возраст за вработување, ostrучување и обука, работа на жени и млади лица и уживање погодностите кои се дадени со колективните договори.

(б) Социјалното осигурување (законски одредби за повреди на работно место, за професионални заболувања, породилно отсуство, болести, инвалидитет, старост, смрт, невработеност, семејни обврски, како и за секој друг ризик кој согласно националното законодавство е регулиран со системот на социјалното осигурување), со резерва во однос на:

(i) Постоене соодветни договори за одржување стекнати права и права кои се во тек на стекнување;

(ii) Државни закони и прописи на замјата на престој кои можат да утврдат посебни аранжмани на погодности или парцијални погодности кои можат во целост да се финансираат од јавните фондови, а кои се однесуваат на додатоци на лицата кои не ги исполнуваат условите за придонеси кои се предвидени за стекнување редовна пензија;

2. Правото на компензација за смрт на бегалец која настапила поради несреќа на работно место или поради професионално заболување нема да биде ограничено со фактот дека носителот на правото престојува надвор од територијата на државата договорничка.

3. Државите договорнички врз бегалците ќе го прошират правото на користење на придобивките од спогодбите кои тие ги склучиле или ќе ги склучат меѓу себе

во поглед на одржување на стекнатите права или правата кои се во тек на стекнување во однос на социјалното осигурување под услови кои се предвидени за државјаните на државите потписнички на тие договори.

4. Државите договорнички со благонаклоност ќе ја испитаат можноста за проширување врз бегалците, во најголема можна мерка, на погодностите кои произлегуваат од слични договори кои може да бидат во сила меѓу државите договорнички и државите кои тоа не се.

ГЛАВА V - АДМИНИСТРАТИВНИ МЕРКИ

Член 25

Административна помош

1. Кога вршењето на право од страна на бегалец вообичаено би налагало помош од страна на странски власти на кои тој не може да им се обрати, државите договорнички на чија територија тој престојува ќе настојуваат таа помош да му ја пружат преку нивните власти или преку некое меѓународно тело.

2. Власта или властите за кои станува збор во ставот 1 ќе им издадат, или ќе организираат да им се издададат, под нивна контрола, документи или уверенија на бегалците кои на странците редовно би им ги издале нивните национални власти или би посредувале во тоа.

3. Така издадените документи или уверенија ќе ги заменат службените писмена кои на странците им ги издаваат или посредуваат при тоа нивните национални власти, и ќе бидат веродостојни додека не се докаже спротивното.

4. Под исклучок како на постапка која може да се утврди за сиромашни лица, услугите наведени во овој член можат да се наплатат, но тоа плаќање ќе биде умерено и сразмерно со плаќањата од страна на државјаните за слични услуги.

5. Одредбите од овој член со ништо не се спротивни на членовите 27 и 28.

Член 26

Слобода на движење

Секоја држава договорничка на бегалците кои законски престојуваат на нејзината територија ќе им го даде правото тука да го изберат местото на престој и слободно да се движат на нејзината територија под условите предвидени со прописите кои под исти околности се применуваат врз странците воопшто.

Член 27

Документи за идентитет

Државите договорнички ќе издадат исправи за идентитет на секој бегалец кој се наоѓа на нивната територија кој не поседува важечка патна исправа.

Член 28

Патни исправи

1. Државите договорнички ќе им издадат на бегалците кои законски престојуваат на нивната територија патни исправи со цел да можат да патуваат надвор од таа територија, освен ако за тоа не се противат императивните причини од националната безбедност или јавниот ред и мир, и врз таквите исправи ќе се применуваат одредбите од Додатокот кон оваа Конвенција. Државите договорнички можат да му издадат такви патни исправи на секој друг бегалец на нивната територија; тие ќе им посветат посебно внимание на случаите кога се работи за бегалци кои се наоѓаат на нивната територија а не се во состојба да добијат патна исправа од земјата на својот законски престој.

2. Државите договорнички ќе ги признаат патните исправи кои согласно со претходни меѓународни спогодби ги издаде страните договорнички на тие спогодби и ќе ги третираат како на бегалците да им се издадени врз основа на овој член.

Член 29

Фискални обврски

1. Државите договорнички нема да им наметнат на бегалците давачки, такси или даноци од кој било вид, поинакви и повисоки од оние кои се собираат или ќе се собираат од своите државјани во слични ситуации.

2. Одредбите од претходниот став во ништо не ја спречува примената врз бегалците, на законите и прописите во поглед на давачките околу издавањето административни документи за странци, вклучувајќи го и издавањето на исправи за идентитет.

Член 30

Трансфер на имот

1. Секоја држава договорничка, согласно со законите и прописите во нивната земја, ќе им одобри на бегалците имотот кој го внесле на нејзината територија да го пренесат на територијата на друга земја каде што се примени заради преселување.

2. Секоја држава договорничка ќе посвети благонаклоно внимание врз молбите кои ќе ги поднесат бегалците кои сакаат да добијат овластување за трансфер и на друг имот потребен за нивно преселување во некоја друга земја каде што се примени.

Член 31

Бегалци кои незаконски престојуваат во земјата на прием

1. Државите договорнички нема да им изречат казнени мерки поради нивно бесправно влегување и престој, на бегалците кои, доаѓајќи директно од територијата каде нивниот живот или слобода биле во опасност во смисла на членот 1, влегуваат или се наоѓаат на нивната територија без овластување, под услов веднаш да се пријават на властите и да им ги изложат оправдани причини за своето бесправно влегување или престој.

2. Државите договорнички во поглед на движењето на тие бегалци нема да применуваат други ограничувања освен оние кои се потребни, и тие ограничувања ќе се применуваат само додека во земјата на приемот не се регулира статусот на тие бегалци или додека тие не успеат да бидат примени во некоја друга земја. Државите договорнички на тие бегалци ќе им дадат разумен рок како и сите потребни олеснувања како би биле прифатени во друга земја.

Член 32

Протерување

1. Државите договорнички нема да протераат бегалец кој законски престојува на нивната територија, освен заради причини од национална безбедност или јавен ред.

2. Протерувањето на тој бегалец ќе се изврши само како спроведување одлука донесена согласно постапка предвидена со закон. На бегалецот треба да му биде дозволено, само ако на тоа не се спротивставуваат императивни причини од национална безбедност, да достави докази кои ќе го оправдаат, да поднесе жалба и за таа цел определи застапник пред надлежната власт или пред едно или повеќе лица кои специјално ќе ги определи надлежната власт.

3. Државите договорнички на таквиот бегалец ќе му дадат разумен рок за да му овозможат да бара редовен прием во некоја друга земја. Во тој рок државите договорнички го задржуваат правото да применуваат такви мерки од внатрешен карактер кои ги сметаат за потребни.

Член 33

Забрана на протерување или враќање (“refoulment”)

1. Ниедна држава договорничка нема да протера или со сила да врати (“*refouler*”) на каков било начин, бегалец на границата на територијата каде што неговиот живот или слобода би биле загрозувани поради неговата раса, вера, националност, припадност на некоја социјална група или поради неговото политичко мислење.

2. На придобивката од оваа одредба пак, не може да се повика бегалец кој од сериозни причини треба да се смета за опасен по безбедноста на земјата каде што се наоѓа или кој, откако против него е донесена конечна пресуда за особено тешко кривично дело, претставува опасност за заедницата на споменатата земја.

Член 34

Натурализација

Државите договорнички ќе овозможат, во најголема можна мерка, асимилација и натурализација на бегалците. Тие посебно ќе настојуваат да ја забрзаат постапката на натурализација и во најголема можна мерка да ги намалат давачките и трошоците на таа постапка.

ГЛАВА VI - ИЗВРШНИ И ПРЕОДНИ ОДРЕДБИ

Член 35

Соработка на националните власти со Обединетите нации

1. Државите договорнички се обврзуваат дека ќе соработуваат со канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации или со секоја друга установа на Обединетите нации која би го заменила во вршењето на неговите функции, и особено ќе му ја олеснат неговата должност за надзор над примената на одредбите на оваа Конвенција.

2. За да му овозможат на Високиот комесаријат за бегалци или секоја друга установа на Обединетите нации која би го заменила да поготви извештаи до надлежните органи на Обединетите нации, државите договорнички се обврзуваат да ги достават, во соодветна форма, бараните информации и статистичките податоци кои се однесуваат на:

(а) Состојбата во поглед на бегалците;

(б) На спроведување на оваа Конвенција во дело; и

(в) На законите, прописите или уредбите кои се или ќе стапат во сила во поглед на бегалците.

Член 36

Информации за националното законодавството

Државите договорнички ќе го информираат Генералниот секретар на Обединетите нации за законите и прописите кои би можеле да ги усвојат заради обезбедување на примената на оваа Конвенција.

Член 37

Однос кон претходните конвенции

Не задирајќи во одредбите на ставот 2 од членот 28 на оваа Конвенција, истата ги заменува меѓу страните договорнички Спогодбите од 5 јули 1922, 31 мај 1924, 12 мај 1926, 30 јуни 1928 и 30 јули 1935, како и Конвенциите од 28 октомври 1933, 10 февруари 1938, Протоколот од 14 септември 1939 и Спогодбата од 15 октомври 1946.

ГЛАВА VII - ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 38

Решавање на спорови

Секој спор меѓу страните договорнички на оваа Конвенција во поглед на нејзиното толкување или нејзината примена кој нема да биде решен со други средства ќе

биде поднесен пред Меѓународниот суд на правдата по барање на една од страните во спорот.

Член 39

Потпишување, ратификација и пристапување

1. Оваа Конвенција ќе биде отворена за потпишување во Женева на 28 јули 1951., а потоа ќе биде депонирана кај Генералниот секретар на Обединетите нации. Таа ќе биде отворена за потпишување во Европската канцеларија на Обединетите нации од 28 јули до 31 август 1951, а повторно ќе биде достапна за потпишување во седиштето на Обединетите нации од 17 септември 1951 до 31 декември 1952.

2. Оваа Конвенција ќе биде отворена за потпишување во име на сите Државите членки на Обединетите нации, а исто така и во име на секоја друга држава која е повикана да присуствуваат на Конференцијата на ополномоштените пратеници за статусот на бегалците и лицата без државјанство или на кои Генералното собрание им упатило покана да ја потпишат Конвенцијата. Таа ќе биде ратификувана а инструментите на ратификација ќе бидат депонирани кај Генералниот секретар на Обединетите нации.

3. Оваа Конвенција ќе биде отворена за пристапување на државите од ставот 2 на овој член од 28 јули 1951. Пристапувањето ќе стапи во сила со депонирањето на инструментите за пристапување кај Генералниот секретар на Обединетите нации.

Член 40

Клаузула за територијална примена

1. Секоја држава има можност во моментот на потпишување, ратификација или пристапување да изјави дека оваа Конвенција ќе важи пошироко и за сите или на било која од териториите за чии меѓународни односи е одговорна таа држава. Таквата изјава ќе стапи во сила тогаш кога Конвенцијата ќе стапи во сила за таа држава.

2. Во секое време понатаму, секоја ваква изјава за поширока примена ќе биде пратена во форма на известување упатено до Генералниот секретар на Обединетите нации, а ќе стапи во сила деведесет дена по приемот на ова известување од Генералниот секретар или од денот на стапувањето во сила на оваа Конвенција во соодветната држава ако овој датум е подоцна.

3. Што се однесува до териториите брз кои не е проширена оваа Конвенција во моментот на потпишување, ратификација и пристапување, секоја заинтересирана држава ќе ја разгледа можноста за преземање соодветни чекори заради проширување на примената на оваа Конвенција на тие територии под услов, каде тоа е потребно поради уставни причини, да за тоа дадат согласност владите на тие територии.

Член 41

Федерална клаузула

Во случај кога се работи за федерална или неунитарна држава, ќе се применуваат следните одредби:

(а) што се однесува до оние одредби на оваа Конвенција кои спаѓаат под законодавна надлежност на сојузното законодавно тело, обврските на сојузната влада ќе бидат исти како и оние на државите договорнички кои не се федеративни држави.

(б) што се однесува до оние одредби на оваа Конвенција кои спаѓаат под законодавна надлежност на конститутивните држави, провинции или кантони а кои врз основа на уставниот систем на федерацијата не се обврзани да преземаат законодавни мерки, сојузната влада ќе им обрне внимание на поволното мислење за овие членови на надлежните власти на државите, провинциите или кантоните во што е можно пократок рок.

(в) На барање на некоја друга држава договорничка сторено преку Генералниот секретар на Обединетите нации, федеративната држава членка на оваа Конвенција, ќе достави изјава за законските прописи и пракса на федерацијата и нејзините конститутивни единици во поглед на која било одредба на Конвенцијата и широчината на нејзината практична примена преку законодавната или каква било друга акција.

Член 42

Резерви

1. Во моментот на потпишување, ратификација или пристапување, секоја држава може да стави резерви на членовите на Конвенција, освен оние од членовите 1, 3, 4, 16 (1), 33, 36 до 46 заклучно.
2. Секоја држава која ставила резерви согласно ставот 1 на овој член може во кое било време да ги повлече своите резерви известувајќи го за тоа Генералниот секретар на Обединетите нации.

Член 43

Стапување во сила

1. Оваа Конвенција ќе стапи во сила деведесетиот ден од денот на депонирањето на шестиот инструмент за ратификација или пристапување.
2. За секоја држава која ќе ја ратификува оваа Конвенција или ќе и пристапи по депонирањето на шестиот инструмент за ратификација или пристапување, оваа Конвенција ќе стапи во сила на деведесетиот ден од денот на депонирањето од страна на оваа држава на нејзините инструменти за ратификација или пристапување.

Член 44

Откажување

1. Секоја држава договорничка може да ја откаже оваа Конвенција во секое време со соопштение упатено до Генералниот секретар на Обединетите нации.
2. Отказот станува правосилен за таа држава договорничка, година дена од денот на приемот на соопштението од страна на Генералниот секретар на Обединетите нации.

3. Секоја држава која дала изјава или соопштение на основа членот 40 може во кое било време дополнително со соопштение да го извести Генералниот секретар на Обединетите нации дека Конвенцијата ќе престане да важи на нејзината територија година дена по денот на приемот на соопштението од страна на Генералниот секретар.

Член 45

Ревизија

1. Секоја држава договорничка може да упати во секое време барање за ревизија на оваа Конвенција по пат на соопштение упатено до Генералниот секретар на Обединетите нации.

2. Генералното собрание на Обединетите нации, ако е потребно, ќе препорача мерки кои би требало да се преземат во врска со ова барање.

Член 46

Известувања од Генералниот секретар на Обединетите нации

Генералниот секретар на Обединетите нации ќе ги информира сите држави членки на Обединетите нации, како и државите кои не се членки на кои упатува членот 39 за:

- (а) Декларациите и соопштенијата согласно одделот Б на член 1;
- (б) Потписите, ратификациите и пристапувањата согласно член 39;
- (в) Декларациите и соопштенијата согласно член 40;
- (г) Резервите и повлекувањата согласно член 42;
- (д) Датумите на стапување во сила на Конвенцијата согласно член 43;
- (ѓ) Откажувањата и соопштенијата согласно член 44;
- (е) Барањата за ревизија согласно член 45.

Во корист на што полномошниците, потполно овластени, ја потпишале оваа Конвенција во име на своите влади.

Заклучено во Женева на овој дваесет и осмиот ден од Јули илјада деветсто педесет и прва година, во еден примерок, чии текстови на англиски и француски се еднакво веродостојни и кои ќе бидат депонирани во архивата на Обединетите нации, а чии што заверените копии ќе бидат достават до сите членки на Обединетите нации и на државите кои не се членки а на кои упатува членот 39.

ДОДАТОК

Став 1

1. Патната исправа од членот 28 на оваа Конвенција ќе биде сличен на примерокот кој е приложен во овој додаток.

2. Исправата ќе биде напишана на најмалку два јазика, од кои еден ќе биде англиски или француски.

Став 2

Во зависност од прописите во земјата во која се издаваат, децата можат да бидат вклучени во патната исправа на родителот или, во исклучителни случаи, во патната исправа на друг полнолетен бегалец.

Став 3

Трошоците кои се наплаќаат за издавање на исправата нема да бидат повисоки од најнискиот износ кој се наплаќа за националните пасоши.

Став 4

Освен во посебни случаи исправата ќе важи за најголем можен број на држави.

Став 5

Важноста на исправата ќе биде една или две години, зависно од вољата на органот кој ја издава.

Став 6

1. Обновувањето или продолжувањето на важноста на исправата во надлежност е на органот кој ја издал, се додека носителот на истата не се здобил со законски престој на друга територија и ако законски престојува на територијата на горенаведениот орган. Издавањето нова исправа во надлежност е на органот кој ја издал претходната под исти услови.

2. Дипломатските или конзуларните мисии кои посебно се овластени за таа цел имаат право да ја продолжат важноста на патната исправа издадена од нивната влада за период не подолг од шест месеци.

3. Државите договорнички благонаклоно ќе го разгледаат обновувањето или продолжувањето на важноста на патната исправа или издавањето нова исправа на бегалци кои веќе не престојуваат законски на нивната територија, меѓутоа кои не можат да добијат патна исправа на земјата во која законски престојуваат.

Став 7

Државите договорнички ќе ја признаат важноста на исправите издадени согласно одредбите од членот 28 на оваа Конвенција.

Став 8

Надлежните органи на земјата во која бегалецот има желба да оди ќе издадат виза во патната исправа на бегалецот, доколку се спремни да го примат и доколку е потребна виза.

Став 9

1. Државите договорнички ја преземаат обврската дека ќе издадат транзитни визи на бегалци кои добиле виза за територијата на нивната крајна дестинација.
2. Издавањето на вакви визи може да биде одбиено од исти причини кои го оправдуваат одбивањето виза за кој било странец.

Став 10

Трошоците за издавање излезни, влезни или транзитни визи нема да бидат поголеми од најниските трошоци за визите во странските патни исправи.

Став 11

Кога бегалецот законски престојува на територијата на друга држава договорничка, одговорноста за издавање нова исправа, согласно условите од членот 28 на Конвенцијата, ќе биде во надлежност на орган на таа територија пред кој бегалецот има право да поднесе барање.

Став 12

Органот кој ја издава новата исправа ќе ја повлече старата и ќе ја врати во земјата каде е издадена, ако е наведено во исправата дека треба да биде вратена; во спротивно ќе ја повлече и прогласи исправата за неважечка.

Став 13

1. Секоја држава договорничка ја презема обврската дека носителот на патната исправа која е издадена во согласност со членот 28 на оваа Конвенција ќе биде секогаш примен на нејзина територија се додека е валидна неговата исправа.
2. Зависно од одредбите од претходната точка државата договорничка може да бара од носителот на исправата да ги исполни формалностите кои се пропишани за излез од или враќање на нејзината територија.
3. Државите договорнички го задржуваат правото, во исклучителни случаи, или во случаи кога престојот на бегалецот е одобрен за одреден период, при издавањето на исправата да го ограничат времето во кое бегалецот може да се врати на време не пократко од три месеци.

Став 14

Зависно од условите од ставот 13, одредбите на овој Додаток не влијаат на законите и прописите кои ги регулираат условите за прием, транзит, престој или населување и заминување од територијата на државите договорнички.

Став 15

Издавањето на исправата и влегувањата на основа таа исправа не го одредуваат ниту влијаат на статусот на нејзиниот носител, посебно не на неговото државјанство.

Став 16

Издавањето на исправата не му дава право на нејзиниот носител на заштита од страна на дипломатските или конзуларните мисии на земјата која ја издала исправата, ниту им дава право на тие мисии да пружаат заштита.

ПРИЛОГ - Примерок на патна исправа

(тука не е репродуцирана)

АНЕКС III

ПРОТОКОЛ ЗА СТАТУСОТ НА БЕГАЛЦИТЕ ОД 1967

Државите потписнички на овој Протокол,

Сметајќи дека Конвенцијата за статусот на бегалците, заклучена во Женева на 28 јули 1951 (во понатамошниот текст: Конвенција), се однесува само на оние лица кои станале бегалци како последица на настаните кои се случиле пред 1 јануари 1951.,

Сметајќи дека по усвојувањето на Конвенцијата нараснале нови бегалски ситуации, поради што бегалците од таквите ситуации можеби не подпаѓаат под опсегот на Конвенцијата,

Сметајќи дека е пожелно сите бегалци да уживаат еднаков статус како опфатениот со дефиницијата на Конвенцијата, без оглед на временскиот период пред 1 јануари 1951.,

Се спогодија во следното:

Член I

Општи одредби

1. Државите потписнички на овој Протокол се обврзуваат дека ќе ги применуваат на бегалците членовите 2 - 34 заклучно, на Конвенцијата, како што е дефинирано во понатамошниот текст.

2. За целите на овој Протокол, терминот “бегалец”, освен во врска со примената на ставот 3 на овој член, ќе се однесува на секое лице кое е опфатено со дефиницијата на членот 1 на Конвенцијата при што зборовите ...”како последица на настаните пред 1 јануари 1951. и...” зборовите ...”како последица на таквите настани”, во членот 1 А (2) се изоставени.

3. Државите потписнички ќе го применуваат овој Протокол без било какви географски ограничувања, освен што изјавите кои веќе постојат и кои веќе ги дале државите потписнички на Конвенцијата во согласност со членот 1 Б (1) (а) на Конвенцијата, ако не се проширени на основа на членот 1 Б (2), ќе се применуваат, исто така, и на основа на овој Протокол.

Член II

Соработка на националните власти со Обединетите нации

1. Државите потписнички на овој Протокол се обврзуваат дека ќе соработуваат со канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации, или со секоја друга установа на Обединетите нации која би го заменила во вршењето на неговите функции, и особено ќе му ја олеснат неговата должност за надзор над примената на одредбите на овој Протокол.

2. За да му овозможат на Високиот комесар за бегалци, или на која и да е друга установа на Обединетите нации која би го заменила, да поднесе извештаи до надлежните органи на Обединетите нации, државите потписнички на овој Протокол

се обврзуваат да ги достават, во соодветна форма, бараните информации и статистичките податоци кои се однесуваат на:

(а) Состојбата во поглед на бегалците;

(б) Спроведувањето на овој Протокол во дело; и

(в) Законите, прописите или уредбите кои се или ќе стапат во сила во поглед на бегалците.

Член III

Податоци за националното законодавство

Државите потписнички на овој Протокол ќе го известат Генералниот секретар на Обединетите нации за законите и прописите кои ќе ги усвојат заради обезбедување на примената на овој Протокол.

Член IV

Решавање на спорови

Секој спор меѓу државите потписнички на овој Протокол во поглед на неговото толкување или неговата примена кој нема да биде решен со други средства, ќе е биде поднесен пред Меѓународниот суд на правдата, по барање на една од страните во спорот.

Член V

Пристапување

Овој Протокол ќе биде отворен за пристапување во име на сите држави договорнички на Конвенцијата и за која било друга држава членка на Обединетите нации или членка на која било специјализирана агенција или на која и е доставена покана за пристапување од страна на Генералното собрание на Обединетите нации. Пристапувањето ќе стапи во сила со депонирањето на инструментот за пристапување кај Генералниот секретар на Обединетите нации.

Член VI

Федерална Клаузула

Во случај кога се работи за федерална или неунитарна држава, ќе се применуваат следните одредби:

(а) Во поглед на почитување на оние одредби на Конвенцијата кои ќе се применуваат во согласност со членот I став 1 на овој Протокол, а кои спаѓаат под законодавна надлежност на федеративното законодавна власт обврските на федералната власт ќе бидат исти по обем како и оние на државите потписнички кои не се федеративни држави.

(б) Во поглед на почитување на оние одредби на Конвенцијата кои ќе се применуваат во согласност со членот I став 1 на овој Протокол а кои спаѓаат под законодавна

надлежност на конститутивните држави, провинции или кантони кои не мораат на основа на уставниот систем на федерацијата да преземаат законодавни мерки сојузната влада ќе им обрне внимание на овие членови на надлежните власти на државите, провинциите или кантоните, во што е можно пократок рок.

(в) На барање на која било друга држава договорничка, а преку Генералниот секретар на Обединетите нации Федералната држава членка на овој Протокол ќе даде изјава за законите и праксата на нејзините конститутивни единици во поглед на која било одредба која ќе се применува во согласност со членот I, став 1 на овој Протокол покажувајќи ја широчината на одредбите низ законодавството или некоја друга активност.

Член VII

Резерви и Изјави

1. Во моментот на пристапување, секоја држава има право да стави резерви во поглед на членот IV на овој Протокол и во поглед на примената во согласност со членот I на овој Протокол на кои било одредби на Конвенцијата, освен оние содржани во членот 1, 3, 4, 16 (1) и 33, доколку со резервите направени на основа овој член државите потписнички на Конвенцијата нема да ги прошират на бегалците на кои се однесува Конвенцијата.

2. Резервите направени од државите договорнички на Конвенцијата во согласност со членот 42 ќе се применуваат во согласност со нивните обврски на основите на овој Протокол, доколку не се повлечат.

3. Секоја држава која става резерви во согласност со ставот 1 на овој член може во кое било време да ги повлече своите резерви известувајќи го за тоа Генералниот секретар на Обединетите нации.

4. Ќе се смета дека изјавите кои државата потписничка која пристапува на овој Протокол ги дала согласно членот 40, став 1 и 2 на Конвенцијата, ќе се однесуваат на овој Протокол ако при пристапувањето државата потписничка не го известила Генералниот секретар на Обединетите нации поинаку. Одредбите од членот 40, став 2, 3, и членот 44 став 3 на Конвенцијата ќе се применуваат на овој Протокол *mutatis mutandis*.

Член VIII

Стапување во сила

1. Овој Протокол ќе стапи во сила на денот на депонирањето на шестиот инструмент за пристапување.

2. За секоја Држава која пристапува кон Протоколот по депонирањето на шестиот инструмент за пристапување, Протоколот ќе стапи во сила на денот на депонирањето на инструментот за пристапување на оваа држава.

Член IX

Откажување

1. Секоја држава потписничка може да го откаже овој Протокол во кое било време со соопштение упатеното до Генералниот секретар на Обединетите нации.

2. Таквото откажување ќе стапи во сила за таа држава договорничка година дена по приемот на истата од страна на Генералниот секретар на Обединетите нации.

Член X

Известувања од Генералниот секретар на Обединетите нации

Генералниот секретар на Обединетите нации ќе ги информира државите на кои упатува членот V за датумот на стапување во сила, пристапување, резерви и за повлекување на таквите резерви, за откажувањето на овој Протокол и за изјавите и соопштенијата кои се однесуваат на овој Протокол.

Член XI

Депонирање во архивата на Обединетите нации

Копија на овој Протокол, чии текстови на кинески, англиски, француски, руски и шпански се еднакво автентични, потпишани од страна на Претседателот на Генералното собрание и Генералниот секретар на Обединетите нации ќе биде депонирана во архивата на Секретаријатот на Обединетите нации. Генералниот секретар заверените копии на овој Протокол ќе ги достави на сите држави членки на Обединетите нации и останатите држави кои се споменуваат во членот V на овој Протокол.

АНЕКС IV

ЛИСТА НА ДРЖАВИ ДОГОВОРНИЧКИ НА КОНВЕНЦИЈАТА ОД 1951 И НА ПРОТОКОЛОТ ОД 1967

Датум на стапување во сила:
22 април 1954 (Конвенцијата)
4 октомври 1967(Протоколот)

Заклучно со 1 ноември 2011 година

Вкупен број на држави договорнички на Конвенцијата од 1951: 145

Вкупен број на држави договорнички на Протоколот од 1967: 146

Држави договорнички на Конвенцијата и на Протоколот: 143

Држави договорнички на едниот или двата инструменти: 148

Држави договорнички само на Конвенцијата од 1951:

Мадагаскар, Свети Китс и Невис

Држави договорнички само на Протоколот од 1967:

Капе Верде, Соединетите Американски Држави, Венецуела

Наведените датуми се датумите на депонирањето на инструментите за ратификација или пристапување на односните држави договорнички, до Генералниот секретар на Обединетите нации во Њујорк. Согласно членот 43(2), Конвенцијата стапува во сила на деведесеттиот ден од датумот на депонирање. Протоколот стапува во сила на денот на депонирањето (член VIII (2)). Исклучоците се наведени подолу.

Земја ¹	Конвенција	Протокол
Авганистан	30 авг. 2005 п	30 авг. 2005 п
Австралија	22 јан. 1954 п	13 дек. 1973 п
Австрија	01 ноем.1954 р	05 сеп. 1973 п
Азербејџан	12 фев.1993 п	12 фев.1993 п
Албанија	18 авг. 1992 п	18 авг. 1992 п
Алжир	21 фев. 1963 с	08 нов. 1967 п
Ангола	23 јун. 1981 п	23 јун. 1981 п
Антигва и Барбуда	07 сеп. 1995 п	07 сеп. 1995 п
Аргентина	15 ное. 1961 п	06 дек. 1967 п
Бахами	15 сеп. 1993 п	15 сеп. 1993 п
Белорусија	23 авг. 2001 п	23 авг. 2001 п
Белгија	22 јул. 1953 р	08 апр.1969 п
Белизе	27 јун. 1990 п	27 јун. 1990 п
Бенин	04 апр. 1962 с	06 јул. 1970 п

¹ Ратификација- Р, пристапување- П, сукцесија – С

(к) ги означува државите договорнички кои се потписнички само на Конвенцијата од 1951 година.

(п) ги означува државите договорнички кои се потписнички само на Протоколот од 1967 година.

Боливија	09 фев.1982	п	09 фев.1982	п
Босна и Херцеговина	01 сеп. 1993	с	01 сеп. 1993	с
Боцвана	06 јан. 1969	п	06 јан. 1969	п
Бразил	16 ное. 1960	р	07 апр. 1972	п
Бугарија	12 мај. 1993	п	12 мај. 1993	п
Буркина Фасо	18 јун. 1980	п	18 јун. 1980	п
Бурунди	19 јул. 1963	п	15 мар. 1971	п
Венецуела (П)			19 сеп. 1986	п
Габон	27 апр. 1964	п	28 авг. 1973	п
Гамбија	07 сеп. 1966	с	29 сеп. 1967	с
Гана	18 мар. 1963	п	30 авг. 1968	п
Гватемала	22 сеп. 1983	п	22 сеп. 1983	п
Гвинеја	28 дец. 1965	с	16 мај 1968	п
Гвинеја- Бисао	11 фев. 1976	п	11 фев. 1976	п
Германија	01 дек. 1953	р	05 ное. 1969	п
Грузија	09 авг. 1999	п	09 авг. 1999	п
Грција	05 апр. 1960	р	07 авг. 1960	п
Данска	04 дек. 1952	р	29 јан. 1968	п
Доминика	17 фев. 1994	п	17 фев. 1994	п
Доминиканска Република	04 јан. 1978	п	04 јан. 1978	п
Египет	22 мај. 1981	п	22 мај. 1981	п
Еквадор	17 авг. 1955	п	06 мар.1969	п
Екваторијална Гвинеја	07 фев. 1986	п	07 фев. 1986	п
Ел Салвадор	28 апр. 1983	п	28 апр. 1983	п
Ерменија	06 јул. 1993	п	06 јул. 1993	п
Естонија	10 апр. 1997	п	10 апр. 1997	п
Етиопија	10 ное. 1996	п	10 ное. 1996	п
Замбија	24 сеп. 1969	с	24 сеп. 1969	с
Зимбабве	25 авг. 1981	п	25 авг. 1981	п
Израел	01 окт. 1954	р	14 јун. 1968	п
Иран, Исламска Република	28 јул. 1976	п	28 јул. 1976	п
Ирска	29 ное. 1956	п	06 ное. 1968	п
Исланд	30 ное. 1955	п	26 апр. 1968	п
Италија	15 ное. 1954	р	26 јан. 1972	п
Јамајка	30 јул. 1964	с	30 окт. 1980	п
Јапонија	03 окт. 1981	п	01 јан. 1982	п
Јемен	18 јан. 1980	п	18 јан. 1980	п
Јужна Африка	12 јан. 1996	п	12 јан. 1996	п

Камбоџа	15 окт. 1992	п	15 окт. 1992	п
Камерун	23 окт. 1961	с	19 сеп. 1967	п
Канада	04 јун. 1969	п	04 јун. 1969	п
Капе Верде (П)	09 јул. 1987	п		
Кина	24 сеп. 1982	п	24 сеп. 1982	п
Кипар	15 мај. 1963	с	09 јул. 1968	с
Колумбија	10 окт. 1961	р	04 мар. 1980	п
Конго	15 окт. 1962	с	10 јул. 1970	п
Конго, Демократска Република	19 јул. 1965	п	13 јан. 1975	п
Коста Рика	28 мар. 1978	п	28 мар. 1978	п
Свето Море	15 мар. 1956	р	08 јун. 1967	п
Унгарија	14 мар. 1989	п	14 мар. 1989	п
Казакстан	15 јан. 1999	п	15 јан. 1999	п
Кенија	16 мај. 1966	п	13 ное. 1981	п
Киргистан	08 окт. 1996	п	08 окт. 1996	п
Кореја, Република	03 дек. 1992	п	03 дек. 1992	п
Латвија	31 јул. 1997	п	31 јул. 1997	п
Лесото	14 мај. 1981	п	14 мај. 1981	п
Либерија	15 окт. 1964	п	27 фев. 1980	п
Лихтенштајн	08 мар. 1957	п	20 мај 1968	п
Литванија	28 апр. 1997	п	28 апр. 1997	п
Луксембург	23 јул. 1953	р	22 апр. 1971	п
Македонија	18 јан. 1994	с	18 јан. 1994	с
Мадагаскар (К)	18 дек. 1967	п		
Малави	10 дек. 1987	п	10 дек. 1987	п
Мали	02 фев. 1973	с	02 фев. 1973	п
Малта	17 јун. 1971	п	15 сеп. 1971	п
Мавританија	05 мај 1987	п	05 мај 1987	п
Мексико	07 јун. 2000	п	07 јун. 2000	п
Молдова	31 јан. 2002	п	31 јан. 2002	п
Монако	18 мај 1954	п	16 јун. 2010	п
Мароко	07 ное. 1956	с	20 апр. 1971	п
Мазамбик	16 дек. 1983	п	01 мај 1989	п
Намибија	17 фев. 1995	п	17 фев. 1995	п
Науру	28 јун. 2011	п	28 јун. 2011	п
Нов Зеланд	30 јун. 1960	п	06 авг. 1973	п
Никарагва	28 мар. 1980	п	28 мар. 1980	п
Нигер	25 авг. 1961	п	02 фев. 1970	п

Нигерија	23 окт. 1967	п	02 мај 1968	п
Норвешка	23 мар. 1953	р	28 ное. 1967	п
Обала на Слоновата Коска	08 дек. 1961	с	16 феб. 1970	п
Обединето Кралство на Велика Британија и Северна Ирска	11 мар. 1954	р	04 сеп. 1968	п
Панама	02 авг. 1978	п	02 авг. 1978	п
Папуа Нова Гвинеја	17 јул. 1986	п	17 јул. 1986	п
Парагвај	01 апр. 1970	п	01 апр. 1970	п
Перу	21 дек. 1964	п	15 сеп. 1983	п
Полска	27 сеп. 1991	п	27 сеп. 1991	п
Португалија	22 дек. 1960	п	13 јул. 1976	п
Романија	07 авг. 1991	п	07 авг. 1991	п
Руска Федерација	02 фев. 1993	п	02 фев. 1993	п
Руанда	03 јан. 1980	п	03 јан. 1980	п
Самоа	21 сеп. 1988	п	29 ное. 1994	п
Сао Томе и Принципе	01 фев. 1978	п	01 фев. 1978	п
Свети Китс и Невис (К)	01 фев. 2002	п		
Свети Винсент и Гренадини	03 ное. 1993	п	03 ное. 1993	п
Свазиленд	14 фев. 2000	п	28 јан. 1969	п
Сиера Леоне	22 мај 1981	п	22 мај 1981	п
Сејшели	23 апр. 1980	п	23 апр. 1980	п
Сенегал	02 мај 1963	с	03 окт. 1967	п
Словачка	04 фев. 1993	с	04 фев. 1993	с
Словенија	06 јул. 1992	с	06 јул. 1992	с
Соединети Американски Држави (П)			01 ное. 1968	п
Соломонски Острови	28 фев. 1995	п	12 апр. 1995	п
Сомалија	10 окт. 1978	п	10 окт. 1978	п
Србија	12 мар. 2001	с	12 мар. 2001	с
Судан	22 фев. 1974	п	23 мај 1974	п
Суринам	29 ное. 1978	с	29 ное. 1978	с
Танзанија, Обединета Република	12 мај 1964	п	04 сеп. 1968	п
Таџикистан	07 дек. 1993	п	07 дек. 1993	п
Тимор-Источен	07 мај 2003	п	07 мај 2003	п
Того	27 фев. 1962	с	01 дец. 1969	п
Тринидад и Тобаго	10 ное. 2000	п	10 ное. 2000	п

Тубалу	07 мар. 1986	с	07 мар. 1986	с
Туркменистан	02 мар. 1998	п	02 мар. 1998	п
Тунис	24 окт. 1957	с	16 окт. 1968	п
Турција	30 мар. 1962	р	31 јул. 1968	п
Уганда	27 сеп. 1976	п	27 сеп. 1976	п
Украина	10 јун. 2002	п	04 апр. 2002	п
Уругвај	22 сеп. 1970	п	22 сеп. 1970	п
Филипини	22 јул. 1981	п	22 јул. 1981	п
Финска	10 окт. 1968	п	10 окт. 1968	п
Фици	12 јан. 1972	п	12 јан. 1972	п
Франција	23 јун. 1954	р	03 фев. 1971	п
Хаити	25 сеп. 1984	п	25 сеп. 1984	п
Холандија	03 мај 1956	р	20 ное. 1968	п
Хондурас	23 мар. 1992	п	23 мар. 1992	п
Хрватска	12 окт. 1992	с	12 окт. 1992	с
Централно Афричка Република	04 сеп. 1962	с	30 авг. 1967	п
Црна Гора	10 окт. 2006	с	10 окт. 2006	с
Чад	19 авг. 1981	п	19 авг. 1981	п
Чешка Република	11 мај. 1993	с	11 мај. 1993	с
Чиле	28 јан. 1972	п	27 апр 1972	п
Џибути	09 авг. 1977	с	09 авг. 1977	с
Швајцарија	21 јан. 1955	р	20 мај 1968	п
Шведска	26 окт. 1954	р	04 окт. 1967	п
Шпанија	14 авг. 1978	п	14 авг. 1978	п

Ограничувања:

Согласно член 1Б(1) од Конвенцијата од 1951 година: “За целите на оваа Конвенција, зборовите ‘настаните што се случиле пред 1 јануари 1951 година’ во членот 1, дел А, треба да се разберат дека значат, или: (а) ‘настани што се случиле пред 1 јануари 1951 во Европа’; или (б) ‘настани што се случиле пред 1 јануари 1951 во Европа или на друго место’, и при потпишувањето, ратификацијата или пристапувањето секоја Држава договорничка треба ќе даде изјава со која ќе прецизира кое од овие две значења ќе ги применува во поглед на обврските кои ги превзема со оваа Конвенцијата”.

Следниве земји ја прифатиле првата алтернатива (а), односно географското ограничување, Конго, Мадагаскар, Монако и Турција. Турција изрично ја задржа својата декларација за географско ограничување и при пристапувањето кон Протоколот од 1967 година. Мадагаскар сеуште нема пристапено на Протоколот.

Сите останати држави договорнички извршиле ратификација, сукцесија или пристапување кон Конвенцијата без географско ограничување со определување за втората опција (б), ‘настани што се случиле пред 1 јануари 1951 во Европа или на друго место’.

АНЕКС V

ИЗВАДОК ОД ПОВЕЛБАТА НА МЕЃУНАРОДНИОТ ВОЕН ТРИБУНАЛ^{1*}

Член 6

“Трибуналот воспоставен со Договорот и опишан во неговиот член 1 со цел судење и казнување на сериозни воени криминалци од земјите на Европската ооска имаат право и овластување да судат и казнуваат лица кои, дејствувајќи во интерес на европските земји на оската, кои како индивидуалци или како членови на организации сториле некое од наведените кривични дела :

“Наведените кривични дела, или некое од нив, се кривични дела во јурисдикција на Трибуналот за кои ќе постои индивидуална одговорност:

(а) *Дела против мирот*: имено, палнирање, подготвување, иницирање или поттикнување војна или агресија, или војна со нарушување на меѓународни договори, спогодби или примирја , или учество во заеднички план или заговор за извршување и постигнување на било кое од наведените дела :

(б) *Воен криминал*: имено , прекршување на законите или правилата за водење војна. Ваквото прекршување на законите вклучува, но не се ограничува на , убиства, малтретирање или депортација заради ропски однос и работа или било која друга причина на граѓанството од или во окупирана територија, убиство или малтретирање на воени затвореници или заробеници, убиство на заложници, злоупотреба на јавна или приватна сопственост, насилства и уништување на градови , градчиња или села, или разорување и уништување што се оправдува со воена неопходност:

(в) *Кривични дела против човештвото*: имено, убиство, ставање во ропски однос, депортација или друго нечовечко постапување и дела против граѓанското население , пред или за време на војна : или прогон врз основа на политички, расни или религиозни основи при извршување или во врска со било кое дело кое потпаѓа под јурисдикција на Трибуналот, без оглед на тоа дали истото претставува или не прекршување на домашното право во државата во кое е извршено.

“Лидерите, организаторите, поттикнувачите или соучесниците во формулацијата или извршувањето на заедничкиот план или заговор да се изврши едно од наведените дела се одговорни за сите дејствија извршени од било кое лице при извршувањето или спроведувањето на таквиот план.”

¹ Види “ Повелбата и пресудите на Нирнбершкиот Суд: Историја и анализа”, Апендикс II - Комисија за меѓународно право на Генералното собрание на Обединетите нации, 1949 (A/CN.4/5 од 3 Март 1949).

АНЕКС VI

МЕЃУНАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ ВО ВРСКА СО ЧЛЕН 1Ѓ (а) ОД КОНВЕНЦИЈАТА ОД 1951

Најважните меѓународни инструменти што се однесуваат на Член 1Ѓ (а) од Конвенцијата од 1951 се следните:

- (1) Лондонскиот Договор од 8 август 1945 и Повелбата на Меѓународниот Воен Трибунал;
- (2) Закон бр.10 од Совет за Контрола на Германија од 20 декември 1945 за Казнување на лицата виновни за воени злосторства, злосторства против мирот и злосторства против човештвото;
- (3) Резолуција на Генералното Собрание на Обединетите нации 3 (1) од 13 февруари 1946 и 95 (1) од 11 декември 1946 која ги утврдува воените злосторства и злосторствата против човештвото како што се дефинирани во Повелбата на Меѓународниот Воен Трибунал од 8 август 1945;
- (4) Конвенција за Превенција и казнување на кривично дело геноцид од 1948 (Член III); (влезена во сила на 12 јануари 1951);
- (5) Конвенција за Неприменливост на статутарните ограничувања на воените злосторства и злосторствата против човечноста од 1968 (влезена во сила на 11 ноември 1970);
- (6) Женевските Конвенции за заштита на жртвите на војната од 12 август 1949 (Конвенција за заштита на ранетите и болните, член 50; Конвенција за заштита на ранетите, болните и настраданите од бродолом, член 51; Конвенција во врска со третманот на воените заробеници, член 130; Конвенција во врска со заштитата на цивилите, член 147);
- (7) Дополнителен протокол кон Женевските Конвенции од 12 август 1949 во врска со Заштитата на жртвите од меѓународните вооружени судири (член 85 од одредбите за репресија содржани во овој Протокол).

АНЕКС VII

СТАТУТ НА КАНЦЕЛАРИЈАТА НА ВИСОКИОТ КОМЕСАР ЗА БЕГАЛЦИ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

ГЛАВА I

Општи одредби

1. Високиот комесар на Обединетите нации за бегалци, дејствувајќи под овластување на Генералното собрание, ше ја превземе функцијата на обезбедување на меѓународна заштита, под покровителство на Обединетите нации, на бегалците кои се опфатени со овој Статут, и на барањето трајни решенија за проблемите на бегалците, така што ше ги помага владите на државите и, ако тоа тие го одобрат, приватните организации, а се со цел да се олесни репатријацијата на бегалците, или нивната асимилација во новите национални заедници.

Во вршењето на своите функции, а особено кога ше се појават тешкотии, како на пример во случај на било какво несогласување во врска со меѓународниот статус на овие луѓе, Високиот комесар ше побара мислење од советодавниот комитет за бегалци, доколку овој комитет е востановен.

2. Работата на Високиот комесар ше биде од потполно аполитичен карактер; ше биде од хуманитарна и социјална природа и ше се однесува, по правило, на групи и категории на бегалци.

3. Високиот комесар ше ги следи упатствата што му се дадени од страна на Генералното собрание или од Економскиот и социјален совет.

4. Економско социјалниот совет може да одлучи да, откако ше добие мислење од Високиот комесар, востанови советодавен комитет за бегалци, кој ше го сочинуваат претставници на земјите членки и земјите кои не се членки на Обединетите нации, кои се избрани од страна на Советот врз база на покажаниот интерес и посветеност кон решавањето на проблемот со бегалците.

5. Генералното собрание, до своето осмо редовно заседание, ше го преиспита договорот со Канцеларијата на Високиот комесар во смисол на определување, дали Канцеларијата ше продолжи со работа после 31 декември 1953 година.

ГЛАВА II

Делокруг на Високиот комесар

6. Надлежноста на Високиот комесар ше се однесува на:

A. (i) Секое лице што се сметало за бегалец со спогодбите од 12 мај 1926 година и 30 јуни 1928 година или согласно конвенциите од 28 октомври 1933 година и 10 февруари 1938 година, со Протоколот од 14 септември 1939 година или пак според Уставот на Меѓународната организација за бегалци.

(ii) Секое лице кое, како резултат на настаните кои се случиле пред 1ви јануари 1951 година и поради оправдан страв дека ше биде прогонувано заради својата раса,

вера, националност или политичко мислење, ше се најде надвор од земјата чие државјанство го има и кое не може или не сака да, поради тој страв или од причини што не се од лична природа, се стави под заштита на таа земја; или кое, бидејќи е без државјанство, а се наоѓа надвор од земјата во која порано имало вообичаено место на престој, не може или, поради тој страв или од причини што не се од лична природа, не сака да се врати во неа.

Одлуките што се однесуваат на подобноста за бегалски статус, донесени од страна на Меѓународната организација за бегалци во текот на неговата работа, нема да попречи да бегалскиот статус се додели на лицата кои ги исполнуваат условите според овој член;

Надлежноста на Високиот комесар ше престане да се однесува на секое лице, дефинирано како погоре во делот А, доколку:

(а) Доброволно, повтроно се ставило под заштита на државата чии што државјанин е; или

(б) Откако го изгубило државјанството, повторно доброволно го стекнало; или

(в) Стегнало ново државјанство и ужива заштитата од земјата на неговото новостекнато државјанство; или

(г) Доброволно повторно се населило во земјата која ја напуштило или надвор од која престојувало поради страв од прогон; или

(д) Повеше не може, поради тоа што околностите сврзани за неговото признавање за бегалец престанале да постојат, да се повикува на други основи, освен лични, за да продолжи да одбива да користи заштита од земјата чиешто државјанство го има. Не може да се повикува на причини од чисто економски природа; или

(е) Се работи за лице без државјанство кое, поради тоа што околностите врзани за неговото признавање за бегалец престанале да постојат и може да се врати во земјата во која имало вообичаено место на престој, повеше не може да се повикува на други основи освен лични, за да продолжи да одбива да се врати во таа земја.

Б. Секое друго лице што ше се најде надвор од земјата чиешто државјанство го има, или доколку нема државјанство се најде надвор од земјата во која имало вообичаено место на престој, поради тоа што има или имало оправдан страв од прогон заради својата раса, вера, националност или политичко мислење, и не е во состојба или, поради таквиот страв, не сака да се стави под заштита на владата на земјата чиешто државјанство го има, или, ако нема државјанство, да се врати во земјата во која имало вообичаено место на престој.

7. Под услов, надлежноста на Високиот комесар, како што е дефинирана погоре во точка б, нема да се однесува на лице:

(а) Кое е државјанин на повеше од една земја, освен ако не ги исполнува според одредбите од претходниот член врзано за секоја од земјите чиешто државјанство го има: или

(б) На кого од страна на надлежните власти на земјата во кое се населило, му се признати права и должности кои се сврзани со поседување на државјанство на таа земја; или

(в) Кое продолжува да ужива заштита или помош од други органи или агенции на Обединетите нации; или

(г) За кое постојат сериозни причини да се смета дека сторило злосторство според одредбите од меѓународните договори за екстрадација, или злосторство наведено во членот VI од Лондонската повелба на Меѓународниот воен суд, или според одредбите на член 14, став 2 од Универзалната декларација за човекови права.

8. Високиот комесар заради обезбедување на заштита на бегалците во надлежност на неговата Канцеларија:

(а) ќе го унапредува склучувањето и ратификацијата на меѓународните конвенции за заштита на бегалците, надгледува нивното спроведување и предлага амандмани на истите;

(б) ќе ги унапредува, по пат на посебни спогодби со владите, спроведувањето на секоја мерка насочена кон подобрување на состојбата на бегалците и на намалување на бројот кои бараат заштита;

(в) ќе ги помага владините и приватните напорите за поттикнување на доброволната репатријација или асимилација во рамките на новите национални средини;

(г) ќе го промовира прифаќањето на бегалците, не исклучувајќи ги оние од најсиромашните категории, во териториите на државите;

(д) ќе настојува бегалците да добијат одобрение да можат да го пренесат својот имот, а особено оној неопходен за нивното повторно населување;

(е) ќе прибавува од владите информации за бројот и состојбата на бегалците на нивната територија, и за законите и мерките кои се однесуваат на нив;

(ж) ќе биде во близок контакт со владите и релевантните меѓу-владини организации;

(з) ќе воспоставува односи, на начин за кој смета дека е најдобар, со приватните организации кои се бават со прашањата на бегалците;

(и) ќе ја олеснува координацијата на активностите на приватните организации засегнати за добробитта на бегалците.

9. Високиот комесар, во рамките на средствата кои му се ставени на располагање, ше се ангажира во оние дополнителни активности, вклучувајќи ја репатријацијата и повторното населување, кои што ше ги определи Генералното собрание.

10. Високиот комесар ше раководи со јавните или приватни парични средства, кои ги добива како помош за бегалците, и ше ги распределува помеѓу приватните а по потреба и јавни агенции кои ги смета за најквалификувани да управуваат со таквата помош. Високиот комесар може да ја одбие секоја понуда која ја смета за несоодветна или која нема да може да се употреби. Високиот комесар нема да бара средства од владите или да упатува јавен повик, без претходно одобрение од Генералното собрание. Високиот комесар, во својот годишен извештај, ше го вклучи извештајот за неговите активности на ова поле.

11. Високиот комесар ше има право да ги презентира своите ставови пред Генералното собрание, Економскиот и социјален совет и нивните помошни тела.

Високиот комесар, еднаш годишно, ше поднесува извешај пред Генералното собрание преку Економскиот и социјален совет; неговите извештаи ше се сметаат како посебна точка на дневниот ред на Генералното собрание.

12. Високиот комесар може да покани на соработка различни специјализирани агенции.

ГЛАВА III

Организација и финансирање

13. Високиот комесар ше биде избран од страна на Генералното собрание, по предлог на Генералниот секретар. Условите за наменување на Висок комесар ше бидат предложени од страна на Генералниот секретар и одобрени од Генералното собрание. Високиот комесар ше биде избран за време од три години, почнувајќи од 1 јануари 1951 година.

14. Високиот комесар, за истиот период, ше назначи Заменик Висок комесар, со државјанство различно од неговото.

15.(а) Во рамките на за во тој дел предвидениот буџет, Високиот комесар ше наменува кадри на Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци, кои ше му бидат одговорни во исполнувањето на своите надлежности.

(б) Кадровскиот состав ше го сочинуваат лица кои се посветени на целите на Канцеларијата на Високиот комесар.

(в) Условите за нивното вработување ше бидат како што се наведените во Правилниците за кадри, усвоени од страна на Генералното собрание и јавно прогласени од страна на Генералниот секретар.

(г) Можно е да се предвидат и такви одредби кои дозволуваат вработување на кадри без надокнада.

16. Високиот комесар ше се советува со владите на земјите во кои престојуваат бегалците, за потребата од назначување на свои претставници во нив. Во секоја земја која ше ја покаже ваква потреба, може да се назначи претставник кого го одобрува владата на таа земја. Во смисол на горе наведеното, истиот претставник може да ја обавува должноста во повеше земји.

17. Високиот комесар и Генералниот секретар ше обезбедат постоење на соодветна меѓусебна врска и советување за сите работи од заеднички интерес.

18. Генералниот секретар ше му ги пружи на Високиот комесар, сите неопходни олеснувања, во рамките на предвидениот буџет.

19. Канцеларијата на Високиот комесар ше биде лоцирана во Женева, швајцарија.

20. Канцеларијата на Високиот комесар ше се финансира од буџетот на Обединетите нации. Доколку Генералното собрание подоцна не одлучи поинаку, административните трошоци врзани за функционирањето на Канцеларијата на Високиот комесар ше бидат финансирани преку буџетот на Обединетите нации, а сите останати трошоци

врзани за активностите на Високиот комесар, ќе бидат финансирани од доброволни прилози.

21. Раководењето со Канцеларијата на Високиот комесар ше подлежи на Финансиските правила на Обединетите нации и согласно со нив, финансиските правила кои ги донел Генералниот секретар.

22. Трансакциите на средставата на Високиот комесар подлежат на контрола од страна на Одборот на ревизори на Обединетите нации, под услов да Одборот ги прифати прегледаните сметки од агенциите кои ги добиле тие средства. Надзорот над овие средства и нивното доделување ше бидат договорени помеѓу Високиот комесар и Генералниот секретар во согласност со Финансиските мерки на Обединетите нации и првилата кои ги објавил Генералниот секретар.

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА БР.1:

Прогонување засновано на родовата припадност во контекст на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или нејзиниот Протокол за статусот на бегалците од 1967 година

УНХЦР ги издава овие Упатства во согласност со својот мандат, пропишан во Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар на Обединетите Нации за бегалци, во врска со Членот 35 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Членот II од нејзиниот Протокол од 1967 година. Овие Упатства претставуваат дополнување на Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за определување на статус на бегалец согласно Конвенцијата од 1951 година и Протоколот од 1967 година за статусот на бегалците (повторно издание, Женева, јануари 1992 година). Дополнително, истите го заменуваат Документот за ставот на УНХЦР во однос на прогонувањата засновани на родова припадност (Женева, јануари 2000 год.) и произлегуваат од Втората серија од процесот на консултации за меѓународна заштита на светско ниво, коишто беа предмет на разгледување на експертскиот состанок одржан во Сан Ремо, во септември 2001 година.

Овие упатства се наменети да обезбедат правни толкувања, кои би им биле од корист на владите, практичарите од правната сфера, носителите на одлуки и судството, како и за персоналот на УНХЦР, кој врши определување на статус на бегалец на терен.

I. ВОВЕД

1. Поимот „прогонување засновано на родова припадност“, самиот по себе нема правно значење. Претежно се користи за да ја опфати низата барања, во коишто родот на лицето е битен елемент при одредувањето статус на бегалец. Овие Упатства конкретно се сконцентрирани на толкувањето на дефиницијата за бегалец, содржана во Членот 1А(2) од *Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година* (во понатамошниот текст именувана како „Конвенција од 1951 година“) од аспект на родовата припадност, а имаат за цел да предложат и некои процесни практики, за да се осигура дека на жените-баратели им се посветува соодветно внимание во постапките за определување статус на бегалец и дека бројните различни барања засновани на родовата припадност на барателот се препознаваат како такви.

2. Воспоставен принцип е дека дефиницијата на бегалец, како целина, треба да биде толкувана со чувство за можната родова димензија, со цел, носење точни одлуки за барањата за определување статус на бегалец. Овој пристап е препорачан од страна на Генералното собрание, како и од Извршниот комитет на Програмата на УНХЦР.¹

3. Со цел, да се разбере природата на прогонувањето засновано на родовата припадност, од суштествена важност е да се дефинираат и разграничат термините “род” и “пол”. Родот се однесува на односот помеѓу жените и мажите, заснован врз социјално или културно воспоставените или дефинирани идентитети, статус, улоги и одговорности, доделени на едниот или на другиот род, додека полот претставува биолошка предодреденост. Родот не е статичен или внатрешно предодреден и неговото социјално и културно значење, се дефинира со тек на времето. Барања за заштита засновани на родот, може да поднесуваат и мажите и жените, иако поради одредени специфични видови на прогонување, нив почесто ги поднесуваат жените. Во некои случаи, полот на барателот може да има значително влијание врз барањето, поради што носителот на одлуката треба да биде внимателен. Во други случаи пак, полот не може да влијае врз постапката за доделување статус на бегалец на женски барател на азил. Барањата засновани на родовата припадност вообичаено опфаќаат, иако на никаков начин не се ограничени на нив, случаи на сексуално насилство, семејно/домашно насилство, принудно планирање на семејството, женско генитално осакатување, казнување за прекршување на општествените норми и обичаи и дискриминација против хомосексуалците.

4. Усвојувањето на толкување на Конвенцијата од 1951 година, прифаќајќи го родовиот аспект, не значи дека сите жени автоматски имаат право на статус на бегалец. Барателот мора да докаже дека тој или таа има оправдан страв од прогонување, од причини поврзани со расата, верата, националноста, припадноста на одредена социјална група или политичко уверување.

1. Во своите Заклучоци од месец октомври 1999 година, бр. 87 (н), Извршниот комитет “со должна почит ги забележа посебните напори на државите, за вградување на родовите прашања и елементи во политиките, прописите и практиките за азил. Се охрабруваат државите, УНХЦР и другите засегнати субјекти, во своите критериуми за заштита, да го унапредат поширокото прифаќање и вклучување на концептот, дека прогонувањето може да биде засновано на родовата припадност или да се манифестира преку сексуално насилство; понатаму, УНХЦР и другите засегнати субјекти се охрабруваат да разработат, промовираат и имплементираат упатства, кодекси на однесување и програми за обука, во врска со прашањата за бегалците поврзани со родот, со цел, да се насочи и поддржи интегрирањето на родовите гледишта и да се зголеми одговорноста за имплементирањето на родовите политики.” Види ги, исто така, следниве документи: Заклучоци на Извршниот комитет: Број 39, Жени бегалци и меѓународна заштита од 1985 година; Број 73, Заштитата на бегалците и сексуалното насилство од 1993 година; Број 77(е), Генерален заклучок за меѓународната заштита од 1995 година; Број 79(г), Генерален заклучок за меѓународната заштита од 1996 година; и Број 81(о), Генерален заклучок за меѓународната заштита од 1997 година.

II. АНАЛИЗА НА МАТЕРИЈАЛНИТЕ ОДРЕДБИ

A. ИСТОРИЈАТ

5. Историски гледано, дефиницијата на бегалец била толкувана преку рамка на машки искуства, што значи дека голем број барања на жени и хомосексуалци поминале непрепознаени. Сепак, во изминатата деценија, анализата и разбирањето на полот и родот во контекст на бегалците, значително напреднаа во сферата на судската пракса, во државната практика воопшто и во научните студии. Овој развој течеше паралелно и беше потпомогнат од тековите во меѓународното право за човекови права² и соодветните стандарди, како и сродните области од меѓународното право, вклучувајќи ја и правната практика на Меѓународните кривични трибунали за поранешна Југославија и Руанда и Римскиот статут на Меѓународниот кривичен суд. Во оваа смисла, на пример, треба да се забележи дека штетната практика, која претставува прекршување на меѓународното право за човековите права и стандарди, не може да се оправда поради историски, традиционални, верски или културни основи.

6. Иако родот не е конкретно наведен во дефиницијата за бегалец, широко е прифатено дека тој може да влијае врз, или да го диктира, типот на прогонување или претрпеното зло, како и причините за таквиот третман. Затоа, правилно толкуваната дефиниција за бегалец ги опфаќа и барањата поврзани со родот. Оттука, нема потреба да се додава дополнителна основа во дефиницијата во Конвенцијата од 1951 година.³

7. Во обидот да се применат критериумите од дефиницијата за бегалец, во текот на постапките за определување статус на бегалец, важно е сеопфатно да се пристапи кон проценката и да се води сметка за сите релевантни околности на случајот. Од суштествена важност е, да се има и целосна слика за личноста на барателот на азил, неговиот историјат и лични искуства, како и анализа и најажурно познавање на историските, географските и културни специфичности и околности во земјата на потекло. Генерализирањето за жените или мажите не е корисно и правејќи го истото, може да се пропуштат некои критични разлики, кои би можеле да бидат релевантни во конкретниот случај.

8. Елементите на дефиницијата, кои се продискутирани подолу, се оние кои бараат толкување, земајќи го предвид родовиот елемент. Другите критериуми (на пример, престојувањето надвор од земјата на потекло) остануваат, се разбира, исто така, директно релевантни за сеопфатното проценување на секое барање. Низ целиот овој документ, користењето на зборот “жена” ги опфаќа и девојчињата.

B. ОПРАВДАН СТРАВ ОД ПРОГОНУВАЊЕ

9. Она што се смета за оправдан страв од прогонување, зависи од конкретните околности на секој поединечен случај. Иако женските и машките баратели, може да подлежат на истите форми на зло, тие може, исто така, да се соочат со форми на

² Меѓу корисните текстови се и Универзалната декларација за човекови права од 1948 година, Меѓународниот пакт за граѓански и политички права од 1966 година, Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права од 1966 година, Конвенцијата за политички права на жените од 1953 година, Конвенцијата против тортура и други форми на сурово, нечовечно и понижувачко постапување или казнување од 1984 година, Конвенцијата за правата на детето од 1989 година, а особено, Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација над жените од 1979 година и Декларацијата за елиминација на насилството врз жените од 1993 година. Релевантните регионални инструменти ги вклучуваат и Европската конвенција за човекови права и основни слободи од 1950 година, Американската конвенција за човекови права од 1969 година и Африканската повелба за правата на човекот и луѓето од 1981 година.

³ Види го Резимето на заклучоците - Прогонување засновано на родова припадност, Глобални консултации за меѓународна заштита, Експертска тркалезна маса од Сан Ремо, 6-8 септември 2001 година, бр.1 и 3 (“Резиме на заклучоците - Прогонување засновано на родова припадност”)

прогонување, специфични за нивниот пол. Меѓународното право за човекови права и меѓународното кривично право, јасно идентификуваат определени дела, кои значат кршење на овие закони, како на пример, сексуалното насилство и ја поддржуваат нивната карактеризација како сериозни злоупотреби, споредливи со прогонувањето.⁴ Во таа смисла, меѓународното право може да им помогне на носителите на одлуки, да ја определат прогонителната природа на извесно дело. Нема сомнение дека силувањето и другите форми на насилство засновано на родова припадност, како што се насилството поврзано со миразот, гениталното осакатување на жените, домашното насилство и трговијата со луѓе⁵, се дела, кои нанесуваат тешка болка и страдање - како ментално така и физичко - и се користат како форми на прогон, без разлика дали се сторени од страна на државата или други лица и субјекти.

10. Проценката дека извесен закон е прогонувачки сам по себе се покажа како суштествена, при решавањето за некои барања, засновани на родовата припадност. Тоа се должи на фактот, што релевантните закони може да произлегуваат од традиционалните или културните норми и практики, кои секогаш не се во согласност со меѓународните стандарди за човековите права. Сепак, како и во сите други случаи, барателот мора да докаже дека тој или таа има оправдан страв од прогонување, по основ на тој закон. Ова не би било случај, на пример, кога прогонувачкиот закон и понатаму постои, меѓутоа, веќе не се спроведува.

11. Иако, конкретна држава можеби ја забранува практиката на прогонување (на пример, генитално осакатување на жените), таа сепак може да продолжи да ја простува или толерира таквата практика, или да не е во можност ефективно да ја запре истата. Во вакви случаи, таквата практика сепак може да се смета за прогонување. Оттука, фактот, дека е донесен закон за забрана или осуда на извесни прогонувачки практики, сам по себе не е доволен да се одреди дека одредено поединечно барање за одредување статус на бегалец не е валидно.

12. Кога казната за непридржување или прекршување на одредена политика или закон е несразмерно остра и има родова димензија, таа е еднаква на прогонување.⁶ Дури и ако законот е со општа применливост, околностите на казната или третманот не смеат да бидат толку сурови, за да бидат оценети како непропорционални на целта на законот. Оттука, суровите казни за жените кои, со прекршувањето на законот ги пречекоруваат социјалните норми во општеството, би можеле да бидат оценети како прогонување.

13. Дури и кога законите или политиките имаат оправдливи цели, методите на имплементација, кои доведуваат до последици од суштински предрасудна природа за засегнатите лица, можат да се споредат со прогонување. На пример, нашироко е прифатено, дека планирањето на семејството претставува соодветен одговор на популациските притисоци. Меѓутоа, имплементацијата на ваквите политики, преку употреба на присилни абортуси и стерилизација, би значело кршење на основните човекови права. Ваквите практики, и покрај фактот што можеби се имплементирани во контекст на легитимните закони, се препознаваат како сериозни злоупотреби и се сметаат за прогонување.

Дискриминација која може да се смета како прогонување

14. Иако постои општа согласност, дека "самата" дискриминација не може, во нормален тек на настаните, да се изедначи со прогонувањето самата по себе, шематското

⁴ Види го ставот 51 од Прирачникот на УНХЦР.

⁵ Види ја точката 18 подолу во текстот.

⁶ Лица кои бегаат од прогонување или казнување, за прекршување на обичајното право, обично не се бегалци, но, сепак, оваа разлика може да биде занемарена, особено во околности на прекумерно казнување за прекршување на легитимните закони. Види ги ставовите 56 и 57 од Прирачникот на УНХЦР.

повторување на дискриминацијата или понеповолниот третман може, на кумулативна основа, да стане споредливо со прогонувањето и да бара меѓународна заштита. На пример, доколку мерките на дискриминација предизвикуваат последици, кои имаат природа на сериозни предрасуди за засегнатото лице, на пример, сериозни ограничувања да се заработуваат средства за сопствена издршка, на правото да се практикува сопствената религија или пак, на пристапот кон расположливите образовни институции, тогаш истите можат да се сметаат како вид на прогон.⁷

15. За барањата засновани на родова припадност, значајна е, исто така, и анализата на видовите дискриминација од страна на државата, извршена преку необезбедување заштита за поединците од одредени видови повреди на нивните права. Доколку државата, согласно својата политика или пракса, не обезбедува определени права или заштита од сериозни злоупотреби, тогаш, дискриминацијата во пружањето заштита, која резултира со нанесување сериозни повреди без соодветна казна, може да се изедначи со прогонувањето. Во овој контекст на пример, би можеле да се анализираат некои конкретни случаи на домашно насилство, или нечија злоупотреба поради различната сексуална ориентација.

Прогонување засновано врз сексуалната ориентација

16. Барањата на бегалците врз основа на различната сексуална ориентација, содржат родов елемент. Сексуалноста или сексуалните практики на барателот, може да бидат релевантни за барањето статус на бегалец, во случаи кога тој или таа биле предмет на прогонувачки (вклучувајќи и дискриминаторни) постапки, засновани врз неговата или нејзината сексуалност или сексуални практики. Во голем број вакви случаи, барателот одбил да се придржува кон социјално или културно дефинираните улоги или очекувања на однесување, кои се припишуваат на неговиот/нејзиниот пол. Вообичаено, барањата за заштита доаѓаат од хомосексуалци, транссексуалци или травестити, кои се соочиле со екстремно јавно непријателство, насилство, злоупотреба или сурова или кумулативна дискриминација.

17. Кога хомосексуалноста е незаконска во конкретно општество, наметнувањето тешки кривични казни за хомосексуално однесување може да биде еквивалентно на прогонување, како и во случајот на жени што одбиваат да носат вел во некои општества. Дури и таму, каде што хомосексуалните практики не се криминализирани, барателот сепак може да има валидно барање, кога државата ги игнорира или толерира дискриминирачките практики или повреди врз таквите лица, или кога државата не може ефективно да го заштити барателот од такви повреди.

Трговија со луѓе за цели на присилна проституција или сексуална експлоатација како форма на прогонување⁸

18. Некои трговани жени или малолетници може да имаат валидни барања за статус на бегалец според Конвенцијата од 1951 година. Присилното или измамничко регру-

⁷ Види го ставот 54 од Прирачникот на УНХЦР.

⁸ За целите на овие Упатства, „трговијата со луѓе“ е дефинирана како во Членот 3 од Протоколот на Обединетите нации за превенција, спречување и казнување на трговијата со луѓе, а особено жени и деца, со кој се дополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал, од 2000 година. Членот 3(1) пропишува дека трговијата со луѓе значи “регрутирање, транспортирање, трансфер, чување или примање на лица, со средства на закана или со користење сила или други форми на принуда или преку грабнување, измама, итрина или злоупотреба на позиција на моќ или позиција на ранливост или со давање или примање на плаќања или привилегии, за да се постигне согласност на лице, кое има контрола над друго лице, за цели на експлоатација. Експлоатацијата опфаќа, како минимум, експлоатација на проституцијата на други или на други форми сексуална експлоатација, принудна работа или нудење услуги, ропство или практики слични на ропството, слугинство или отстранување органи.”

тирање на жени или малолетници, за цели на присилна проституција или сексуална експлоатација, претставува форма на насилство засновано врз родовата припадност или злоупотреба, кои можат да доведат дури и до смрт. Тоа може да се смета за форма на мачење и сурово, нечовечко или понижувачко постапување. Исто така, тоа може да значи и сериозно ограничување на слободата на движење на жената, предизвикано со грабнување, затворање и одземање на пасошот и/или други документи за лична идентификација. Покрај ова, тргуваните жени и малолетници може да се соочат со сериозни реперкусии по нивното бегане и/или враќање, како што се одмазди или казни од групите или поединците вклучени во трговијата со жени, како и реална можност да бидат повторно тргувани, силно отфрлање од страна на семејството или заедницата, или тешка дискриминација. Оттука, во поединечни случаи, тргувањето за цели на присилна проституција или сексуална експлоатација, може да биде основа за барање статус на бегалец, кога државата е немоќна или неволна да пружи заштита против ваквите повреди или закани.⁹

Агенти на прогонот

19. Во рамките на дефиницијата за бегалец, се признаваат и државните и недржавните вршители на прогон. Иако прогонувањето најчесто го вршат државните власти, сериозните дискриминирачки или други навредливи дела, извршени од страна на локалното население или од поединци, може, исто така, да се сметаат за прогонување, доколку ваквите дела власта свесно ги толерира, или доколку власта одбива, или не е во можност да понуди ефективна заштита.¹⁰

В. ПРИЧИНСКО-ПОСЛЕДИЧНА ВРСКА (“поради”)

20. Оправданиот страв од прогонување мора да биде поврзан со една или повеќе од основите наведени во Конвенцијата. Односно, мора да биде “поради” причини поврзани со расата, верата, националноста, припадноста на конкретна социјална група или политичкото мислење. Основата од Конвенцијата мора да биде релевантен придонесувачки фактор, иако истата не мора да е и единствениот или решителен фактор. Во голем број јуридикции, причинско-последичната врска (“поради”) мора јасно да биде утврдена (на пример, во некои држави со обичајно право), додека пак во некои други држави, причинско-последичната врска не се третира како посебно прашање за анализа, туку се подразбира во рамки на сеопфатната анализа на дефиницијата на бегалец. Во голем број барања засновани на родовата припадност, потешкото прашање за носителот на одлуката, не е одлуката за тоа кој основ да се примени, туку утврдувањето на причинско-последичната врска, т.е. дека оправданиот страв од прогонување се должи на таа основа. Припишувањето на соодветната основа од Конвенцијата врз барателот, од страна на конкретни државни или недржавни субјекти на прогон е доволно, за да се утврди потребната причинско-последична врска.

21. Во случаите кога постои ризик од прогонување од страна на недржавен субјект (на пример, сопруг, партнер или друг недржавен субјект), од причини поврзани со една од основите содржани во Конвенцијата, се смета дека причинско-последичната врска е утврдена, без оглед дали отсутството на државна заштита е поврзано со Конвенцијата. Од друга страна, кога ризикот од прогонување од страна на недржавен субјект не е поврзано со некој конкретен основ од Конвенцијата, туку неможноста или неволноста на државата да понуди заштита, е од причини поврзани со не-

⁹ Во зависност од околностите, тргувањето за други цели, исто така, може да е споредливо со прогонување.

¹⁰ Види го ставот 65 од Прирачникот на УНХЦР.

која од основите содржани во Конвенцијата, повторно се смета дека причинско-последичната врска е утврдена.¹¹

Г. ОСНОВИ ОД КОНВЕНЦИЈАТА

22. При утврдувањето дали конкретен барател ги исполнува критериумите според дефиницијата за бегалец, важно е да се осигура соодветно толкување на секоја од основите содржани во Конвенцијата, од гледна точка на родовата припадност. Во голем број случаи, барателите може да се соочуваат со прогонување, поради основа од Конвенцијата, која им се припишува или наметнува. Во голем број општества, политичките гледишта на жената, нејзината раса, националност, вера или социјална припадност, на пример, често се смета дека треба да бидат усогласени со оние на нејзините роднини или познаници, или со оние на нејзината заедница.

23. Исто така, важно е да се има предвид дека во голем број барања поврзани со родовата припадност, прогонувањето од кое постои страв, може да биде засновано врз една или повеќе основи од Конвенцијата. На пример, барањето статус на бегалец, засновано врз прекршување на социјалните или религиските норми, може да биде анализирано од аспект на верата, политичките уверувања или припадноста на одредена социјална група. Од барателот не се бара точно да ја утврди причината, поради која чувствува оправдан страв од прогонување.

Раса

24. За потребите на дефиницијата за бегалец, расата е дефинирана на начин, што иста ги опфаќа сите видови етнички групи, кои во секојдневниот вообичаен јазик се идентификуваат со поимот “раса”¹². Прогонувањето од расни причини може да биде изразено различно во однос на мажите и жените. На пример, прогонителот може да одбере да го уништи етничкиот идентитет и/или просперитетот на една расна група преку убивање, осакатување или затворање на мажите, додека пак жените да ги смета за размножувачи и продолжувачи на етничкиот или расниот идентитет и тие да бидат прогонувани на поинаков начин, на пример, преку сексуално насилство или контрола на репродукцијата.

Религија

25. Во одредени држави, религијата предвидува посебни улоги или кодекси на однесување за жените и мажите одделно. Кога жената не ја исполнува улогата која и е доделена или одбива да се придржува до кодексите, а како последица на тоа е казнувана, таа може да има оправдан страв од прогонување од верски причини. Непочитувањето на ваквите кодекси, може да се смета како доказ дека жената застапува неприфатливи верски убедувања, без оглед на тоа, во што таа всушност верува. Жената може да се соочи со повреда заради нејзините конкретни верувања или верски практики, или заради оние кои ѝ се припишуваат, вклучувајќи го и нејзиното одбивање да прифати определени верувања, да практикува одредена религија или да го прилагоди своето однесување, во согласност со учењата пропишани од таа религија.

26. Кај барањата засновани на родовата припадност, постои извесно преклопување на основите на вера или политичко уверување, особено кога се работи за наметнато

¹¹ Види го Резимето на заклучоците - Прогонување засновано на родова припадност, број 6.

¹² Види го ставот 68 од *Прирачникот* на УНХЦР.

политичко уверување. Иако религиските доктрини бараат одреден вид однесување од жената, спротивното однесување може да се смета и како доказ за неприфатливо политичко уверување. На пример, во одредени општества, улогата која се припишува на жената, може да произлегува од барањата на самата држава или официјалната религија. Властите или другите субјекти на прогон, непридржувањето на жената кон оваа улога можат да го сметаат како неприпрактикување или непридржување кон одредени религиски уверувања. Истовремено, непридржувањето може да биде протолкувано и како неприфатливо политичко уверување, кое се заканува на основната структура од која потекнува определена политичка моќ. Ова е особено вистинито во општествата каде постои мала одвоеност помеѓу верските и државните институции, закони и доктрини.

Националност

27. Под националност не се подразбира само “државјанство”. Терминот, исто така, подразбира припадност на одредена етничка или јазична група и понекогаш може да се преклопува и со поимот “раса”.¹³ Иако, прогонувањето по основ на националната припадност (како и кај расната припадност) не е ограничено само на жените или мажите, во многу случаи, природата на прогонувањето добива форма, која е специфична за онаа заснована на родова припадност, најчесто манифестирајќи се како сексуално насилство насочено против жените и девојчињата.

Припадност на одредена социјална група¹⁴

28. Барањата засновани на родова припадност често пати биле анализирани во однос на важечките параметри за овој основ, поради што, соодветното разбирање на овој термин добива извонредно значење. Сепак, во некои случаи, нагласувањето на припадноста на одредена социјална група како основ, значи дека другите применливи основи, како верското или политичко уверување, се превидуваат. Затоа, толкувањето на овој основ не смее да доведе до тоа, другите четири основи од Конвенцијата да се сметаат за излишни.

29. *Оттука, посебна социјална група е група на лица, кои имаат и други заеднички карактеристики, освен ризикот од прогонување, или кои се сметаат за посебна група од страна на општеството. Тие карактеристики најчесто за некои внатрешни, непроменливи особини или елементи, кои претставуваат основа за идентитетот, самосвеста или остварувањето на човековите права на поединецот.*

30. Оттука следи, дека половата припадност може соодветно да се третира како елемент во категоријата на социјалните групи, при што жените се јасен пример на социјална подгрупа, дефинирана преку своите вродени и непроменливи карактеристики, поради кои, често се третирани различно од мажите.¹⁵ Нивните карактеристики, исто така, ги дефинираат и како посебна група во општеството, која во некои земји е изложена на поинаков третман и стандарди.¹⁶ Исто така, оваа дефиниција поеднакво ги опфаќа и хомосексуалците, транссексуалците или травеститите.

¹³ Види го ставот 74 од *Прирачникот* на УНХЦР.

¹⁴ За повеќе информации, погледнете ги *Упатствата за меѓународна заштита на УНХЦР: “Припадност на одредена социјална група”, во контекст на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или нејзиниот Протокол од 1967 година, во врска со Статусот на бегалците* (HCR/GIP/02/02, од 7 мај 2002 година).

¹⁵ Види го Резимето на заклучоците - Прогонување засновано на родова припадност, број 5.

¹⁶ Види го и Заклучокот на Извршниот комитет бр. 39, Жените бегалци и меѓународната заштита, од 1985 година: “Државите ... имаат слобода да го прифатат толкувањето, дека жените баратели на азил, кои се соочуваат со суров или нехуман третман, поради тоа што ги пречекориле социјалните норми на општеството во кое живеат, може да се сметаат за “посебна социјална група”, во рамки на значењето на Членот 1А(2) од Конвенцијата за бегалци на Обединетите нации од 1951 година”.

31. Големината на групата понекогаш се користи како основа за одбивање, “жените” општо да се признаат како посебна социјална група. Овој аргумент не е базиран на факти или причини, бидејќи и другите основи немаат никакви ограничувања од аспект на големината. Исто така, подеднакво не треба да се наметнува условот, конкретната социјална група да биде цврсто поврзана или нејзините припадници да се доброволно здружени¹⁷, ниту пак условот, секој од припадниците на групата да биде под ризик од прогонување.¹⁸ Општо прифатено е дека групата треба да може да се препознае сама по себе, независно од прогонувањето, но, сепак, дискриминацијата или прогонувањето може да бидат релевантен фактор при определувањето на видливоста на групата во конкретен контекст.¹⁹

Политичко уверување

32. Според оваа основа, барателот мора да покаже дека тој или таа има основан страв од прогонување поради своето конкретно политичко уверување (обично различно од она на Владата или на делови од општеството) или поради тоа што таквото политичко уверување му се припишува. Политичкото уверување треба да се толкува во поширока смисла, т.е. да вклучува било какво мислење за било кое прашање во кое се вклучува машинеријата на државата, владата, општеството или политиката. Тука може да се вклучат и ставовите во однос на родовите улоги. Исто така, тука би се вклучило и неконформистичкото однесување, кое го наведува прогонителот да го наметне својот политички став. Во таа смисла, не постојат неодоиви политички или неодоиви неполитички активности како такви, туку контекстот на случајот треба да ја определи нивната природа. Барањата врз основ на политичкото уверување, сепак, се базираат на претпоставката дека барателот има, или се смета дека има ставови, кои не се толерираат од страна на властите или општеството, а кои се критични во однос на нивните политики, традиции или методи. Исто така, се претпоставува дека ваквите ставови биле, или би можеле да бидат забележани од страна на властите или релевантните слоеви на општеството, или пак истите на барателот му ги припишуваат тие ставови. Таквите ставови не мора секогаш да биле искажани, ниту пак веќе да се има претрпено некаква форма на дискриминација или прогонување. Во ваквите случаи, тестот за тоа дали постои оправдан страв, се базира на последиците со кои барателот со одредена диспозиција би се соочил доколку се врати.

33. Имицот на политички бегалец, како некој кој бега од прогонување поради неговата или нејзината директна инволвираност во политичка активност, не секогаш кореспондира со реалноста во однос на искуствата на жените во некои општества. За жените е помалку веројатно отколку за мажите, да бидат вклучени во политичка активност од висок профил и почесто се инволвирани во политички активности на “пониско ниво”, што ги рефлектира доминантните родови улоги. На пример, жената може да работи на неа на болните бунтовници, на регрутирање на симпатизери и на подготовка и разделување на летоци. На жените, исто така, често им се припишуваат политичките мислења на нивните семејства или машки роднини и тие се подложни на прогонување поради активностите на нивните машки роднини. Иако ова може да се анализира во контекстот на наметнато политичко мислење, исто така, може да се смета за прогонување поради припадност на жената на конкретна социјална група, односно нејзиното “семејство”. Овие фактори треба да се земат предвид, кај барањата засновани на родовата припадност.

¹⁷ Погледнете го Резимето на заклучоците - Членство во одредена социјална група, Глобални консултации за меѓународна заштита, Експертска тркалезна маса, Сан Ремо, 6-8 септември 2001 година, број 4 (“Резиме на заклучоците - Членство во одредена социјална група”).

¹⁸ Види го Резимето на заклучоците - Припадност на одредена социјална група, истиот извор, број 7
¹⁹ Види го Резимето на заклучоците - Членство во одредена социјална група, истиот извор, број 6.

34. Кај барањата засновани на родовата припадност, подеднакво важно е да се препознае дека жената може да не сака да се вклучи во определени активности, како што се обезбедување оброци за владините војници, што од прогонителите, може да се протолкува како имање спротивно политичко уверување.

III. ПРОЦЕДУРАЛНИ ПРАШАЊА²⁰

35. Лицата, кои поднесуваат барања за определување статус на бегалец засновани на родовата припадност, а особено лицата, кои преживеале тортура или трауми, имаат потреба од опкружување во кое ќе им се пружи поддршка и ќе бидат уверени во доверливоста на нивното барање. Некои баратели, поради срамот што го чувствуваат во врска со она што им се случило, или поради траумите, може да не сакаат да го идентификуваат вистинскиот обем на прогонувањето што го преживеале или од кое се плашат. Тие може да продолжат да се плашат од лицата на власт, или да се плашат од отфрлање и/или одмазда од страна на нивното семејство и/или заедницата.²¹

36. Во тој контекст, за да се осигура дека барањата засновани на родовата припадност, особено на жените, ќе бидат соодветно разгледани во процесот на определување статус на бегалец, треба да се имаат предвид следниве мерки:

- i. Жените-баратели на азил треба да се интервјуираат одделно, без присуство на машки членови на семејството, за да им се даде можност да го изложат својот случај. Треба да им се објасни, дека тие може да имаат валидно барање во свое сопствено име.
- ii. Од суштествена важност е на жените да им се дадат информации за процесот на определување на нивниот статус, пристап до истиот, како и да им се даде правен совет, на начин и јазик кој тие го разбираат.
- iii. Барателите треба да бидат информирани, дека имаат право да побараат испитувачите на интервјуте и преведувачите да бидат од ист пол како и тие самите,²² а истите треба автоматски да се обезбедат за жените баратели. Лицата, кои го водат интервјуте и преведувачите треба исто така, да бидат свесни и да

20 Овој дел е базиран на корисните упатства дадени од различните држави и други субјекти, вклучувајќи ги и следните документи: *Размислувања и совети за службениците кои постапуваат по барања за азил поднесени од жени* (Служба за имиграција и натурализација, Соединети американски држави, 26 мај 1995 година); *Бегалци и баратели на хуманитарна виза: Упатства за родови прашања за лицата што ги носат одлуките* (Министерство за имиграција и хуманитарни прашања, Австралија, Јули 1996 година) (понатаму во текстот именувани како "Австралиски упатства за родови прашања за лицата што одлучуваат"); *Упатство 4 за жените баратели кои стравуваат од прогонување засновано на родот: Ажурирање* (Одбор за имиграција и бегалци, Канада, 13 ноември 1996 година); *Мислење во однос на жените бегалци и барањето на азил*, (Европски совет за бегалци и прогон, декември 1997 година) (понатаму именувано како "ЕКРЕ мислење за жените бегалци и барањето на азил"); *Родови упатства за определување азил во Обединетото Кралство* (Правна група за жени бегалци, јули 1998 година) (понатаму именувани како "Родови упатства на групата за жени бегалци"); *Родови упатства за определување азил* (Национален конзорциум за бегалски прашања, Јужна Африка, 1999 година); *Родови упатства за азил* (Имиграциско апелациско тело, Обединето Кралство, ноември 2000 година); и *Прогонување засновано на родот: Упатства за истражување и оценка на потребите на жените за заштита* (Одбор за миграција, Правен оддел, Шведска, 28 март 2001 година).

21 *Види и Сексуално насилство против бегалците: Упатства за превенција и одговор* (УНХЦР, Женева, 1995 година) и *Превенција и одговор на сексуалното и родово заснованото насилство во бегалските ситуации* (Извештај на меѓуагенциските научени лекции, материјали од конференција, 27-29 март 2001 година, Женева).

22 *Види го и Заклучокот на Извршниот комитет бр.64, Жени бегалци и меѓународна заштита, од 1990 година, (а) (iii): Да се обезбедат, секогаш кога е неопходно, обучени женски лица, кои ќе го водат интервјуте, во постапките за определување статус на бегалец, а на жените - баратели на азил да им се обезбеди соодветен пристап кон ваквите постапки, дури и кога се придружувани од машки членови на семејството.*

имаат чувство за сите културни или верски специфики или лични фактори, како што се возраста и степенот на образование.

- iv. Обезбедувањето отворена средина која влева доверба, честопати е од клучна важност за воспоставување доверба меѓу лицето кое го води интервјуто и барателот и помага во целосното откривање на информациите, кои се понекогаш чувствителни и лични. Просторијата за интервјуирање треба да биде уредена така, што ќе охрабрува дискусија, ќе промовира доверливост и ќе ја намали можноста од восприемање на нерамнотежа, во однос на позицијата на моќ.
- v. Лицето кое го води интервјуто треба да оддели време да се претстави себеси и преведувачот пред барателот, јасно да ги објасни улогите на секој од нив и точната цел на интервјуто.²³ Барателот треба да биде уверен дека неговото барање ќе биде третирано со највисока доверливост и дека информациите, кои ќе ги даде, нема да им бидат откриени на членовите на неговото семејство. Важно е лицето, кое го води интервјуто, да објасни дека не е терапевт или советник за лица со преживевани трауми.
- vi. Лицето кое го води интервјуто треба да остане неутрално, сочувствително и објективно во текот на интервјуто и треба да одбегнува говор на телото или гестови, кои би можеле да бидат сфатени како застрашувачки или културно нечувствителни или несоодветни. Лицето што го води интервјуто треба да му дозволи на барателот да го презентира своето барање со минимални прекинувања.
- vii. Сите интервјуа за азил, треба да содржат и “отворени” и конкретни прашања, со помош на кои ќе се откријат проблемите поврзани со родовата припадност, релевантни за барањето статус на бегалец. Жените, кои биле вклучени во индиректна политичка активност или на кои им се припишува извесно политичко уверување, често пати не даваат релевантни информации во тек на интервјуто, поради машини-ориентираната природа на испрашувањето. Женските баратели, исто така, може да не ја гледаат врската помеѓу прашањата во однос на претрпената “тортура” и фактичките видови на повреди од кои се плашат (како што се силување, сексуална злоупотреба, женско генитално осакатување, “убивања поради одбрана на честа”, присилен брак и сл.).
- viii. Особено за жртвите на сексуално насилство или други форми на траума, може да има потреба од второ и други последователни интервјуа, за да се воспостави доверба и да се добијат сите неопходни информации. Во таа смисла, лицата што го водат интервјуто, треба соодветно да одговорат на траумата и чувствата на барателите и треба да го запрат интервјуто, кога барателот станува емотивно вознемирен.
- ix. Кога се претпоставува дека конкретен случај може да има основ за барање засновано на родовата припадност, потребна е соодветна подготовка, со која ќе се отвори простор за развивање однос на доверба и доверливост со барателот, а ќе се овозможи и лицето кое го води интервјуто да ги постави вистинските прашања и да се справи со сите евентуални проблеми, кои може да се појават во текот на интервјуто.
- x. Треба да се соберат информации за земјата на потекло, кои се релевантни за поднесените барања од жени, како што се позицијата на жените пред законот, политичките права на жените, социјалните и економските права на жените,

²³ Исто како претходното, став 3.19.

културните и социјалните норми во земјата и последиците од непридржувањето кон нив, распространетоста на ваквите штетни традиционални практики, честотата и формите на пријавеното насилство против жените, заштитата која им е на располагање, казните кои се пропишуваат на сторителите на насилството и ризиците со кои жената може да се соочи по враќањето во својата земја на потекло, по поднесеното барање за определување статус на бегалец.

- xi. Видот и степенот на емоционалност покажани во текот на присеќавањето на искуствата, не треба да влијаат врз кредибилитетот на жената. Лицата што го водат интервјуто и носителите на одлуките треба да разберат, дека културните разлики и траумите играат важна и сложена улога во определувањето на однесувањето. За некои случаи, може да е соодветно да се бараат објективни психолошки или медицински докази. Не е неопходно да се утврдат прецизните детали на чинот на силување или сексуален напад, но, настаните кои воделе до него и оние потоа, околностите на опкружувањето и деталите (како што се користењето оружје, евентуални зборови или фрази, кои ги кажале сторителите, тип на напад, каде и како се случил чинот, детали за сторителите (на пример војници, цивили) и сл.), како и мотивацијата на сторителот, може да бидат побарани. Во некои околности треба да се забележи, дека жената можеби не е свесна за причините за нејзината злоупотреба.
- xii. Кога има потреба, на располагање треба да се стават механизми за упатување на психосоцијално советување и други услуги за поддршка. Најдобрата практика препорачува да има обучени психосоцијални советници на располагање, да му помогнат на барателот пред и по интервјуто.

Прашања во врска со доказниот материјал

37. За да надлежните власти признаат едно барање за статус на бегалец, нема потреба од никакви документирани докази како такви. Сепак, информациите за практиките во земјата на потекло, може да се користат како поткрепа за конкретен случај. Важно е да се знае, дека кај барањата засновани на родовата припадност, вообичаените типови доказни материјали, кои се користат во другите видови барања за статус на бегалец, може да бидат недостапни. Статистичките податоци или извештаи за зачестеноста на сексуалното насилство може да недостасуваат, поради слабото пријавување на случаите или недостигот од судско гонење. Од помош можат да бидат алтернативните форми за добивање информации, како што се сведоштвата на други жени, кои биле во слична ситуација, писмените извештаи или усните сведочења на невладини организации или меѓународни организации, како и други независни истражувања.

IV. МЕТОДИ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

38. Во зависност од нивните различни правни традиции, постојат два генерални пристапи, кои државите ги применуваат за да обезбедат примена на правото за бегалците со чувство за родовите специфики, а особено на дефиницијата за бегалец. Некои држави имаат вградено правно толкувачки упатства и/или процесни заштитни механизми во рамки на самото законодавство, додека други претпочитаат да разработат политики и правни упатства за истото, за носителите на одлуките. УНХЦР ги охрабрува државите, кои тоа досега не го сториле, да обезбедат примена на правото за бегалци и процедури со чувство за родовите специфики и е подготвен во тоа да им помогне.

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА БР. 2:

„Припадност на одредена социјална група“ во контекст на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година за статусот на бегалците

УНХЦР ги издава овие Упатства во согласност со својот мандат, содржан во Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар на Обединетите Нации за бегалци и Членот 35 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и нејзиниот Протокол од 1967 година. Овие Упатства го дополнуваат Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за определување статус на бегалец во согласност со Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Протоколот од 1967 година (повторно издание, Женева, јануари 1992 година). Дополнително, истите го заменуваат документот IOM/132/1989 - FOM/110/1989 насловен како Припадност на одредена социјална група (УНХЦР, Женева, 12 декември 1989 година) и резултираат од Втората серија од процесот на консултации за меѓународна заштита на светско ниво, кои беа предмет на разгледување на експертскиот состанок одржан во Сан Ремо, во септември 2001 година.

Овие упатства се наменети да обезбедат правни толкувања, кои би им биле од корист на владите, практичарите од правната сфера, носителите на одлуки и судството, како и за персоналот на УНХЦР, кој врши определување на статус на бегалец на терен.

I. ВОВЕД

1. “Припадноста на одредена социјална група” е една од петте основи наброени во Членот 1А(2) од *Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година* (“Конвенцијата од 1951 година”). Таа е најнејасната основа и не е дефинирана во самата Конвенција од 1951 година. На неа, барателите сè почесто се повикуваат при определувањето на статусот на бегалец, со тоа што државите веќе ги имаат признаено жените, семејствата, племињата, професионалните групи и хомосексуалците, како конкретни социјални групи, за целите на Конвенцијата од 1951 година. Еволуцијата на оваа основа го унапреди разбирањето на дефиницијата за бегалец како целина. Овие Упатства даваат правно-толкувачки насоки за проценка на барањата, кои наведуваат дека барателот има оправдан страв од прогонување од причини што е припадник на одредена социјална група.

2. Иако основата треба да се разграничи - односно, таа не може да се толкува на начин што останатите четири основи според Конвенцијата ќе ги направи излишни, туку соодветното толкување треба да биде конзистентно со целите и намената на Конвенцијата¹. Конзистентно со текстот на Конвенцијата, оваа категорија не може да се интерпретира како “клуч за се”, кој се применува на сите лица, кои се плашат од прогонување. Оттука, за да се зачува структурата и интегритетот на дефиницијата на бегалец според Конвенцијата, социјалната група не може да се дефинира *исклучиво* според фактот дека таа е на мета на прогонување (иако, како што е разгледано подолу, прогонувањето може да биде релевантен елемент во определувањето на видливоста на одредена социјална група).

3. Не постои “затворена листа” на тоа, кои групи може да претставуваат “конкретна социјална група”, во рамки на значењето на Членот 1А(2). Конвенцијата не содржи конкретна листа на социјални групи, ниту пак историјата на ратификувањето одразува гледиште дека постои множество на идентификувани групи, кои би можеле да се квалификуваат според оваа основа. Поскоро, поимот припадност на одредена социјална група треба да се разбере на еволутивен начин, отворен за разновидната и променлива природа на групите во различните општества и еволуирачките меѓународни норми за човекови права.

4. Основите од Конвенцијата не се заемно исклучиви. Барателот може да има право на статус на бегалец според повеќе од една основа, идентификувана во Членот 1А(2)². На пример, барателот може да наведе дека е под ризик од прогонување, поради одбивањето да носи традиционална облека. Во зависност од конкретните околности во општеството, таа може да заснова барање врз основа на политичко уверување (доколку нејзиното однесување се перцепира од страна на државата како политичка изјава, која државата би сакала да ја сузбие), верско убедување (доколку однесувањето е засновано врз верско убедување на кое се спротивставува државата) или припадност на одредена социјална група.

¹ Види Резиме на заклучоците – Припадност на одредена социјална група, Глобални консултации за меѓународна заштита, Експертска тркалезна маса во Сан Ремо, 6-8 септември 2001 година, бр. 2 (“Резиме на заклучоците - Припадност на одредена социјална група”).

² Види го *Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за одредување на статус на бегалец во согласност со Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Протоколот од 1967 година* (повторно издание, Женева, јануари 1992 година) ставови 66-67, 77; исто така види Резиме на заклучоците – Припадност на одредена социјална група бр. 3

II. АНАЛИЗА НА МАТЕРИЈАЛНИТЕ ОДРЕДБИ

A. Резиме на државните практики

5. Судските одлуки, прописи, политики и практики имаат користено различни толкувања на тоа што претставува социјална група во рамки на значењето на Конвенцијата од 1951 година. Во јурисдикциите со обичајното право доминираа два пристапи.

6. Првиот, пристапот на “заштитени карактеристики” (понекогаш нарекуван и пристап на “непроменливост”) испитува дали групата е обединета преку одредена непроменлива карактеристика или преку карактеристика, која е од толкаво фундаментално значење за човековото достоинство, што едно лице не треба да биде повикувано да се одрекне од неа. Непроменливата карактеристика може да биде вродена (како што се полот или етничката припадност) или непроменлива од други причини (како што се историските податоци за поранешна припадност, професија или статус). Нормите за човечките права може да помогнат да се идентификуваат карактеристиките, кои се сметаат за толку фундаментални за човечкото достоинство, што никој не треба да се присилува да ги занемари. Носителот на одлуки, кој го усвојува овој пристап, треба да испита дали односната група е дефинирана преку: (1) вродена, непроменлива карактеристика, (2) поранешен привремен или доброволен статус, кој е непроменлив поради неговата историска трајност, или (3) преку карактеристика или здружување, кое е од толкаво фундаментално значење за човечкото достоинство, што членовите на групата не треба да бидат присилувани да се откажат од него. Со примена на овој пристап, судовите и административните тела во бројни јурисдикции имаат заклучено дека жените, хомосексуалците и семејствата, на пример, може да претставуваат посебна социјална група во рамки на значењето на Членот 1A(2).

7. Вториот пристап испитува дали една група споделува заедничка карактеристика, која ги прави препознатливи или ги одвојува од општеството во целина. Ова се нарекува пристап на “социјална перцепција”. Повторно, жените, семејствата и хомосексуалците се препознаени согласно оваа анализа за посебни социјални групи, зависно од околностите на општеството во кое живеат.

8. Во правните надлештва со континентално право, основата на одредена социјална група е, општо земено, помалку развиена. Повеќето носители на одлуки го ставаат акцентот врз тоа, дали постои ризик од прогонување, отколку на стандардот за дефинирање на посебна социјална група. Сепак, се споменуваат и заштитните карактеристики и пристапите на социјална перцепција.

9. Анализите според двата пристапи може често да конвергираат. Така е, затоа што групите чии членови се на мета, врз основа на заедничките непроменливи или фундаментални карактеристики, често во своите општества се сметаат како посебна социјална група. Но, повремено, пристапите може да дадат различни резултати. На пример, стандардот на социјална перцепција, може да ги признае како социјална група здруженијата засновани врз карактеристика, која не е ниту непроменлива, ниту од фундаментално значење за човековото достоинство, како можеби на пример, професијата или социјалната класа.

B. Дефиниција од УНХЦР

10. Имајќи ги предвид разновидните пристапи и јазовите во обезбедувањето правна заштита како последица од нив, УНХЦР смета дека двата пристапи треба да се ускладат.

11. Пристапот на заштитени карактеристики може да се разбере како идентификување на множество на издиференцирани групи, кои го претставуваат јадрото на анализата на социјална перцепција. Според тоа, треба да се усвои единствен стандард, кој ќе ги обедини обата доминантни пристапи:

посебна социјална група е група на лица, кои имаат заедничка карактеристика дополнително на ризикот од прогон, или кои се перцепираат како посебна група од страна на општеството. Ваквата карактеристика често пати е вродена, непроменлива, или поинаку од фундаментално значење за идентитетот, совеста или остварувањето на човековите права на лицето.

12. Оваа дефиниција ги опфаќа карактеристиките, кои се историски и затоа не можат да бидат променети, а и оние за кои, иако е можно да се променат, не треба да се бара нивна промена, бидејќи се многу тесно поврзани со идентитетот на лицето или се израз на фундаменталните човекови права. Оттука следи дека полот може соодветно да се искористи за дефинирање на одредена категорија или социјална група, при што жените се јасен пример на социјално подмножество, дефинирано преку вродени и непроменливи карактеристики, а кои често се третирали поинаку од мажите³.

13. Доколку барателот наведува социјална група, која е заснована врз карактеристики, кои не се утврдени ниту како непроменливи, ниту како фундаментални, треба да се преземе натамошна анализа, за да се утврди дали групата сепак се восприема како препознатлива група во тоа општество. Па така, ако на пример се утврди дека сопственоста на продавница или имањето одредена професија во конкретно општество, не е ниту непроменлив, ниту фундаментален аспект од човечкиот идентитет; сопствениците на продавници или членовите на конкретна професија може, сепак, да претставуваат одредена социјална група, доколку во општеството тие се восприемаат како посебна група што може да се одвои од другите.

Улогата на прогонувањето

14. Според горенаведеното, одредена социјална група не може да се дефинира исклучиво според прогонувањето на кое се изложени нејзините членови, ниту преку заедничкиот страв од евентуално прогонување. Сепак, прогонителните дејствија насочени кон една група, може да бидат релевантен фактор во утврдувањето на видливоста на една група во конкретното општество.⁴ Да искористиме пример од една нашироко цитирана одлука: "Иако прогонувачкото однесување не може да ја дефинира социјалната група, делата на прогонителите може да послужат како основа за идентификувањето, па дури и за создавањето на одредена социјална група во општеството. Левораките мажи не се посебна и одредена социјална група. Но, доколку би биле прогонувани поради тоа што се левораки, тие несомнено бргу би станале препознатливи во своето општество, како посебна социјална група. Нивното прогонување поради тоа што се левораки, би создало јавна перцепција дека тие се одредена социјална група. Но, својството на леворакост, а не прогонителните дејствија, би било она што ги идентификува како посебна социјална група."⁵

³ За повеќе информации за барањата поврзани со полот, види Упатства за меѓународна заштита: Прогонување засновано на родовата припадност во Контекст на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и нејзиниот Протокол од 1967 година во врска со Статусот на бегалците (HCR/GIP/02/01, 10 мај 2002 година), како и Резиме на заклучоците на Експертската тркалезна маса за прогонување засновано на родовата припадност, Сан Ремо, 6-8 септември 2001 година, бр. 5.

⁴ Види Резиме на заклучоците - Припадност на одредена социјална група, бр. 6.

⁵ McHugh, J., во *Апликант А против Министер за имиграција и етнички прашања*, (1997) 190 CLR 225, 264, 142 ALR 331

Нема услов за кохезивност

15. Широко е распространето во практиката на државите, дека барателот не треба да покаже дека членовите на одредена група се познаваат или се поврзани меѓусебе како група. Односно, не постои услов групата да биде “кохерентна”.⁶ Релевантното прашање е, дали постои заеднички елемент, кој членовите на групата го споделуваат. Ова е слично на анализата усвоена за другите основи од Конвенцијата, каде што не постои услов, припадниците на едно верско или политичко уверување, меѓусебно да се здружени или да припаѓаат на “кохерентна” група. Оттука, жените може да претставуваат посебна социјална група под определени околности, врз основа на заедничките карактеристики на полот, без оглед дали тие меѓусебе се здружуваат, врз основа на таа заедничка карактеристика.

16. Покрај тоа, самата припадност на одредена социјална група, вообичаено не е доволна за да се поткрепи барањето за статус на бегалец. Сепак, може да постојат специјални околности, каде самата припадност може да биде доволна основа за страв од прогонување.⁷

Сите членови на групата не мора да се под ризик од прогонување

17. Барателот не мора да покаже дека сите членови на одредена социјална група се под ризик од прогонување, за да го потврди постоењето на одредена социјална група.⁸ Како и кај другите основи, не е неопходно да се потврди дека сите лица во политичката партија или етничката група се издвоени како мети за прогонување. Определени членови на групата може да не се под ризик, доколку, на пример, ги кријат своите споделени карактеристики и не се познати за прогонителот или соработуваат со прогонителот.

Релевантност на големината

18. Големината на засегаатата социјална група не е релевантен критериум за определување дали посебната социјална група постои во рамките на значењето на Членот 1A(2). Ова е вистина и во случаите, кои потпаѓаат под другите основи во Конвенцијата. На пример, државите може да се стремат кон потиснување на одредени религиозни или политички идеологии, кои се широко распространети меѓу членовите на одредено општество - можеби дури и кај мнозинството на населението; фактот што голем број луѓе ризикуваат да бидат прогонувани, не може да биде основа за одбивање да се пружи меѓународна заштита, кога тоа според другите елементи е соодветно.

19. Во разни случаи, во голем број правни надлештва, “жените” се признати како како посебна социјална група. Тоа не значи дека сите жени во тоа општество се квалификуваат за статус на бегалец. Барателката мора да покаже оправдан страв дека ќе биде прогонувана, врз основа на припадноста на посебната социјална група, да не потпаѓа под ниту една од основите за исклучување и да ги исполни другите релевантни критериуми.

Недржавни субјекти и причинско-последична врска (“поради”)

20. Случаите, каде статусот на бегалец се базира врз основа на припадноста на одредена социјална група, честопати вклучуваат баратели, кои се соочуваат со **ризик од повреди** нанесени од страна на недржавни субјекти, и кои биле предмет

6 Види Резиме на заклучоците - Припадност на одредена социјална група бр. 4
7 Види *Прирачник* на УНХЦР, став 79.
8 Види Резиме на заклучоците - Припадност на одредена социјална група, бр. 7.

на причинско-последична анализа. На пример, хомосексуалците може да бидат жртви на насилство од страна на приватни групи; жените може да се под ризик од злоупотреба од страна на нивните сопрузи или партнери. Согласно Конвенцијата, лицето мора да има оправдан страв од прогонување и тој мора да биде заснован врз една (или повеќе) од основите во Конвенцијата. Прогонителот не мора да биде државен субјект. Кога сериозни дискриминирачки или други навредливи дела се извршени од страна на локалното население, тие може да се сметаат како прогонување, доколку властите знаејќи за нив ги толерираат, или доколку властите одбијат или се покажат неспособни да понудат ефективна заштита.⁹

21. Обично, барателот тврди дека лицето кое им нанесе или им се заканува со зло делува од една од причините наведени во Конвенцијата. Така, доколку еден недржавен субјект врши или се заканува со прогонување врз некој од основите од Конвенцијата, а државата не сака или не е способна да го заштити барателот, тогаш, причинско-последичната врска е утврдена. Односно, се смета дека на жртвата и се заканува зло од причини кои се основа според Конвенцијата.

22. Исто така, може да се јави и ситуација кога барателот не е во можност да покаже, дека повредите кои му се нанесени или со кои му се заканувале недржавни субјекти е поврзано со една од петте основи. На пример, во ситуација на домашно насилство, жената не секогаш може да потврди дека нејзиниот маж ја злоупотребува, врз основа на нејзината припадност на одредена социјална група, политичкото уверување или друга основа од Конвенцијата. Во секој случај, доколку државата не сака да пружи заштита врз основа на една од петте основи, тогаш таа може да поднесе валидно барање за статус на бегалец: повредите нанесени од страна на нејзиниот сопруг, се засновани врз неволноста на државата да ја заштити, од причини кои претставуваат основа според Конвенцијата.

23. Ваквото расудување може да се резимира на следниов начин. Причинско-последичната врска може да биде задоволена: (1) кога постои реален ризик од прогонување од страна на недржавни субјекти од причини, кои се поврзани со една од петте основи од Конвенцијата, без оглед на тоа, дали неуспехот на државата да го заштити барателот е поврзан со Конвенцијата; или (2) кога ризикот од прогонување од страна на недржавни субјекти не е поврзан со основа од Конвенцијата, но неможноста или неволноста на државата да понуди заштита е од причини содржани во Конвенцијата.

⁹ Види *Прирачник* на УНХЦР, став 65.

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА БР. 3:

Престанок на статусот на бегалец според Членот 1В(5) и (6) од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година (одредби за „престанок на околностите“)

УНХЦР ги издава овие Упатства во согласност со својот мандат, пропишан во Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар на Обединетите Нации за бегалци, во врска со Членот 35 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и нејзиниот Протокол од 1967 година. Овие Упатства претставуваат дополнување на Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за определување на статус на бегалец согласно Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Протоколот од 1967 година (1979 година, повторно издание, Женева, јануари 1992 година). Со нив се заменуваат *Одредбите за престанок: Упатства за нивната примена* (Женева, април 1999 година) до степен до кој истите се однесуваат на одредбите за “престанок на околностите”, а меѓу другото резултираат и од Втората серија од глобалните консултации за меѓународна заштита, кои се одржаа на оваа тема во форма на експертски состанок во Лисабон, во мај 2001 година.

Овие упатства се наменети да обезбедат правни толкувања, кои би им биле од корист на владите, практичарите од правната сфера, носителите на одлуки и судството, како и за персоналот на УНХЦР, кој врши определување на статус на бегалец на терен.

I. ВОВЕД

1. *Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година* (во натамошниот текст именувана како “Конвенцијата од 1951 година”) предвидува укинување на статусот на бегалец, во одредени јасно дефинирани услови. Тоа значи дека откако лицето ќе добие статус на бегалец, статусот го задржува сè додека не потпадне во рамките на одредбите за престанок или доколку неговиот статус се укине или отповика.¹ Според членот 1В од Конвенцијата од 1951 година, статусот на бегалец може да престане или поради извесни дела сторени од страна на бегалецот (како што е определено во алинеите 1-4), на пример поради враќање и повторно населување во земјата на потекло², или поради суштинска промена на објективните околности во земјата на потекло, врз кои се засновало определувањето на статусот на бегалец (алинеи 5 и 6). Вторава причина обично се нарекува “престанок на околностите” или “општи одредби за престанок”. Овие Упатства се однесуваат само на неа.

2. Членот 1 В(5) и (6) предвидува дека Конвенцијата од 1951 година ќе престане да се применува за било кое лице, опфатено со условите од Членот 1(А) доколку:

(5) Околностите во врска со кои лицето било признато како бегалец, престанале да постојат, па следствено, лицето не е во состојба повеќе да одбива да ја искористи заштитата на државата чиј државјанин е;

Под услов овој став да не се применува за бегалците опфатени со делот А(1) од овој член, кои можат да се повикаат на сериозни причини кои произлегуваат од претходно прогонување поради одбивањето да ја искористи заштитата на земјата чиј државјанин е;

(6) Околностите врз основа на кои лицето било признаено како бегалец, престанале да постојат, па така овие лица кои се без државјанство, можат да се вратат во земјата на нивното поранешно вообичаено место на престој;

Под услов овој став да не се применува за бегалци, опфатени со делот А(1) од овој член, кои можат да се повикаат на сериозни причини, кои произлегуваат од претходно прогонување заради одбивање да се вратат во земјата на претходното вообичаено место на престој.

3. УНХЦР или државите можат да издадат формални изјави за општ престанок на статусот на бегалец, за одреден број на бегалци.³ УНХЦР има такви надлежности според Членот 6А од *Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци*, во врска со членот 1В од Конвенцијата од 1951 година. Со оглед на фактот, дека голем број бегалци доброволно се согласуваат на репатријација, без претходно да се има официјална изјава дека условите во нивните земји на потекло, повеќ е не оправдуваат меѓународна заштита, таквите изјави не се донесуваат често. Дополнително на тоа, многу држави договорнички им доделуваат постојан престој на бегалците на нивните територии по неколку изминати години, што со тек на време доведува до нивна интеграција и натурализација. Слично на ова, одредување

1 Види *Прирачник на УНХЦР за постапките и критериумите за определување статус на бегалец* (во натамошниот текст именуван како “Прирачник на УНХЦР”) (1979 година, Женева, повторно издание, јануари 1992 година) став 112. За разликата помеѓу престанок и укинување/откажување, погледни го ставот 4 подолу.

2 Во овие Упатства, под земја на потекло се подразбира и земјата чие државјанство лицето го поседува и земјата на поранешното вообичаено место на престој, кога станува збор за лица без државјанство. За повеќе во врска со Членот 1В(1-4) види УНХЦР, *Юдредби за престанок: Упатства за нивната примена*, април 1999 година.

3 Види ги на пример формалните изјави на УНХЦР за општ престанок: “Применливост на одредбите за престанок врз бегалците од Полска, Чехословачка и Унгарија”, 15 ноември 1991 година, “Применливост на одредбите за престанок врз бегалците од Чиле”, 28 март 1994 година, “Применливост на одредбите за престанок врз бегалците од Републиките Малави и Мозамбик”, 31 декември 1996 година, “Применливост на одредбите за престанок врз бегалците од Бугарија и Романија”, 1 октомври 1997 година, “Применливост на одредбите за престанок; Одредби за престанок за бегалците од Етиопија пред 1991 година”, 23 септември 1999 година и “Изјава за престанок - Тимор Лесте”, 20 декември 2002 година.

на престанок на статусот на бегалец на индивидуална основа, како и периодични прегледи во овој контекст ретко се случуваат, поради признавањето на “потребата од почитување на основно ниво на стабилност за индивидуалните бегалци.”⁴

4. Основите утврдени во Конвенцијата од 1951 година се исцрпни, односно нема дополнителни основи, кои би оправдале заклучок дека повеќе не е потребна меѓународна заштита.⁵ Дополнително на тоа, спроведувањето на одредбите за престанок треба да се разликува од останатите одлуки за укинување на статусот на бегалец. Престанокот се разликува од укинувањето на статусот на бегалец. Укинувањето се заснова на установувањето дека на лицето уште на почетокот не требало да му се признае статус на бегалец. Ова, на пример, се случува кога ќе се утврди дека материјалните факти, коишто се суштински за исходот на постапката за определување на статусот, биле погрешно претставени, или дека доколку сите релевантни факти биле познати, би се применила една од одредбите за исклучување. Престанокот, исто така, е различен и од отповикувањето, кое може да се случи ако бегалецот се однесува на начин, кој е опфатен со Членот 1Г(а) или 1Г(в).

II. АНАЛИЗА НА МАТЕРИЈАЛНИТЕ ОДРЕДБИ

5. Следнава рамка за анализа на материјалните одредби произлегува од условите дефинирани во Членот 1В(5) и 1 В(6) од Конвенцијата од 1951 година и ги зема предвид Заклучокот на Извршниот комитет бр. 69, последователните правни текови и државните практики.

A. ОПШТИ СОГЛЕДУВАЊА

6. При толкувањето на одредбите за престанок, важно е да се има на ум поширокиот контекст на трајни решенија за заштита на бегалците, коишто се всушност и предмет и цел на овие одредби. Бројните заклучоци на Извршниот комитет потврдуваат дека Конвенцијата од 1951 година и начелата за заштита на бегалците се насочени кон изнаоѓање на трајни решенија за бегалците.⁶ Следствено, практиката во однос на престанокот на статусот треба да се развива на начин, кој е конзистентен со целта на трајните решенија. Престанокот на статусот, затоа, не треба да резултира со оставање на лицата да престојуваат во државата домаќин, со неопределен статус. Исто така, не треба да резултира со принудување на лицата да се вратат во несигурна ситуација, бидејќи со тоа се нарушуваат изгледите за изнаоѓање трајно решение, а може и да се предизвика дополнителна или обновена нестабилност на ситуацијата, која инаку била подобрена, со што се создава ризик од идни приливи на бегалци. Свесноста за горенаведените согледувања, ќе осигура бегалците да не бидат соочени со недоброволно враќање во ситуации, кои можат да предизвикаат повторно бегање и потреба од барање статус на бегалец. Со ова се поткрепува начелото, дека условите во земјата на потекло мора да се смениле на суштински и траен начин, пред да се применат одредбите за престанок.

7. Престанокот, според Член 1В(5) и 1В(6) не бара согласност ниту доброволен акт од бегалецот. Престанокот на статусот на бегалец ги ускратува и правата, кои следат со таквиот статус. Престанокот може да резултира со враќање на лицето во

⁴ “Резиме на заклучоците за престанок на статусот на бегалец, Глобални консултации за меѓународна заштита, Лисабонска експертска тркалезна маса.” мај 2001 година, бр. Б (17). Исто така, види Прирачник на УНХЦР, став 135.

⁵ Види меѓу другото и Прирачник на УНХЦР, став 116.

⁶ Види ги заклучоците на Извршниот комитет бр. 29 (XXXIV) (1983), бр. 50 (XXXIX), бр. 58 (XL) (1989), бр. 79 (XLVII) (1969), бр. 81 (XLVIII) (1997), бр. 85 (XLIX) (1998), бр. 87(Л) (1999), бр. 89 (Л) (2000), и бр. 90 (LII) (2001).

земјата на потекло и притоа да доведе до прекин на семејните врски, социјалните мрежи и вработувањето во заедницата, во која бегалецот живеел. Како резултат на тоа, прераната или несоодветно заснована примена на одредбите за престанок може да има сериозни последици. Затоа, одредбите треба да се толкуваат стриктно и да се осигура дека постапките за определување на општ престанок се правични, јасни и транспарентни.

Б. ОЦЕНКА НА ПРОМЕНАТА НА ОКОЛНОСТИТЕ ВО ЗЕМЈАТА НА ПОТЕКЛО

8. Членот 1В(5) и (6) предвидува престанок на статусот на бегалец на лицето, кога "околностите, врз основа на кои на лицето му е признаен статусот на бегалец престанале да постојат." За да се помогне во оценката како и до која мерка условите во земјата на потекло мора да се сменети, пред да се искористат одредбите за престанок на околностите, Извршниот комитет на УНХЦР изготви упатства, во форма на Заклучок на Извршниот комитет бр. 69 (XLIII) (1992), кои гласат:

При донесувањето на било каква одлука за примена на одредбите за престанок, врз основа на "престанок на околностите", државите мора внимателно да го оценат суштинскиот карактер на промените во земјата на државјанство или потекло, вклучувајќи ја и општата состојба со човековите права, како и конкретната причина за стравување од прогон, за да утврдат, на објективен и проверлив начин, дека ситуацијата, која била основа за доделување на статус на бегалец престанала да постои.

Суштински елемент во таквата проценка од страна на државите е фундаменталниот, стабилен и траен карактер на промените, со употреба на достапните информации во врска со тоа, меѓу другото и од релевантни специјализирани тела, вклучувајќи го особено и УНХЦР.

9. Клучните елементи, релевантни за проценка на опфатот и трајноста на промените, кои се потребни пред да се каже дека околностите во врска со кои статусот на бегалец бил признат престанале да постојат, се наведени подолу.

Фундаментален карактер на промената

10. За да престанокот може да се примени, промените треба да бидат од фундаментална природа, односно такви, што бегалецот "не може повеќе да продолжи да одбива да ја искористи заштитата на земјата чиј државјанин е" (Член 1В(5)) или доколку нема државјанство "не може да се врати во земјата на неговото претходно вообичаено место на престој." (Член 1В(6)). Затоа, престанокот заснован на "престанокот на околностите", може да се примени кога настанале промени, кои се однесуваат на причините за раселувањето што довело до признавање на статусот на бегалец.

11. Кога ќе се утврди "особена причина за страв од прогонување"⁷, отстранувањето на таа причина има повеќе тежина, отколку измената на другите фактори. Сепак, честопати, околностите во една земја се меѓусебно поврзани, без оглед дали се работи за вооружен конфликт, сериозни прекршувања на човековите права, сериозна дискриминација на малцинствата, или отсуство на добро владеење, со резултат што решението на една ситуација, доведува до подобрување во други области. Затоа, мора да се земат предвид сите релевантни фактори. Крајот на непријателствата, целосната политичка промена и враќањето на состојба на мир и стабилност, остануваат најтипичните ситуации во кои се применува Членот 1В(5) или (6).

⁷ Види го Заклучокот на Извршниот комитет бр. 69 (XLIII) (1992) став а.

12. Големата спонтана репатријација на бегалци може да биде индикатор за промените кои се случуваат или се случиле во земјата на потекло. Кога враќањето на поранешните бегалци, најверојатно ќе доведе до нови тензии во земјата на потекло, сепак, ова само по себе, би можело да сигнализира отсуство на ефективна, суштинска промена. Исто така, кога конкретните околности што довеле до бегане или до невраќање се измениле, меѓутоа се замениле само со различни околности, кои, исто така, може да доведат до појава на бегалци, не може да се примени Членот 1В(5) или (6).

Трајна природа на промената

13. Развојот на настаните, кои би биле доказ за значајни и длабоки промени бараат време и треба да се консолидираат, пред да се донесе било каква одлука за престанок. Понекогаш, проценката дали настанале суштински промени на трајна основа, може да биде направена во релативно кратко време. Тоа е на пример случај, во ситуации во кои промените се мирни и се одвиваат во рамките на еден уставен процес, кога има слободни и фер избори, со реална промена на владата, која се залага за почитување на основните човекови права и кога има релативна политичка и економска стабилност во земјата.

14. Треба да одмине подолг временски период, за да се провери трајноста на промените, кога до истите се дошло по пат на насилство, на пример, преку уривање на одреден режим. Во такви околности, особено внимателно треба да се оцени состојбата со човековите права. На процесот на национална обнова мора да му се даде доволно време да се воспостави, а мировните договори на спротивставените милитантни групи, мора внимателно да се набљудуваат. Ова е особено важно во конфликти, во кои учествуваат различни етнички групи, затоа што напредокот во правец на вистинско помирување во такви случаи, честопати се одвива многу тешко. Доколку националното помирување не се вкорени и не се воспостави реален мир, политичките промени кои се случиле, нема да бидат цврсто воспоставени.

Повторно воспоставување заштита

15. При определувањето дали се изменети околностите, за да се оправда престанокот на статусот на бегалец според Членот 1В(5) или (6), уште едно суштествено прашање е, дали бегалецот може ефективно, повторно да ја искористи заштитата од сопствената земја.⁸ Затоа, таквата заштита мора да биде ефикасна и достапна и бара повеќе од само физичка безбедност или сигурност. Треба да вклучува постоење на функционална влада и основна административна структура, што ќе се утврди, на пример, преку функционалниот правосуден систем, како и постоењето на адекватна инфраструктура, за да им се овозможи на граѓаните да ги користат своите права, вклучувајќи го и правото на основни средства за живот.

16. Важен индикатор во врска со ова, е општата состојба со човековите права во земјата. Најважните фактори за проценка на таа состојба, се нивото на демократскиот развој во земјата, вклучувајќи го и одржувањето на слободни и фер избори, придржување кон меѓународните инструменти за човекови права и слободниот пристап на националните или меѓународни организации, за да го утврдат почитувањето на човековите права. Не постои услов, постигнатите стандарди на човекови права да бидат за пример. Важно е да се постигнати значителни подобрувања, кои се гледаат барем во однос на почитувањето на правото на живот и слобода и забраната за мачење, забележителен

⁸ Види Член 12(4) од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, каде се вели: "Никој нема да биде произволно лишен од правото на влез во сопствената земја" и Општиот коментар на Комитетот за човекови права бр. 27, член 12 (слобода на движење) од 1999 година.

напредок во воспоставувањето на независно судство, правични судења и пристап кон судовите, како и заштитата, меѓу другите, и на основните права на слобода и изразување, здружување и вероисповест. Останатите важни поконкретни индикатори, вклучуваат објавување амнестија, укинување на репресивните закони и расформирање на поранешните безбедносни служби.

В. ДЕЛУМЕН ПРЕСТАНОК

17. Конвенцијата од 1951 година не го исклучува издавањето на декларациите за престанок за посебни подгрупи од општата популација на бегалци од одредена земја, на пример, за бегалците кои бегат од одреден режим, но, не и за оние, кои бегаат откако тој режим бил срушен.⁹ За разлика од тоа, промените во земјата на потекло, кои погодуваат само дел од територијата, начелно, не треба да доведат до престанок на статусот на бегалец. Статусот на бегалец може да се прекине, само доколку основите за прогонување се отстранети без предуслов бегалецот да мора да се врати во конкретни безбедни делови од земјата, со цел, да биде слободен од прогон. Исто така, неможност за движење или за слободно населување во земјата на потекло, претставува индикатор, дека промените не се суштински.

Г. ИНДИВИДУАЛЕН ПРЕСТАНОК

18. Стриктното толкување на Членот 1 В(5) и (6), овозможува негова примена на индивидуална основа. Тој гласи: “Оваа Конвенција ќе престане да се применува на секое лице, во случај кога околностите поради кои лицето било признаено за бегалец престанале да постојат и тоа не може да продолжи да одбива да користи заштита” од неговата земја на потекло. Сепак, Членот 1В(5) и (6) ретко се користи во поединечни случаи. Вообичаено, државите не вршат периодични проверки на поединечните случаи, врз основа на настанатите суштински промени во земјата на потекло. Ваквите практики потврдуваат, дека чувството за стабилност на бегалецот, треба да се зачува колку што е можно повеќе. Овие практики се во согласност и со Членот 34 од Конвенцијата од 1951 година, која ги поттикнува државите “колку што е можно повеќе, да ја олеснат асимилацијата и натурализацијата на бегалците.” Кога одредбите за престанок се применуваат на индивидуална основа, тоа не треба да се прави за целите на повторно разгледување на случајот од почеток.

Д. ИСКЛУОЦИ ВО ОДНОС НА ПРЕСТАНОКОТ

Потреби од континуирана меѓународна заштита

19. Дури и кога околностите се променети до онаа мерка, до која статусот на бегалец повеќе не е потребен, секогаш може да има конкретни околности во индивидуалните случаи, кои бараат континуирана меѓународна заштита. Затоа постои општото начело, дека сите бегалци, кои се погодени од општиот престанок мора да ја имаат можноста, по нивно барање, примената на престанокот во нивниот случај да се преиспита врз основите на меѓународната заштита, релевантни за нивниот индивидуален случај¹⁰.

“Несовладливи причини”

20. Членот 1В(5) и (6) содржи исклучок од одредбите за престанок, со што на бегалците им се дозволува да се повикаат на “несовладливи причини, кои произлегуваат од

⁹ Ваквиот пристап УНХЦР веќе го има применето во една прилика.

¹⁰ Извршен комитет, Заклучок бр. 69 (XLIII) (1992), став г.

претходното прогонување”, за да одбијат повторно да ја користат заштитата на земјата на потекло. Ваквиот исклучок има за цел, да ги опфати случаите во кои бегалците, или членовите на нивните семејства, страдале од свирепи форми на прогонување и затоа не може да се очекува да се вратат во земјата на потекло или во земјата на вообичаено место на престој.¹¹ Ова, на пример, може да вклучува “поранешни притвореници во кампови или затвореници, лица кои преживеале или биле сведоци на насилство врз членови на семејството, вклучително и сексуално насилство, како и сериозно трауматизирани лица. Се претпоставува дека таквите лица страдале од сериозно прогонување, вклучително и од елементи на локалното население и разумно не може да се очекува да се вратат.”¹² На децата, исто така, треба да им се посвети особено внимание во овој контекст, затоа што тие често можат да се повикаат на “несовладливи причини” за одбивање да се вратат во земјата на потекло.

21. Примената на исклучокот на “несовладливи причини” се толкува како нешто, што ги надминува самите зборови од одредбите, во случајот на бегалци согласно Членот 1A(2). Ова го одразува општото хуманитарно начело, кое е сега веќе длабоко вкоренето во практиката на државите.”¹³

Долготраен престој

22. Дополнително, Извршниот комитет, во Заклучокот бр. 69, препорачува државите да разгледаат “соодветни аранжмани” за лицата “од кои не може да се очекува да ја напуштат земјата на азил, поради долготрајниот престој во таа земја, што резултирал со цврсти семејни, општествени и економски врски”. Во такви ситуации, земјите на азил се поттикнуваат да обезбедат и често обезбедуваат, алтернативен статус на престој за засегнатите поединци, со кој тие ги задржуваат претходно стекнатите права, иако, во некои случаи, сепак, статусот на бегалец се повлекува. Усвојувањето на ваквиот приод за бегалците со долготраен престој не се бара со самата Конвенција од 1951 година, но, истото е доследно на пошироката хуманитарна цел на овој инструмент и во однос на претходно стекнатите права, како што се наведува во погоре споменатиот Заклучок бр. 69 на Извршниот комитет и стандардите на меѓународното право за човекови права.¹⁴

Ѓ. ПРЕСТАНОК И МАСОВЕН ПРИЛИВ

***Prima facie* групно определување на статусот според Конвенцијата од 1951**

23. Ситуациите на масовен прилив, често вклучуваат групи на лица признаени како бегалци на групна основа, поради очигледните и објективни причини за бегство и околностите во земјата на потекло. Практичната невозможност за индивидуално определување на статусот, довела до примена на *prima facie* определување на статус на бегалец или прифаќање на групата.¹⁵ За такви групи се применуваат општите начела за престанок.

11 Види го меѓу другото и Прирачникот на УНХЦР, став 136.

12 Види ја Студијата на УНХЦР и УНХЦХР насловена како “Несигурни перспективи на жените од малцинствата: Пречки за нивното враќање и интеграција”, Сараево, Босна и Херцеговина, април 2000 година.

13 Види воопштено, J. Fitzpatrick и R. Woopa “Престанок на бегалската заштита” во *Заштита на бегалците во меѓународното право; Глобални консултации на УНХЦР за меѓународната заштита*, уредници E. Feller, V. Turk и F. Nicholson (Cambridge Univesirty Press, 2003 година).

14 Види, на пример, белешка 8 погоре во текстот.

15 Види “Заштита на бегалците во ситуации на масовен прилив: Општа рамка за заштита, Глобални консултации за меѓународна заштита”, EC/GC/01/4, 19 февруари 2001 година.

Привремена заштита во ситуации на масовен прилив, кои вклучуваат лица опфатени со Конвенцијата од 1951 година

24. Некои држави имаат изработено планови за “привремена заштита”¹⁶, според кои, помошта и заштитата од враќање се даваат на групна основа, без определување на prima facie статус на бегалци за групата или без индивидуално определување за членовите на групата. Иако, доктрината на престанок не се користи во овој контекст, оваа форма на заштита се надврзува на рамката, која ја дефинира Конвенцијата од 1951 година и членовите на групата може да бидат или да опфатат бегалци според Конвенцијата. Затоа, пред да донесат одлука за укинување на привремената заштита, државите треба да направат детална оценка на промените во земјата на потекло. Таквите одлуки, исто така, треба да бидат придружени од можноста за оние, кои не сакаат да се вратат и бараат меѓународна заштита, да имаат пристап кон постапката за азил. Во овој контекст, исто така, би било соодветно, државите да предвидат исклучоци за поединци со “несовладливи причини” кои произлегуваат од претходното прогонување.

III. ПРОЦЕДУРАЛНИ ПРАШАЊА

25. Како што беше претходно наведено, одлуката за општ престанок потенцијално носи сериозни последици за лицата со признаен статус на бегалец. Истата го потврдува губењето на статусот на бегалец, а при тоа и на правата кои произлегуваат од таквиот статус, а може да предвидува и враќање на лицата во нивните земји на потекло. Според тоа, треба да се исполнат следниве процедурални аспекти:

Општи согледувања

- (i) При оценката на земјата на потекло, државите и УНХЦР, “на објективен и проверлив начин, мора да осигураат дека состојбата која оправдувала доделување на статус на бегалец престанала да постои.”¹⁷ Како што е наведено погоре, оваа оценка треба да вклучи разгледување на различни фактори, вклучувајќи ја и општата состојба со човековите права.
- (ii) Земјата на азил има обврска да покаже дека има фундаментални, стабилни и трајни промени во земјата на потекло и дека повикувањето на Членот 1В(5) или (6) е соодветно. Може да има примери, кога одредени групи треба да бидат исклучени од примената на општиот престанок, затоа што за нив се уште постои ризик од прогонување.
- (iii) Важно е и процесот на носење на одлуката или објавување и плановите за спроведување да бидат донесени врз основа на консултации и да бидат транспарентни, со вклучување на УНХЦР, со оглед на неговата надзорна улога,¹⁸ како и на невладините организации и бегалците. Исто така, кога е возможно, треба да се организираат т.н. “оди и види” посети во земјата на потекло за да се разгледаат тамошните услови, како и да се разгледа состојбата на бегалците, кои веќе доброволно се вратиле.
- (iv) Објавите за општ престанок треба да бидат јавни.
- (v) Советите за бегалците, споделувањето на информации и доколку е неопходно, пружањето помош на повратниците се суштински за успешното спроведување на општиот престанок.

¹⁶ Види ја на пример, Директивата на Европската Унија за привремена заштита, 2001/55/ЕЦ, од 20 јули 2001 година.

¹⁷ Овој строг стандард е одразен во Заклучокот на Извршниот комитет бр.69 (XLIII) (1992), став а.

¹⁸ Види став 8(а) од Статутот на УНХЦР, Член 35 од Конвенцијата од 1951 година и Членот II од Протоколот од 1967 година, како и поконтренто вториот преамбуларен став од Заклучокот на Извршниот комитет бр. 69 (XLIII) (1992).

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- (vi) Постапките за операционализација на објавата за престанок треба да се спроведат на флексибилен, постапен начин, особено во земјите во развој, кои примиле голем број бегалци. Треба да измине одреден временски период меѓу моментот на донесување на објавата и нејзиното спроведување, со што ќе се овозможи подготовка за враќање и аранжмани за лицата со долготраен престој, кои се стекнале со одредени права.
- (vii) Истакнувајќи го потецијалното влијание на објавите за општ престанок врз бегалците и нивните семејства, треба да им се даде можност, по нивно барање, нивниот случај одново да се разгледа врз основи, кои се релевантни за нивната индивидуална состојба, за да се определи дали можат да се опфатат со условите за исклучок од престанокот.¹⁹ Во такви случаи, сепак, не треба да се преземаат дејствија за повлекување на правата на бегалците, сè до носењето на крајната одлука.
- (viii) УНХЦР ја задржува својата улога во пружањето помош за враќање на лицата, кои се опфатени со објавата за престанок или за интеграцијата на оние на кои ќе им се дозволи да останат, со оглед на тоа што остануваат во рамките на мандатот на УНХЦР за одреден период.

Барања за статус на бегалец по објавувањето на престанокот

- 6
- 7
- 8
- (ix) Објавата за општ престанок не може да послужи како автоматска забрана за барањата на бегалци, како за време на општата објава, така и во текот на последователниот период. Иако, општиот престанок може да бил објавен во однос на конкретна земја, тоа не ги спречува поединците кои ја напуштаат земјата да поднесат барања за статус на бегалец. На пример, дури и да настанале суштински промени во државата, членовите на групи кои можат да се издвојат - како оние засновани врз етничката припадност, верата, расата или политичкото уверување - можат сепак сè уште да се наоѓаат во одредени околности, кои го оправдуваат доделувањето на статус на бегалец. Исто така, лицето може да има оправдан страв од прогонување од страна на приватни лица или група, кои владата не е во состојба или нема воља да ги контролира, а таков пример би било прогонувањето засновано на родовата припадност.

¹⁹ Види ги ставовите 19-22 од овие Упатства и Заклучокот на Извршниот комитет бр. 69(XLIII) (1992).

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА БР. 4:

„Алтернатива на внатрешно бегство или релокација“ во контекст на Членот 1А(2) на Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година, во врска со статусот на бегалците

УНХЦР ги издава овие Упатства во согласност со својот мандат, пропишан во Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар на Обединетите Нации за бегалци и Членот 35 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и нејзиниот Протокол од 1967 година. Овие Упатства претставуваат дополнување на Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за определување на статус на бегалец согласно Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Протоколот од 1967 година. (1979 година, повторно издание, Женева, јануари 1992 година). Дополнително, истите го заменуваат документот за ставот на УНХЦР во однос на *Внатрешното релоцирање како адекватна алтернатива на барањето на азил* - (т. н. „Алтернатива на внатрешно бегство“ или „Принцип на релокација“) (Женева, февруари 1999 година). Помеѓу другото, овие Упатства произлегоа од Втората серија на Глобални консултации за меѓународна заштита, кои беа предмет на разгледување на експертскиот состанок во Сан Ремо, Италија, во септември 2001 година и настојуваат да ги консолидираат соодветните стандарди и практики по однос на ова прашање, со оглед на неодамнешниот развој на практиката на различните држави.

Овие упатства се наменети да обезбедат правни толкувања, кои би им биле од корист на владите, практичарите од правната сфера, носителите на одлуки и судството, како и за персоналот на УНХЦР, кој врши определување на статус на бегалец на терен.

I. ВОВЕД

1. Алтернативата на внатрешно бегство или релокација е концепт, кој носителите на одлуки сè повеќе го земаат предвид при определувањето на статус на бегалец. До сега не постоеше некој воедначен пристап во однос на овој концепт, па оттука и се појавија различни практики во различни (или во рамките на исти) правни надлештва. Имајќи ги предвид различните пристапи, овие Упатства се изготвени така, што на носителите на одлуки да им понудат поорганизиран пристап при анализата на овој аспект на определувањето на статус на бегалец.

2. Концептот на внатрешно бегство или релокација како алтернатива, не е самостоен принцип на правото на бегалците, ниту пак е независен тест за определување статус на бегалец. Според Конвенцијата, бегалец е лице, кое ги исполнува критериумите утврдени во Членот 1A(2) од *Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година за статусот на бегалците* (во понатамошниот текст „Конвенција од 1951 година“). Овие критериуми треба да се толкуваат во либерален и хуманитарен дух, во согласност со нивното вообичаено значење и имајќи ги предвид предметот и целта на Конвенцијата од 1951 година. Концептот на внатрешно бегство или релокација како алтернатива, изрично не се спомнува во овие критериуми. Сепак, прашањето дали барателот има опција за внатрешно бегство или релокација може да произлезе, како дел од процесот на определување статус на бегалец.

3. Концептот на внатрешно бегство или релокација како алтернатива, некои го лоцираа во одредбата за „оправдан страв дека ќе биде прогонуван“ од дефиницијата, а други пак во одредбата “не сака ... или ... не може да биде под заштита на таа земја”. Овие пристапи не се нужно противречни, бидејќи дефиницијата се состои од еден сеопфатен тест, на меѓусебно поврзани елементи. Начинот на поврзаност на овие елементи и важноста која треба да им се припише на едниот или на другиот, неопходно е да се утврдува врз основа на фактите во секој поединечен случај.¹

4. Меѓународното право не бара поединците, соочени со закани, да ги исцрпат сите можности во рамките на својата држава, пред да побараат азил во друга држава; односно, не го третира азилот како последна опција. Поради тоа, повикувањето на концептот на внатрешно бегство или релокација како алтернатива, не треба да се прави на начин, кој би ги обезвреднил начелата на човековите права, кои се основа на меѓународниот режим на заштита, како што се правото да се напушти својата земја, правото да се бара азил и заштита против недоброволното враќање на лицата. Уште повеќе, со оглед на фактот што концептот може да се појави, само при проценка на основаноста на барањето за статус на бегалец, истиот не може да се употреби за да се негира пристапот до постапките за определување статус на бегалец. Испитувањето на можноста за внатрешно бегство или релокација, налага да се земат предвид личните околности на секој поединечен барател и условите во земјата, за која се предлага алтернативата на внатрешното бегство или релокација.²

5. Разгледувањето на можните области за внатрешно раселување, не е релевантно за бегалците, опфатени со одредбата од Членот 1(2) на *Конвенцијата на Организацијата на Африканското Единство (ОАЕ) која ги уредува посебните аспекти на проблемите со бегалците во Африка од 1969 година*. Членот 1(2) ја објаснува дефиницијата на бегалец на следниов начин: „секое лице, кое поради надворешна агресија, окупација, странска доминација или настани кои сериозно го нарушуваат јавниот ред, во било

¹ За повеќе детали погледни го документот на УНХЦР, „Толкување на Членот 1 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година“, Женева, април 2001 година, (во понатамошниот текст УНХЦР, „Толкување на Членот 1“), став 12.

² Исто како претходното, ставови 35-37.

кој дел или на целата територија од неговата земја на потекло или националност, е принудено да го напушти своето место на вообичаено место на престој, за да бара прибежиште на друго место, надвор од својата земја на потекло или националност“.³

II. АНАЛИЗА НА МАТЕРИЈАЛНИТЕ ОДРЕДБИ

A. Дел од сеопфатната проценка на статусот на бегалец

6. Конвенцијата од 1951 година не бара, ниту пак предлага, стравот од прогонување секогаш да се однесува на *целата* територија на земјата на потекло на бегалецот.⁴⁴ Поради тоа, концептот на алтернатива на внатрешно бегство или релокација се однесува на конкретна област од земјата, каде што не постои опасност од оправдан страв од прогонување и каде, со оглед на посебните околности на случајот, би можело да се очекува поединецот да се насели и да живее нормален живот.⁵⁵ Оттаму, ако внатрешното бегство или релокација се зема предвид при определувањето статус на бегалец, мора да се идентификува одредено подрачје и на барателот да му се даде соодветна можност да реагира и одговори.

7. При сеопфатната проценка на барањата за признавање статус на бегалец, во која е утврден оправдан страв од прогонување по основ од Конвенцијата од 1951 година, во некои локални делови од земјата на потекло, за да се процени дали има или нема можност за преместување, треба да се направат две главни групи на анализи, врз основа на одговорите на следниве групи прашања:

I. Анализа на релеванност

- (а) *Дали областа на релокација е практично, безбедно и правно достапна за поединецот?* Ако некој од овие услови не е исполнет, разгледувањето на алтернативна локација во рамки на земјата е ирелевантно.
- (б) *Дали субјектот на прогонот е државата?* Претпоставка е дека државните власти дејствуваат низ целата земја. Ако тие се потенцијалниот извршител на прогонот, тогаш во принцип се претпоставува дека не постои алтернатива на внатрешно бегство или релокација.
- (в) *Дали субјектот на прогонот е недржавен субјект?* Кога постои опасност дека недржавен субјект ќе го прогонува барателот во предложената област, тогаш таа област нема да претставува алтернатива за внатрешно бегство или релокација. Овој заклучок ќе зависи од утврдувањето на веројатноста дали прогонителот ќе го следи барателот до таа област и дали таму е достапна државна заштита за спречување на евентуалните повреди.
- (г) *Дали барателот би бил изложен на ризик да биде прогонуван или да му биде нанесена друга сериозна повреда по релокацијата?* Ова би ја опфатило првичната форма на прогонување, како и било која друга нова форма на прогонување или друга сериозна повреда во областа на релокацијата.

³ (Со дополнителен акцент) *Картагенската декларација од 1984 година*, исто така, конкретно се повикува на Членот I(2) од Конвенцијата на ОАЕ за бегалци.

⁴⁴ Види УНЦХР, *Прирачник за постапките и критериумите за определување статус на бегалец* (1979 година, Женева, повторно издание 1992 година) (во понатамошниот текст „Прирачник на УНХЦР“), став 91.

⁵⁵ За товарот на докажување кај испитувањето на овие прашања, погледни го делот III.A подолу во текстот.

II. Анализа на разумноста

(а) *Дали барателот може, со оглед на околностите во конкретната земја, да води релативно нормален живот без да се соочи со претерани тешкотии? Ако не може, не би било разумно да се очекува лицето да се пресели таму.*

Опсег на проценката

8. Утврдувањето дали предложеното подрачје за внатрешно бегство или релокација е соодветна алтернатива во конкретен случај, налага проценка која ќе ги земе предвид не само околностите, кои го создале стравот од прогонување и кои предизвикале бегство од првичната област, туку и дали предложената област обезбедува соодветна алтернатива за во иднина. Далекусежната проценка е особено важна бидејќи, иако одбивањето на барањето за признавање на статус на бегалец автоматски не ги одредува понатамошните дејства, сепак, може да резултира со присилно враќање на барателот.

Б. Анализа на релевантноста

9. Прашањата кои накусо беа разгледани во ставот 7, понатаму можат да се анализираат на следниов начин:

Дали областа на релокација е практично, безбедно и правно достапна за поединецот?

10. Извесна област не може да се земе како алтернатива за внатрешно бегство или релокација, ако постојат пречки за пристап до истата, кои не се разумно совладливи. На пример, од барателот не треба да се бара да се соочува со физички опасности на патот кон областа, како што се мински полиња, герилски борби, борбени фронтови, разбојништво или други форми на вознемирување или експлоатација.

11. Ако барателот на статус на бегалец мора да премине преку првичната област на прогонување, со цел, да стигне до предложената област, таа област не може да се смета како алтернатива за внатрешно бегство или релокација. Слично, минувањето низ аеродроми може да го направи патот небезбеден, особено во случаи кога државата е субјектот на прогонот или кога прогонителот е недржавна група, која има контрола над аеродромот.

12. Предложената област, исто така, мора да биде правно достапна, односно, поединецот мора да има законско право да патува таму, да влезе и да остане. Несигурниот правен статус може да го принуди да оди во области, кои не се безбедни или во областа на првичното прогонување. Овој проблем бара особено внимание, во случај на лица без државјанство или без документација.

Дали агентот на прогонување е државата?

13. Потребата од разгледување на опцијата за внатрешна релокација се јавува само кога стравот од прогонување е ограничен на одреден дел од земјата, а надвор од него стравот од повреда не може да се материјализира. Практично, ова по правило ги исклучува случаите, кај кои стравот од прогонување произлегува од државни агенти на прогон или е неказнет, односно толериран од нивна страна, вклучувајќи ја и партијата на власт во еднoпартиските држави, под претпоставка дека ја

контролираат власта на целата територија на земјата.⁶ Во вакви околности, на лицето му се заканува прогонување во целата земја, освен ако по исклучок е јасно утврдено, дека опасноста од прогонување произлегува од државна власт чии овластувања се јасно ограничени во одредена географска област или каде што државата има контрола, само над одредени делови од земјата.⁷

14. Кога опасноста од прогонување потекнува од локални или регионални тела, органи или администрација во рамките на државата, ретко се јавува потреба за разгледување на потенцијалната релокација како опција, поради тоа што генерално се претпоставува дека таквите локални или регионални субјекти ги црпат своите овластувања од државата. Можноста за внатрешна релокација станува релевантна, само кога постои јасен доказ дека прогонувачките власти немаат досег надвор од својот регион и дека постојат посебни околности, кои го објаснуваат неуспехот на националната влада да се справи со повредите на локално ниво.

Дали агентот на прогонување е недржавен субјект?

15. Кога на барателот му се заканува прогонување од недржавен агент на прогон, тогаш, главно е да се направи проценка на мотивацијата на прогонителот, на можноста тој да го следи барателот до предложената област и проценка на заштитата, која државните власти би му ја пружиле на барателот во таа област. Како и кај сите други прашања, кои се однесуваат на државната заштита воопшто, и тука треба да се процени способноста и волјата на државата, да го заштити барателот од повредата од која стравува. На пример, можно е државата да изгубила ефективна контрола над својата територија и затоа да не биде во можност да обезбеди заштита. Законите и механизмите, кои му стојат на располагање на барателот за добивање заштита од државата, се одраз на волјата на државата, но, ако тие не се ефикасни во пракса, тогаш, тие самите не се показател за достапноста на заштитата. Во тој случај, релевантни се доказите за неспособноста или немањето волја од страна на државата да го заштити барателот во првичната област на прогонување. Може да се претпостави дека, ако државата е неспособна или не сака да го заштити поединецот во еден дел од земјата, таа ќе биде неспособна или нема да сака да ја прошири заштитата и во другите области. Ова може да се примени особено во случаи на прогонување засновани на родовата припадност.

16. Сите извори на можна заштита немаат ист ефект, како и државната заштита. На пример, ако областа е под контрола на некоја меѓународна организација, не треба да се одбие барање за статус на бегалец, единствено врз основа на претпоставката дека лицето соочено со закана може да биде заштитено од таа организација. Особено се важни фактите на секој поединечен случај. Општо правило е, дека е несоодветно да се изедначи краткотрајното и привремено остварување на одредена административна власт и контрола над одредена територија од страна на меѓународни организации со националната заштита, обезбедена од државите. Според меѓународното право, меѓународните организации не поседуваат атрибути на држава.

17. Исто така, несоодветно би било да се заклучи дека барателот ќе биде заштитен од страна на некоја локална група или милиција, во областа каде што тие не се призната власт на таа територија и/или каде што нивната контрола над областа,

⁶ Види Резиме на заклучоците - Алтернатива на внатрешна заштита/релокација/бегство, Глобални консултации за меѓународна заштита, Сан Ремо, Експертска тркалезна маса, 6-8 септември 2001 година (во понатамошниот текст „Резиме на заклучоците - Алтернатива на внатрешна заштита/релокација/бегство“), став 2; УНХЦР, „Толкување на Членот 1“, ставови 12-13.

⁷ Види ги и ставовите 16, 17 и 27 од овие Упатства.

може да биде само привремена. Заштитата мора да биде ефективна и трајна: таа мора да се обезбеди од страна на организирана и стабилна власт, која ќе остварува целосна контрола над својата територија и население.

Дали барателот би бил изложен на ризик од прогонување или други сериозни повреди по релокацијата?

18. Не е доволно само да се утврди, дека првичниот субјект на прогон се *уште* нема воспоставено свое присуство во предложената област. Мора да постои и цврсто убедување дека досегот на субјектот на прогонот ќе остане локализиран и надвор од означеното место на внатрешна релокација.

19. Од барателите не се бара ниту пак се очекува да ги отфрлат своите политички или религиозни гледишта или други заштитни карактеристики, за да избегнат прогонување во областа на внатрешно бегство или релокација. Алтернативата за релокација мора да биде многу повеќе од „безбедно место“, оддалечено од областа на потекло.

20. Дополнително, не може да се очекува едно лице, за кое е утврдено дека има оправдан страв од прогонување во еден дел од земјата по основ од Конвенцијата од 1951 година, да се релоцира во друга опасна област. Ако барателот е изложен на нова опасност од сериозна повреда, вклучувајќи сериозна опасност по животот, безбедноста, слободата или здравјето, или пак закана од сериозна дискриминација,⁸ алтернативата за внатрешно бегство или релокација не доаѓа предвид, без оглед на тоа дали таквата опасност има врска со некој од основите содржани во Конвенцијата.⁹ Токму затоа, при проценката на новите опасности, исто така, ќе треба да се земат предвид и сериозните повреди, кои генерално се покриени со комплементарните форми на заштита.¹⁰

21. Предложената област, исто така, не може да биде алтернатива за внатрешно бегство или релокација, ако условите таму се такви, што барателот може да биде присилен да се врати во првичната област на прогонување или во друг дел од земјата, каде што е можно понатамошно прогонување или други форми на сериозна повреда.

В. Анализа на соодветноста

22. Покрај непостоењето страв од прогонување, алтернативата за внатрешно бегство или релокација, мора во сите околности да биде соодветна за релокација на барателот. Овој тест на „соодветноста“ е усвоен во рамки на многу јуридикции. Истиот понекогаш се нарекува и тест на „претерани тешкотии“ или „соодветна заштита“.

23. Тестот на „соодветноста“ е корисен како правна алатка, која, иако не произлегува конкретно од терминологијата на Конвенцијата од 1951 година, се покажа како доволно флексибилна за да одговори на прашањето дали, во сите околности, разумно е да се очекува поединечниот барател да се релоцира во предложената

⁸ Види го Прирачникот на УНХЦР, ставови 51-52.

⁹ Едно воопштено право да не се биде вратен во земја каде што постои опасност од мачење или сурово или нечовечко постапување, се содржи во меѓународните инструменти за човекови права, директно или преку толкување на нивните одредби. Најзначајни се одредбите од Членот 3 од Конвенцијата против тортура од 1984 година, Членот 7 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права од 1966 година и Членот 3 од Европската Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи од 1950 година.

¹⁰ Види ги документите на Обединетите нации EC/50/SC/CRP.18 од 9 јуни 2000 година и EC/GC/01/18 од 4 септември 2001 година.

област, за да го надмине својот оправдан страв од прогонување. Ова не е анализа заснована на тоа, што би се очекувало да направи една хипотетички „разумна личност“. Прашањето е, што е разумно да се стори и од субјективен и од објективен аспект, имајќи ги предвид спецификите на конкретниот барател и условите на местото предложено како алтернатива за внатрешно бегство или релокација.

Дали барателот, во дадените околности на конкретната земја, може да води релативно нормален живот без да се соочува со неоправдани тешкотии?

24. За да се одговори на ова прашање, неопходно е да се проценат личните околности на барателот, постоењето на поранешни искуства на прогонување, безбедноста и сигурноста, почитувањето на човековите права и можноста за економски опстанок.

Лични околности

25. При проценката дали релокацијата на лицето во предложената област би го изложила на непотребни потешкотии, и поради тоа не е разумно решение, секогаш треба да им се обрне особено внимание на личните околности на поединецот. Исто така, значајни за проценката се и факторите на возраст, пол, здравје, инвалидитет, семејна состојба и врски, социјални или други видови ранливост, етнички, културни или религиозни размислувања, политички или социјални врски и компатибилност, познавање на јазици, образовна, професионална и работна биографија и можности и било какви поранешни искуства на прогонување и нивните психолошки последици. Недостатокот од етнички или други културни врски, особено може да доведе до изолација на поединецот, па дури и дискриминација, во заедниците каде што блиските врски од овој вид, се доминантно обележје на секојдневниот живот. Факторите, кои самостојно не можат да ја исклучат релокацијата како опција, можат да доведат до истото, кога ќе се земе предвид нивниот кумулативен ефект. Во зависност од индивидуалните околности, оние фактори, кои се способни да обезбедат материјална и психолошка благосостојба на личноста, како што е присуството на членовите од семејството или пак други блиски социјални врски во предложената област, можат да бидат многу поважни од другите.

Прогонување во минатото

26. Психолошката траума предизвикана од претходни прогонувања може да биде релевантна при одлучувањето, дали е разумно да се очекува барателот да се релоцира во предложената област. Одредувањето психолошко вештачење за тестирање на веројатноста од понатамошни психолошки трауми по враќањето, се спротивставува на заклучокот дека преместувањето во областа е разумна алтернатива. Во некои правни надлештва, самиот факт дека поединецот бил изложен на прогонување во минатото, е доволен за да се избегне било каква потреба од разгледувањето на опцијата за внатрешна релокација.

Сигурност и безбедност

27. На барателот мора да му се даде можност да пронајде сигурна и безбедна средина, во која нема да биде изложен на опасност и ризик од повреди. Таквата состојба мора да биде трајна, а не само илузорна и непредвидлива. Во повеќето случаи, земјите во кои се води вооружен конфликт, не се безбедни за релокација, особено во случај на движење на воените фронтови, кои наеднаш можат да предизвикаат несигурност во област, која дотогаш се сметала за безбедна. Во ситуации кога предложената алтернатива за внатрешно бегство или релокација е

под контрола на вооружена група и/или квази државен субјект, мора да се направи внимателно испитување на трајноста на тамошната состојба, како и на способноста на субјектот што ја има контролата, да обезбеди заштита и стабилност.

Почитување на човековите права

28. Онаму, каде што почитувањето на основните стандарди за човекови права, вклучувајќи ги особено неутуѓивите права, очигледно претставува проблем, предложената област не може да се смета за адекватна алтернатива. Ова не значи дека, поради ускратувањето на било кое граѓанско, политичко или социјално-економско човеково право во предложената област, таа не ќе може да се смета како алтернатива за внатрешно бегство или релокација. Наместо тоа, од практична гледна точка, треба да се процени дали правата кои нема да бидат почитувани или заштитени се од фундаментално значење за поединецот, така што ускратувањето на тие права, би било доволно штетно, за да се смета дека таа област е неадекватна алтернатива.

Економски опстанок

29. Во овој дел на анализата се разгледуваат социјално-економските услови во предложената област. Ако состојбата е таква, што барателот би бил оневозможен да заработува за егзистенција или да најде сместување или ако не може да се обезбеди медицинска нега или таа е очигледно несоодветна, областа може да не е разумна алтернатива. Неразумно би било, па и од гледна точка на човековите права, лицето, кое ќе се премести, да се соочи со економска сиромаштија или живот под минималните животни стандарди. Од друга страна, едноставното опаѓање на животниот стандард или влошувањето на економскиот статус, може да не е доволно, за предложената област да се одбие како неразумна. Условите во областа мора да овозможуваат релативно нормален живот, имајќи ја предвид земјата за која станува збор. Ако, на пример, лицето би било без семејни врски или пак не би можело да користи права од неформална мрежа за социјална заштита, тогаш релокацијата може да биде неразумна, освен ако лицето на друг начин би можело да води релативно нормален живот, на ниво малку повисоко од минималниот животен стандард.

30. Ако на лицето би му бил ускратен пристапот до земја, средства и заштита во предложената област, бидејќи тој или таа не припаѓа на доминантната група, племе, етничка, верска и/или културолошка група, тогаш не е разумно да се релоцира на тоа место. На пример, во многу делови на Африка, Азија и на други места, вообичаените етнички, племенски, верски и/или културолошки фактори, го овозможуваат пристапот до земја, средства и заштита. Во такви ситуации, не би било разумно да се очекува некој што не припаѓа на доминантната група, да живее таму. Исто така, не треба да се очекува лицето да прифати да биде релоцирано во подрачја со многу отежнати животни услови, од типот на најсиромашните квартали во урбаните средини.

Г. Релокација и внатрешно раселени лица

31. Присуството на внатрешно раселени лица, кои добиваат меѓународна помош во еден дел од земјата, самото по себе, не е убедлив доказ дека е разумно барателот да се релоцира таму. На пример, стандардот и квалитетот на живеење на внатрешно раселените лица, честопати се недоволни за да се подржи заклучокот, дека живеењето во областа би била поразумна алтернатива од бегството. Уште повеќе, онаму, каде што внатрешното раселување е резултат на политика на „етничко чистење“, непризнавањето на статус на бегалец врз основа на концептот

на внатрешно бегство или релокација може да се толкува како одобрување на состојбата создадена на теренот, што предизвикува дополнителна загриженост.

32. Во реалноста, повеќе илјадници внатрешно раселени лица не ги уживаат основните права и немаат можност да го остварат правото да бараат азил надвор од нивната земја. Според тоа, иако постојат стандарди, кои се широко прифатени од меѓународната заедница, нивното спроведување во пракса, на ниту еден начин не е обезбедено. Покрај тоа, *Водечките принципи за внатрешно раселување*, во Начелото 2(2), појаснуваат дека не треба да се толкуваат како “ограничување, изменување или обезвреднување на одредбите на било кој меѓународен инструмент за човекови права или инструмент на меѓународното хуманитарно право или правата, кои на лицето му се признати според домашното право” и тие особено “не го прејудиираат правото да се бара и добие азил во други држави.”¹¹

III. ПРОЦЕДУРАЛНИ ПРАШАЊА

A. Товар на докажување

33. Употребата на концептот на релокација не треба да води до дополнителни оптоварувања за барателите на азил. Мора да продолжи да се применува вообичаеното правило, односно, дека товарот на докажување на тврдењето, паѓа на оној, кој истото го изнесува. Ова е во согласност со ставот 196 од *Прирачникот*, во кој стои дека:

...иако товарот на докажување генерално паѓа на барателот, должноста за утврдување и проценување на сите релевантни факти е поделена помеѓу барателот и испитувачот. Всушност, во некои случаи, испитувачот може да ги користи сите средства кои му стојат на располагање, за да ги добие неопходните докази во прилог на барањето.

34. Врз оваа основа, носителот на одлуката ќе го носи товарот на докажувањето при утврдувањето, дали анализата на релокацијата е релевантна за поединечниот предмет. Ако се смета дека е релевантна, тогаш онаа страна која го тврди истото, треба да ја идентификува предложената област за релокација и да приложи докази, кои покажуваат дека таа област е разумна алтернатива за засегнатиот поединец.

35. Основните правила за процедурална правичност налагаат, на барателот на азил да му биде дадено јасно и адекватно известување, дека таквата можност се разгледува.¹² Тие, исто така, налагаат на лицето да му се даде можност да изнесе аргументи зошто (а) земањето предвид на алтернативна локација не е релевантно во конкретниот случај и (б) ако се смета за релевантно, дека предложената област би била неразумна опција.

B. Скратени постапки или постапки за оценка на прифатливост

36. Со оглед на сложената и продлабочена природа на разгледувањето на предметите, испитувањето на алтернативата за внатрешно бегство или релокација кај скратените постапки или при одлучувањето за прифатливоста на поединечните барања за целосна постапка за определување на статус на бегалец, не е соодветно.¹³

¹¹ Види исто така и В. Калин (W. Kalin), *Водечки начела за внатрешно бегство: Забелешки*, Студии во транснационалните законодавни политики, број 32, 2000 година (Американско здружение за меѓународно право, Институт Брукингс, Проект за внатрешното раселување), страна 8-10.

¹² Види Резиме на заклучоците - Алтернатива на внатрешна заштита/релокација/бегство, став 7.

¹³ Види Резиме на заклучоците - Алтернатива на внатрешна заштита/релокација/бегство, став 6; Заклучок на Извршниот комитет на УНХЦР бр. 87 (L), 1999 година, став s; и Белешка за меѓународна заштита 1999 година, став 26 (UN doc. A/AC.96/914 од 7 јули 1999 година).

В. Информации за земјата на потекло

37. Испитувањето на релевантноста и разумноста на опцијата за потенцијална област за внатрешна релокација секогаш бара проценка на посебните околности на поединецот, а битни составни делови за потребите на ваквото испитување се и добро документирани, квалитетни и актуелни информации и истражувања за условите во земјата на потекло. Сепак, корисноста на ваквите информации може да биде ограничена, во случаи, каде состојбата во земјата на потекло е непостојана и каде што можат да се случат ненадејни промени во области, кои дотогаш биле сметани за безбедни. Таквите промени можеби не биле евидентирани до моментот на разгледување на доставеното барање.

IV. ЗАКЛУЧОК

38. Концептот на алтернатива за внатрешно бегство или релокација изречно не се спомнува во критериумите, утврдени во Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година. Прашањето, дали барателот има алтернатива за внатрешно бегство или релокација, може да се појави како дел од сеопфатното определување на статусот на бегалец. Концептот е релевантен само во одредени случаи, а особено кога изворот на прогонување произлегува од недржавен субјект. Дури и кога е релевантен, неговата примена ќе зависи од целосно разгледување на сите околности на предметот и од разумноста на евентуалната релокација во друга област во земјата на потекло.

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА БР. 5:

Примена на одредбите за исклучување: Член 1Г од Конвенцијата од 1951 година за статусот на бегалците

УНХЦР ги издава овие Упатства во согласност со својот мандат, пропишан во Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар на Обединетите Нации за бегалци, во врска со Членот 35 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Членот II од нејзиниот Протокол од 1967 година. Овие Упатства претставуваат дополнување на Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за одредување на статус на бегалец согласно Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Протоколот од 1967 година (повторно издание, Женева, јануари 1992). Истите ја резимираат Основната белешка за примена на одредбите за исклучување: Член 1Г од Конвенцијата од 1951 година за статусот на бегалците (4 Септември 2003 година), која претставува составен дел од ставот на УНХЦР во врска со ова прашање. Дополнително, истите ги заменуваат документите Одредби за исклучување: Упатства за нивна примена (УНХЦР, Женева, 1 декември 1996 година) и Белешка за одредбите за исклучување (УНХЦР, Женева, 30 мај 1997 година) и се резултат, меѓу другото, на Втората серија на процесот Глобални консултации за меѓународна заштита, кои беа предмет на разгледување на експертскиот состанок во Лисабон во месец мај 2001 година. Со оглед на современиот развој на меѓународното право, потребно беше овие Упатства да се дополнат.

Овие упатства се наменети да обезбедат правни толкувања, кои би им биле од корист на владите, практичарите од правната сфера, носителите на одлуки и судството, како и за персоналот на УНХЦР, кој врши определување на статус на бегалец на терен.

I. ВОВЕД

A. Историјат

1. Ставот 7(г) од Статутот на УНХЦР од 1950 година, Членот 1Г од Конвенцијата од 1951 година за статусот на бегалците (понатаму: Конвенцијата од 1951 година) и Членот I (5) од Конвенцијата од 1969 година на Организацијата на Африканско Единство (ОАЕ) за управување со специфичните аспекти на проблемите на бегалците во Африка (понатаму: Конвенцијата на ОАЕ), ги обврзуваат државите и УНХЦР да им ги одречат бенефициите што следуваат со статусот на бегалец, на одредени лица, кои под други околности би се квалификувале за статус на бегалец. Овие одредби вообичаено се нарекуваат “одредби за исклучување”. Овие Упатства претставуваат резиме на главните теми поврзани со овие одредби – дополнителни информации можат да се најдат во Основната белешка на УНХЦР за примената на одредбите за исклучување: Член 1Г од Конвенцијата од 1951 година за статусот на бегалците (понатаму: “Основната белешка”), која претставува составен дел од овие Упатства.

2. Образложението за одредбите за исклучување, кое треба да се има на ум при нивната примена, е дека некои дела се толку сериозни, што нивните сторители едноставно не заслужуваат меѓународната заштита во својство на бегалци. Нивната главна цел, е да им ја одземат меѓународната заштита на оние што се виновни за свирепи дела и сериозни дела од општ криминал и да гарантираат дека ваквите лица нема да го злоупотребат институтот азил, за да избегнат законска одговорност за нивните дела. Одредбите за исклучување мора да бидат применети на “совесен” начин, за да се заштити интегритетот на институтот за азил, како што е предвидено во Одлуката бр. 82 (XLVIII) на Извршниот Комитет на УНХЦР од 1997 година. Истовремено, со оглед на сериозните последици, кои можат да произлезат од мерката на исклучување, важно е истата да се применува со голема претпазливост и само по целосно испитување на поединечниот случај. Затоа, одредбите за исклучување секогаш треба да се толкуваат на рестриктивен начин.

3. Одредбите за исклучување во Конвенцијата од 1951 година се исцрпни. Ова треба да се има на ум при толкување на Членот 3(5) од Конвенцијата на ОАЕ, која е напишана на речиси идентичен јазик. Членот 1Г од Конвенцијата од 1951 година наведува дека одредбите од таа Конвенција “нема да се применуваат врз секое лице, за кое има сериозни причини да се верува” дека:

- а) тој (или таа) извршил злосторство против мирот, воено злосторство, или злосторство против човештвото; како што е дефинирано со меѓународните инструменти кои ги регулираат ваквите кривични дела;
- б) тој (или таа) извршил тешко неполитичко кривично дело надвор од земјата во која пребегал, пред да биде прифатен (а) во неа како бегалец; или
- в) тој (или таа) е виновен за постапки што се во спротивност со целите и начелата на Обединетите нации.

B. Врска со другите одредби од Конвенцијата од 1951 година

4. Членот 1Г од Конвенцијата од 1951 година се разликува од **Членот 1Г**, кој се однесува на специфична категорија на луѓе, кои добиваат заштита или помош од органи и агенции на Обединетите Нации надвор од УНХЦР.¹ Членот 1Г, исто така, се разликува од **Членот 1Д**, кој се однесува на луѓе на кои не им е потребна меѓународна зашти-

¹ Види, УНХЦР “Белешка за примената на Членот 1Г од Конвенцијата од 1951 година за статусот на бегалец на Палестинските бегалци”, октомври 2002 година.

та (за разлика од оние, кои не ја заслужуваат истата). Дополнително, одредбите за исклучување не треба да се мешаат со **Членовите 32 и 33(2)** од Конвенцијата, кои се однесуваат на протерувањето, како и на повлекувањето на заштитата од недоброволното враќање (*refoulement*) на признати бегалци, кои претставуваат опасност за државата домаќин (на пример, поради сериозни кривични дела, кои ги извршиле таму). Членот 33(2) се однесува на идниот ризик и опасност кои може да ги предизвика бегалецот за државата домаќин.

В. Привремен опфат

5. Членовите 1Г(а) и 1Г(в) се однесуваат на кривични дела, без разлика кога или каде тие биле извршени. Во споредба, опфатот на Членот 1Г(б) е експлицитно ограничен на кривични дела извршени надвор од земјата на засолниште, пред приемот во таа земја во својство на бегалец.

Г. Поништување или повлекување на статусот врз основа на исклучување

6. Во случај, откако веќе е доделен статус на бегалец, да се разоткријат одредени факти, кои инаку би довеле до исклучување, **поништувањето** на статусот на бегалец врз основа на исклучување би било сосема оправдано. Од друга страна, евентуалните информации, кои ја доведуваат до сомнеж основата врз која лицето било исклучено, треба да бидат причина за преиспитување на правото за добивање статус на бегалец. Доколку бегалецот се однесува или постапува на начин, кој може да се подведе под Членот 1Г(а) или 1Г(в), тоа би било причина за примена на одредбите за исклучување и за повлекување на статусот на бегалец, под услов да се исполнети сите критериуми за примена на овие одредби.

Д. Одговорност за определување на исклучување

7. Државите потписнички на Конвенцијата од 1951 година/Протоколот од 1967 година и/или Конвенцијата на ОАЕ и УНХЦР, треба да разгледаат дали одредбите за исклучување можат да се применат во контекстот на определување на статус на бегалец. Ставот 7(г) од Статутот на УНХЦР од 1950 година опфаќа слични основи како оие од Членот 1Г од Конвенцијата од 1951 година, иако службените лица од УНХЦР треба да се водат според текстот на Членот 1Г, затоа што истиот ја содржи поновата и поконкретната формулација.

Ѓ. Последици од исклучувањето

8. Иако, државите не можат да доделат статус на бегалец на лице, кое било исклучено, според Конвенцијата од 1951 година или Конвенцијата на ОАЕ, на ниту еден друг начин не се обврзани да преземат било какви други мерки и активности. Засегнатата државата може да одлучи да му додели престој на исклученото лице врз друга основа, но, меѓународното право можно е да предвидува кривично гонење или екстрадиција на тоа лице. Одлуката на УНХЦР за исклучување на поединец од можноста за добивање статус на бегалец, значи дека тоа лице повеќе не може да добива заштита и помош од Канцеларијата.

9. Лице кое било исклучено, може сепак да биде заштитено од враќање во земја, каде што е под ризик од малтретирање, врз основа на други меѓународни инструменти. На пример, Конвенцијата од 1984 година против тортура и другите сурово, нечовечко и понижувачко постапување или казнување, целосно го забранува враќањето на лице во земја, во која постои ризик тоа да биде изложено на тортура. Постојат и други меѓународни и регионални инструменти за човековите права, кои содржат слични одредби.²

² За инструменти кои ги дефинираат воените злосторства, погледни го Прилогот Б кон Основната белешка.

II. АНАЛИЗА НА МАТЕРИЈАЛНИТЕ ОДРЕДБИ

A. Член 1Г(а): Злосторства против мирот, воени злосторства и злосторства против човештвото

10. Помеѓу различните меѓународни инструменти, кои обезбедуваат работни насоки во врска со опфатот на овие меѓународни дела се наоѓаат и Конвенцијата од 1948 година за спречување и казнување на злосторството геноцид, четирите Женевски конвенции од 1949 година за заштита на воени жртви и двата Дополнителни протоколи од 1977 година, Статутите на Меѓународните кривични судови за поранешна Југославија и Руанда, Повелбата на Меѓународниот воен трибунал од 1945 година (Повелбата од Лондон) и од неодамна, Статутот на Меѓународниот кривичен суд од 1998 година, кој стапи во сила на 1 јули 2002 година.

11. Според Повелбата од Лондон, **злосторството против мирот** вклучува “планирање, подготвување, иницирање или водење војна на агресија, или на војна која е против меѓународните спогодби, договори, или ветувања, или учествување во заеднички план или заговор за некои од активностите спомнати погоре”. Имајќи ја предвид природата на ова злосторство, истото може да биде извршено само од страна на лица на висока функција, кои ја претставуваат државата или државните институции. Во пракса, оваа одредба ретко се применува.

12. Одредени акти на кршење на меѓународното хуманитарно право претставуваат **воени злосторства**.³ Иако, вакви злосторства можат да бидат извршени и во меѓународни и немеѓународни воени конфликти, суштината на злосторството зависи од природата на конфликтот. Како воени злосторства се дефинираат дела, како што се намерното убивање и тортура на цивили, вршење индискриминаторски напади врз цивили и намерно лишување на воени затвореници или цивили лица од правото на фер и регуларно судење.

13. Карактеристиката по која се разликуваат **злосторствата против човештвото**,⁴ кои вклучуваат дела како што се геноцид, убиство, силување и тортура, е дека овие дела мора да бидат извршени како дел од широкопроширен или систематски напад против цивилното население. Сепак, едно поединечно изолирано дело, може да се смета за злосторство против човештвото, доколку е дел од поврзан систем или низа на систематски испланирани и повторени дела. Имајќи предвид дека вакви злосторства можат да бидат извршени за време на мир, како и за време на воени конфликти, ова е најшироката категорија која потпаѓа под Членот 1Г(а).

B. Член 1Г(б): Сериозни неполитички злосторства

14. Во оваа категорија не се вклучени полесните кривични дела или забрани на легитимната примена на човековите права. При одредување дали одредено злосторство е доволно **сериозно**, релевантни се меѓународните стандарди, а не локалните. Следниве фактори треба да се земат предвид: природата на делото, реалната повреда или штета која била нанесена, формата на постапката за кривично гонење, природата на казната, како и тоа, дали во повеќето национални законодавства таквото дело е предвидено како сериозно кривично дело. Според тоа, на пример, убиството, силувањето и вооружениот грабеж, без сомнеж, се сметаат за сериозни дела, наспроти ситните кражби, кои очигледно не би се сметале за сериозни дела.

³ За инструменти кои ги дефинираат воените злосторства, погледни го Прилогот Б кон Основната белешка. .

⁴ За инструменти кои ги дефинираат злосторствата против човештвото, погледни го Прилогот В кон Основната белешка.

15. Едно сериозно злосторство треба да се смета за **неполитичко**, во случај кога други мотиви (како што се лични причини или стекнување добивка) се доминантната особина на извршеното злосторство. Во случај, кога не постои јасна поврзаност помеѓу злосторството и наводната политичка цел, или кога делото е несразмерно со наводната политичка цел, неполитичката мотивација претежно е. ⁵ Мотивацијата, контекстот, методите и пропорционалноста на делото во однос на неговите цели, се важни фактори при одредувањето на неговата политичка природа. Фактот дека одредено злосторство во договорите за екстрадиција е означено како неполитичко е важен, меѓутоа, не и одлучувачки сам по себе. Незамисливите дела на насилство, како оние што се општо дефинирани како дела од “терористичка” природа, скоро несомнено ќе го паднат испитот за претежност, со оглед на тоа дека се целосно несразмерни со било која политичка цел. Дополнително, за едно кривично дело да се смета од политичка природа, политичката цел треба да е доследна на принципите на човековите права.

16. Во Членот 1Г(б), исто така, наведено е дека злосторството мора да било извршено “надвор од земјата на засолниште, пред лицето да биде примено во таа земја како бегалец”. Лица кои извршиле “сериозни неполитички злосторства” во земјата на засолниште се подложни на кривично-правните процеси во таа земја и во случај на особено тешки злосторства, на Членовите 32 и 33(2) од Конвенцијата од 1951 година.

В. Член 1Г(в): Дела спротивни на целите и начелата на Обединетите нации

17. Со оглед на широките, генерални одредби за целите и начелата на Обединетите нации, опфатот на оваа категорија е доста нејасен и поради тоа треба да се толкува постриктно. Всушност, истите ретко се применуваат и во многу случаи, најголема е веројатноста за примена на Членовите 1Г(а) и 1Г(б). Членот 1Г(в) се применува само во екстремни случаи, кога со некое дело се напаѓа самата срж на постоењето на меѓународната заедница. Ваквото дело мора да има меѓународна димензија. Злосторствата, кои се во можност да делуваат врз меѓународниот мир, безбедност и мирни односи помеѓу државите, како и сериозните и постојани кршења на човековите права, спаѓаат во оваа категорија. Со оглед на тоа дека Членовите 1 и 2 од Повелбата на Обединетите Нации во суштина ги дефинираат основните принципи врз кои државите треба да се придржуваат во нивните меѓусебни односи, произлегува дека, генерално, само лицата, кои се наоѓале на позиции на моќ во една држава или државен субјект, се во можност да сторат вакви дела. Во случаи на терористички дела, правилната примена на Членот 1Г(в) вклучува и оценка на степенот, до кој делото негативно влијае врз меѓународната заедница – во смисла на неговата тежина, меѓународен ефект и импликациите врз меѓународниот мир и безбедност.

Г. Индивидуална одговорност

18. За да исклучувањето биде оправдано, мора да се утврди индивидуална одговорност во врска со злосторството опфатено со Членот 1Г. Погоре се зборуваше за некои од специфичностите на злосторствата против мирот и делата против целите и начелата на ОН. Општо земено, индивидуалната одговорност потекнува од лицето кое го извршило, или имало суштински придонес во извршувањето на кривичното дело, знаејќи дека таквата постапка или пропуштање да се преземе нешто, ќе го олесни извршувањето на самото кривично дело. Не е потребно лицето физички да го извршило самото кривично дело. Доволно е доколку постојат елементи на поттикнување, помагање, овозможување или учество во злосторничко здружување.

⁵ Види став 152 од Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за определување на статус на бегалец, Женева, повторно издание од 1992 година.

19. Фактот дека едно лице некогаш било дел од репресивна власт или член на организација, која била вмешана во незаконско насилство, сам по себе, не посочува на индивидуална одговорност за дела кои можат да бидат причина за исклучување. Меѓутоа, претпоставка за одговорност може да се појави, кога лицето останало член на власта, која очигледно се занимава со активности кои спаѓаат под Членот 1Г. Дополнително, целите, активностите и методите на некои групи се од особено насилна природа, така што доброволното членство во нив, исто така, може да резултира во претпоставка за индивидуална одговорност. Мора да се внимава кога ќе се појави ваква претпоставка за одговорност и да се земат предвид суштинските активности на групата, нејзината организациска структура, позицијата на лицето во неа и неговата способност да влијае врз нејзините активности, како и можната фрагментираност на групата. Дополнително, ваквите претпоставки во контекст на постапките за азил, можат да бидат отфрлени, доколку постојат докази, кои укажуваат на спротивното.

20. Генерално, демобилизираните воени лица не треба задолжително да се сметаат како категорија која подлежи на исклучување, се разбира, освен ако се работи за сериозни кршења на меѓународното право за човекови права и меѓународното хуманитарно право, кои се пријавени и забележани во конкретниот индивидуален случај.

Д. Основи за одбивање на индивидуалната одговорност

21. Вообичаено, кривична одговорност постои само ако засегнатото лице ги извршило и е одговорно за материјалните елементи на делото, кои ги сторило свесно и со намера. Во случај кога **психичкиот елемент** не е задоволен, на пример, поради непознавање на клучни факти, се смета дека индивидуалната одговорност за делото не е утврдена. Во некои случаи, лицето можеби не поседува доволно психички капацитет, за да понесе одговорност за стореното дело, како на пример поради лудило, душевна болест или нарушување, принудно опивање или, во случај на децата, поради незрелост.

22. Треба да се разгледаат и факторите, кои генерално се сметаат за **одбрана** против кривична одговорност. На пример, одбраната на наредба од надредените ќе се применува само во случај, кога лицето било законски обврзано да ја следи наредбата, не било свесно дека истата е незаконска и кога наредбата сама по себе, не била очигледно незаконска. Што се однесува до принудата, тоа е применливо кога делото е резултат на избегнување на закана за неизбежна смрт или за продолжени или неизбежни телесни повреди врз него или некој друг, а лицето немало намера да предизвика поголемо зло од она, што се обидува да го избегне или спречи. Сите дејствија во самоодбрана или одбрана на други лица или имот и средства, мора да бидат и разумни и пропорционални во однос на заканата.

23. Кога се смета дека има **страдање и покајание** за злосторството, примената на одредбите за исклучување може да не е веќе оправдана. Ова може да е случај, кога лицето веќе отслужило казна за конкретното дело или кога од моментот на извршување на злосторството, има изминато значаен временски период. Релевантните фактори се сериозноста на делото, временскиот период кој поминал и некаков израз на каење од страна на лицето во прашање. При разгледувањето на ефектите на евентуалното помилување или амнестија, треба да се земе предвид, дали тоа е во согласност со демократската волја на релевантната држава и дали лицето одговарало на некаков друг начин. Меѓутоа, некои злосторства се толку сериозни и свирепи, што примената на Членот 1Г е понатаму би се сметала за оправдана и покрај постоењето на помилувањето или амнестијата.

Г. Размислувања за пропорционалноста

24. При разгледување на евентуалното исклучување, како и последователните последици, вклучувањето на тестот за пропорционалност обезбедува корисна аналитичка алатка, која помага одредбите за исклучување да бидат применети на начин, доследен на хуманитарната цел и намена на Конвенцијата од 1951 година. Овој концепт е унапреден посебно во врска со Членот 1Г(б) и претставува основен принцип во многу полиња на меѓународното право. Како и кај секој исклучок на гаранциите за човековите права, одредбите за исклучување, затоа треба да се применат на начин, пропорционален на нивната цел, така што тежината на злосторството во прашање, да биде оценета наспроти последиците од исклучувањето. Меѓутоа, ваквата анализа вообичаено не е потребна во случај на злосторства против мирот, злосторства против човештвото и дела кои спаѓаат во опфатот на Членот 1Г(в), поради тоа што овие дела се многу свирепи и гнасни. Оваа анализа сепак останува релевантна за кривичните дела опфатени со Членот 1Г(б) и помалку сериозните воени злосторства регулирани со Членот 1Г(а).

Е. Посебни дела и специјални случаи

25. И покрај тоа што не постои меѓународно прифатена дефиниција за **тероризмот**,⁶ делата кои вообичаено се сметаат од терористичка природа често спаѓаат под одредбите за исклучување, иако Членот 1Г не треба да се изедначува со некоја едноставна анти-терористичка одредба. Сепак, разгледувањето на одредбите за исклучување често не е ни потребно, бидејќи лицата осомничени за тероризам ионака не би се квалификувале за статус на бегалец, затоа што нивниот страв од прогонување би бил сосема легитимен и оправдан, наспроти евентуалното прогонување од причини наведени во Конвенцијата.

26. Од сите одредби за исклучување, Членот 1Г(б) може да биде особено релевантен, поради тоа што делата на терористичко насилство се најверојатно несразмерни со било која политичка цел. Секој случај треба да се разгледува поединечно. Фактот, што едно лице се наоѓа на национален или меѓународен список на осомничени терористи (или се поврзува со некоја терористичка организација) би требало да биде причина за разгледување на одредбите за исклучување, меѓутоа, самиот по себе, тој не претставува доволен доказ за да го оправда исклучувањето. Исклучувањето не треба да се заснова само врз евентуалното членство во одредена организација, иако, може да постои претпоставка за индивидуална одговорност, кога организацијата е општо позната како особено насилничка, а членството во неа е на доброволна основа. Во вакви случаи, потребно е да се испита улогата и позицијата на лицето во самата организација, неговите или нејзините активности, како и некои поврзани прашања наведени погоре во ставот 19.

27. Имајќи предвид дека делото на **грабнување** речиси секогаш ќе биде оценето како “тешко кривично дело” согласно Членот 1Г(б), неприменувањето на одредбите за исклучување би било оправдано само под исклучителни околности. **Мачење** е забрането согласно меѓународното право. Во зависност од контекстот, тоа генерално се смета за причина за исклучување врз основа на Членот 1Г.

28. Генерално, одредбите за исклучување се однесуваат и на **малолетници**, но, само кога тие ја достигнале законски одредената возраст за кривична одговорност и се психички способни да преземат одговорност за стореното дело. Со оглед на ранливоста на децата, особено внимание треба да се посвети кога се разгледува можноста

6 За инструменти кои се однесуваат на тероризмот, погледни го Прилогот Г кон Основната белешка.

за исклучување во случај на малолетници, а евентуалното повикување на принудата како можна одбрана, треба внимателно да се испита. Кога во рамки на сопствениот мандат, УНХЦР врши определување на статус на бегалец, сите вакви случаи треба да бидат упатени до Централата на разгледување, пред да биде донесена конечната одлука.

29. Кога главниот барател е исклучен од добивање статус на бегалец, другите членови на семејството мораат сами да поднесат барање за статус на бегалец врз соодветна основа. Доколку тие добијат статус на бегалец, исклученото лице не е во можност да се повикува на начелото на семејно единство, за да обезбеди заштита или помош во својство на бегалец.

30. Одредбите за исклучување, исто така, можат да се применат во ситуации на **масовен прилив**, иако во пракса, индивидуалната проверка која е потребна, може да предизвика оперативни и практични потешкотии. Како и да е, сè додека не се изврши таква проверка, сите лица треба да добијат заштита и помош, се разбира, со соодветно одвојување на вооружените елементи од цивилното население на бегалци.

III. ПРОЦЕДУРАЛНИ ПРАШАЊА

31. Со оглед на сериозните последици од исклучувањето, неопходно е да се вградат ригорозни **мерки за заштита** во постапката за определување исклучување. Генерално, носењето одлуки за исклучување треба да се случува во контекст на **редовната постапка за определување статус на бегалец**, а не во скратени постапки или постапки за прифатливост, така што целосно да се изврши вистинска фактичка и правна проценка на случајот. Исклучителната природа на Членот 1Г, предлага дека опцијата за вклучување треба да се разгледува пред опцијата за исклучување, но, не постои некоја строга формула. Во исклучителни случаи, исклучувањето може да се разгледува без разгледување на прашањата на вклучување (i) кога постои обвинение од меѓународен кривичен трибунал; (ii) во случаи кога постојат јасни и достапни докази, кои силно укажуваат на вмешаноста на барателот во особено тешки кривични дела, посебно во истакнати случаи согласно Членот 1Г(в) и (iii) во жалбената постапка, во случаи каде прашањето од интерес е токму исклучувањето.

32. Во рамки на институцијата, одговорна за определување на статус на бегалец, би можеле да се воспостават **специјализирани единици за исклучување**, кои би биле задолжени за предметите за исклучување, за да се обезбеди брзо и навремено постапување по истите. Би било мудро, одлуките за исклучување да се одложат, сè додека не се завршат домашните кривични постапки, затоа што истите можат да имаат значително влијание врз барањата за азил. Меѓутоа, генерално, пред да се изврши било која наредба за екстрадиција, претходно мора да биде донесена конечна одлука во однос на барањето за добивање статус на бегалец.

33. **Доверливоста** на барањето за азил мора секогаш да се почитува. Во исклучителни околности, контактот со земјата на потекло може да биде оправдан врз основа на националната безбедност, но, дури и во тој случај, постоењето на барањето за азил не смее да биде обелоденето.

34. Кога се работи за исклучување, **товарот на докажување** паѓа врз државата (или УНХЦР) и како во сите постапки за определување на статус на бегалец, освен ако не се докаже спротивното, мора да се даде верба на исказите и тврдењата на барателот. Меѓутоа, во случаи кога лицето било обвинето од страна на меѓународен кривичен трибунал, или кога има претпоставки за лична одговорност на лицето за дела кои

доведуваат до исклучување, како што е наведено во ставот 19 од овие Упатства, товарот на докажување е обратен, создавајќи претпоставка за исклучување, која може да биде отфрлена, доколку постојат докази за спротивното.

35. За да се задоволи **стандардот за докажување** предвиден во Членот 1Г, потребни се јасни и веродостојни докази. Не е потребно барателот да бил осуден за кривично дело, ниту пак е потребно да биде задоволен стандардот за докажување на кривичните дела. На пример, доволни можат да бидат и признанијата и сведочењата на сведоци, доколку истите се веродостојни. Доколку барателот не соработува, тоа, самото по себе не е доволно да се утврди постоење на вина за делото кое предизвикува исклучување, во отсуство на јасни и убедителни докази. Разгледувањето на можноста за исклучување, сепак, може да биде ирелевантно, доколку недостатокот на соработка значи дека не е можно да се утврдат основните факти, потребни за носење одлука за поднесеното барање на азил.

36. Исклучувањето не треба да се заснова на **чувствителни докази**, кои не можат да бидат оспорени од страна на засегнатото лице. Во исклучителни случаи, можат да се користат анонимни докази (каде што изворот е сокриен), но, само кога истото е апсолутно потребно за да се заштити безбедноста на сведокот и кога способноста на барателот на азил да се спротивстави, не е значително изложена на пристрасност. Тајните докази или доказите изведени насамо без јавност (каде содржината е исто така прикриена) не смее да служат како основа за носење одлука за исклучување. Кога се во прашање националните безбедносни интереси, истите можат да бидат заштитени со воведување на процесни мерки на заштита, кои истовремено нема да предизвикаат повреда на правото на соодветна законска постапка за барателот на азил.

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА БР. 6:

Барања за статус на бегалец врз основа на верата според Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година во врска со статусот на бегалците

УНХЦР ги издава овие Упатства во согласност со својот мандат, пропишан во Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар на Обединетите Нации за бегалци од 1950 година, во врска со Членот 35 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и нејзиниот Протокол од 1967 година. Овие Упатства претставуваат дополнување на Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за определување на статус на бегалец согласно Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Протоколот од 1967 година (1979, повторно издание, Женева, јануари 1992 година). Тие се утврдени, меѓу другото и преку одржаната тркалезна маса во организација на УНХЦР и Светската црковна служба во Балтимор, Мериленд, САД, во октомври 2002 година, како и врз основа на анализата на релевантните практики на државите и меѓународното право.

Овие упатства се наменети да обезбедат правни толкувања, кои би им биле од корист на владите, практичарите од правната сфера, носителите на одлуки и судството, како и за персоналот на УНХЦР, кој врши определување на статус на бегалец на терен.

I. ВОВЕД

1. Барањата за добивање статус на бегалец врз основа на верата, можат да бидат едни од најсложените. Носителите на одлуките не секогаш имаат конзистентен приод, особено кога се применува терминот „вера“, кој е содржан во дефиницијата за бегалец од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и кога се определува што претставува „прогонување“ во тој контекст. Барањата за статус на бегалец врз основа на верата, можат да се преклопуваат со една или повеќе е основи, дадени во дефиницијата за бегалец или, како што често се случува, може да вклучуваат преминување во друга религија по напуштањето на земјата на потекло, кои всушност се барања на лице место (*sur place*). Иако овие упатства немаат аспирација да понудат конечна дефиниција за терминот “вера”, истите, сепак, на носителите на одлуки им даваат параметри, со кои се олеснува определувањето на статусот во такви случаи.

2. Правото на слобода на мислата, свеста и верата, е едно од основните права и слободи според меѓународното право за човековите права. При определувањето на барањата за статус на бегалец врз основа на верата, меѓу другото, корисно е да се земе предвид Членот 18 од Универзалната декларација за човекови права од 1948 година („Универзална декларација“) и Членовите 18 и 27 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права од 1966 година („Меѓународен пакт“). Исто така, релевантни се и Општите коментари, кои ги објавува Комитетот за човекови права¹, Декларацијата за елиминација на сите форми на нетолеранција и дискриминација врз основа на вера или верување од 1981 година, Декларацијата за правата на припадниците на национални или етнички, верски и јазични малцинства од 1992 година и извештаите на Специјалниот известител за верска нетолеранција.² Овие меѓународни стандарди за човекови права, даваат насоки за дефинирање на терминот „вера“ и во контекст на меѓународното право за бегалците, според кои можат да се разгледаат дејствијата што државите ги преземаат за ограничување или забрана на одредени практики.

II. АНАЛИЗА НА МАТЕРИЈАЛНИТЕ ОДРЕДБИ

A. Дефиниција на терминот „вера“

3. Дефиницијата за терминот бегалец, содржана во Членот 1A(2) од Конвенцијата од 1951 година гласи:

A. За целите на оваа Конвенција, терминот “бегалец” ќе се однесува на секое лице кое: ...

(2) ... поради оправдан страв дека ќе биде прогонувано заради својата раса, вера, националност, припадност на одредена социјална група или поради своето политичко уверување, се наоѓа надвор од земјата на неговото државјанство и не може, или поради таквото стравување не сака, да биде под заштита на таа земја; или кое, ако нема државјанство, а се наоѓа надвор од земјата во која порано имало вообичаено место на престој, поради тие настани, не може, или поради таквото стравување не сака да се врати во неа.

¹ Види го поконкретно Општиот коментар број 22 на Комитетот за човекови права, усвоен на 20 јули 1993 година, UN doc. CCPR/C/21/Rev.1/ADD.4, 27 септември 1993.

² Овие извештаи може да се најдат на [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridocda.nsf/FramePage/intolerance+En?](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridocda.nsf/FramePage/intolerance+En?OpenDocument) OpenDocument. Релевантните регионални инструменти, исто така, го вклучуваат Членот 9 од Европската конвенција за човекови права од 1950 година; Членот 12 од Американската конвенција за човекови права од 1969 година и Членот 8 од Африканската повелба за човекови и правата на народите од 1981 година.

4. Подготвителните работи за усвојување на Конвенцијата од 1951 година покажуваат дека прогонувањето врз основа на верата, претставувало составен и прифатен дел од дефиницијата на терминот бегалец, во текот на целиот процес на составување на текстот на Конвенцијата. Сепак, немало обид да се дефинира поимот како таков.³ Не постои универзално прифатена дефиниција на терминот “вера”, меѓутоа инструментите спомнати во ставот 2 погоре, во секој случај помагаат во толкувањето на терминот “вера”, во контекстот на меѓународното право за бегалци. Затоа, употребата на овој термин во Конвенцијата од 1951 година, може да се смета дека ја опфаќа слободата на мисла, свест или верување.⁴ Како што забележува Комитетот за човекови права, „верата” „не е ограничена на... традиционалните вероисповести или на верите и верувањата со институционални карактеристики или практики аналогни на оние на традиционалните вероисповести.”⁵ Овој термин, исто така, опфаќа акти на непочитување или одбивање на практикување на верата или да се поседува одредено религиозно верување. Сепак, терминот не е без ограничувања и меѓународното право за човекови права предвидува одреден број на легитимни граници на користење на верската слобода, како што е во повеќе детали наведено во ставовите 15-16 подолу.

5. Барањата по основ на “верата”, можат да вклучуваат еден или неколку од следниве елементи:

а) верата како верување; (вклучувајќи и неверување)

б) верата како идентитет;

в) верата како начин на живот.

6. „Верувањето”, во овој контекст, треба да се толкува во смисла дека истото ги опфаќа теистичките, нетеистичките и атеистичките верувања. Верувањата можат да имаат форма на убедување или вредности за божествената или крајната реалност или духовната судбина на човечкиот род. Така, барателите може да се сметаат за еретици, апостати, шизматици, пагани или суеверни, дури и од други следбеници на нивната верска традиција и да бидат прогонувани од таа причина.

7. „Идентитетот” е во помала мерка работа на теолошки верувања, отколку членството во заедница, која практикува или која е поврзана преку заеднички верувања, ритуали, традиции, етничка припадност, националност или потекло по раѓање. Барателот може да се идентификува со или да има чувство на припадност или да биде идентификуван од другите како припадник на одредена група или заедница. Во многу случаи, лицата, кои го извршуваат прогонувањето најверојатно ќе се насочат кон верските групи што се разликуваат од нивната, затоа што таквиот нивен верски идентитет, го сметаат како дел од заканата по нивниот личен идентитет или легитимитет.

8. За некои поединци, „верата” е суштински аспект на нивниот „начин на живот” и нивниот однос во целост или делумно кон светот. Нивната вера може да се

³ Клучен извор за согледувањата на државите била дефиницијата на терминот бегалец содржана во Уставот на Меѓународната организација за бегалци од 1946 година (МОБ). Таа се однесува и на лицата кои јасно и оправдано се спротивставуваат на враќање, поради страв од прогонување врз основа на “раса, вера, националност или политички уверувања.” (Петтиот основ, односно, припадноста на одредена социјална група, била одобрена подоцна, во текот на процесот на преговори за Конвенцијата од 1951 година.

⁴ Види, исто така, УНХЦР Прирачник за постапките и критериумите за определување на статусот на бегалец, 1979 година, Женева, повторно издание 1992 година (во натамошниот текст именуван како “Прирачник на УНХЦР”, став 71.

⁵ Комитет за човекови права, Општ коментар бр. 22, од фуснота 1 погоре, став 2.

манифестира преку различни активности, како што е носењето одреден вид облека или вршење на одредени верски ритуали, вклучувајќи и почитување на верските празници или барања во однос на исхраната. Таквите практики може да им се чинат тривијални на лицата, кои не се следбеници на таа вера, но, од друга страна, можат да претставуваат суштински елемент на верата на засегнатото лице.

9. Утврдувањето на искреноста на верувањето, идентитетот и/или одреден начин на живот, не мора да биде релевантно за секој поединечен случај.⁶ На пример, поединецот (или групата) не мора да се изјасни дека е припадник на одредена вера, или на одредено религиозно верување, или дека ги извршува религиозните ритуали, кога лицето што го врши прогонувањето му ја припишува таквата вероисповест, верување или верска пракса на поединецот или на групата. Како што се наведува подолу во ставот 31, барателот не мора да знае или да има било какво разбирање за верата, доколку е идентификуван од страна на останатите како припадник на таа група и како резултат, стравува од прогонување. Поединецот (или група) може да биде прогонуван врз основа на верата, дури и кога поединецот или останатите припадници на групата, цврсто негираат дека нивното верување, идентитет и/или начин на живот претставува одредена „вера“.

10. Слично, раѓањето во одредена религиозна заедница, или тесната поврзаност меѓу расата и/или етничката припадност од една страна и верата од друга, може да ја исклучи потребата од испитување на придржувањето на одредено лице кон одредена вера или *bona fide* тврдењето за припадност на таа заедница, доколку приврзаноста кон таквата вера му се припишува на поединецот.

Б. Оправдан страв од прогонување

а) Општо

11. Правото на слобода на верата ја вклучува и слободата на практикување на вероисповеста и верувањата, индивидуално или во заедница со други лица, јавно или приватно при богослужби, почитување, ритуали и поука.⁷ Единствените околности, во кои може да се ограничи оваа слобода се дефинирани во Членот 18(3) од Меѓународниот пакт, како што е наведено во ставовите 15-16 подолу.

12. Прогонувањето врз основа на верата може да биде од различни форми. Во зависност од конкретните околности во случајот, вклучувајќи ги и последиците врз засегнатото лице, примери за ова би можеле да бидат забраната за членство во одредена верска заедница, богослужба во заедница со други и тоа јавно или приватно, верска поука, или сериозни мерки на дискриминација против поединци, поради нивното практикување на одредена религија, или врз основа на нивната припадност или врз основа на тоа што се идентификуваат со одредена верска заедница или поединци, кои ја смениле верата.⁸ Подеднакво, во заедниците во кои постои доминантна вера, или каде има тесна поврзаност меѓу државата и верските институции, дискриминацијата врз основа на неприфаќањето на доминантната религија или непочитувањето на верските обичаи, во одредени случаи, може да се смета за прогонување.⁹ Прогонувањето може да биде меѓу-религиско (насочено

⁶ За натамошна анализа на прашањата на кредибилитет, погледни ги ставовите 28-33 подолу во текстот.

⁷ Види ја Универзалната декларација, Член 18 и Меѓународниот пакт, Член 18(1).

⁸ Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, став 72.

⁹ Во овој контекст, Членот 27 од Меѓународниот пакт гласи: "Во државите во кои постојат етнички, верски или јазични малцинства, на припадниците на ваквите малцинства нема да им се ускрати правото, во заедница со другите припадници на нивната група, да уживаат во нивната култура, да ја проповедаат и да ја практикуваат својата верац или да го корисат својот јазик."

против следбеници или заедници од различна вера), внатре-религиско (во рамките на една иста вера, но, меѓу различни секти, или против припадници на истата секта), или комбинација од двете.¹⁰ Барателот може да е припадник на верско малцинство или мнозинство. Барања засновани на верата, можат, исто така, да поднесуваат и сопружници од различна вероисповест.

13. Применувајќи го истиот стандард како и за останатите основи застапени во Конвенцијата, вероисповеста, идентитетот, или начинот на живот, може да се сметаат дека се од такво суштинско значење за човековиот идентитет, што поединците не треба да се присилени да го кријат, менуваат или да се откажат од истото, со цел, да одбегнат прогонување.¹¹ Навистина, не би се пружала заштита според Конвенцијата врз основа на вера, доколку постои услов, засегнатото лице да ја има обврската да презема чекори - разумни или поинакви - за да одбегне да ги навреди желбите на лицата, кои го вршат прогонувањето. Сведочењето и со збор и со дело, често е поврзано со постоење на верско убедување.

14. Секое барање заслужува разгледување на неговата основаност, врз основа на околностите во кои се наоѓа засегнатиот поединец. Релевантните области кои се разгледуваат, ги опфаќаат карактеристиките на лицето и личните искуства на барателот, неговите верски убедувања, идентитет и/или начин на живот и колку се истите важни за барателот, какво е влијанието на ограничувањата врз лицето, природата на неговата улога и активности во рамките на дадената вера, дали таквите активности биле или би можеле да бидат предмет на внимание на прогонителот и дали истите би можеле да резултираат во постапување, кое може да се смета за прогонување. Во овој контекст, оправданиот страв “не мора да се заснова врз лично искуство на барателот”. Она, што на пример им се случило на пријателите на барателот, на неговите роднини, или на другите членови на истата верска група, односно на други лица во слична состојба, “може да покаже дека неговото стравување, дека порано или подоцна, тој, исто така, ќе стане жртва на прогонување, е оправдано.”¹² Самата припадност на одредена верска заедница, вообичаено, не е доволна како аргумент за позитивно решавање на барањето за статус на бегалец. Како што се забележува во Прирачникот на УНХЦР, сепак, може да има посебни околности во кои припадноста е доволна, особено ако се земе предвид вкупната политичка и верска состојба во земјата на потекло, која може да биде индикатор за постоење на клима на вистинска несигурност за припадниците на засегнатата верска заедница.¹³

б) Рестрикции и ограничувања во уживањето на верските слободи

15. Членот 18(3) од Меѓународниот пакт, дозволува ограничувања на „слободата за манифестирање на верата или верувањата“, доколку таквите ограничувања „се предвидени со закон и се неопходни заради заштита на јавната безбедност, поредок, здравје, морал или основните права и слободи на другите лица.“ Како 10 Времен извештај на Специјалниот извештел за верска нетолеранција, “Спроведување на Декларацијата за елиминација на сите форми на нетолеранција и дискриминација врз основа на верата или верувањата”, UN doc A/53/279, од 24 август 1998 година, став 129.

11 Види, исто така, УНХЦР, “Упатства за меѓународна заштита: ‘Припадност на одредена социјална група’ во контекст на Членот 1A(2) од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и/или Протоколот кон истата од 1967 година, HCR/GIP/02/02, од 7 мај 2002 година, став 6. Слично, во случаите на внатрешно бегство или релокација, од барателот не треба да се очекува да ги потисне своите верски погледи, за да одбегне прогонување во областа на внатрешно бегство или релокација. Види УНХЦР “Упатства за меѓународна заштита: ‘Алтернатива за внатрешно бегство или релокација’ во контекст на Членот 1A(2) од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и/или Протоколот кон истата од 1967 година. CHR/GIP/03/04, од 23 јули 2003 година, ставови 19, 25.

12 Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, став 73.

13 Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, став 43.

што забележува Комитетот за човекови права: „Ограничувањата може да се применат само за целите за кои се пропишани и мора да се директно поврзани и пропорционални со конкретната потреба на која се засноваат. Ограничувањата не смеат да се користат за цели на дискриминација или да се применуваат на дискриминирачки начин.“¹⁴ Затоа, при оценката на легитимноста на ограничувањето во еден конкретен случај, потребно е внимателно да се анализира зошто и како истото е наметнато. Дозволените ограничувања би можеле да вклучуваат мерки за спречување на криминални активности (на пример, ритуални убиства) или штетни традиционални практики и/или ограничувања на верските обичаи, кои се штетни за најдобриот интерес на детето, оценето според стандардите на меѓународното право. Уште едно оправдано, дури и неопходно ограничување, би можела да биде евентуалната криминализација на говорот на омраза, вклучувајќи и кога тоа се прави во име на верата. Фактот, што ограничувањето на уживањето на верската слобода е поддржано од мнозинството население во земјата на потекло на барателот и/или е ограничено само на јавното изразување на верата, е ирелевантен.

16. При определувањето, дали ограничувањата се од таков обем што можат да претставуваат прогонување, носителите на одлуката мораат да ги земат предвид не само стандардите од меѓународното право за човековите права, вклучувајќи ги тука и законските ограничувања на уживањето верска слобода, туку мораат и да го оценат обемот на ограничувањата и сериозноста на евентуалната казна за нивно непочитување. Важноста или централната улога на верските обичаи во рамки на самата вера и/или за самиот поединец, е исто така релевантна. Носителите на одлуките треба внимателно да ги вршат таквите испитувања, земајќи го предвид фактот, дека она што може да се чини безначајно за лице еднадвор, може да биде од суштинска важност за верувањата на барателот. Во случај кога ограничените верски обичаи не се важни за поединецот, туку за самата вера, тогаш мала е веројатноста тоа да прерасне до ниво на прогонување доколку нема дополнителни фактори. Од друга страна, ограниченото практикување на верата, можеби не е од толкава важност за самата вера, но, може да биде од особена важност за поединецот и затоа, сепак, може да претставува прогонување, врз основа на неговите верски уверувања.

в) Дискриминација

17. Барањата за добивање статус на бегалец по основ на верата, се често поврзани и со дискриминација.¹⁵ Иако, дискриминацијата врз основа на верата е забранета според меѓународното право за човековите права, не сите практики на дискриминација се на потребното ниво, за да се признае статус на бегалец. За целите на анализата на барањето за азил, треба да се направи разлика меѓу дискриминација, која резултира само во поповолен третман и дискриминација која може да се изедначи со прогонување, затоа што земена индивидуално, но и во целина со сите останати фактори, таа сериозно го ограничува барателот во уживањето на основните човекови права. Примерите за дискриминација која претставува прогонување вклучуваат, меѓутоа не се ограничени само на овие, дискриминација со последици кои создаваат штетни предрасуди во однос на засегнатото лице, како што се сериозните ограничувања на правото да се заработуваат средства за живот, или на правото на пристап кон вообичаено достапните образовни институции и/или здравствени услуги. Ова, исто така, може да настане кога наметнатите економски мерки го „уништуваат економското постоење“ на одредена верска група.¹⁶

¹⁴ Види Општ коментар бр. 22 на Комитетот за човекови права, од фуснота 1 погоре, став 8.

¹⁵ Види општо, Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, став 54-55.

¹⁶ Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, ставови 54 и 63.

18. Постојењето на дискриминирачки закони вообичаено само по себе не би претставувало прогонување, иако тие можат да бидат важен, па дури и индикативен фактор, кој затоа мора да се земе предвид. Оценката на спроведувањето на таквите закони и нивниот ефект, во секој случај, е од суштинска важност за да се утврди прогонување. Слично, постоењето на закони за верска слобода, не значи само по себе дека поединците се заштитени. Во многу случаи, таквите закони може и да не се спроведуваат во практиката или пак обичаите или традицијата, на пример, да имаат примат над самиот закон.

19. Дискриминацијата, исто така, може да ја има формата на ограничувања на верските убедувања или обичаи. Ограничувањата, на пример, понекогаш вклучуваат и казни за преминување во друга вера (апостаза) или за прозелити или нови следбеници на одредена вера или за славење на верски празници, карактеристични за засегнатата вероисповест. Задолжителната регистрација на верските групи и наметнувањето на посебна регулатива со која се ограничува користењето на верската слобода и убедувања, можат исто така да имаат дискриминирачка цел и исход. Таквите активности се легитимни, само доколку се “предвидени со закон, објективни, разумни и транспарентни и следствено, ако немаат за цел или не резултираат во дискриминација.”¹⁷

г) Присилно преоѓање во друга вера

20. Присилното преоѓање во друга вера е сериозно прекршување на основното човеково право на слобода на мисла, свест и вероисповест и често ја задоволува објективната компонента на прогонувањето. Барателот, сепак, треба да покаже субјективно стравување дека преоѓањето во друга вероисповест би имало ефект на прогон врз него. Обично, ова би било исполнето, доколку лицето има убедување или вера, или има јасен идентитет или начин на живот кој може да се поврзе со поинаква вероисповест, или доколку направил избор да се оддели од верската деноминација или заедница. Кога барателот нема некое особено верско убедување (вклучувајќи го тука и атеизмот), ниту пак јасно се идентификува со одредена вероисповест или верска заедница, пред преоѓањето или заканата за преоѓање во друга вероисповест, неопходно е да се оцени влијанието на таквото преоѓање во друга религија врз самото лице (на пример, може да претставува акт, без взаемно поврзани ефекти).

д) Присилно придржување кон или следење на верските обичаи

21. Присилното придржување кон верските обичаи може, на пример, да има форма на задолжително верско образование, кое не е компатибилно со верското убедување, идентитет или начин на живот на детето или родителите на детето.¹⁸ Тоа може, исто така, да повлече обврска за посета на верски церемонии или за давање заклетва пред одреден верски симбол. При определувањето дали таквото присилно придржување кон верските обичаи претставува прогонување, треба да се разгледаат политиката или дејствијата кон кои се бара од поединецот да се придржува, степенот до кој истите се спротивни на верувањето, идентитетот и начинот на живот на лицето и казната за непридржување. Таквото присилно придржување кон верските обичаи би можело да се смета за прогонување доколку прерасне во неподносливо мешање во личното верско убедување, идентитет или начин на живот на лицето и/или доколку непридржувањето би резултирало во непропорционална казна.

¹⁷ Специјален известител за слободата на верата или верувањето, Времен извештај приложен кон Белешката на Генералниот секретар, “Елиминација на сите форми на верска нетолеранција, UN doc./A/58/296, од 19 август 2003 година, ставови 134-35.

¹⁸ Ова веројатно може да ги попречи обидите на државите за почитување на слободата на родителите или законските старатели да обезбедат верско и морално образование за нивните деца, во согласност со нивното лично уверување според Членот 18(4) од Меѓународниот пакт.

22. Присилното придржување, исто така, може да вклучува наметнување на одреден кривично-правен или граѓанско-правен законик, кој наводно се заснова врз верска доктрина, на која оние, кои не се верници, би можеле да се спротивстават. Кога таквите кодекси содржат дискриминирачки материјални или процесни заштитни мерки и особено кога предвидуваат различни нивоа на казни за следбениците и за не-следбениците, тоа може да се смета за прогонување. Кога законот предвидува непропорционална казна за прекршување на законот (на пример, затворска казна за богохулење или практикување на алтернативна вера, или смртна казна за неверство), без оглед на тоа дали се работи за следбеници од иста вероисповест, тоа би претставувало прогонување. Ваквите случаи се почести, кога има ограничена или воопшто нема поделба меѓу државата и религијата.

23. Еден конкретен верски законик може да има ефект на прогонување, не само кога се спроведува за не-следбениците, туку и кога се применува за дисиденти во рамките на истата вероисповест или за припадници на истата вера. Спроведувањето на законите против богохулење, на пример, може често да се користи за да се запре дебатата меѓу верници од иста вероисповест и би можело да претставува прогонување на верска и/или политичка основа, дури и кога се спроведува против припадници на иста вероисповест.

В. Посебни согледувања

а) Род

24. Особено треба да се внимава на влијанието на родот, врз барањата за статус на бегалец поради прогонување по основ на вера, затоа што и мажите и жените може да стравуваат или да страдаат од прогонување поради својата вера на различен начин. Барањето за носење одреден вид облека, ограничувањето на движењето, штетните традиционални обичаи, или нееднаквиот или дискриминаторски третман, вклучувајќи го и изложувањето на дискриминирачки закони и/или казни - сето ова може да биде релевантно во овој контекст.¹⁹ Во некои земји, младите девојки во име на верата се заветуваат да исполнуваат традиционално ропски должности или да даваат сексуални услуги за свештените лица или за други мажи. Тие, исто така, може да се приморани да стапат во брак на малолетна возраст, да се казнуваат заради повреда на честа во името на верата, или да бидат предмет на присилно генитално осакатување заради верски причини. Други пак се нудат на божествата и потоа нив ги купуваат лица, кои веруваат дека така ќе им бидат исполнети одредени желби. Жените сеуште се идентификуваат како вештерки во одредени заедници и се гонат живи или се каменуваат.²⁰ Ваквите практики, во културен контекст, можат и да бидат осудувани во заедницата на потекло на барателот, но, истите сепак претставуваат прогонување. Покрај тоа, поединците може да бидат прогонувани

¹⁹ За повеќе информации, види УНХЦР "Упатства за меѓународна заштита: Прогонување засновано на родовата припадност, во контекст на Членот 1А(2) од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и/или Протоколот кон истата од 1967 година, HCR/GIP/02/01, од 7 мај 2002 година, особено ставовите 25-26.
²⁰ За опис на овие практики, види "Интеграција на човековите права на жените и насилството врз жените од родова гледна точка, Извештај на Специјалниот известител за насилство врз жените, неговите причини и последици, г-ѓа Radhika Coomaraswamy, поднесен во согласност со Резолуцијата 2001/49 на Комисијата за човекови права, Културни практики во семејството, кои се насилни кон жените, E/CN.4/2002/83, од 31 јануари 2002 година, достапен на [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/0/42E719FAE543562C1256BA7004E963/\\$File/G0210428.dpc?OpenElement](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/0/42E719FAE543562C1256BA7004E963/$File/G0210428.dpc?OpenElement); Граѓански и политички права и особено: Верска нетолеранција", Извештај доставен од страна на М. Абделфатах Амор, Специјален известувач, согласно Резолуцијата 2001/42 на Комитетот за човекови права, Додаток: Студија за верската слобода и убедување и положбата на жената во однос на религијата и традициите" E/CN.4/2002/73/Add.2, 5 април 2002 година, достапен (само на француски јазик) на <http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/2848af408d01ec0ac256609004e770b/9fa99a4d3f9eade5c1256b9e00510d71?OpenDocument&Hughlight+2,E%2FCN.4%2F2002%2F73%2FAdd.2>.

поради нивниот брак или однос со лице од различна вероисповест. Кога, поради родот на барателот, државните чинители не сакаат или не можат да го заштитат барателот од такво постапување, тоа не треба да се свати како приватен конфликт, туку треба да се смета за валидна основа за стекнување статус на бегалец.

б) Приговор на совеста

25. Одреден број на вери, или секти во рамки на одредени вери, апстинираат од служење воен рок како суштинска доктрина и значаен број на баратели на азил поради прогонување на верска основа, бараат заштита со оглед на тоа што одбиле да служат воен рок. Во земјите каде служењето воен рок е задолжително, неисполнувањето на оваа должност честопати е казниво со закон. Натаму, без оглед дали служењето воен рок е задолжително или не, дезертирањето секогаш претставува кривично дело.²¹

26. Кога служењето воен рок е задолжително, статусот на бегалец може да се определи, доколку одбивањето служење војска се заснова на вистински политички, верски или морални убедувања, или валидни причини на свеста.²² Таквите барања ја посочуваат разликата меѓу прогонувањето и гонењето. Гонењето и казнувањето согласно закон кој има општа примена, генерално не се смета дека претставува прогонување²³, иако постојат одредени исклучоци. Во случаите на приговор на совеста, законот, кој наводно е со општа примена, во зависност од околностите, сепак, може да има ефект на прогонување, кога, на пример, влијае на поинаков начин врз одредени групи, или кога се применува или спроведува на дискриминаторски начин, кога самата казна е преголема или непропорционално строга, или кога служењето воен рок не може разумно да се очекува од лицето, поради неговите вистински уверувања или верски убедувања. Кога се применуваат алтернативи на служењето воен рок, како што е општо корисната работа, тогаш вообичаено тоа не може да се искористи како основа за барање. Следствено, некои форми на општо корисна работа може да се толку тешки, што претставуваат форма на казна, или пак општо корисната работа може да бара извршување на активности, кои се јасно спротивни на верските убедувања на барателот. Покрај тоа, барателот може да има основано барање за статус на бегалец, кога одбивањето на служење воен рок не е придружено со строги казни, меѓутоа лицето има оправдан страв од сериозно малтретирање, дискриминација или насилство од други лица (на пример, војниците, локалните власти или соседи), поради одбивањето да служи воен рок.

III. ПРОЦЕДУРАЛНИ ПРАШАЊА

а) Општо

27. Следниве се неколку општи аспекти, кои се особено релевантни при разгледувањето на барања за статус на бегалец поради прогонување врз основа на вера:

- а) Верските обичаи, традиции или верувања можат да бидат сложени и да се разликуваат од една гранка или секта на одредена вера до друга, или од една до друга земја или регион. Затоа, потребни се сигурни, точни, актуелни и специфични информации за земјата на потекло како и информации за конкретниот огранок или секта.

²¹ Види општо Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, ставови 167-74.

²² Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, став 170.

²³ Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, ставови 55-60.

- b) Определувањето статус на бегалец поради прогонување на верска основа, може да биде помогнато од независни експерти со *специјализирани* знаења за земјата, регионот и контекстот на одредено барање и/или од употребата на сведоштва од други следбеници на истата вера во поддршка на барањето.
- v) Носителите на одлуките треба да бидат објективни и да не носат заклучоци само врз основа на нивното искуство, дури и кога се припадници на истата вероисповест како и барателот. Треба да се одбегнуваат општите претпоставки за одредена вера или нејзините следбеници.
- g) При оценувањето на барањата за статус на бегалец поради прогонување на верска основа, носителите на одлуките треба да го земат предвид соодносот меѓу верата и родот, расата, етничката припадност, културните норми, идентитетот, начинот на живот и другите фактори.
- d) Во изборот на лица, кои ги спроведуваат разговорите и на толкувачите, треба да се има сензибилитет за било какви културни, верски или родови аспекти, кои би можеле да ја попречат отворената комуникација.²⁴
- f) Лицата кои го спроведуваат интервјуто, исто така, треба да се свесни за потенцијалот за непријателски предрасуди кон барателот од страна на толкувачот, кој се должи или на тоа што се од иста вероисповест или затоа што не се од иста вероисповест, или на потенцијалното стравување од истото од страна на барателот, што може да има негативно влијание врз неговото сведочење. Како и за сите останати барања за статус на бегалец, може да биде од суштинска важност толкувачите добро да ја владеат релевантната терминологија.

б) Кредибилитет

28. Кредибилитетот е централно прашање кај барањата за статус на бегалец поради прогонување врз верска основа. Од една страна, на носителите на одлуките, често може да им биде од помош во текот на истражувањето и подготовките да направат листа на конкретни прашања, кои треба да се опфатат во текот на разговорот, а од друга страна, подробното разгледување или испитување на начелата и познавањето на вероисповеста на барателот, не мора да се секогаш неопходни или од помош. Во секој случај, при испитувањето на познавањата треба да се земат предвид индивидуалните околности на лицето, особено со оглед на тоа, што познавањето на верата може значително да се разликува во зависност од социјалното, економско или и образовно потекло и/или неговата возраст или пол.

29. Искуството покажува дека е корисно да се користи наративна форма на испрашување, вклучувајќи и отворени прашања, кои на барателот ќе му овозможат да го објасни значењето на верата лично за него, обичаите кои ги исполнува (или кои одбегнува да ги почитува поради страв од прогонување) или било кои други фактори, релевантни за причините на неговото стравување од прогон. Можат да се извлечат информации за верското искуство на поединецот, доколку од истиот се побара во детали да опише како пристапил кон верата, местото и начинот на богослужење, или ритуалите кои ги спроведува, значењето на верата за самото лице, или вредностите кои лицето смета дека верата ги поддржува. На пример, лицето можеби не е во состојба да ги наведе Десетте заповести или да ги именува Дванаесетте имиња, но, можеби е во состојба да се произнесе со разбирање за основната доктрина на верата

²⁴ Види, исто така, УНХЦР "Упатства за прогонување засновано на родовата припадност", од фуснота 19 погоре.

во општа смисла. Барањето информации во врска со верскиот идентитет на лицето или начинот на живот, често е посоодветно и покорисно, па дури и неопходно. Исто така, треба да се забележи дека деталното познавање на барателот на неговата вера, не мора да укажува на искреност во верувањето.

30. Како што е наведено во ставот 9 погоре, лицата може да се прогонуваат врз основа на вероисповеста дури и кога имаат мали или воопшто никакви познавања за доктрината или обичаите. Немањето познавања може да се објасни со натамошно испитување на конкретните обичаи на таа вера, во дадената област или со разбирањето на субјективните и лични аспекти во случајот на барателот. На пример, нивото на репресија против одредена верска група во едно општество, може во голема мерка да ја ограничи можноста на лицето да ја изучува или да ја практикува својата вера. Дури и кога лицето може да добива верско образование во репресивна средина, тоа можеби не го прават квалификувани водачи. Често на жените не им се овозможува пристап до верското образование. Поединци во географски оддалечените заедници може да станат следбеници на одредена вероисповест и да се сочат со прогонување како резултат на тоа, а сепак да имаат мали познавања за нејзините формални обичаи. Со тек на време, заедниците можат да усвојат одредени религиозни практики или верувања, кои ги задоволуваат нивните сопствени потреби, или да ги комбинираат со нивните потрадиционални обичаи и верувања, особено кога верата се воведува во заедница со цврста и долго етаблирана традиција. На пример, барателот можеби не е во состојба да направи разлика меѓу оние обичаи кои се христијански и оние кои се дел од анимизмот.

31. Познавање кое е помалку формално може да се бара од лице, кое станало припадник на одредена вероисповест со раѓање и кое не ги практикувало нејзините обичаи. Не се бара познавање кога одредено верско убедување или придржување кон верата му се припишува на барателот.

32. Сепак, поголеми знаења може да се очекуваат од лицата, кои тврдат дека се верски водачи или кои имаат значителна верска наобразба. Таквото учење или обука не е неопходно целосно да биде во согласност со објективно проверените стандарди, бидејќи истите може да се разликуваат од регион до регион и од земја до земја, но, одредени појаснувања за нивната улога и значењето на одредени обичаи или ритуали за самата вероисповест, во овој контекст би биле релевантни. Дури и барателите со високо образование или верско образование може да немаат познавања за учењето или обичаите кои се од посложена, формална и не толку јасна природа.

33. Може да се потребни последователни и дополнителни интервјуа, кога одредени изјави и тврдења на барателот се некомпатибилни со претходните изјави или со општото разбирање на верските обичаи од страна на другите членови на таа вера, во засегнатата област или регион. На барателите мора да им се даде можност, да објаснат било какви неусогласености или разлики во нивниот исказ.

в) Преоѓање во друга вероисповест по заминувањето

34. Кога лицето ќе прејде во друга вероисповест по заминувањето од земјата на потекло, истото може да има ефект на создавање на *sur place* барање, односно барање на лице место.²⁵ Во такви ситуации, особено се јавува загриженост во однос на кредибилитетот и затоа е потребно детално и строго разгледување на 25 Таквите барања можат да се јават доколку барателот стапи во брак со лице од друга вера во земјата на азил или ги образува своите деца во духот на таа друга вера, а земјата на потекло истото го користи како основа за прогонување.

околностите и веродостојноста на премиот во друга религија. Прашањата, кои носителот на одлука ќе треба да ги оцени, ја вклучуваат природата и врската меѓу било какви верски убедувања кои лицето ги имало во земјата на потекло и оние што лицето ги има сега, било какво незадоволство од верата на која ѝ припаѓал во земјата на потекло, на пример, заради ставот на таа вера кон родовите прашања или сексуалната ориентација, како барателот се запознал со новата вероисповест во земјата на азил, неговото искуство со таа вера, неговата ментална состојба и постоењето на докази во поддршка на вклученоста и припадноста кон новата вера.

35. Конкретните околности во земјата на азил, а и поединечните случаи можат да оправдаат дополнително испитување на одредени барања. Кога на пример, се спроведуваат систематски и организирани преоѓања во нова религија од страна на локаните верски групи во земјата на азил, со цел, да се оценат опциите за повторно населување, и/или кога “подучувањето” или “менторството” на барателите е вообичаена работа, испитувањето на познавањата е од мала корист. Наместо тоа, лицето кое го спроведува разговорот треба да поставува отворени прашања и да се обиде да извлече информации за мотивите на преоѓањето во нова вероисповест и какво е влијанието на истото врз животот на барателот. Сепак, останува критериумот дали лицето чувствува оправдан страв од прогонување врз основи наведени во Конвенцијата, доколку биде вратено. Затоа, треба да се води сметка за тоа, дали за преоѓањето во новата вера ќе дознаат властите во земјата на потекло на барателот и кој е најверојатниот став, кој ќе го заземат властите во однос на ваквото преоѓање.²⁶ Потребни се подробни информации за земјата на потекло, за да се утврди дали стравот од прогонување е објективно оправдан.

36. Таканаречените активности на “самоуслужување” не создаваат оправдан страв од прогонување врз некоја од основите наведени во Конвенцијата во земјата на потекло на барателот, доколку опортунистичката природа на таквите активности е очигледна за сите, вклучувајќи ги и тамошните власти и нема да следат сериозни негативни последици, доколку лицето се врати. Сепак, без разлика на околностите, мора да се разгледаат последиците од враќањето во земјата на потекло и потенцијалната штета, која може да го оправда статусот на бегалец или комплементарна форма на заштита. Во случаи кога барањето е од самоуслужен карактер, меѓутоа, барателот сепак има оправдан страв од прогонување при враќањето, сепак е потребна меѓународна заштита. Кога опортунистичката природа на постапката е очигледна, сепак, истото може да има голема тежина во утврдување на рамнотежата при разгледувањето на потенцијалните трајни решенија, кои можат да се на располагање во такви случаи, како на пример, во однос на видот на статусот на престој.

²⁶ Види Прирачник на УНХЦР, од фуснота 4 погоре, став 96.

УПАТСТВА ЗА МЕЃУНАРОДНА ЗАШТИТА БР.7:

Примена на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година, во врска со статусот на бегалците во случај на жртвите на трговија и лицата за кои постои ризик да станат жртви на трговија со луѓе

УНХЦР ги издава овие Упатства во согласност со својот мандат, пропишан во Статутот на Канцеларијата на Високиот комесар на Обединетите Нации за бегалци од 1950 година и во врска со Членот 35 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и нејзиниот Протокол од 1967 година. Овие Упатства претставуваат дополнување на Прирачникот на УНХЦР за постапките и критериумите за определување на статус на бегалец во согласност со Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Протоколот од 1967 година (1979, повторно издание, Женева, јануари 1992 година). Дополнително, Упатствата треба да се читаат заедно со Упатствата на УНХЦР за меѓународна заштита од прогонување засновано на родовата припадност, а во контекст на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година, во врска со Статусот на бегалците (HCR/GIP/02/01) и „припадноста на одредена социјална група“, во контекст на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година, во врска со Статусот на бегалците (HCR/GIP/02/02) усвоени на 7 мај 2002 година.

Овие упатства се наменети да обезбедат правни толкувања, кои би им биле од корист на владите, практичарите од правната сфера, носителите на одлуки и судството, како и за персоналот на УНХЦР, кој врши определување на статус на бегалец на терен.

I. ВОВЕД

1. Трговијата со луѓе, чија основна цел, е да се оствари добивка преку експлоатација на човечките суштества, е забранета со меѓународното право и криминализирана во националните законодавства на сè поголем број држави. Иако, различниот вид на акти, кои можат да се подведат под дефиницијата за трговија со луѓе, се разликуваат од едно до друго национално законодавство, државите ја имаат одговорноста да се борат против трговијата со луѓе и да ги заштитат и помогнат жртвите на трговија со луѓе.

2. Прашањето на трговијата со луѓе привлекува големо внимание во последниве години, но, тоа сепак не е некоја нова појава. Бројни правни инструменти, од почетокот на деветнаесеттиот век, па сè до денес, се обидуваат да ги разрешат различните форми и појави на трговијата со луѓе.¹ Овие инструментни и понатаму се во сила и се релевантни за современото разбирање на трговијата со луѓе и најдобрите начини за борба против неа. Протоколот од 2000 година, за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, а особено со жени и деца (понатаму во текстот именуван како "Протокол за трговија со луѓе")², со кој се надополнува Конвенцијата на Обединетите Нации од 2000 година, против транснационалниот организиран криминал (понатаму во текстот именувана како "Конвенција против транснационален криминал")³ ја дава меѓународната дефиниција за трговијата со луѓе. Ова претставува клучен чекор напред, во напорите за борба против трговијата со луѓе и во обезбедување на целосно почитување на правата, на оние поединци, кои трпат поради трговијата со луѓе.

3. Трговијата со луѓе, во контекст на трговијата со сексуални услуги, е многу добро документирана и во основа има негативно влијание врз жените и децата, кои се присилени да се вклучат во проституција и други форми на сексуална експлоатација.⁴ Сепак, трговијата со луѓе не е ограничена само на трговијата за потребите на сексуалната индустрија, или само на жените. Таа исто така вклучува, на минимално ниво, присилна работа или давање други услуги, ропство или постапки слични на ропството, слугување или отстранување на органи.⁵ Во зависност од ситуацијата, трговијата со луѓе може да вклучува и кривични дела против човештвото и во случај на вооружен конфликт, воени злосторства.⁶ Заедничката карактеристика за сите форми на трговија со луѓе, е дека жртвите се третираат како роба, која е во „сопственост“ на трговците, со минимална почит за нивните човекови права и дигнитет.

¹ Се проценува дека помеѓу 1815 и 1957 година, усвоени се околу 300 меѓународни спогодби за сузбивање на ропството во најразлични форми, вклучувајќи ја на пример и Меѓународната конвенција од 1910 година, за сузбивање на трговијата со бело робје, потоа Декларацијата од 1915 година во врска со општата забрана за трговија со робови, Конвенцијата за ропство од 1926 година, Конвенцијата од 1949 година, за сузбивање на трговијата со луѓе и експлоатацијата на проституирањето на другите, како и Дополнителната конвенција од 1956 година, за укинување на ропството, организациските и трговијата со робје и практиките слични на робувањето.

² Стапи во сила на 25 декември 2003 година.

³ Стапи во сила на 29 септември 2003 година.

⁴ Имајќи ја предвид доминантната застапеност на жените и девојчињата меѓу жртвите од трговијата со луѓе, полот е релевантен фактор, при проценката на нивните барања за добивање статус на бегалец. Дополнително, погледнете го документот на УНХЦР насловен како "Упатства за меѓународна заштита: Прогонување засновано на родовата припадност, во контекст на Членот 1A(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година, во врска со статусот на бегалците" (понатаму во текстот именуваани како "Упатства на УНХЦР за прогонувањето засновано на родовата припадност"), HCR/GIP/02/01, од 7 мај 2002 година, став 2.

⁵ Види го Членот 3(a) од Протоколот за трговија со луѓе, цитиран во ставот 8 во продолжение.

⁶ Види ги на пример Членовите 7(1)(c), 7(1)(g), 7(2)(c) и 8(2)(xxii) од Статутот на Меѓународниот кривичен суд од 1998 година, A/CONF.183/9, кој конкретно говори за "заробување", "сексуално ропство" и "присилна проституција", како кривични дела против човештвото и воени злосторства.

4. Од одреден аспект, трговијата со луѓе наликува на кријумчарењето мигранти, што е предмет на еден друг Протокол, кон Конвенцијата против транснационален криминал.⁷ Како и во случајот на трговијата со луѓе, кријумчарењето мигранти често се одвива во опасни и/или деградирачки услови, каде доаѓа до злоупотреба на човековите права. Сепак, во основа се работи за доброволен акт, кој вклучува исплата на одредена надокнада за кријумчарите, во размена за конкретна услуга. Односот помеѓу мигрантите и кријумчарите, вообичаено завршува или со пристигнување на мигрантот на крајната дестинација, или со напуштање на поединецот во текот на патувањето. Жртвите на трговија со луѓе, се разликуваат од мигрантите, кои биле предмет на кријумчарење, поради долгорочната природа на експлоатацијата на која се изложени, која вклучува сериозно и продолжително кршење на нивните човекови права, од страна на нивните трговци. Како и да е, организираниите групи за кријумчарење и трговија со луѓе, се често блиску поврзани, каде и двете се обидуваат да ја искористат ранливоста и чувствителноста на луѓето, кои бараат меѓународна заштита или пристап до пазарот на работна сила во странство. Некарактеристичните мигранти, кои се потпираат на услугите од кријумчарите, со кои тие самоволно постигнале договор, исто така, можат да завршат како жртви на трговијата со луѓе, доколку побараните првични услуги се претворат во одредено сценарио на трговија со луѓе, полно со злоупотреба и експлоатација.

5. Вклученоста на УНХЦР во сферата на прашањето на трговијата со луѓе, се одвива во две насоки. Како прво, Канцеларијата има одговорност да обезбеди, бегалците, барателите на азил, внатрешно раселените лица (ВРЛ), лицата без државјанство и другите загрозени лица, да не станат жртви на трговијата со луѓе. Второ, Канцеларијата има одговорност да обезбеди, поединците кои биле тргувани и кои се плашат дека ќе бидат предмет на прогонување по нивното враќање во земјата на потекло, или лицата кои се плашат дека ќе станат жртви на трговијата со луѓе, чие барање за меѓународна заштита потпаѓа во рамки на дефиницијата за бегалци, содржана во Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година, во врска со статусот на бегалците (понатаму во текстот именувана како „Конвенција од 1951 година“), да бидат признати како бегалци и на истите да им се обезбеди соодветна меѓународна заштита.

6. Сите жртви или потенцијални жртви на трговијата со луѓе, не потпаѓаат во рамки на опфатот на дефиницијата за бегалци. За да едно лице биде признато како бегалец, мора да бидат задоволени сите елементи од дефиницијата за бегалци. Целта на овие Упатства, е да обезбедат насоки во однос на примената на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година, за потребите на жртвите или потенцијалните жртви на трговија со луѓе. Тие ги опфаќаат и прашањата во врска со жртвите од трговија со луѓе, кои произлегуваат во контекст на Конвенцијата од 1954 година, во врска со статусот на лицата без државјанство и Конвенцијата од 1961 година, за намалување на бездржавјанството. Заштитата на жртвите, или потенцијалните жртви на трговија со луѓе, како што е дефинирана во овие Упатства, претставува дополнување и се разликува од заштитата за која се говори во Делот II од Протоколот за трговија со луѓе.⁸

⁷ Протокол од 2000 година против кријумчарењето мигранти по копнен пат, море и воздух (кој стапи во сила на 28 јануари 2004 година).

⁸ Делот II од Протоколот за трговија со луѓе, се однесува на заштитата на жртвите на трговија со луѓе. Опфаќа области, како што се обезбедувањето заштита на приватноста и идентитетот на жртвите; обезбедувањето информации за потребите на жртвите, во однос на релевантните судски и административни постапки, како и соодветна помош, која им е потребна за да можат да ги презентираат своите мислења и грижи во текот на соодветните фази од кривичните постапки против сторителите; обезбедување поддршка на жртвите за нивно физичко, психолошко и социјално заздравување; дозвола за жртвите, привремено или трајно, да останат на конкретната територија; враќање на жртвите во нивните земји, притоа водејќи сметка за нивната безбедност; како и други мерки.

II. АНАЛИЗА НА МАТЕРИЈАЛНИТЕ ОДРЕДБИ

а) Прашања поврзани со дефиницијата

7. Основната функција на Конвенцијата против транснационалниот криминал и нејзините дополнителни протоколи, против трговијата со луѓе и кријумчарењето, е контролата на криминалот. Тие се обидуваат да ги дефинираат криминалните активности и да им дадат упатства на државите, за најдобриот начин на борба против нив. Притоа, тие нудат корисна помош и насоки, во однос на одредени аспекти на заштитата на жртвите и затоа претставуваат корисна почетна точка, за било каква анализа на потребите од меѓународна заштита, кои произлегуваат како резултат на трговијата со луѓе.

8. Во Членот 3 од Протоколот за трговија со луѓе е наведено следново:

„За целите на овој Протокол:

(а) Под поимот „трговија со луѓе“ ќе се подразбира регрутирањето, транспортирањето, трансферот, засолнувањето или приемот на лица, по пат на закани или употреба на сила, или други форми на принуда, грабнување, измама, обмана, злоупотреба на моќ или положба на ранливост, или давање или примање на парична надокнада или друга корист, за да се обезбеди согласност на едно лице, преку контрола на некое друго лице, за потребите на експлоатација. Во најмала рака, експлоатацијата вклучува, експлоатација на проституирањето на други лица или други форми на сексуална експлоатација, присилна работа или услуги, ропство или други активности, кои можат да се подведат под ропство, слугување или отстранување органи;

(б) Согласноста на жртвата на трговија со луѓе, во однос на предвидената експлоатација, како што е опишано во подточката (а) од овој член, ќе се смета за ирелевантна, во сите оние случаи, каде што биле употребени средствата и начините опишани во подточката (а);

(в) Регрутирањето, транспортирањето, трансферот, засолнувањето или прифаќањето на дете, за целите на експлоатација, ќе се смета како „трговија со луѓе“, дури и во оние случаи, кога тоа не вклучува било кое од средствата и начините, споменати во подточката (а) од овој член;

(г) Под поимот „дете“, се подразбира било кое лице на возраст под 18 години.“

9. Протоколот за трговија со луѓе, токму поради тоа, ја дефинира трговијата со луѓе преку три основни и меѓусебно поврзани групи на елементи:

Акт: регрутација, транспорт, трансфер, засолнување или прифаќање на лица;

Средства: со закана или употреба на сила, или други форми на принуда, грабнување, измама, обмана, злоупотреба на моќ, злоупотреба на позиција на ранливост, или пак преку давање или примање на парична надокнада или друга корист, за да се обезбеди согласност на едно лице, преку контрола на некое друго лице;

Цел: експлоатација на жртвата, вклучувајќи, во најмала рака, експлоатација на проституирањето на други лица или други форми на сексуална експлоатација, присилна работа или услуги, ропство или други активности, кои можат да се подведат под ропство, слугување или отстранување органи.⁹

⁹ За потребите на овие Упатства, се користи дефиницијата од Протоколот за трговија со луѓе, затоа што таа го претставува сегашниот меѓународен консензус, во однос на значењето на трговијата со луѓе. Со цел, во целост да се разбере правното значење на термините, кои се употребени во дефиницијата од Протоколот, сепак, потребно е дополнително да се консултираат и други правни инструменти, на пример, одреден број од Конвенциите на Меѓународната организација за труд, вклучувајќи ја и Конвенцијата број 29 од 1930

10. Важен аспект на оваа дефиниција е разбирањето на трговијата со луѓе како процес, кој се состои од одреден број меѓусебно поврзани активности, а не се работи за еден единствен акт, во одреден временски момент. Откако ќе се обезбеди првичната контрола врз нив, жртвите обично се носат на место каде постои пазар за нивните услуги, каде често, тие не ги поседуваат потребните јазични способности и други основни познавања, кои би им овозможиле да побараат помош. Иако ваквите активности можат да се одвиваат во рамки на границите на една земја,¹⁰ тие можат да се одвиваат и преку границите на повеќе земји, каде регрутирањето се случува во една земја, а актот на прифаќање на жртвата и нејзината експлоатација, се одвива во друга. Без разлика дали се преминуваат меѓународните граници или не, намерата за експлоатација на поединецот, е она што е карактеристично за целокупниот процес.

11. Членот 3 од Протоколот за трговија со луѓе наведува дека во сите случаи, кога се употребени средствата споменати во дефиницијата, согласноста на жртвата е однос на извршената експлоатација, е ирелевантна.¹¹ Во случаите кога жртвата е дете,¹² прашањето на согласноста е уште помалку релевантно, затоа што секоја регрутација, транспорт, трансфер, засолнување или прифаќање на децата, за целите на експлоатација, претставува форма на трговија со луѓе, без разлика на употребените средства и методи.

12. Некои жртви или потенцијални жртви на трговија со луѓе, можат да се подведат под дефиницијата за бегалец, содржана во Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и затоа, како бегалци, можат да имаат право на меѓународна заштита. Таквата можност е подеднакво присутна и во заштитната одредба, содржана во Членот 14 од Протоколот за трговија со луѓе, каде се наведува следново:

„1. Овој Протокол, на ниту еден начин, не влијае врз правата, обврските и одговорноста на државите и поединците, предвидени во согласност со меѓународното право, вклучувајќи и го и меѓународното хуманитарно право и меѓународното право за човековите права, а особено, онаму каде тоа е применливо со Конвенцијата од 1951 година и Протоколот од 1967 година, во врска со статусот на бегалците и предвиденото начело за *невраќање*, содржано во истите.¹³

година, за присилна или задолжителна работа, Конвенцијата број 105 од 1957 година, за укинување на присилната работа, Конвенцијата број 143 од 1975 година, за работниците мигранти (дополнителни одредби) и Конвенцијата број 182 од 1999 година, за најлошите форми на детски труд. За овие се говори во првиот извештај на Специјалниот известувач за трговија со луѓе, а особено со жените и децата, Г-ѓа Сигма Худа, E/CN.4/2005/71, од 22 декември 2004 година, став 22. Нејзиниот втор извештај под наслов "Интеграција на човековите права на жените и родова перспектива", E/CN.4/2006/62, од 20 февруари 2006 година, го разгледува ова прашање во повеќе детали, во ставовите 31-45. Специјалниот известувач беше назначен во 2004 година, во согласност со новиот мандат, воспоставен во текот на 60-та Седница на Комисијата за човекови права (Резолуција 2004/110).

10 Конвенцијата на Советот на Европа за активностите против трговијата со луѓе, која е отворена за потпишување од мај 2005 година, директно се бави со прашањето на трговија со луѓе, во рамки на националните граници.

11 Член 3(б) од Протоколот за трговија со луѓе. Исто така, погледнете го и вториот извештај на Специјалниот известувач за трговија со луѓе, цитиран погоре во фуснота 9, ставови 37-43, во однос на "ирелевантноста на согласноста".

12 Членот 3(с) од Протоколот за трговија со луѓе ја следи Конвенцијата од 1989 година, за правата на децата, притоа дефинирајќи го детето, како "било кое лице под осумнаесет годишна возраст".

13 Агендата за заштита, A/AC.96/965/Add.1, од 2002 година, Цел 2, Намера 2, бара од државите да обезбедат постоење на системи за азил, отворени за прифаќање на барања од индивидуални жртви на трговијата со луѓе. Ваквото толкување на заштитната одредба на Членот 14, со која на државите им се наметнува обврска, да ги земат предвид потребите од меѓународна заштита на жртвите на трговијата со луѓе, е дополнително зајакнато преку ставот 377 од Извештајот за објаснување, кој претставува прилог кон Конвенцијата на Советот на Европа. Во врска со Членот 40 од Конвенцијата, таму е наведено следново:

Фактот дека се работи за жртва на трговија со луѓе, не може да го спречи лицето да го ужива своето право за барање и добивање азил и земјите потписнички мораат, на жртвите на трговијата со луѓе, да им обезбедат соодветен пристап до праведна и ефикасна постапка за азил. Државите потписнички се должни и да ги преземат сите неопходни чекори, со цел, да обезбедат целосно почитување на начелото на *невраќање*.

2. Мерките кои се дефинирани во овој Протокол, треба да се толкуваат и применат на начин, кој нема да врши дискриминација врз лицата, врз основа на фактот, дека всушност се работи за жртви на трговија со луѓе. Толкувањето и примената на овие мерки, треба да бидат конзистентни со меѓународно признатите начела за недискриминација.“

13. Барањето за меѓународна заштита, поднесено од страна на жртва или потенцијална жртва на трговијата со луѓе, може да биде резултат на поголем број различни услови и ситуации. Жртвата може да е предмет на трговија со луѓе во странство, можеби избегала од луѓето кои тргувале со неа или со него и можеби бара заштита од државата, во која се наоѓа во моментот. Жртвата може да биде предмет на трговија со луѓе во рамките на националната територија, а можеби избегала од луѓето кои тргувале со неа или со него и заминала во странство, во потрага по меѓународна заштита. Конкретното лице може не било предмет на трговија со луѓе, но, можеби се плаши дека ќе стане жртва на трговија со луѓе и затоа избегала во странство, барајќи меѓународна заштита. Во сите овие случаи, за тоа лице мора да се заклучи, дека има „оправдан страв од прогонување“, поврзан со една или повеќе основи, содржани во Конвенцијата, со цел, тоа лице да биде признато како бегалец.

б) Оправдан страв од прогонување

14. Она што ќе се смета како оправдан страв од прогонување всушност зависи од конкретната ситуација и условите во секој поединечен случај.¹⁴ Прогонувањето обично може да вклучува сериозни кршења на човековите права, вклучувајќи ги и закани против животот и слободата, како и други видови сериозни повреди или непријатности, кои не можат да се толерираат и кои ќе бидат утврдени, имајќи ги предвид мислењата, чувствата и психолошката состојба на барателот на азил.

15. Од овој аспект, еволуцијата на меѓународното право во криминализацијата на трговијата со луѓе, може да им помогне на лицата, што ја носат одлуката при одредувањето на прогонителната природа на различните акти, поврзани со трговијата со луѓе. Токму затоа, барањата за азил, поднесени од страна на жртви или потенцијални жртви на трговијата со луѓе, треба детално да се разгледаат, со цел, да се утврди, дали стравот од евентуални повреди, како резултат на претходните искуства со трговијата со луѓе, или како резултат на антиципација на истите, може да се смета за прогонување во конкретниот случај. Постојат форми на драстична експлоатација, кои се вградени во искуствата со трговијата со луѓе, како што се грабнувањето, затворањето, силувањето, сексуалното ропство, присилната проституција, присилната работа, отстранувањето органи, физичкото тепање, изгладнувањето или лишувањето од медицинска нега и грижа. Таквите акти претставуваат сериозно кршење на човековите права, кои во основа, можат да се изедначат со прогонувањето.

16. Во оние случаи, кога искуството со трговијата на луѓе на барателот на азил, ќе биде оценето како единечно искуство од минатото, кое веројатно нема да се повтори, сеуште би било прифатливо на таквото лице да му се одобри статус на

Дополнително, Канцеларијата на високиот комесар за човекови права (ОНЧНР), во својот документ насловен како “Препорачани начела и упатства за човековите права и трговијата со луѓе”, презентира пред Економскиот и социјален совет, како прилог кон извештајот на Високиот комесаријат за човекови права на Обединетите Нации, E/2002/68/Add.1, од 20 мај 2002 година, кој може да се најде на интернет страницата www.ohchr.org/english/about/publicationsdocs/trafficking.doc, во Упатството 2.7, говори за важноста за обезбедување на потребните процедури и процеси, за разгледување на сите поднесени барања за азил, од страна на лица, кои биле тргувани (како и оние поднесени од страна на кријумчарени баратели на азил) и за потребата за целосно почитување на начелото за *невраќање* и постојано придружување кон истото.

¹⁴ УНХЦР, *Прирачник за постапките и критериумите за определување статус на бегалец* од 1979 година, повторно издание од 1992 година, став 51 (понатаму во текстот именуван како “Прирачник на УНХЦР”).

бегалец, доколку постојат соодветни причини за тоа, како резултат на претходното прогонување, под услов да бидат исполнети и другите меѓусебно поврзани елементи од дефиницијата за бегалци. Тоа би ги вклучувало оние ситуации, каде прогонувањето на кое било изложено лицето во текот на своето искуство со трговијата на луѓе, дури и ако тоа се случило во минатото, било особено свирепо и лицето сеуште чувствува континуирани трауматски психолошки ефекти, кои, враќањето во земјата на потекло, за жртвата би го направило неиздржливо. Со други зборови, во таков случај, ефектот што го има претходното прогонување врз лицето продолжува и понатаму. Природата на претходно претрпените повреди ќе влијае и врз ставовите, чувствата и психолошката состојба на барателот на азил, па така и врз проценката за тоа, дали било каква идна повреда или страв од непријатности би можеле да се сметаат за прогонување, во конкретниот случај.

17. Покрај прогонувањето на кое се подложни поединците во текот на трговијата со луѓе, тие можат да се соочат и со одредени одмазди и/или можно повторно тргување, доколку бидат вратени на територијата од која избегале, или од која се тргувало со нив.¹⁵ На пример, соработката на жртвата со властите во земјата на азил или во земјата на потекло, во текот на истрагите, може да предизвика ризик за жртвата од евентуална одмазда од страна на трговците по нејзиното враќање, особено во оние случаи, кога со трговијата со луѓе раководат и ја контролираат меѓународните мрежи за трговија со луѓе. Одмаздата од страна на трговците, би можела да прерасне во прогонување, во зависност од тоа, дали евентуалните акти на одмазда вклучуваат и сериозни повреди на човековите права или други сериозни повреди или неиздржливи непријатности и во зависност од оценката за нивното влијание врз конкретното лице. Одмаздата од страна на трговците, може да биде насочена и кон членовите на семејството на жртвата, што стравот од прогонување кај жртвата ќе го направи оправдан, дури и во оние случаи, кога жртвата не била директна цел на таквата одмазда. Имајќи ги предвид сериозните повреди на човековите права, до кои често доаѓа во таквите случаи, како што е опишано во ставот 15 погоре во текстот, повторната трговија со една жртва вообичаено се смета за прогонување.

18. Дополнително, по враќањето, жртвата може да се плаши и од евентуално социјално исклучување, дискриминација или казна од страна на семејството и/или локалната заедница, а во одредени случаи и од страна на власта. Ваквиот третман, е особено карактеристичен во случајот на оние кои се предмет на трговијата со луѓе поради проституција. Во одредени поединечни случаи, драстичното социјално исклучување, дискриминацијата или казнувањето, можат да прераснат до ниво на прогонување, особено доколку сето тоа е надополнето со евентуални трауми, преживевани во текот, или пак како резултат на процесот на трговија со луѓе. Кога поединецот се плаши од ваквиот можен третман, неговиот или нејзиниот страв од прогонување се разликува од, но, не е помалку валиден од стравот од прогонување предизвикан од континуираната изложеност на насилство, како составен дел на сите сценарија на трговија со луѓе. Дури и во оние случаи, кога социјалното исклучување или казната од страна на членовите на семејството или заедницата, не може да биде оценето како прогонување, таквото отфрлање и изолацијата од мрежите за социјална поддршка, всушност, можат да го зголемат ризикот, жртвата повторно

¹⁵ Види го "Извештајот на работната група за современите форми на ропство од нејзиниот 29-ти состанок", E/CN.4/Sub.2/2004/36, од 20 јули 2004 година, Делот VII за Препораките усвоени на 29-иот состанок, страна 16, став 29. Тој "бара од сите држави, целокупната заштита и поддршка за жртвите, да се наоѓаат во центарот на било која политика за борба против трговијата со луѓе, а особено да се обезбеди следново: (а) Ниту една жртва на трговијата со луѓе, не треба да биде отстранета од земјата домаќин, доколку постои веројатност дека таа повторно ќе биде тргувана или пак изложена на други форми на сериозни повреди, без разлика дали жртвата ќе одлучи да соработува во кривичното гонење или не".

да биде изложена на трговија или можна одмазда и возвраќање, што, подоцна, би можело да биде причина за постоење на оправдан страв од прогонување.

в) Жени и деца, жртви на трговијата со луѓе

19. Регрутацијата на жените и децата по насилен пат или преку измама, за целите на присилна проституција или сексуална експлоатација, претставува форма на насилство засновано врз родовата припадност, што може да се толкува како прогонување.¹⁶ Тргуваните жени и деца, можат особено да бидат подложни на сериозна одмазда од страна на трговците, по нивниот евентуален успешен обид за бегство и/или по нивното повторно враќање, како и на вистинската можност, повторно да се најдат во улога на жртви на трговијата со луѓе, или да бидат изложени на социјално исклучување и/или сериозна дискриминација од страна на семејството или заедницата.

20. Во одредени ситуации, децата без придружба или одвоените деца,¹⁷ се особено ранливи и чувствителни во однос на трговијата со луѓе.¹⁸ Таквите деца можат да бидат цел на трговијата со луѓе, за потребите на незаконското посвојување. Тоа може да се случи со, или без знаење и согласност на родителите на детето. Исто така, за своја цел, трговците можат да ги изберат и сирачињата. При проценката на потребите за меѓународна заштита на децата кои биле тргувани, од исклучителна важност е во целост да се примени начелото на најдобар интерес.¹⁹ Сите случаи на тргувани деца, мораат да бидат внимателно испитани, со цел, да се открие евентуалната вклученост на членови на семејството или старатели, во активностите кои претходеле на последователната трговија со луѓе.

г) Субјекти на прогон

21. Дефиницијата на бегалци остава доволно простор за препознавање на државни и недржавни субјекти на прогон. Иако, често прогонувањето го вршат властите на една земја, прогонувањето можат да го вршат и поединци, доколку таквите

¹⁶ Погледнете ги Упатствата на УНХЦР за прогонувањето засновано врз родовата припадност, споменати во фуснота 4, став 18. Комисијата за човекови права наведува и дека таквото насилство, може да се толкува како прогонување, за целите на дефиницијата на бегалците, притоа поттикнувајќи ги државите "да вградат еден родов аспект во сопствените политики и програми, вклучувајќи ги и политиките за национална имиграција и азил, во својата регулатива и пракса, според потребите, со цел, да се унапредат и заштитат правата на сите жени и девојки, вклучувајќи го и размислувањето за преземање евентуални чекори, за признавање на прогонувањето и насилството засновано врз родовата припадност, како важен елемент, при проценката на основите за определување статус на бегалец или азил." Погледнете ја Резолуцијата 2005/41, за Елиминација на насилството врз жените, 57-ми состанок, од 19 април 2005 година, оперативен став 22.

¹⁷ Како што е наведено во *Меѓуагенциските ориентациони начела за непридружувани и одвоени деца* од 2004 година, "како одвоени, се сметаат децата кои биле одвоени од двата родители, или пак од нивниот претходен законски или вообичаен старател, кој се грижел за нив, што не мора да значи дека истиот третман би го добиле и децата одвоени од своите роднини", додека непридружувани деца се оние "деца, кои биле одвоени од двата родители и другите роднини и за кои не се грижи некое возрасно лице, кое, според закон или традиција, би било одговорно да го прави тоа".

¹⁸ Постојат неколку меѓународни инструменти, кои нудат конкретни упатства во однос на потребите и правата на децата. Тие треба целосно да бидат земен во предвид, при оценувањето на поднесените барања од страна на децата жртви. Погледнете ја на пример Конвенцијата од 1989 година за правата на децата, Факултативниот протокол од 2000 година кон истата Конвенција, во врска со продажбата на деца, детската проституција и детската порнографија, Хашката конвенција број 28 од 1980 година, во врска со граѓанските аспекти на меѓународната детска злоупотреба, Протоколот за трговија со луѓе од 2000 година и Конвенцијата број 182 на МОТ од 1999 година, за забрана на најлошите форми на детски труд. Погледнете го општо и документот на Комисијата за правата на децата, насловен како "Општ коментар број 6 (2005), Третман на непридружувани и одвоени деца, вон нивната земја на потекло", CRC/CG/2005/6, од 1 септември 2005 година.

¹⁹ Види ги Упатствата на УНХЦР за *формалното одредување на најдобрите интереси на детето*, првично издадени во април 2006 година; Детски фонд на ОН (UNICEF), "Упатства за заштита на детските права, жртви на трговијата со луѓе" од мај 2003 година, кои се наоѓаат во процес на ажурирање.

акти „свесно се толерираат од страна на власта или доколку власта одбие, или се покаже неспособна да пружи ефективна заштита“.²⁰ Во најголемиот број ситуации, кои вклучуваат жртви или потенцијални жртви на трговијата со луѓе, актите на прогон произлегуваат од поединци, односно од трговците или криминалните организации, или, во одредени ситуации, од членови на семејството или заедницата. Во такви услови, потребно е да се испита и дали властите во земјата на потекло се способни и подготвени да ја заштитат жртвата или потенцијалната жртва по нејзиното враќање во земјата.

22. Дали власта во земјата на потекло ќе биде способна да ги заштити жртвите или потенцијалните жртви на трговијата со луѓе, ќе зависи од тоа, дали се воспоставени соодветни законски и административни механизми за спречување и борба против трговијата со луѓе, како и за заштита и помош на жртвите и дали таквите механизми се ефективно функционираат во пракса.²¹ Делот II од Протоколот за трговија со луѓе, бара од државите да преземат одредени чекори, во однос на заштитата на жртвите на трговијата со луѓе, што би можело да послужи како референтна точка при оценката на соодветноста на заштитата и помошта која се нуди. Мерките се однесуваат не само на заштитата на приватноста и идентитетот на жртвите на трговија, туку и на нивното физичко, психолошко и социјално здравување.²² Членот 8 од Протоколот за трговија со луѓе, исто така, предвидува државите потписнички, кои го помагаат враќањето на своите државјани или граѓани со постојан престој, кои биле жртви на трговијата со луѓе, соодветно да се грижат за безбедноста на овие поединци, при нивното повторно прифаќање. Заштитните мерки дефинирани во Делот II од Протоколот за трговија со луѓе, не се сеопфатни и тие треба да се разгледуваат, имајќи ги на ум и другите релевантни обврзувачки и необврзувачки инструменти и упатства во сферата на човековите права.²³

23. Многу држави сеуште немаат усвоено и применето доволно стриктни мерки за криминализација и спречување на трговијата со луѓе и за задоволување на потребите на жртвите. Во сите оние случаи, кога државата нема да преземе разумни чекори во рамки на нејзината надлежност за спречување на трговијата, и нема да обезбеди ефективна заштита и помош за жртвите, стравот од прогонување на поединецот веројатно ќе биде оценет како оправдан. Самото постоење на закон, со кој се забранува трговијата со луѓе не е доволно, за да се исклучи можноста од евентуално прогонување. Доколку таков закон постои, но, не е ефективно применет, или пак доколку постојат административни механизми за пружање заштита и помош на жртвите, но, конкретното лице не е во можност да оствари пристап до таквите механизми, државата може да се смета за неспособна за пружање соодветна заштита на жртвата, или потенцијалната жртва на трговија со луѓе.

20 Погледнете го Прирачникот на УНХЦР, од фуснота 14 погоре во текстот, став 65; УНХЦР “Толкување на Членот 1 од Конвенцијата од 1951 година, во врска со статусот на бегалците” (понатаму во текстот означено како “Толкување на Членот 1”), април 2001 година, став 19; УНХЦР Упатства за прогонувањето засновано на родовата припадност, од фуснота 4 погоре, став 19.

21 Види го Делот II од Протоколот за трговија со луѓе, опишан во фуснотата 8 погоре во текстот.

22 Исто како претходното.

23 Види го документот на Високиот комесар за човекови права на Обединетите Нации, насловен како “Препорачани начела и упатства за човековите права и трговијата со луѓе”, од фуснота 13 погоре во текстот, каде под начелото број 2, е наведено следново: “Според меѓународното право, државите се должни да ги преземат потребните мерки, со цел, да се спречи трговијата со луѓе, да водат истраги и кривично да ги гонат трговците и да им помагаат и заштитуваат тргуваните лица”. Постојат бројни инструменти од обврзувачка и необврзувачка природа, кои ја потенцираат обврската на државите, да ги почитуваат човековите права на жртвите на трговијата со луѓе. Погледнете ја на пример, Конвенцијата на Советот на Европа, цитирана погоре во текстот, во фуснота 10, потоа Конвенцијата на Асоцијацијата за регионална соработка во Јужна Азија од 2002 година, во врска со спречувањето и борбата против трговијата со жени и деца за потребите на проституцијата, како и Акциониот план на Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ) од 2003 година, за борба против трговијата со луѓе.

24. Можни се и ситуации каде активностите на трговија со луѓе de facto се толерираат или забораваат од страна на властите, па дури се и активно потпомагани од страна на корумпирани државни службеници. Во такви услови, за субјект на прогонот може да се смета и самата држава, која, или директно, или како резултат на неактивност, ја презема одговорноста за непостоењето на заштита за оние лица, кои се наоѓаат под нејзина надлежност. Дали тоа ќе се случи, зависи од улогата што ја имаат службените лица во конкретниот случај и тоа, дали тие делуваат во свое лично име и за сопствена сметка, вон рамките на владините овластувања, или пак врз основа на позицијата на власт, која ја имаат во рамки на владините структури, кои ја подржуваат или оправдуваат трговијата со луѓе. Во вториот случај, може да се смета дека актите на прогонување произлегуваат од самата држава.

д) Место на прогонување

25. Со цел, да се најде во рамки на опфатот на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година, барателот на азил мора да се наоѓа вон сопствената земја на потекло, како резултат на оправдан страв од прогонување и да не биде во состојба, или пак да нема желба да се потпре и да ја користи помошта од таа земја. Сепак, условот да се биде вон сопствената земја, не мора да значи дека лицето задолжително си заминало од истата, поради оправдан страв од прогонување.²⁴ Кога таквиот страв ќе се јави, откако лицето веќе ја напуштило земјата на потекло, тоа лице ќе се смета за бегалец на лице место (*sur place*), под услов да се задоволени останатите елементи содржани во дефиницијата на бегалци. Па така, иако можеби жртвите на трговијата со луѓе не ја напуштиле сопствената земја поради оправдан страв од прогонување, таквиот страв сепак може да се јави, откако тие ја напуштиле земјата на потекло. Во такви случаи, токму врз таа основа, треба да се врши оценката во однос на поднесеното барање за добивање статус на бегалец.

26. Без разлика дали стравот од прогонување ќе се јави пред напуштањето на земјата на потекло или потоа, местото каде се одвива прогонувањето, е клучниот аспект за вршење на соодветна оценка на поднесените барања за азил од страна на поединци, кои биле жртви на трговија со луѓе. Конвенцијата од 1951 година, предвидува дека бегалецот навистина треба да чувствува оправдан страв од прогонување што се однесува до неговата држава на раѓање или вообичаен постојан престој. Кога некое лице е предмет на трговија со луѓе во рамки на сопствената држава, или пак се плаши дека тоа може да му се случи па избега во друга земја, во потрага по меѓународна заштита, врската помеѓу стравот од прогонување, мотивацијата за бегане и неподготвеноста за враќање е очигледна и сите евентуални потреби од меѓународна заштита, треба да се утврдуваат во однос на заканата со која би се соочило лицето, доколку му биде наложено да се врати во својата држава на раѓање или вообичаен постојан престој. Доколку не може да се утврди постоење на таков оправдан страв, во однос на државата на потекло, тогаш би било прифатливо, државата во која било поднесено барањето за азил да го одбие поднесеното барање за добивање статус на бегалец.

27. Ситуацијата во земјата на потекло или постојан престој на подносителот на барањето, е главната референтна точка, според која треба да се утврди постоењето на оправдан страв од прогонување. Како и да е, дури и во случаите каде експлоатацијата на жртвата на трговијата со луѓе се случува во главно вон земјата на потекло, тоа не значи дека не може да постои и оправдан страв од прогонување во сопствената земја на тоа лице. Трговијата со луѓе преку меѓународните граници предизвикува сложени ситуации, каде е потребна една широка анализа, при што ќе се земат предвид различните форми на претрпени повреди, кои се случиле

²⁴ Погледнете го Прирачникот на УНХЦР, споменат погоре во текстот, во фуснота 14, став 94.

на различни места и локации по должината на рутата на трговија со луѓе. Треба да се анализира и земе предвид и континуираната и меѓусебно поврзана природа на различните видови акти на прогонување, кои се присутни во контекст на транснационалната трговија со луѓе. Дополнително, трговијата вклучува поголем број учесници во тој процес, започнувајќи од оние одговорни за регрутацијата во земјата на потекло, преку оние што го организираат и овозможуваат транспортот, трансферот и/или продажбата на жртвите, па сè до крајниот „купувач“. Секој од овие учесници има сопствен интерес во севкупното функционирање на организацијата за трговија со луѓе и може да претставува реална закана за жртвата. Во зависност од софистицираноста на трговските кругови за кои се работи, подносителите на барања за азил можеби почувствувале и можеби сеуште чувствуваат страв од евентуални закани на одреден број локации, вклучувајќи ги и земјите низ кои транзитирале, државата во која е поднесено барањето за азил и државата на потекло. Во тие ситуации, постоењето на оправдан страв од прогонување треба да се оценува во однос на државата на потекло на подносителот на барањето за азил.

28. Една жртва на трговијата со луѓе, за која веќе е утврдено дека е бегалец, може и понатаму да се плаши од евентуална одмазда, казнување или повторна изложеност на трговијата со луѓе во земјата на азил. Доколку бегалецот се наоѓа под ризик во земјата во која избегал и побарал азил, или пак има специфични потреби, кои не можат да бидат задоволени од страна на државата на азил, тогаш треба да се разгледа евентуалната можност за негово или нејзино префрлање во трета земја.²⁵

ѓ) Причинска врска („поради следниве причини“)

29. За едно лице да се квалификува за статус на бегалец, оправданиот страв од прогонување на поединецот, мора да биде поврзан со една или повеќе од основите предвидени во Конвенцијата, односно, мора да постои „поради следниве причини“: раса, вера, националност, припадност на одредена социјална група или политичка припадност. Основата од Конвенцијата е доволна како релевантен фактор, кој го предизвикува прогонувањето; тоа не мора да биде единствената, ниту пак доминантна причина. Во многу национални законодавства, причинската врска („поради следниве причини“) мора експлицитно да биде воспоставена, додека во останатите земји, причините не се третираат како посебно прашање за анализа, туку тие претставуваат дел од севкупната анализа на дефиницијата за бегалци.²⁶ Во однос на барањата за азил, кои вклучуваат трговија со луѓе, тешката задача за лицето што одлучува, веројатно би била, да се воспостави потребната врска помеѓу оправданиот страв од прогонување и соодветната основа од Конвенцијата. Во сите оние случаи, каде прогонителот го изложува или му наметнува на подносителот на барањето конкретна основа од Конвенцијата, тоа е доволно за да биде задоволена, односно исполнета, причинската врска.²⁷

30. Во случаите кога постои ризик од прогонување од страна на недржавен субјект, поради причини поврзани со една од основите наведени во Конвенцијата, причинската врска се смета за присутна, без разлика на тоа дали отсуството на државната заштита е поврзано со Конвенцијата или не. Дополнително, во случаите кога ризикот од прогонување од страна на недржавен субјект не е поврзан со некоја од основите од Конвенцијата, но, неспособноста или неподготвеноста на државата да понуди помош, е поради причини засновани врз некоја од основите дадени во Конвенцијата, причинската врска, исто така, ќе се смета за воспоставена.

²⁵ УНХЦР Прирачник за повторно населување, издание од ноември 2004 година, поглавје 4.1.

²⁶ Види ги Упатствата на УНХЦР за прогонувањето засновано врз родовата припадност, спомнати погоре во текстот во фуснота 4, став 20.

²⁷ Види го документот на УНХЦР насловен како „Толкување на Членот 1“, спомнат во фуснота 20, став 25.

31. Трговијата со луѓе претставува комерцијална организираност, чија основна мотивација е остварувањето профит, а не прогонување врз некоја од основите содржани во Конвенцијата. Со други зборови, во основа, жртвите претставуваат цел, поради нивната веројатна или потенцијална комерцијална вредност што би ја имале за трговците. Сепак, овој нагласен економски мотив, не ја исклучува можноста за користење на основите содржани во Конвенцијата, како причина за таргетирање и селекција на жртвите на трговијата со луѓе. Ситуациите каде трговијата со луѓе слободно може да се развива, често коинцидираат со оние ситуации, каде потенцијалните жртви можат да подлежат на евентуална трговија токму како резултат на карактеристиките содржани во дефиницијата за бегалци од Конвенцијата од 1951 година. На пример, во државите во кои дошло до големи социјални поместувања и/или економска транзиција, или во земјите кои биле вклучени во вооружен конфликт, кој резултирал во распад на правната држава и поредокот, голема е веројатноста за појава на зголемена сиромаштија, страдање и дислоцирање на цивилното население. Во таков случај, се јавуваат можности за организиран криминал, за искористување на неспособноста, или недостатокот на волја на органите на прогон да го одржат редот и мирот и да ги спроведуваат законите, а особено од аспект на обезбедувањето на соодветна безбедност и заштита на специфични или чувствителни групи.

32. Членовите на одредена раса или етничка група во една земја, можат да бидат особено ранливи во однос на трговијата со луѓе и/или помалку ефикасно заштитени од страна на властите во земјата на потекло. Жртвите можат да бидат бирани врз основа на нивната етничка припадност, националност, верски или политички уверувања, со оглед на тоа дека поединците од специфичен профил се повеќе изложени на експлоатација и злоупотреба од најразлична форма. Поединците можат да бидат таргетирани и поради нивната припадност на одредена социјална група. На пример, општо гледано, меѓу децата и жените во одредено општество, одредени подгрупи на деца и жени можат да бидат особено ранливи во однос на трговијата со луѓе и можат да претставуваат посебна социјална група, во рамки на условите предвидени во дефиниција за бегалци. Така, дури и доколку поединецот не е предмет на трговијата со луѓе, единствено и исклучиво поради причини наведени во Конвенцијата, една или повеќе од овие основи во Конвенцијата, можеби сепак биле релевантни за изборот на конкретната жртва од страна на трговците со луѓе.

е) Основи од Конвенцијата

33. Причинската врска може да биде воспоставена во однос на било која поединечна основа од Конвенцијата, или во однос на одредена комбинација на овие основи. Иако за успешно барање за азил е доволно да се воспостави причинска врска со само една од основите, сеопфатната анализа на случаите на трговија со луѓе, честопати, може да открие постоење на одреден број меѓусебно поврзани, кумулативни основи.

Раса

34. За целите на дефиницијата на бегалци, расата е дефинирана како нешто што ги вклучува „сите видови етнички групи, кои се именуваат како „раси“ во вообичаената употреба“.²⁸ Во ситуации на вооружен конфликт, каде постои смислена политика на експлоатација или виктимизација на одредени расни или етнички групи, прогонувањето може да се манифестира преку трговија со луѓе со членовите на тие групи. Ваквото таргетирање на жртви може да се одвива паралелно со општата економска мотивација, која пред сè, значи обид за остварување финансиска добивка.

²⁸ Прирачник на УНХЦР, став 68.

Во отсуство на вооружен конфликт, членовите на една расна група сепак можат да бидат избрани како жртви на трговијата со луѓе за различни цели, доколку државата е неспособна или незаинтересирана да ги заштити членовите на таа група. Во оние случаи, кога трговијата со луѓе ѝ служи на сексуалната трговија, жените и девојките можат да претставуваат особена цел, како резултат на побарувачката на пазарот за конкретна раса (или националност). Како што има наведено Специјалниот известувач за трговија со луѓе, таквата побарувачка „е честопати дополнително заснована врз социјалните разлики и нееднаквоста меѓу различните раси, националности, општествени класи и бои“.²⁹

Верска припадност

35. Дополнително, поединците можат да бидат таргетирани од страна на трговците со луѓе поради нивната припадност на одредена верска заедница, односно, тие би можеле да претставуваат цел, затоа што нивната вера или убедувања ги идентификуваат како членови на одредена чувствителна и ранлива група во конкретните услови, на пример, доколку е познато дека властите не обезбедуваат соодветна заштита за одредени верски групи. Повторно, главен мотивирачки фактор може да биде профитот, но, тоа не ја елиминира важноста на религијата како фактор при профилирањето и селекцијата на жртвите. Исто така, може да се случи, трговијата со луѓе да биде избрана како метода за прогонување на членовите на одредена вера.³⁰

Националност

36. Националноста има едно пошироко значење од државјанството. Таа подеднакво може да значи и припадност на одредена етничка или јазична група и може да се преклопува со концептот на „раса“.³¹ Трговијата со луѓе може да биде избраната метода за прогонување на членовите на одредена национална група, во контекст каде постои меѓуетнички конфликт во рамки на една земја и каде одредени групи уживаат помали гаранции во однос на заштитата. Повторно, дури и во случаите кога основниот мотив на трговецот со луѓе е финансиската добивка, националноста на одредено лице може да биде причина за негова поголема ранливост во однос на трговијата со луѓе.

Припадност на одредена социјална група³²

37. Жртвите и потенцијалните жртви на трговија со луѓе можат да се квалификуваат како бегалци и во оние случаи кога може да се покаже дека нивниот страв од прогонување е поради нивната припадност на одредена социјална група. При утврдувањето на оваа основа, односно услов, членовите на конкретната група не мораат задолжително да се познаваат меѓусебно или да се поврзани и да комуницираат меѓу себе како група.³³ Сепак, потребно е тие да споделуваат некоја заедничка карактеристика, која ќе биде различна од ризикот од евентуално прогонување, или пак да се сметаат и да бидат прифатени како група, од страна

29 Види го Извештајот на Специјалниот известувач насловен како “Интеграција на човековите права на жените и родова перспектива”, споменат во фуснота 9 погоре во текстот, ставови 48 и 66.

30 Види ги општо “Упатствата на УНХЦР за меѓународна заштита: Барања за добивање статус на бегалец врз верска основа според Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или Протоколот од 1967 година, во врска со статусот на бегалците”, HCR/GIP/04/06, од 28 април 2004 година.

31 *Прирачник на УНХЦР*, став 74.

32 Види ги општо “Упатствата на УНХЦР за меѓународна заштита: Припадност на одредена социјална група во контекст на Членот 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и Протоколот од 1967 година во врска со статусот на бегалците”, HCR/GIP/02/02, од 7 мај 2002 година.

33 Исто како претходното, став 15.

на општеството. Споделената карактеристика често ќе биде онаа природната и вродена, непроменлива и од основна важност за идентитетот, свеста или уживањето на човековите права.³⁴ Прогонителните акти против една група можат да бидат релевантни за зголемување на видливоста и присутноста на групата, без притоа тоа да бидат карактеристиките што ќе ја дефинираат истата.³⁵ Како и во случајот на другите основи од Конвенцијата, големината на конкретната социјална група, не претставува релевантен критериум при одредувањето дали одредена социјална група постои во рамки на значењето на Членот 1A(2).³⁶ Иако подносителот на барањето, во секој случај, мора да го докаже постоењето на оправдан страв од прогонување врз основа на неговата или нејзината припадност на одредена социјална група, тој или таа, не мора да докажува дека сите членови на таа група се наоѓаат под ризик од евентуално прогонување, за да го потврди постоењето на конкретната група.³⁷

38. Жените се пример за социјална подгрупа на поединци, кои се дефинирани преку своите природни и непроменливи карактеристики и кои често се третираат различно од мажите. Како такви, тие можат да претставуваат одредена, посебна социјална група.³⁸ Факторите кои можат да ги одвојат жените како евентуални жртви на трговците со луѓе, обично се поврзани со нивната чувствителност и ранливост во одредено социјално опкружување; затоа, одредени социјални подгрупи меѓу жените, исто така, можат да претставуваат посебни социјални групи. Мажите и децата, или одредени социјални подгрупи на овие групи, исто така, можат да се сметаат како специфични социјални групи. Примерите за социјални подгрупи на жени и деца, во зависно од контекстот, би можеле да вклучуваат немажени жени, вдовици, разведени жени, неписмени жени, одвоени или непридружувани деца, сирачиња или улични деца. Самиот факт на припадност на една таква специфична социјална група, може да биде еден од факторите, кој придонесува за стравот на поединецот од евентуална изложеност на прогонување, на пример, за потребите на сексуална експлоатација, како резултат на трговија со луѓе или страв од евентуална изложеност на трговија со луѓе.

39. Поранешните жртви на трговија со луѓе, можат, исто така, да се сметаат како посебна социјална група, врз основа на непроменливите, заеднички и историски карактеристики, кои произлегуваат од фактот дека биле жртви на трговијата со луѓе. Во зависност од контекстот, лицата кои биле тргувани, општеството може да ги смета за препознатлива група, во рамки на тоа општество. Сепак, специфичните социјални групи, не можат да се дефинираат единствено преку прогонувањето што го трпат членовите на таа група или преку заедничкиот страв од прогонување.³⁹ Затоа, треба да се напомене, дека искуствата на трговија со луѓе од минатото, претставуваат еден од елементите што ја дефинираат групата во таквите случаи, а не идното прогонување од кое лицата се плашат, во форма на социјално исклучување, казнување, одмазда и повторна трговија со луѓе. Во такви ситуации, групата не може да се дефинира единствено преку стравот од евентуално идно прогонување.

Политичко уверување

40. Поединците можат да бидат цел на трговијата со луѓе, затоа што имаат одредени политички ставови и уверување, или пак се смета дека ги поседуваат истите. Сличен начин на размислување се применува и во однос на другите основи

34 Исто како претходното, став 11.

35 Исто како претходното, став 14.

36 Исто како претходното, став 18.

37 Исто како претходното, став 17.

38 Исто како претходното, став 12. Види ги и Упатствата на УНХЦР за прогонувањето засновано на родовата припадност, споменати погоре во текстот во фуснота 4, став 30.

39 Види ги Упатствата на УНХЦР за припадност на одредена социјална група, споменати во фуснота 32, став 14.

1
2
3
4
5
6
7
8

содржани во Конвенцијата, односно, во зависност од условите, поединците можат да претставуваат цел, поради нивните вистински или претпоставени политички ставови и уверувања, што ги прави ранливи и им ги намалува шансите за добивање ефективна заштита од страна на државата.

III. БЕЗДРЖАВЈАНСТВО И ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ

41. Конвенцијата од 1954 година, во врска со статусот на лицата без државјанство и Конвенцијата од 1961 година за намалување на бездржавјанството, ја воспоставуваат правната рамка која ги дефинира правата на лицата без државјанство, обврските на земјите потписнички за избегнување на било какви активности, кои можат да резултираат во бездржавјанство, како и чекорите кои треба да се преземат, за решавање на ситуациите на бездржавјанство. Конвенцијата од 1954 година се однесува на секое лице, кое „не се смета за државјанин на било која земја, согласно примената на тамошните закони“,⁴⁰ односно, се применува во корист на лицата, чие барање за државјанство било одбиено во согласност со законите на било која држава. Конвенцијата од 1961 година, општо предвидува државите да ги избегнуваат сите активности, кои би резултирале во бездржавјанство и експлицитно го забранува лишувањето од националност, доколку тоа води кон бездржавјанство.⁴¹ Тоа значи забрана на сите активности, кои би предизвикале бездржавјанство, како и обврска за избегнување на сите можни ситуации каде појавата на бездржавјанство е сигурна или би можела да се јави поради невнимание. Единствениот исклучок на ваквата забрана се однесува на оние ситуации, каде државјанството било обезбедено на нечесен начин.⁴²

42. Во обидот за оценка и разгледување на ситуацијата на одредено лице, кое било жртва на трговијата со луѓе, важно е да се имаат предвид потенцијалните импликации во врска со бездржавјанството. Самиот факт дека одредено лице е жртва на трговијата со луѓе, не значи дека автоматски може да се смета за лице без државјанство. Жртвите на трговијата со луѓе и понатаму го поседуваат државјанството кое го имале пред да се најдат под контрола на трговците со луѓе. Сепак, доколку трговците ги конфискувале нивните патни исправи и документите за идентификација, што вообичаено и се случува како еден од можните начини за воспоставување и вршење контрола над жртвите, тогаш можеби жртвите не се во состојба да го докажат своето државјанство. Ваквиот недостаток на документација и привремената неспособност за докажување на идентитетот, не е нешто што е единствено и карактеристично само за жртвите на трговијата со луѓе. Овој проблем би можел лесно да се надмине и во многу случаи тоа и се прави, со помош од властите во земјата на потекло.⁴³

43. Секој има право да се врати во сопствената земја.⁴⁴ Државите треба да обезбедат дипломатска заштита за своите државјани во странство. Тоа значи олеснување на

40 Види го Членот 1(1) од Конвенцијата од 1954 година.

41 Види го Членот 8(1) од Конвенцијата од 1961 година.

42 Покрај Конвенциите за бездржавјанство од 1954 и 1961 година, постојат и други меѓународни и регионални инструменти, кои дефинираат слични начела. Погледнете ја на пример, Конвенцијата од 1965 година, за елиминација на сите форми на расна дискриминација, Меѓународниот пакт од 1966 година за граѓанските и политичките права, Конвенцијата од 1979 година за елиминација на сите форми на дискриминација против жените, Европската конвенција за националност од 1997 година, Американската конвенција за човекови права од 1969 година и Африканската повелба од 1990 година за правата и благосостојбата на децата.

43 Во такви ситуации, потребно е да се почитува начелото на доверливост. Меѓу другото, тоа предвидува, дека ниту еден остварен контакт со земјата на потекло, не смее да претставува индикација, дека поединецот евентуално поднесол барање за азил или дека всушност, се работи за жртва на трговијата со луѓе.

44 Универзална декларација за човековите права од 1948 година, Член 13(2). Погледнете го и Членот 12(4) од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, каде се наведува следново: „Никој не смее произволно да биде лишен од правото да оствари влез во сопствената земја“.

нивното повторно враќање и влез во земјата, вклучувајќи ги и случаите на жртви на трговија со луѓе, кои се нашле во странство. Сепак, доколку државата не ја пружи таквата помош и не ја обезбеди потребната документација за враќање на поединецот, тогаш, една од можните практични последици би можела да биде, на лицето да му се додели ефективен статус на лице без државјанство.⁴⁵ Дури и доколку тие поединци претходно не се сметале за лица без државјанство од страна на нивната сопствена национална држава, тие всушност можат да бидат третирано како такви, доколку се обидат да ја искористат заштитата на таа земја.⁴⁶ Мандатот за бездржавјанство на УНХЦР, може да значи потребно преземање на одредени активности и мерки, со цел, да им се помогне на поединците во вакви ситуации.⁴⁷

44. Постојат и ситуации, каде лицата без државјанство се жртви на трговијата со луѓе вон нивната земја на вообичаен постојан престој. Недостатокот на документација, заедно со немањето државјанство, може да ги направи неспособни за безбедно враќање во нивната земја на вообичаен постојан престој. Иако тоа, самото по себе, нема од ниту едно лице да направи бегалец, конкретното лице може да се квалификува за статус на бегалец, во оние случаи, каде одбивањето на повторниот влез од страна на земјата на вообичаен престој, е поврзано со некоја од основите содржани во Конвенцијата и каде неспособноста за враќање во земјата, може да води кон сериозни повреди или сериозно кршење, или кршења, на човековите права, што би можело да се смета за прогонување.

IV. ПРОЦЕДУРАЛНИ ПРАШАЊА

45. Имајќи го предвид големиот број ситуации, каде се забележуваат случаите на трговија со луѓе и каде можат да се идентификуваат жртви на трговијата со луѓе, важно е да се воспостават соодветни механизми на национално ниво за обезбедување на физичкото, психолошкото и социјалното заздравување на жртвите на трговијата со луѓе. Тоа вклучува и обезбедување на простор за живеење, правни совети и информации, медицинска, психолошка и материјална помош, како и вработување, едукативни можности и можности за обука на начин, кој ги зема предвид староста, полот и специјалните потреби на жртвите на трговијата со луѓе.⁴⁸ За жртвите на трговија со луѓе мора да се обезбеди и пристап до праведни и ефикасни постапки за азил според потребите,⁴⁹ како и соодветни правни совети, за да можат на ефективен начин да поднесат соодветно барање за добивање азил. Имајќи ја предвид сложеноста на барањата за азил поднесени од страна на жртвите или потенцијалните жртви на трговијата со луѓе, треба да се напомене, дека таквите барања вообичаено бараат соодветна анализа и испитување во редовна постапка.

46. При приемот на подносителите на барање за азил, кои тврдат дека биле жртви на трговија со луѓе, како и при интервјуирањето на таквите лица, од исклучителна

45 Погледнете го Заклучокот на Извршниот комитет број 90 (LII), 2001 година, став (s), каде Извршниот комитет на УНХЦР ја изразува својата загриженост за големиот број жртви на трговијата со луѓе, кои всушност остануваат без државјанство, поради неспособноста да го докажат својот идентитет и национален статус.

46 Ова е така и покрај релевантните обврски на државите содржани во Конвенцијата од 1961 година за намалување на бездржавјанството, како надолупнување на Членот 8 од Протоколот за трговија со луѓе.

47 Во моментот на стапување во сила на Конвенцијата од 1961 година за намалување на бездржавјанството, Генералното собрание на ОН го именува УНХЦР како тело на ОН, задолжено да делува во име и за сметка на лицата без државјанство. Од 1975 година наваму, Резолуциите на Генералното собрание подетално ги имаат дефинирано обврските на УНХЦР, во однос на спречувањето на бездржавјанството и заштитата на лицата без државјанство.

48 Види го Членот 6 во Делот II од Протоколот за трговија со луѓе.

49 Види ја Агендата за заштита, Цел 2, Намера 2 и документот на ОХЦХР насловен како „Препорачани начела и упатства за човековите права и трговијата со луѓе“, споменат во фуснота 13 погоре во текстот, Упатство 2.7, како и Конвенцијата на Советот на Европа, Извештај за објаснување, став 377.

важност е да се обезбеди соодветно опкружување, кое ќе им понуди поддршка и ќе ја потврди доверливоста на нивното барање. Од овој аспект, особено е важно да се обезбеди лице од истиот пол како и барателот, кое ќе го води разговорот со него или со неа. Лицата што го водат разговорот мораат да имаат предвид дека жртвите, кои избегале од своите трговци, можеби се плашат да го откријат вистинскиот степен на прогонување на кој биле изложени. Некои од нив можат да бидат трауматизирани и да имаат потреба од професионална медицинска и/или психосоцијална помош, како и советување од соодветни експерти.

47. Таквата помош треба да им се обезбеди на жртвите, притоа водејќи сметка за нивната возраст и пол. Многу конкретни случаи на трговија со луѓе, особено кога се работи за трговија за целите на експлоатација на проституцијата на други лица или други форми на сексуална експлоатација, можат да имаат диспропорционално тешки ефекти врз жените и децата. Таквите поединци со право можат да се сметаат за жртви на прогонување врз основа на родовата припадност. Во голем број случаи, а можеби речиси и во сите, доаѓа до сериозно кршење на нивните основни човекови права, вклучувајќи нечовечно или деградирачко однесување, а во одредени случаи и мачење, односно тортура.

48. Жените особено може да бидат засрамени поради она што им се случило, или можат да имаат трауми предизвикани од сексуална злоупотреба или насилство, или поради условите поврзани со нивното бегство од трговците. Во такви ситуации, стравот од трговците ќе биде многу реален. Дополнително, можат да чувствуваат страв од отфрлање и/или одмазда од страна на нивните семејства и/или заедницата, што треба да се земе предвид при разгледувањето на нивното барање. Имајќи го предвид горенаведеното и со цел, да се гарантира соодветно разгледување на поднесените барања од страна на жените жртви на трговија со луѓе, во рамки на процесот на определување статус на бегалец, во предвид треба да се има одреден број на мерки. Тие се наведени во Делот III од Упатствата на УНХЦР за меѓународна заштита, во однос на прогонувањето засновано на родовата припадност и тие се подеднакво применливи во контекст на сите барања поднесени во врска со трговијата со луѓе.⁵⁰

49. На децата им е исто така потребно специјално внимание во однос на нивната грижа, како и во однос на помошта што треба да им се пружи при поднесувањето на барањата за азил. Во овој контекст, мора да се воспостават постапки за брза идентификација на децата жртви на трговија со луѓе, како и специјализирани програми и политики за заштита и поддршка на децата жртви, вклучувајќи ги и оние каде се назначува старател, се обезбедува советување согласно нивната возраст и се преземаат напори, кои ја земаат предвид потребата од доверливост и опкружување, кое дава поддршка. Дополнителни информации во однос на соодветното разгледување на барањата од страна на децата жртви на трговија со луѓе, можат да се најдат во документот на Детскиот фонд на ОН (UNICEF), насловен како „Упатства за заштита на правата на децата жртви на трговијата со луѓе“,⁵¹ потоа во „Препорачаните начела и упатства за човековите права и трговијата со луѓе“ на Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права⁵² и Општиот коментар број 6 од Комитетот за правата на децата.⁵³

50 Погледнете ги Упатствата на УНХЦР за прогонувањето засновано на родовата припадност, од фуснота 4 погоре. Дополнителни информации можат да се добијат од Светската здравствена организација, Лондонското училиште за хигиена и тропска медицина и Дафне програмата на Европската Комисија, *СЗО Етички и безбедносни препораки за интервјуирање жени жртви на трговијата со луѓе*, од 2003 година, кои можат да се најдат на следнава интернет страница:
<http://www.who.int/gender/documents/en/final%20recommendations%202023%20oct.pdf>.

51 Види ја фуснотата 19 погоре во текстот.

52 Види ја фуснотата 13 погоре во текстот. Упатството 8 се бави со специјалните мерки за заштита и поддршка на децата жртви на трговијата со луѓе.

53 Види ја фуснотата 18 погоре во текстот, особено ставовите 64–78.

50. Постои дополнително и специфично размислување во однос на важноста за избегнување на било каква врска, отворена или вградена, помеѓу оценката на специфичностите на поднесеното барање за азил и подготвеноста на жртвата, во текот на законската постапка да даде докази против трговците со луѓе. Обезбедувањето докази како помош во идентификацијата и кривичното гонење на трговците со луѓе, може да предизвика дополнителни грижи во однос на заштитата, кои треба да бидат разрешени преку специјално изготвени програми за заштита на сведоците. Фактот, дека едно лице се согласило да даде такви докази, автоматски не го прави да биде и бегалец, освен доколку евентуалните реперкусии на кои би можело да биде изложено лицето, по враќањето во земјата на потекло, се зголемат до ниво на прогонување и можат да бидат поврзани со една или повеќе од основите содржани во Конвенцијата. Спротивно на тоа, фактот дека жртвата на трговијата со луѓе одбива да обезбеди докази, не треба да води кон било какви негативни заклучоци, во однос на нејзиното барање за азил.